

**Latvijas Republikas kārtējais ziņojums par Apvienoto Nāciju Organizācijas
1966.gada Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām izpildi
Latvijas Republikā no 2004.gada līdz 2008.gadam**

SATURS

	§§
I Ievads	1.-4.
II Informācija par Pakta īstenošanu	5.-630.
1.pants	6.
2.pants	6.-38.
<i>Komitejas 16.rekomendācija</i>	6.-15.
Latvijas nacionālie tiesību akti	16.-19.
Latvijas politikas iniciatīvas	20.-21.
Valsts administratīvie pasākumi naturalizācijas jomā	22.-35.
Latviešu valodas apgūšanas iespējas un prasmes pārbaude	36.-38.
 <i>Komitejas 21.rekomendācija</i>	 39.-54.
Latvijas politikas iniciatīvas	41.-54.
Valsts programma Čigāni (romi) Latvijā 2007.-2009.gadam	41.-54.
 <i>Pārējas ar diskriminācijas aizlieguma īstenošanu saistītās aktivitātes</i>	 55.-68.
Latvijas nacionālie tiesību akti	55.-56.
Deklarācija par cieņu, iecietību un sadarbību interneta telpā	57.
Latvijas politikas iniciatīvas	58.-68.
 Latvijas institucionālā sistēma	 69.-87.
Administratīvās tiesas	70.-73.
Tiesībsarga birojs	74.-82.
ĪUMSILS	83.-84.
Juridiskās palīdzības administrācija	85.-87.
Efektīva tiesiskā aizsardzība	88.-91.
 3.pants	 92.-150.
<i>Komitejas 12.rekomendācija</i>	92.-118.
Latvijas nacionālie tiesību akti	92.-98.
Latvijas politikas iniciatīvas	99.-100.
Valsts programma cilvēku tirdzniecības novēršanai 2004.-2008.gadam	99.-100.
Atbalsta pasākumi cilvēku tirdzniecības upuriem	101.-107.
Institucionālās darbības uzlabošanas pasākumi	108.-113.
Izglītojošie un informatīvie pasākumi	114.-118.
 <i>Komitejas 13.rekomendācija</i>	 119.-136.
Latvijas nacionālie tiesību akti	119.-126.
Latvijas politikas iniciatīvas	127.-128.
Programma vardarbības ģimenē mazināšanai 2008. – 2011. gadam	127.-128.
Atbalsta pasākumi no vardarbības cietušajiem	129.-132.
Izglītojošie, informatīvie un atbalsta pasākumi	133.-136.

<i>Komitejas 14.rekomendācija</i>	137.-150.
Latvijas politikas iniciatīvas	140.-143.
Programma dzimumu līdztiesības īstenošanai 2007. – 2010. gadam	140.-143.
Izglītojošie un informējošie pasākumi	144.-148.
Vispārējās jurisdikcijas tiesu spriedumi	149.-150.
4.pants	151.
5.pants	152.
6.pants	153.-157.
7.pants	158.-219.
<i>Komitejas 7.rekomendācija</i>	158.-174.
Noziedzīgie nodarījumi militārajā dienestā	175.-178.
<i>Komitejas 8.rekomendācija</i>	179.-191.
Izglītojošie un informatīvie pasākumi	185.-191.
Pasākumi īpaši neaizsargāto personu aizsardzībai pret 7.pantā minētajiem pārkāpumiem	192.-196.
Medicīnisko un zinātnisko eksperimentu nacionālo tiesību aktu regulējums	197.-200.
<i>Komitejas 9.rekomendācija</i>	201.-219.
8.pants	220.-231.
9.pants	232.-257.
<i>Komitejas 10.rekomendācija</i>	232.-257.
Tiesības uz brīvību un personas neaizskaramību	232.-257.
10.pants	258.-338.
<i>Komitejas 11.rekomendācija</i>	258.-266.
Latvijas politikas iniciatīvas	265.-266.
Brīvības atņemšanas soda izciešanas kārtība un režīms	267.-296.
Latvijas nacionālie tiesību akti	267.-271.
Latvijas politikas iniciatīvas	272.-274.
Pilngadīgo personu brīvības atņemšanas soda izciešanas kārtība un režīms	275.-283.
Nepilngadīgo personu brīvības atņemšanas soda izciešanas kārtība un režīms	284.-296.
Nepilngadīgo sociālā korekcija	297.-298.
Psihiatriskās palīdzības sniegšanas kārtība	299.-303.
Aizturēto personu turēšanas kārtība	304.-312.
Personu aprūpes režīms un kārtība sociālās aprūpes iestādēs	313.-314.
Nepilngadīgo personu aprūpes režīms un kārtība internātskolās, ārpusģimenes aprūpes iestādēs	315.-317.
Valsts administratīvie pasākumi nehumānās rīcības nepieļaušanai	318.-322.
Valsts administratīvie pasākumi ieslodzīto izglītošanai un resocializācijai	323.-328.
Valsts postpenitenciārā sistēma	329.-334.
Ieslodzīto tiesību nodrošināšana	335.-336.
Disciplinārsodu piemērošanas kārtība ieslodzītajiem	337.-338.
11.pants	339.
12.pants	340.-359.
Latvijas nacionālie tiesību akti	340.-349.
Latvijas noslēgtie starptautiskie līgumi	350.-352.
Tiesības brīvi pārvietoties valstī, tiesības brīvi izbraukt no valsts un	353.-359.

atgriezties valstī

13.pants	360.-372.
14.pants	373.-408.
Tiesības uz vienlīdzību tiesas priekšā	373.-376.
Tiesības uz atklātu lietas izskatīšanu	377.-379.
Tiesības tikt uzskatītam par nevainīgu pirms vaina ir atzīta saskaņā ar likumu	380.
Procesuālās tiesības kriminālprocesā	381.-393.
Kriminālprocesa īpatnības, ja tiesājamais ir nepilngadīga persona	394.
Pārsūdzēšanas tiesības kriminālprocesā	395.-397.
Tiesības saņemt kompensāciju nepamatotas notiesāšanas rezultātā	398.-400.
Dubultās sodīšanas nepieļaujamība	401.-402.
Civilprocess	403.-405.
Tiesu sistēma	406.-408.
15.pants	409.
16.pants	410.
17.pants	411.-451.
Tiesības uz mājokli	428.-435.
Tiesību ierobežojumi	436.-441.
Vispārējās jurisdikcijas tiesu spriedumi	442.-449.
Garīgās veselības aprūpes nozares attīstība	450.-451.
18.pants	452.-459.
<i>Komitejas 15. rekomendācija</i>	452.
Tiesības uz reliģijas brīvību	453.-459.
19.pants	460.-469.
Tiesības uz vārda un uzskatu brīvību	461.-463.
Tiesības brīvi iegūt un izplatīt informāciju	464.-469.
20.pants	470.-476.
21.pants	477.-480.
22.pants	481.-488.
Tiesības uz biedrošanos brīvību	481.-488.
23.pants	489.-501.
24.pants	502.-533.
<i>Komitejas 17.rekomendācija</i>	502.-509.
Nepilsoņu bērnu stāvoklis Latvijā	502.-509.
Bērnu tiesību aizsardzība	510.-529.
Audžģimeņu koncepcija	530.-533.
25.pants	534.-547.
Tiesības vēlēties un tikt vēlētam	534.-544.
Tiesības uz vienlīdzīgo piedalīšanos valsts pārvaldē	545.-547.
26.pants	548.-585.
<i>Komitejas 18.rekomendācija</i>	548.-550.
<i>Komitejas 19.rekomendācija</i>	551.-562.

<i>Komitejas 20.rekomendācija</i>	563.-579.
Valsts administratīvie pasākumi bilingvālās apmācības sekmēšanai	575.-579.
Vienlīdzības princips	580.-585.
27.pants	586.-630.
Latvijas noslēgtie starptautiskie līgumi	589.-590.
Latvijas politikas iniciatīvas	591.-595.
Valsts administratīvie pasākumi mazākumtautību tiesību īstenošanai	596.-617.
Mazākumtautību NVO, biedrību un SO atbalsts	586.-607.
Mazākumtautību tiesības saglabāt savu valodu	608.-617.
Iecietības veicināšana izglītības procesā un citi pasākumi	618.-630.

III Lietoto saīsinājumu saraksts

IV Pielikumi

I IEVADS

1. 1966.gada 16.decembra Starptautiskais pakts par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām (turpmāk – Pakts) ratificēts Latvijā 1992.gada 14.jūlijā. Saskaņā ar Pakta 40.pantu dalībvalstij termiņā, kādā to pieprasa Apvienoto Nāciju Organizācijas (turpmāk – ANO) Cilvēktiesību Komiteja (turpmāk – Komiteja), ir jāsniedz informācija par Pakta ietverto tiesību ievērošanu un saistību izpildi. Latvijas Republikas otrais kārtējais ziņojums par Pakta izpildi laika posmā no 1995.gada līdz 2002.gadam tika izskatīts Komitejā 2003.gada 28.un 29.novembrī.

2. Sagatavotais trešais kārtējais ziņojums par Pakta izpildi Latvijā (turpmāk – Ziņojums) sniedz informāciju par laika periodu no 2004.gada līdz 2008.gada 30.jūnijam, kā arī informāciju par Latvijas paveikto Komitejas ieteikumu un rekomendāciju īstenošanai (skat. CCPR/CO/79/LVA). Ziņojums ir izstrādāts saskaņā ar Komitejas 2001.gada 26.februāra izstrādātajām konsolidētajām vadlīnijām nacionālo ziņojumu sagatavošanai, kā arī ņemot vērā Komitejas vispārējās rekomendācijas par Konvencijas pantu interpretāciju.

3. Ziņojuma sagatavošanai tika izveidota īpaša darba grupa.¹ Saskaņā ar 1998.gada 17.marta noteikumiem „*Noteikumi par Ministru kabineta pārstāvēšanu starptautiskajās cilvēktiesību institūcijās*”, darba grupu vadīja Ministru kabineta pilnvarotā pārstāve starptautiskajās cilvēktiesību institūcijās. Ziņojuma sagatavošanas procesā piedalījās arī Tiesībsarga birojs (turpmāk – Tiesībsargs). Sagatavotais ziņojums tika nosūtīts komentāriem Latvijas Cilvēktiesību centram, Sabiedriskās politikas centram Providus, Latvijas Universitātes Cilvēktiesību institūtam, Latvijas Pilsoniskajai aliansei, Latvijas Sarkanajam Krustam, Biedrībai “Patvērums” “Drošā māja”, kā arī ievietots Ārlietu ministrijas (turpmāk – ĀM) un citu ministriju interneta mājas lapās.

4. Pārskata periodā tika pieņemti vairāki būtiski normatīvie akti, kas attiecas uz kriminālprocesu, administratīvo procesu, efektīvu tiesību aizsardzības līdzekļu īstenošanu un tiesiskās valsts principa realizāciju valstī kopumā:

- o 2008.gada 1.janvārī stājās spēkā **Iesniegumu likums** (tika pieņemts 2007.gada 27.septembrī), kas nosaka kārtību, kādā privātpersona iesniedz un iestāde vai privātpersona, kas īsteno valsts pārvaldes uzdevumus, izskata dokumentu, kurā ietverts iestādes kompetencē esošs lūgums, sūdzība, priekšlikums vai jautājums, un atbild uz to, kā arī nosaka kārtību, kādā iestāde pieņem apmeklētājus (sīkāk skat. 183., 320., 416., 465.rindkopu).
- o 2006.gada 6.aprīlī tika pieņemts un kopš 2007.gada 1.janvāra ir spēkā **Tiesībsarga likums**, ar ko nodibināja Tiesībsarga biroju. Tiesībsarga birojs ir Valsts Cilvēktiesību Biroja (turpmāk – VCB) tiesību un saistību pārņēmējs. Viena no Tiesībsarga funkcijām ir sekmēt vienlīdzīgas attieksmes principa ievērošanu un diskriminācijas novēršanu. Tiesībsargam ir piešķirtas tiesības vērsties tiesā lietās par atšķirīgas attieksmes aizlieguma pārkāpumu (sīkāk skat. 52., 55., 66., 67., 69., 74.-82., 138., 146., 147., 185., 186., 189., 281., 282., 294., 303., 336., 387., 441., 522., 624.rindkopu, pielikumu Nr.2, 8).

¹ Darba grupā tika pārstāvētas šādas valsts iestādes: Aizsardzības ministrija, Ārlietu ministrija, Bērnu un ģimenes lietu ministrija, Ekonomikas ministrija, Iekšlietu ministrija, Izglītības un zinātnes ministrija, Īpašu uzdevumu ministra sabiedrības integrācijas lietās sekretariāts, Kultūras ministrija, Labklājības ministrija, Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrija, Tieslietu ministrija, Veselības ministrija, Ģenerālprokuratūra.

- o 2006.gada 20.jūnijā stājās spēkā likums **Par valsts kompensāciju cietušajiem**, kura mērķis ir nodrošināt fiziskajai personai, kura Kriminālprocesa likumā noteiktajā kārtībā ir atzīta par cietušo, tiesības saņemt valsts kompensāciju (sīkāk skat. 87., 196.rindkopu, pielikumu Nr.3).
- o 2005.gada 1.jūnijā stājās spēkā **Valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības likums**, kura mērķis ir veicināt fiziskās personas tiesības uz taisnīgu tiesas aizsardzību, nodrošinot valsts garantētu finansiālu atbalstu juridiskās palīdzības saņemšanai. Likums nosaka personu loku, kam ir tiesības uz juridisko palīdzību, tās sniegšanas kārtību civillietās, krimināllietās, administratīvajās lietās, juridiskās palīdzības sniedzēju loku un atbildīgās iestādes funkcijas (sīkāk skat. 85., 86., 211., 382.rindkopu, pielikumu Nr.3).
- o No 2005.gada 1.oktobra spēkā ir **Kriminālprocesa likums** (pieņemts 2005.gada 21.aprīlī), kura mērķis ir radīt iespēju Latvijas tiesībsargājošajām iestādēm darboties atbilstoši Eiropas Padomes (turpmāk – EP) un Eiropas Savienības (turpmāk – ES) kriminālās justīcijas pašreizējām nostādnēm un izmantot pasaulē atzītu modernāku kriminālprocesuālo attiecību risinājumu, novērst pieaugošo neizlemto lietu uzkrājumu pirmstiesas izmeklēšanas iestādēs un tiesās, saīsināt ilgstošus tiesvedības procesus, kā arī samazināt pamatu sūdzībām par cilvēka tiesību aizskārumiem (skat. 91., 97., 120., 122., 159., 170., 171., 176., 177., 232.-234., 237., 238., 241., 244.-248., 286., 368.-370., 374., 375., 377., 380., 381., 383.-386., 388., 389., 391., 392., 395., 397., 399., 401., 422.-424., 440., 517., 585.rindkopu, pielikumu Nr.3, 4, 5, 6, 8, 12).
- o 2004.gada 1.februārī stājās spēkā **Administratīvā procesa likums** (tika pieņemts 2001.gada 25.oktobrī). Viens no Administratīvā procesa likuma mērķiem ir nodrošināt demokrātiskas, tiesiskas valsts pamatprincipu, it sevišķi cilvēktiesību, ievērošanu konkrētās publiski tiesiskajās attiecībās starp valsti un privātpersonu (skat. 70., 73., 373., 378., 415., 519., 582.rindkopu).
- o 2002.gada 7.martā tika pieņemts un kopš 2002.gada 1.septembra ir spēkā **Patvēruma likums**, kas atbilstoši vispāratzītiem starptautiskajiem cilvēktiesību principiem paredz personu tiesību nodrošināšanu saņemot Latvijas Republikā patvērumu, iegūt bēgļa statusu, pagaidu aizsardzību vai alternatīvo statusu (sīkāk skat. 201., 202., 206.-208., 210., 212., 214., 342., 343.rindkopu, pielikumu Nr.5, 8).

II INFORMĀCIJA PAR PAKTA ĪSTENOŠANU

PAKTA 1.PANTS

5. Latvijas Republika vēlas informēt, ka nav notikušas izmaiņas attiecībā uz Pakta 1.pantā sniegto informāciju (skat. CCPR/C/LVA/2002/2, 7.-10.rindkopu).

PAKTA 2.PANTS

Atbilstoši Komitejas 16.rekomendācijai:

16. Lai gan Komiteja ņem vērā dalībvalsts veiktos pasākumus, lai naturalizācijas procesu padarītu pieejamāku un palielinātu nepilsoņu naturalizācijas tempus, to uztrauc šo pasākumu nepietiekamie rezultāti, jo daudzi kandidāti vēl pat nav uzsākuši šo procesu. Komiteja ņem vērā dažādos iemeslus, kas nosaka izveidojušos situāciju, tomēr uzskata, ka šī situācija rada negatīvas sekas attiecībā uz Pakta noteikto tiesību īstenošanu un ka dalībvalstij ir noteikti jānodrošina un jāaizsargā šīs tiesības. Bez tam Komiteju uztrauc iespējamie šķēršļi, ko varētu radīt prasības kārtot valodas eksāmenu.

Lai nodrošinātu pilnīgu Pakta 2.panta prasību izpildi, dalībvalstij būtu jāpieliek vēl lielākās pūles, lai efektīvi risinātu problēmu, kas saistās ar naturalizācijas pieteikumu trūkumu, kā arī iespējamām šķēršļiem, ko varētu radīt prasība kārtot valodas eksāmenu.

6. Kopš otrā kārtējā ziņojuma iesniegšanas un izskatīšanas 2003.gadā un Papildu ziņojuma sniegšanas Komitejai par 16.rekomendācijas izpildi, Latvijā ir veikti grozījumi esošajos normatīvajos aktos, kā arī pieņemti jauni normatīvie akti naturalizācijas procesa regulēšanas jomā. Latvijas politika pašlaik ir virzīta uz to, lai ar dažādu publisko vai tiešo kampaņu palīdzību, likumdošanas iniciatīvām, veicinātu naturalizācijas procesu, stimulētu un uzrunātu nepilsoņus, aicinot viņus naturalizēties pašiem un naturalizēt arī bērnus.

7. 2006.gada aprīlī Eiropas Drošības un sadarbības organizācijas (turpmāk-EDSO) augstais komisārs nacionālo minoritāšu jautājumos Rolfs Ekeuss (*Rolf Ekeus*) atzina, ka Latvijas pieredzi sabiedrības integrācijas jomā var izmantot kā paraugu citām valstīm. Latvijas eksperti jau ļoti veiksmīgi darbojas EDSO projektos atsevišķās valstīs. EDSO Augstais Komisārs nacionālo minoritāšu jautājumos ir norādījis, ka Latvija ir izpildījusi visas EDSO rekomendācijas attiecībā uz pilsonību.

8. Analizējot statistikas datus par nepilsoņu īpatsvaru no Latvijas iedzīvotāju kopīgā skaita pārskata periodā, jāatzīmē, ka Latvijas Republikas īstenotā pilsonības iegūšanas politikas rezultātā kopš 2004.gada Latvijas pilsoņu īpatsvars ir pieaudzis no 77,8% līdz 81,6%, toties Latvijas nepilsoņu īpatsvars samazinājies no 2004.gadā esošajiem 20,8% līdz 16,4% 2008.gadā (sīkākus statistikas datus skat. pielikumā Nr.1).

9. Jāatzīmē, ka laika posmā no 2002.gada līdz 2005.gadam naturalizācijas tempi ir strauji kāpuši, kas apliecina augstu nepilsoņu ieinteresētību pilsonības iegūšanā pirms iestāšanās ES periodā un uzreiz pēc Latvijas iestāšanās ES. Kā rāda statistika, naturalizācijas tempi ir samazinājušies nākamā trīs gadu periodā, proti, 2006. – 2008.gadā (statistikas datus par naturalizācijas iesniegumu skaitu 2002.-2008.gadu periodā skat. pielikumā Nr.1). Šīs tendences pamatā ir gan iekšējie, gan ārējie faktori. Starp iekšējiem faktoriem var minēt liela skaita vecāka gadagājuma cilvēku sociālo un politisko pasivitāti un neinteresētību, plašu nepilsoņiem piešķirto tiesību kopumu, kas nodrošina šo personu aktīvo dalību sabiedriskajos procesos.

10. Runājot par no Latvijas neatkarīgo ārējo faktoru netiešo iedarbību uz naturalizācijas procesu, to tempiem un personu motivāciju, jāatzīmē, ka saskaņā ar 2006.gada 21.decembra Regulas (Eiropas Komisija, turpmāk – EK) Nr.1932/2006 noteikumiem, Latvijas nepilsoņi no 2007.gada 19.janvāra atbrīvoti no vīzas prasības ceļošanai uz gandrīz visām ES valstīm. Kopumā nepilsoņi var doties bez vīzām uz 30 pasaules valstīm. Tāpat, Krievijas Federācijas prezidents 2008.gada 17.jūnijā izdevis rīkojumu par vīzu režīma atcelšanu Latvijā dzīvojošiem nepilsoņiem. Latvijas Republikas pilsoņiem ieceļošanai Krievijas Federācijā ir nepieciešama vīza.

11. 2007.-2008.gadā Īpašu uzdevumu ministra sabiedrības integrācijas lietās sekretariāta (turpmāk-ĪUMSILS) īstenoja pētījumu „Kvantitatīvs un kvalitatīvs pētījums par sabiedrības integrācijas un pilsonības aktuālajiem aspektiem”, kurā tika skarta arī nepilsoņu attieksme un viedoklis jautājumos, kas ir saistīti ar Latvijas pilsonības iegūšanu. Saskaņā ar šā 2007.gada pētījuma rezultātiem, vairums (86%) respondentu – nepilsoņu, kuriem ir bērni, vēlas, lai bērni kļūst par Latvijas pilsoņiem. Salīdzinot ar 2000.gadā veikto pētījumu, ir jāatzīmē šādi aptaujas rezultāti:

- o ir pieaudzis to nepilsoņu skaits, kas vēlas iegūt pilsonību, un nozīmīgi samazinājies pret pilsonības iegūšanu noraidoši noskaņoto nepilsoņu skaits;
- o nepilsoņos ir mazinājušās krasi negatīvas sajūtas attiecībā pret savu statusu, un pilsoņi sāk saprotošāki izturēties pret nepilsoņiem;
- o sadzīviskā līmenī Latvijā nepastāv nesaskaņas dažādu tautību indivīdu starpā un kopumā Latvijā cilvēki pozitīvi izturas pret citu tautību pārstāvjiem.

12. Analizējot naturalizācijas procesu, redzams, ka tuvākajos gados nav paredzama krasa naturalizācijas pieteikumu skaita palielināšanās Latvijas nepilsoņu vidū. Savukārt, izvērtējot Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes (turpmāk – PMLP) datus par izsniegtajām pastāvīgās uzturēšanās atļaujām ārvalstniekiem (skat. pielikumu Nr.1), tuvākajos gados prognozējams naturalizācijas iesniegumu skaita pieaugums ārvalstnieku – iesniedzēju vidū.

13. Kopumā **Pilsonības likums** paredz pilsonības piešķiršanu viena gada laikā, tomēr prakse pierāda, ka šī procedūra nepārsniedz laiku no trīs līdz sešiem mēnešiem.

14. Latvijas Republika vēlas informēt par Latvijas iedzīvotāju sadalījumu pēc tautības un valstiskās piederības uz 2008.gada 1.janvāri (skat. pielikumu Nr.1).

Latvijas nacionālie tiesību akti

15. Kopš iepriekšējā ziņojumā sniegtās informācijas, saglabājoties nemainīgam **Pilsonības likuma** regulējumam, ir veikti vairāki grozījumi citos normatīvajos aktos, kas skar naturalizācijas procesa īstenošanas jautājumus.

16. 2004.gada 3.februārī Latvijas Republikas Ministru kabinets (turpmāk – MK) pieņēma noteikumus Nr.56 “*Grozījumi Ministru kabineta 1999.gada 2.februāra noteikumos Nr.34 “Naturalizācijas iesniegumu pieņemšanas un izskatīšanas kārtība”*”. Grozījumi MK noteikumos juridiski korekti atrisināja jautājumu par personas pastāvīgās dzīvesvietas Latvijā fakta konstatēšanu, atceļot prasību par pieraksta esamību personai, kura iesniedz naturalizācijas iesniegumu, kā arī jautājumus, kas saistīti ar personu apliecinošiem dokumentiem. Proti, iesniedzējam, iesniedzot naturalizācijas iesniegumu, tiek dota iespēja uzrādīt ne tikai pasi, bet arī citu personu apliecinošu dokumentu. Minētie grozījumi noteica arī tiesības personai, iesniedzot naturalizācijas iesniegumu, norādīt ziņas par tautību, tikai tādā gadījumā, ja persona pati to vēlas. Turklāt saskaņā ar minētajiem grozījumiem persona ieguva tiesības iesniegt naturalizācijas iesniegumu jebkurā Naturalizācijas pārvaldes (turpmāk – NP) reģionālajā nodaļā, tādējādi, ļaujot pašam iesniedzējam izvēlēties ērtāko naturalizācijas iesnieguma iesniegšanas vietu. Analógiski grozījumi tika noteikti 2004.gada 3.februāra MK noteikumos Nr.57 “*Grozījumi Ministru kabineta 1999.gada 2.februāra noteikumos Nr.32 “Kārtība, kādā tiek iesniegts un izskatīts iesniegums par bērna atzīšanu par Latvijas pilsoni”*” attiecībā uz bērna atzīšanas par Latvijas pilsoni iesnieguma iesniegšanu.

17. Ar nolūku atvieglot naturalizācijas eksāmenu kārtēšanas kārtību 2007.gada 29.maijā tika pieņemti MK noteikumi Nr.353 “*Noteikumi par Pilsonības likumā noteikto latviešu valodas prasmes un Latvijas Republikas Satversmes pamatnoteikumu, valsts himnas teksta un Latvijas vēstures zināšanu pārbaudi*”. Minētie noteikumi paredz, ka arī pamatizglītības iestāžu absolventiem, kuri apgūst mazākumtautību izglītības programmu, ir piešķirtas tiesības iesniegt NP Izglītības un zinātnes ministrijas (turpmāk – IZM) izsniegtu sertifikātu ar latviešu valodas zināšanu vērtējumu, uzsākot naturalizācijas procedūru. Līdz ar to šī

jauniešu kategorija tiek atbrīvota no papildu latviešu valodas prasmes pārbaudes NP. Tāpat minētajos noteikumos tika paplašināts invalīdu loks, kam ir noteikti atvieglojumi **Pilsonības likumā** noteiktās valsts valodas prasmes un zināšanu pārbaudes kārtošānā. Proti, no valodas prasmes pārbaudes un zināšanu pārbaudes ir atbrīvoti I grupas invalīdi, II grupas invalīdi ar progresējošu psihisko saslimšanu, II un III grupas invalīdi ar abpusējo kurlumu vai kurlmēmumu un redzes invalīdi. 2007.gada 29.maijā tika veikti grozījumi 1999.gada 2.februāra MK noteikumos Nr.32 "*Kārtība, kādā tiek iesniegts un izskatīts iesniegums par bērna atzīšanu par Latvijas pilsoni*", kas paredz iespēju nepilngadīgām personām, kuras sasniegušas 15 gadu vecumu un no 2006.gada 21.augusta ieguvušas tiesības iegūt Latvijas pilsonību, iesniegt NP IZM izsniegtu sertifikātu ar latviešu valodas zināšanu vērtējumu. Minētie noteikumi arī paredz, kādi dokumenti jāiesniedz jauniešiem, kuriem ir piešķirta invaliditāte, ja viņi vēlas kārtot latviešu valodas prasmes pārbaudi īpaši noteiktā atvieglotā kārtībā.

18. Lai veicinātu naturalizējošos vecāku nepilngadīgo bērnu uzņemšanu pilsonībā un mazinātu to gadījumu skaitu, kad vecāki, naturalizējoties, vienlaikus nelūdz piešķirt nepilngadīgiem bērniem pilsonību, 2005.gada 23.augustā tika izdarīti grozījumi 1999.gada 2.februāra MK noteikumos Nr.34 "*Naturalizācijas iesniegumu pieņemšanas un izskatīšanas kārtība*", papildinot noteikumu 5.punktu ar 5¹.punktu. Tas paredz, ka, aizpildot speciālu iesnieguma veidlapu, persona, kura jau ir ieguvusi Latvijas pilsonību naturalizācijas kārtībā, var lūgt uzņemt pilsonībā savu nepilngadīgo bērnu līdz 15 gadu vecumam. Uz šā pamata bērns var iegūt Latvijas pilsonību (papildus sīkāk skat. 502.-509.rindkopu).

Latvijas politikas iniciatīvas

19. ĪUMSILS aktualizētā valsts programma „*Pilsoniskās sabiedrības stiprināšana. 2008–2012.gads*” ir viens no politikas dokumentiem, kuru realizējot tiks sasniegti arī sabiedrības integrācijas politikas mērķi. Minētās valsts programmas galvenais mērķis ir panākt tādu pilsoniskās sabiedrības attīstības līmeni, kurā iedzīvotājiem ir motivācija un nav šķēršļu sadarboties savu un sabiedrības jautājumu risināšanā, tādējādi, veicinot sabiedrības un valsts attīstību. Valsts programmas apakšmērķi ir palielināt to cilvēku īpatsvaru Latvijā, kas formāli un neformāli darbojoties savu un sabiedrības mērķu labā, vairo sociālo kapitālu; paaugstināt iedzīvotāju, neformālo grupu un nevalstisko organizāciju (turpmāk – NVO) līdzdalības efektivitāti politikas procesā pašvaldībās, centrālās valsts pārvaldes un ES līmenī; attīstīt vidi ilgtspējīgai, uz rezultātu orientētai NVO darbībai.

20. Lai nodrošinātu efektīvu valsts programmas „*Pilsoniskās sabiedrības stiprināšana 2008.– 2012.gads*” uzraudzību, ar 2005.gada 18.maija ĪUMSILS rīkojumu Nr.05-03/28 ir izveidota Pilsoniskās sabiedrības padome un apstiprināts tās nolikums. Pilsoniskās sabiedrības padome ir konsultējoša institūcija, kas izveidota konsultāciju nodrošināšanai stratēģiski svarīgu lēmumu pieņemšanā un valsts programmas ieviešanas uzraudzībai. Padomes sastāvā ir apstiprināti un līdzdarbojas pārstāvji no valsts institūcijām, sadarbības partneriem un NVO.

Valsts administratīvie pasākumi naturalizācijas jomā

21. Latvijas Republika atsaucas uz otrajā kārtējā ziņojumā (skat. CCPR/C/LVA/2002/2, 30.-34.rindkopu) un Papildu ziņojumā sniegto informāciju (skat. CCPR/CO/79/LVA/Add.1., 7.rindkopu), un papildus norāda, ka, lai paaugstinātu sabiedrības informētības līmeni par pilsonības iegūšanas nozīmi un kārtību, par naturalizācijas procesa veikšanu atbildīgā NP un ĪUMSILS pārskata periodā turpināja

īstenot vairākus informatīvos un izglītojošos pasākumus. Informāciju par NP kompetences jautājumiem nodrošina pārvaldes informācijas centri, kā arī reģionālās nodaļas un to filiāles. Informatīvais darbs tiek veikts ciešā sadarbībā ar masu saziņas līdzekļiem, pašvaldībām, izglītības iestādēm un NVO.

22. Saskaņā ar 2003.gadā, t.i. pirms Latvijas iestāšanās ES, NP īstenoto projektu "Reģionālo aspektu nozīme pilsonības jautājumu risināšanā" tika noskaidroti iemesli, kāpēc nepilsoņi neiegūst Latvijas pilsonību, lai gan viņiem ir šādas tiesības. Kā galvenos pilsonības neiegūšanas iemeslus respondenti atzīmēja šādus: vispārējā piederības sajūtas un patriotisma mazināšanās sabiedrībā; pilsonības iegūšanas procesa iespējama atvieglošana nākotnē; diskusijas par iespējamo dubultpilsonības atļaušanu; Krievijas Federācijas un citu valstu pilsoņu pensiju jautājumu risināšana (nepilsoņi izvēlas Krievijas pilsonību, lai saņemtu lielāku pensiju); motivācijas trūkums nepilsoņiem iegūt Latvijas pilsonību saistībā ar vairākiem faktoriem, piemēram, ceļošanas režīma atvieglošana uz NVS valstīm, bezvīzu režīms uz ES valstīm; pretendentu finansiālās grūtības; laika trūkuma problēma, u.c. (informāciju par aptaujas rezultātiem par Latvijas pilsonības iegūšanas neizmantošanas iemesliem sīkāk skat. pielikumā Nr.1). Jāatzīmē, ka bija būtiski samazināties to nepilsoņu skaits, kas kā galvenos šķēršļus minēja latviešu valodas un vēstures zināšanu trūkumu.

23. Laika posmā no 2007.gada maija līdz 2007.gada decembrim tika veikta pilsonības pretendentu anketēšana, ko veica NP reģionālās nodaļas, lai noskaidrotu viņu motivāciju Latvijas Republikas pilsonības iegūšanai un uzzinātu viņu vērtējumu par naturalizācijas procesu. Anketēšanas rezultātā kopumā tika iegūtas aptuveni 500 anketas. Kā motivējošie faktori Latvijas Republikas pilsonības iegūšanai dominē emocionālie faktori: vēlēšanās savu dzīvi saistīt ar Latviju, kā arī vēlme būt piederīgam Latvijai un justies kā pilnvērtīgam sabiedrības loceklim. Pragmatisko faktoru vidū respondentiem vismotivējošākās likušās atvieglotas ceļošanas iespējas, kā arī iespēja līdz ar Latvijas pilsonību iegūt arī ES pilsonību.

24. 2005.gada otrajā pusē un 2006.gada pirmajā pusē NP veica izglītības iestāžu audzēkņu anketēšanu visas Latvijas mērogā (kopumā apkopotas 957 anketas). Anketēšanā tika iekļauti jaunieši, kas iziet naturalizācijas procesu, bet vēl ir mācību procesā kādā no izglītības līmeņiem (pamata, vidējā, augstākā izglītība) ar mērķi noskaidrot, vai izglītības iestādēs iegūtās zināšanas ir pietiekamas un labas naturalizācijas pārbaužu nokārtošanai. No anketēšanas rezultātiem tika secināts, ka izglītības iestādes sagatavo jauniešus naturalizācijas prasībām atbilstošā līmenī. No visiem jauniešiem, kas pretendē uz Latvijas pilsonību naturalizācijas kārtībā, gandrīz puse – 48,7% iesniedz centralizētā eksāmena sertifikātu. Latviešu valodas prasmes pārbaudē kādā no daļām pirmajā reizē nav nokārtojuši 11,9% no pilsonības pretendentiem. Kopumā vēstures, Latvijas Republikas Satversmes un valsts himnas teksta pārbaudi biežāk jaunieši nokārto, iegūstot maksimālo vai gandrīz maksimālo punktu skaitu (vismaz puse no visiem kārtojušajiem). Šajā pārbaudē kādā no daļām ir izkrituši 10,4% jauniešu.

25. 2007.gada nogalē NP uzsāka Sabiedrības integrācijas fonda (turpmāk – SIF) atbalstīta projekta „Pilsonība – mana atbildība, tiesības un iespējas” īstenošanu. Projekts tiek īstenots pārejas programmas „Sabiedrības integrācijas veicināšana Latvijā” ietvaros ar ES un valsts atbalstu. Projekta kopējās izmaksas ir 32 252 EUR, no kuriem 3 264 EUR ir NP līdzfinansējums. Projekta mērķis ir stiprināt Latvijas Republikas pilsonības prestižu un sekmēt pilsonības iegūšanas procesu, veicinot sabiedrības informētības un izpratnes līmeņa paaugstināšanos par pilsonības jautājumiem. Projekta ietvaros 2008.gadā bija paredzētas dažādas aktivitātes. Lai mērķtiecīgāk virzītu informatīvo darbu, NP ir izvēlējusies 45 pašvaldības ar palielinātu nepilsoņu īpatsvaru visā Latvijas teritorijā, kuras tika iesaistītas šī

projekta norisē. Projekta ietvaros ir sagatavoti un izdoti informatīvi materiāli par pilsonības iegūšanas iespējām, kā arī divi patriotiska rakstura plakāti ar bērnu zīmējumiem. Izvēlētajās pašvaldībās tika organizēti semināri, kuros aptuveni 260 personas apmācītas kā multiplikatori tālākajam darbam ar nepilsoņu auditoriju. Jauniešiem tika organizēta Līderu skola, kurā 10.klašu skolēni apguva zināšanas par pilsonības, migrācijas un integrācijas jautājumiem. 14 jaunieši no 22 izglītības iestādēm tika sagatavoti kā multiplikatori pilsoniskas sabiedrības un sabiedrības integrācijas veicināšanas jautājumos savās administratīvajās teritorijās, īpaši izglītības iestādēs.

26. 2005.gadā tika atjaunota un papildināta ceļojoša izstāde „Pilsonība Latvijā un ES”. Līdz pat 2006.gada nogalei tā bija apskatāma pašvaldībās, bibliotēkās, izglītības iestādēs visā Latvijā. Tāpat NP ir izstrādājusi projektu „Pilsonība – mana atbildība, tiesības un iespēja”, kura ietvaros paredzēta sabiedrības integrācijas pasākumu īstenošana, informatīvo materiālu izdošana, skolēnu konkursu rīkošana. 2008.gadā projekta „Pilsonība – mana atbildība, tiesības un iespējas” ietvaros tika izveidota jauna ceļojošā izstāde „Pilsonība. Likumu panti un personības”, kas tāpat tiek izvietota pašvaldībās, bibliotēkās un izglītības iestādēs.

27. NP un tās reģionālās nodaļas regulāri kā sadarbības partneri iesaistās arī pašvaldību un sabiedrisko organizāciju (turpmāk – SO) īstenotos projektos, kas vērsti uz pilsonības iegūšanas un integrācijas procesa veicināšanu. Piemēram, 2004. – 2005.gadā NP kā SO “Kustība demokrātiskai domai” sadarbības partneris piedalījās projekta “Kļūsti par pilsoni, Tev viss vēl priekšā!” īstenošanā. Projekta ietvaros tika izdots informatīvi izglītojošs materiāls par visiem pilsonības iegūšanas veidiem, kā arī noorganizēti 20 pasākumi skolās, lai informētu jauniešus, viņu vecākus un skolu mācībspēkus par Latvijas pilsonības iegūšanas iespējām.

28. Kopš 2002.gada NP darbojas bezmaksas informatīvā tālruņa līnija, lai sniegtu konsultācijas par Latvijas pilsonības iegūšanas iespējām. No 2004.gada līdz 2008.gada 30.jūnijam šo pakalpojumu izmantojuši 30 316 interesenti. Kopš 2005.gada minētā pakalpojuma nodrošināšanai no valsts budžeta ik gadu NP tiek piešķirts finansējums 6 000 LVL apmērā.

29. NP interneta mājas lapa kopš tās izveidošanas 2000.gadā ik gadus kļūst par arvien plašāk izmantotu informācijas avotu. Tā ir pieejama latviešu, krievu un angļu valodās. Ik gadu to vidēji izmanto 188 000 apmeklētāju, t.i. vidēji 520 reizes dienā. Interesentiem tiek piedāvāta arī iespēja uzdot jautājumus elektroniski ar mājas lapas starpniecību, vidēji mēnesī tiek saņemtas 50-60 šādas e-pasta vēstules. 2008.gada aprīlī sākusi darboties jaunā uzlabotā mājas lapas versija, kurā cita starpā interesentiem tiek piedāvāta iespēja ar interaktīva testa palīdzību pārbaudīt savu prasmju un spēju atbilstību Pilsonības likumā noteikto pārbaužu prasībām.

30. NP regulāri gatavo un izdod informatīvus materiālus par pilsonības jautājumiem gan pilsonības pretendentiem, gan plašākai sabiedrībai. Kopš 2004.gada NP gan patstāvīgi, gan sadarbībā ar SO izdevusi 18 dažādus informatīvos materiālus par pilsonības un sabiedrības integrācijas jautājumiem. Materiāli jebkuram interesentam ir pieejami NP reģionālajās nodaļās un informācijas centros, citās valsts institūcijās, kā arī pašvaldībās, bibliotēkās, mazākumtautību kultūras biedrībās, izglītības iestādēs u.c. 2007.gada nogalē no valsts budžeta grozījumiem NP tika piešķirts papildu finansējums 6 000 LVL apmērā informatīvo materiālu izdošanai. Šī finansējuma ietvaros tika sagatavotas un izdotas četras faktu lapas un buklets, kā arī uzlabota NP interneta mājas lapa.

31. Lai nodrošinātu tiešu saikni ar pilsonības pretendentiem, NP organizē informācijas dienas Latvijas lielāko pilsētu un reģionu izglītības iestādēs, pašvaldībās, lielajos uzņēmumos. Reģionālās nodaļas informatīvo darbu veikušas arī mazākumtautību organizācijās. Kopš 2003.gada kopumā organizētas vairāk nekā 350 informācijas dienas, kurās katrā vidēji piedalījās 20 interesenti. Informācijas dienas tiek rīkotas arī uzņēmumos, kur strādā relatīvi liels skaits mazākumtautību pārstāvju un nepilsoņu, tā, piemēram, 2007.gadā vien šādi pasākumi organizēti 17 uzņēmumos visā Latvijas teritorijā.

32. Saskaņā ar 2004.gadā ĪUMSILS un Īpašu uzdevumu ministra bērnu un ģimenes lietās sekretariāta (kopš 2004.gada 27.maija – Bērnu un ģimenes lietu ministrija, turpmāk- BM) sadarbībā ar NP īstenotā projekta par vecāku informēšanu par iespēju iegūt saviem bērniem Latvijas pilsonību rezultātiem, 2004.gadā tika saņemti 2 073 iesniegumi bērna atzīšanai par Latvijas pilsoni, 2005.gadā šo iespēju izmantoja 1 381 bērna vecāki, 2006.gadā – 1 574 bērnu vecāki, 2007.gadā – 818 bērnu vecāki.

33. No 2005. līdz 2008.gadam ĪUMSILS no valsts budžeta dotāciju līdzekļiem ir atbalstījis gandrīz 1 000 mazākumtautību NVO projektu, kuru mērķis ir sniegt atbalstu mazākumtautībām integrācijai Latvijas kultūrā, stiprinot viņu piederības sajūtu Latvijai. Kopumā valsts finansiālo atbalstu saņēma gandrīz 200 NVO (statistikas datus par ĪUMSILS piešķirto dotāciju apjomu NVO projektu īstenošanai, latviešu valodas apguvei, naturalizācijas kursu organizēšanai skat. pielikumā Nr.1).

34. Vairākas pašvaldības īsteno savas sabiedrības integrācijas programmas (piemēram, Jūrmalas, Jelgavas, Daugavpils, Alūksnes rajona pašvaldības). Ventspils pilsētas dome jau 2000.gadā pieņēma Sabiedrības integrācijas programmu, kuras galvenais uzdevums ir iesaistīt nepilsoņus pilsētas attīstības procesā.

35. Svarīgs pasākums pilsonības prestiža celšanā ir MK rīkojuma izrakstu par uzņemšanu Latvijas pilsonībā naturalizācijas kārtībā svinīgo izsniegšanas ceremoniju organizēšana. Šiem pasākumiem ir nozīmīga loma, jo tie aktualizē Latvijas pilsonības iegūšanas svarīgumu, jaunā pilsoņa piederību Latvijai, kā arī stiprina jauno pilsoņu saikni ar pašvaldību. Svinīgās ceremonijas notiek regulāri visas valsts teritorijā.

Latviešu valodas apgušanas iespējas un prasmes pārbaude

36. Latviešu valodas apguves iespējas pieaugušajiem tika īstenotas piešķirtā ārvalstu finansējuma ietvaros, ka arī SIF realizējamo projektu ietvaros (statistikas datus par latviešu valodas apguvi ārvalstu finansējuma ietvaros, SIF īstenoto projektu ietvaros skat. pielikumā Nr.1). Pārskata periodā latviešu valodas bezmaksas apmācība tiek organizēta bezdarbniekuursos. Nodarbinātības veicināšanai, aktīvo darba tirgus pasākumu ietvaros ar Eiropas Sociālā fonda atbalstu Nodarbinātības valsts aģentūrā (turpmāk–NVA) nodrošina latviešu valodas apmācības tiem bezdarbniekiem, kuriem latviešu valoda nav dzimtā valoda (statistikas datus par latviešu valodas apmācību organizēšanu bezdarbniekiem skat. pielikumā Nr.1).

37. Latvija vēlas atkārtoti vērst uzmanību, ka latviešu valodas prasmes pārbaudes metodoloģija, mācību materiāli, kā arī tās pārbaudes tiesiskais regulējums tika pieņemts, konsultējoties ar EP ekspertiem. ALTE (*Association of Language Testers in Europe*) ir pozitīvi novērtējusi latviešu valodas prasmes pārbaudes metodoloģiju un mācību materiālus, kuri ir paredzēti izmantošanai personām, kas vēlas iegūt pilsonību. Latviešu valodas pārbaudes modelis tika izstrādāts sadarbībā ar EP ekspertiem. Pēc 2007.gada ALTE veiktās

latviešu valodas prasmes pārbaudes atbilstību valodas prasmes pārbaudes kvalitātes noteikšanas prasību minimuma standartiem, eksperti ir atzinuši, ka prasības pilsonības pretendentiem nav paaugstinātas, respektīvi, pārbaude nav par sarežģītu.

38. Neskatoties uz to, ka prasības pilsonības pretendenti latviešu valodas prasmei nav mainījušās, tomēr ar katru gadu samazinās pārbaudi nokārtojušo skaits. Tas ir saistīts ar to, ka lielākā daļa pretendenti nekārto latviešu valodas pārbaudi, jo izglītojamie, kas latviešu valodu ir apguvuši skolā, kārto centralizēto eksāmenu, kas tiek ieskaitīts naturalizācijai, vai atbrīvoti no pārbaudes kārtšanas citu likumā paredzēto iemeslu dēļ (statistikas datus par latviešu valodu kārtojušo pilsonības pretendenti skat. pielikumā Nr.1).

Atbilstoši Komitejas 21.rekomendācijai:

21. Komiteju uztrauc čigānu minoritātes sociālais un ekonomiskais stāvoklis un tā ietekme uz Paktā paredzēto tiesību pilnvērtīgu izmantošanu, kā arī iespējami negatīvā ietekme, kādu uz čigānu minoritāti varētu atstāt spēkā esošie noteikumi par tautības ierakstu pasēs un citos personību apliecinošos dokumentus.

Dalībvalstij būtu jāveic pasākumi, lai novērstu šķēršļus, kas liedz čigānu tautības iedzīvotājiem praktiski izmantot Paktā paredzētās tiesības un, konkrēti, atcelt nosacījumus, kas paredz pasēs vai citos personību apliecinošos dokumentos ierakstīt personas tautību.

39. Pārskata periodā Latvijā ir veikta virkne pasākumu, kas vērsti uz čigānu (romu) tautības pārstāvju pilnvērtīgu iekļaušanos sabiedrībā, diskriminācijas izskaušanu un vienādu iespēju veicināšanu dažādās tiesiskās jomās.

40. 2004.gada 7.aprīļa grozījumi **Personu apliecinošu dokumentu likuma** 5.panta ceturtajā un piektajā daļā paredz, ka ziņas par šā dokumenta turētāja tautību tiek ierakstītas tikai pēc pilsoņa vai nepilsoņa personas apliecības vai pases turētāja vēlēšanās. Minētajos likuma grozījumos piedāvāto iespēju pēc PMLP statistikas datiem uz 2008.gada 1.janvāri ir izmantojušas 15 772 personas.

Latvijas politikas iniciatīvas

Valsts programma “Čigāni (romi) Latvijā” 2007.-2009.gadam

41. Valsts programma *Čigāni (romi) Latvijā 2007.–2009.gadam* (turpmāk– Programma) tika atbalstīta MK 2006.gada 18.oktobrī. Programmas mērķu un apakšmērķu efektīvai sasniegšanai jāiesaista valsts pārvalde, pašvaldības un izglītības iestādes, čigānu (romu) un citas NVO, darba devēju profesionālās apvienības, kā arī plašsaziņas līdzekļi.

42. Ņemot vērā Latvijā līdz šim veikto pētījumu, atzinumus, statistikas datus un ilgstošo sadarbības pieredzi ar čigānu (romu) kopienas NVO pārstāvjiem, kā arī ES un starptautisko praksi, secināts, ka Latvijā čigānu (romu) integrācijai jānorit trijos virzienos : 1) izglītības 2) nodarbinātības 3) cilvēktiesību jomā.

43. Programmas virsmērķis ir veicināt čigānu (romu) kopienas iekļaušanu Latvijas sabiedrībā, nodrošinot diskriminācijas apkarošanu un vienādu iespēju efektīvu īstenošanu čigānu (romu) kopienai izglītības, nodarbinātības un cilvēktiesību jomās saskaņā ar kopienas īpašiem nosacījumiem.

44. Programmas apakšmērķi izglītības jomā ir : radīt īpašas iespējas čigānu (romu) kopienas pārstāvjiem paaugstināt izglītības līmeni, pilnveidot 5-6 gadīgo čigānu (romu)

bērnu sagatavošanas skolai procesu pirmskolas izglītības un pamatizglītības iestādēs ar iekļaujošās izglītības praksi, paaugstināt atbildību tiem čigānu (romu) bērnu vecākiem vai personām, kas īsteno vecāku varu, kas nenodrošina savam bērnam obligāto izglītības iegūšanu.

45. Programmas apakšmērķi nodarbinātības jomā ir : mazināt diskrimināciju nodarbinātības jomā, mazināt bezdarba līmeni čigānu (romu) kopienā, nodrošināt čigānu (romu) kopienas pārstāvju sociālo dialogu ar Latvijas uzņēmējiem un citām nodarbinātības procesā iesaistītajām pusēm.

46. Programmas apakšmērķi cilvēktiesību jomā ir : veicināt iecietību, negatīvu stereotipu un aizspriedumu mazināšanu Latvijas sabiedrībā par čigānu (romu) kopienu, paaugstināt sabiedrības informētības līmeni un izpratni par Latvijas čigānu (romu) kopienas kultūras iezīmēm, sekmēt Latvijas čigānu (romu) kopienas kultūras attīstību un etniskās identitātes saglabāšanu, kā arī aktivitātes Latvijas čigānu (romu) NVO līdzdalībai pilsoniskajā sabiedrībā.

47. Programmas ieviešanu un īstenošanu veic ĪUMSILS sadarbībā ar attiecīgām valsts pārvaldes institūcijām. Reizi gadā ĪUMSILS iesniedz MK programmas īstenošanas ziņojumu. Ne retāk kā reizi gadā Programmas īstenošanas un uzraudzības padome uzklasa čigānu (romu) NVO viedokli un priekšlikumus par programmas īstenošanas gaitu, kas reizē ar ziņojumu tiek iesniegts izskatīšanai valdībā.

48. 2008.gadā ĪUMSILS, turpinot īstenot Programmas rīcības plānu, par prioritārajām programmas jomām definēja izglītības jomu, cilvēktiesības un pilsoniskās līdzdalības veicināšanu Latvijas čigānu (romu) vidū. Programmas rīcības plāna ietvaros pastāv valsts budžeta finansiālais atbalsts čigānu (romu) un starpetnisko NVO darbības nodrošināšanai programmas prioritārajos virzienos (statistikas datus par NVO projektu skaitu un piešķirto finansējumu 2007.-2008.gadā skat. pielikumā Nr.2).

49. Viens no Programmas īstenošanas uzdevumiem ir izstrādāt programmu skolotāju palīgu – čigānu profesionālajai sagatavošanai, kā arī sekmēt šo skolotāju palīgu ieviešanu pirmskolas izglītības iestādēs. 2008.gadā notika programmas „Skolotāja palīgs – čigāns” prezentācija (Balvu, Limbažu un Talsu pašvaldībās). 2008.gada rudenī ĪUMSILS sadarbībā ar NVO izstrādās un novadīs semināru „Skolotāja palīgs – čigāns” (2 četru dienu semināri).

50. Patlaban ir sagatavoti 20 skolotāju palīgi – čigāni izglītības iestādēs. Skolotāju palīgu pirmskolas izglītības iestādēs ieviešana ir plānota 2009.gadā. Programmā noteikts, ka 2009.gadā darba alga skolotāju palīgiem – čigāniem tiks izmaksāta no ĪUMSILS budžeta, bet turpmāk tās nonāks pašvaldību kompetencē.

51. Programmas rīcības plānā tika īstenoti citi izglītojošie un informatīvie pasākumi čigānu iekļaušanai izglītības procesā (sīkākus statistikas datus skat. pielikumā Nr.2).

52. Čigānu (romu) tiesību aizsardzība ir viena no Tiesībsarga biroja darbības prioritātēm. Pēdējos gados Tiesībsarga birojā ar sūdzībām par diskrimināciju pēc tautības ir vērsušies čigānu (romu) tautības pārstāvji. Līdz ar to 2007.gadā Tiesībsarga birojā tika uzsākta pētījuma izstrāde par čigānu (romu) pieredzi un attieksmi pret policiju. Lai veicinātu policijas un čigānu pozitīvas saskarsmes veidošanos, nepieciešams padziļināt policijas darbinieku zināšanas saskarsmes psiholoģijas, socioloģijas un etnisko minoritāšu, kā arī diskriminācijas novēršanas jautājumos. Ņemot vērā pētījumu rezultātā izstrādātās

rekomendācijas, minētie jautājumi tiks ietverti apmācību kursā policijas darbiniekiem „Cilvēktiesību ievērošana valsts policijas darbā”, ko Tiesībsarga biroja darbinieki 2008.gada oktobrī un 2009.gada sākumā rīkos sadarbībā ar Valsts policijas koledžu.

53. Papildus Latvija vēlas informēt par statistikas datiem par bezdarbnieku skaitu čigānu (romu) tautības pārstāvju vidū (statistikas datus skat. pielikumā Nr.2). Pēc Ziņojumā sniegtajiem statistikas datiem bezdarbnieku īpatsvars sastāda 4,7% no kopējā čigānu (romu) tautības pārstāvju skaita (papildus skat. pielikumu Nr.1).

54. Statistikas dati liecina par čigānu (romu) tautības skolēnu skaitu svārstīšanos pārskata periodā, bet, pēc ievērojama skaita samazināšanās 2004.-2005.mācību gadā pēdējo divu gadu laikā tā dimensija izmainījās, rādot pakāpenisku čigānu (romu) tautības skolēnu skaita palielināšanos vispārīzglītojošās dienas skolās (statistikas datus skat. pielikumā Nr.2).

Pārējas ar diskriminācijas aizlieguma īstenošanu saistītās aktivitātes

Latvijas nacionālie tiesību akti

55. Līdz ar Latvijas iestāšanos ES, tai kļuva saistošs ES tiesību kopums, kas paredz diskriminācijas izskaušanu dzimuma, rases vai etniskās izcelsmes, reliģijas vai pārliecības, invaliditātes, vecuma vai dzimumorientācijas dēļ. Lai ieviestu ES Padomes 2000.gada 29.jūnija direktīvu 2000/43/EK (nosaka vienādas attieksmes principu pret personām neatkarīgi no rasu vai etniskās piederības attiecībā uz pieeju precēm un pakalpojumiem, preču piegādi un pakalpojumu sniegšanu), ES Padomes 2000.gada 27.novembra direktīvu 2000/78/EK (nosaka kopēju sistēmu vienlīdzīgai attieksmei nodarbinātības un profesiju jomās), ES Padomes 2002.gada 23.septembra direktīvu 2002/73/EK ar kuru groza direktīvu 76/207/EEK par tāda principa īstenošanu, kas paredz vienlīdzīgu attieksmi pret vīriešiem un sievietēm attiecībā uz darba iespējām, profesionālo izglītību un paaugstināšanu amatā, kā arī darba nosacījumiem un ES Padomes 2004.gada 13.decembra direktīvu 2004/113/EK, ar kuru īsteno principu, kas paredz vienlīdzīgu attieksmi pret vīriešiem un sievietēm attiecībā uz pieeju precēm, preču piegādi, pakalpojumiem un pakalpojumu sniegšanu, ir veikti grozījumi sekojošos likumos:

- o 2004.gada 22.aprīlī un 2006.gada 21.septembrī tika grozīts **Darba likuma** 7. un 29.pants. Veiktie grozījumi aizliedz tiešu un netiešu diskrimināciju un personas aizskaršanu vai norādījumu to diskriminēt atkarībā no darbinieka dzimuma, rases, ādas krāsas, vecuma, invaliditātes, reliģiskās, politiskās vai citas pārliecības, nacionālās vai sociālās izcelsmes, mantiskā vai ģimenes stāvokļa, seksuālās orientācijas vai citiem apstākļiem. Papildus, likumā tika pārņemta ES direktīvā ietvertā tiešas un netiešas diskriminācijas un personas aizskaršanas definīcija.
- o 2005.gada 1.decembrī likums **Par sociālo drošību** tika papildināts ar normām, kas nosaka atšķirīgas attieksmes aizliegumu un paredz personas tiesību aizsardzību saistībā ar atšķirīgas attieksmes aizliegumu.
- o 2006.gada 4.aprīlī tika pieņemts **Tiesībsarga likums** (sīkāk skat. 4.rindkopu).
- o 2007.gada 17.maijā pieņemti grozījumi **Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksā** (spēkā no 2007.gada 21.jūnija). Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 204¹⁷.pants nosaka atbildību par normatīvajos aktos noteiktā diskriminācijas aizlieguma pārkāpšanu (naudas sods līdz 500 LVL). Ja šāds tiesībpārkāpums izdarīts atkārtoti gada laikā vai ja ar to radīts būtisks kaitējums vai ja tas saistīts ar vardarbību, krāpšanu vai draudiem, vai ja to izdarījusi personu grupa vai valsts amatpersona, vai uzņēmuma (uzņēmēj sabiedrības) vai organizācijas atbildīgs darbinieks, vai ja tas izdarīts, izmantojot automatizētu datu apstrādes

sistēmu, atbildība paredzēta **Krimināllikuma** 149.¹ pantā „Diskriminācijas aizlieguma pārkāpšana” (2007.gada 21.jūnijā pieņemtie grozījumi **Krimināllikumā** ir spēkā no 2007.gada 19.jūlija).

- o 2006.gada 12.oktobrī pieņemti grozījumi **Krimināllikuma** 48.pantā, kas noteica, ka rases diskriminācija ir atzīstama par atbildību pastiprinošu apstākli.
- o 2008.gada 19.jūnijā grozīts **Patērētāju tiesību aizsardzības likums**, iekļaujot normu, kas paredz, ka gadījumā, ja ir pārkāpts atšķirīgas attieksmes aizliegums, pamatojoties uz patērētāja dzimumu, rasi vai etnisko piederību, vai aizliegums radīt nelabvēlīgas sekas, patērētājs ir tiesīgs prasīt zaudējumu atlīdzību un atlīdzību par morālo kaitējumu. Strīda gadījumā atlīdzības apmēru par morālo kaitējumu nosaka tiesa.

56. Ieviešot Eiropas Parlamenta un Padomes 1998.gada 16.februāra direktīvu 98/7/EK, kas groza direktīvu 87/102/EEK par dalībvalstu normatīvo un administratīvo aktu tuvināšanu attiecībā uz patēriņa kredītu; 1993.gada 5.aprīļa direktīvu 93/13/EEK par negodīgiem noteikumiem patērētāju līgumos; 2000.gada 8.jūnija direktīvu 2000/31/EK par dažiem informācijas sabiedrības pakalpojumu tiesiskajiem aspektiem, jo īpaši elektronisko tirdzniecību, iekšējā tirgū; 2000.gada 29.jūnija direktīvu 2000/35/EK par maksājumu kavējumu novēršanu komercdarījumos, 2006.gada 26.janvārī ir pieņemti un 2006.gada 1.martā stājas spēkā grozījumi **Civillikumā**. Grozījumi īstenoja Satversmes 92.pantu² attiecībā uz gadījumiem, kad personai ir nodarīts morālais kaitējums, radot tiesisku pamatu tā atlīdzināšanai. Likums definē morālā kaitējuma jēdzienu, nosaka cietušā tiesības uz atlīdzību par morālo kaitējumu, kas tam nodarīts. Likums nosaka, ka atlīdzības apmēru par morālo kaitējumu nosaka tiesa pēc sava ieskata. Likums nosaka noziedzīgu nodarījumu loku, kuros cietušie ir atbrīvoti no morālā kaitējuma esamības fakta pierādīšanas nastas.

Deklarācija par cieņu, iecietību un sadarbību interneta telpā

57. Jāatzīmē arī *Deklarāciju par cieņu, iecietību un sadarbību interneta telpā*³, kuru 2006.gadā izstrādājuši un parakstījuši interneta portālu redaktori, biedrību un nodibinājumu, un valsts institūciju pārstāvji, un kuras mērķis ir mazināt un apkarot neiecietību un naida izpausmes interneta telpā, vienlaicīgi respektējot izteiksmes brīvību.

Latvijas politikas iniciatīvas

58. 2004.gada 24.augustā MK ir apstiprināta valsts programma *Nacionālā programma iecietības veicināšanai 2005.-2009.* (turpmāk – NPIV). Programmas mērķis NPIV mērķis ir iecietīgas Latvijas sabiedrības veidošana, neiecietības izskaušana un Latvijas daudz kultūru sabiedrības attīstība Eiropas integrācijas un pasaules globalizācijas apstākļos.

59. NPIV apakšmērķi ir: Latvijas Republikas tiesību sistēmas pilnveidošana, paredzot ieviest normatīvajos aktos efektīvus tiesiskus instrumentus visu neiecietības un diskriminācijas formu izskaušanai; starp institucionālās sadarbības neiecietības izskaušanas jomā veicināšana; sabiedrības aktīva līdzdalība neiecietības izskaušanas monitoringā; kvalitatīvas, pieejamas un vispusīgas informācijas izplatīšana par neiecietības izpausmēm un iecietības veicināšanas pasākumiem.

² Satversmes 92.pants: „Nepamatota tiesību aizskārums gadījumā ikvienam ir tiesības uz atbilstošu atlīdzinājumu.”

³ Pilns deklarācijas teksts pieejams interneta mājas lapā <http://www.delfi.lv/news/comment/comment/article.php?id=14586994>

60. NPIV paredz mazināt neiecietību, cilvēktiesību pārkāpumu skaitu, veikt profilaksi pret diskrimināciju pēc vairākām pazīmēm, veidot priekšnoteikumus sabiedrības integrācijai un Latvijas tautsaimniecības konkurētspējīgai attīstībai multietniskajā ES. NPIV īstenošanas procesā Latvijas sabiedrība apgūs starpkultūru saskarsmes pamatprincipus un attīstīs iespējamo etnisko, sociālo un kultūru konfliktu risināšanas iemaņas.

61. NPIV rīcības plāna ietvaros 2005.gadā ĪUMSILS īstenoja dažādas aktivitātes: interneta portālu aktivitātes (www.dialogi.lv, www.politika.lv); pētījumu veikšana; informatīvi – izglītojošo semināru, informatīvo kampaņu rīkošana; brošūru izdošana; diskusiju, izstāžu organizēšana; u.c.

62. NPIV ietvaros 2006.gadā ĪUMSILS valsts budžeta dotāciju veidā atbalstīja iecietību veicinošās NVO, piešķirot projektiem 19 000 LVL. ĪUMSILS, sadarbojoties ar EK, Amerikas Savienoto Valstu (turpmāk – ASV) vēstniecību, NVO 2006.gadā īstenojis projektus dažādu iecietības formu veicināšanai.

63. 2005.gada septembrī EK ir atbalstījusi ĪUMSILS projektu „Latvija – vienlīdzība dažādībā I”. LED I bija pirmais Latvijā izveidotais projekts, kas piesaista EK līdzekļus valsts pārvaldes iestāžu un NVO partnertīklu aktivitātēm diskriminācijas mazināšanai, iecietības veicināšanai un sabiedrības informēšanai par ES pretdiskriminācijas politikas prioritātēm. 2007. un 2008.gadā tika īstenoti LED II un LED III (statistikas datus par LED projektu īstenošanas līdzekļiem skat. pielikumā Nr.2).

64. NPIV ietvaros 2007.gadā piešķirtas dotācijas no valsts budžeta 6 667 LVL apmērā 5 NVO, kuras veicina iecietību sabiedrībā. Papildus, ĪUMSILS ir organizējis konferenci „Par un pret iecietību”, kā arī rīkojis semināru, lai stiprinātu cieņpilnu un tolerantu attieksmi vienam pret otru. Pasākuma ietvaros tika identificēts preses izdevumos publicētais „ieciētīgākais raksts”. 2008.gadā ĪUMSILS ar valsts budžeta dotāciju programmu starpniecību atbalstīja 4 iecietību veicinošos projektus ar kopējo piešķirto finansējumu 8 000 LVL apmērā.

65. ĪUMSILS kopā ar valsts un SO iesaistījies ES kampaņas „Par daudzveidību – pret diskrimināciju” nacionālas darba grupas un ES darba grupas sastāvā. ĪUMSILS īstenojis izglītojošus un informatīvus pasākumus sadarbībā ar valsts pārvaldes un SO ar mērķi sniegt zināšanas par neiecietības izpausmēm pret dažādām sociālā riska grupām un iecietības veicināšanas praksēm. ĪUMSILS izstrādājis un īstenojis konkrētus pasākumus (semināri un konferences, ekspertu diskusijas) ar Latvijas mediju līdzdalību neiecietības novēršanai medijos. ĪUMSILS sadarbībā ar Latvijas pētniecības institūcijām veic neiecietības novērtēšanu un uzraudzību (monitoringu) Latvijā.

66. VCB 2005.gada nogalē izdeva bukletu “Kas ir diskriminācija”, kā arī sniedza komentārus plašsaziņas līdzekļiem par aktualitātēm saistībā ar diskrimināciju. Savukārt Tiesībsarga birojs 2007.gada nogalē veica informatīvu kampaņu iecietības veicināšanai un Tiesībsarga kā tiesību aizsardzības mehānisma popularizēšanai. Tika sagatavoti un pārraidīti informatīvie TV klipi, kā arī jauniešu mērķauditorijai izdotas pastkartes, kas bija pieejamas izklaides vietās. 2007.gadā tika organizēti reģionālie informatīvie semināri un individuālas konsultācijas, kurās Tiesībsarga biroja darbinieki, ne tikai sniedza konsultācijas, bet arī pieņēma sūdzības.

67. 2008.gada 19.martā ANO Cilvēktiesību padomes 7.sesijā ziņojumu par Latviju prezentēja ANO speciālais ziņotājs par mūsdienu rasisma formām, rasu diskrimināciju un

saistītu neiecietību Dudu Diene (*Doudou Diène*). Savā ziņojumā Dudu Diene pozitīvi novērtējis faktu, ka Latvija pieņēmusi nepieciešamos normatīvos aktus un izveidojusi institūcijas rasu diskriminācijas apkarošanas jomā. Tāpat, ziņotājs atzinīgi atsaucies uz Satversmes tiesas un Tiesībsarga ieguldījumu rasu diskriminācijas apkarošanā. Ziņotājs norādījis uz valdības sasniegumiem čigānu problēmu risināšanā, pieņemot un īstenojot valsts programmu „Čigāni (romi) Latvijā 2007.-2009.gadam”.

68. Pārskata periodā Latvijas Republika ir pievienojusies vairākiem starptautiskajiem instrumentiem, kas ir veltīti diskriminācijas novēršanas jautājumiem (sīkāk skat. pielikumā Nr.2).

Latvijas institucionālā sistēma

69. Kopš iepriekšēja ziņojuma iesniegšanas Latvijas institucionālā sistēmā ir izveidotas administratīvās tiesas (skat. 70.-73.rindkopu), Tiesībsarga birojs (skat. 74.-82.rindkopu), ĪUMSILS (skat. 83.-84.rindkopu) un Juridiskās palīdzības administrācija (skat. 85.-87.rindkopu).

Administratīvās tiesas

70. Līdz ar **Administratīvā procesa likuma** stāšanos spēkā 2004.gada 1.februārī (sīkāk skat. 4.rindkopu) savu darbu sākušas administratīvās tiesas – Administratīvā rajona tiesa, Administratīvā apgabaltiesa un Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departaments.

71. Administratīvās tiesas pēc personas pieteikuma veic kontroli pār iestādes izdota administratīvā akta vai iestādes faktiskās rīcības tiesiskumu un pamatotību, kā arī personas publiski tiesisko pienākumu vai tiesību noskaidrošanu. Administratīvajās tiesās ar pieteikumu var vērsties ikviena fiziska vai juridiska persona, ja valsts iestāde no valsts varas nesējas pozīcijām, pieņemot šai personai individuāli adresētu lēmumu vai veicot attiecībā uz šo personu kādu darbību, būs aizskārusi šīs personas likumā noteiktās (subjektīvās) tiesības. Tiesā ar pieteikumu var vērsties arī trešās personas, kuru tiesības vai tiesiskās intereses ierobežojis attiecīgais iestādes lēmums vai faktiskā rīcība. Persona administratīvajā tiesā var vērsties pēc tam, kad ir apstrīdējusi iestādes lēmumu vai rīcību augstākā iestādē vai iestādē, kas īpaši noteikta likumā, vai arī gadījumos, ja šādas iestādes nav.

72. Administratīvā tiesa, atšķirībā no tiesām, kuras izskata lietas civilprocesuālajā un kriminālprocesuālajā kārtībā, noskaidrojot apstākļus lietā, darbojas saskaņā ar objektīvās izmeklēšanas principu, t.i., nepieciešamības gadījumā var pati savākt pierādījumus pēc savas iniciatīvas, kā arī dot administratīvā procesa dalībniekiem norādījumus un ieteikumus, lai prasījuma robežās noskaidrotu patiesos lietas apstākļus un panāktu tiesisku un taisnīgu lietas izskatīšanu. Veicot iestādes rīcības kontroli, tiesa izvērtē gan iestādes rīcības tiesiskumu – atbilstību normatīvajiem aktiem, vispārējiem tiesību principiem un citiem tiesību avotiem, gan arī tās rīcības lietderību.

73. **Administratīvā procesa likuma** 92.pants nosaka, ka ikviens ir tiesīgs prasīt atbilstošu atlīdzinājumu par mantiskajiem zaudējumiem vai personisko kaitējumu, arī morālo kaitējumu, kas viņam nodarīts ar administratīvo aktu vai iestādes faktisko rīcību.

Tiesībsarga birojs

74. 2006.gada 6.aprīlī ir pieņemts un kopš 2007.gada 1.janvāra ir spēkā **Tiesībsarga likums** ar ko nodibināja Tiesībsarga biroju (papildus skat. 4.rindkopu). Tiesībsarga birojs ir VCB tiesību un saistību pārņēmējs. Viena no Tiesībsarga funkcijām ir sekmēt vienlīdzīgas attieksmes principa ievērošanu un diskriminācijas novēršanu. Tiesībsargam ir piešķirtas tiesības vērsties tiesā un Satversmes tiesā lietās par atšķirīgas attieksmes aizlieguma pārkāpumu. Tiesībsarga funkcijās ietilpst sekmēt vienlīdzīgas attieksmes principa ievērošanu un jebkāda veida diskriminācijas novēršanu, atklāt trūkumus jautājumos, kas saistīti ar cilvēktiesību un labas pārvaldības principa ievērošanu tiesību aktos, kā arī veicināt šo trūkumu novēršanu tiesību aktu piemērošanā.

75. Pildot **Tiesībsarga likumā** noteiktās funkcijas, Tiesībsargs pieņem un izskata privātpersonu iesniegumus, sūdzības un priekšlikumus; ierosina pārbaudes lietu apstākļu noskaidrošanai; pieprasa, lai iestādes savas kompetences ietvaros un likumā paredzētajos termiņos noskaidro nepieciešamos lietas apstākļus un par tiem informē Tiesībsargu; izskatot pārbaudes lietu vai pēc tās pabeigšanas sniedz iestādei ieteikumus un atzinumus par tās darbības tiesiskumu, lietderību un labas pārvaldības principa ievērošanu; risina ar cilvēktiesībām saistītus strīdus starp privātpersonām un iestādēm, kā arī starp privātpersonām; veicina izlīgumu starp strīda pusēm; risinot strīdus cilvēktiesību jautājumos, sniedz privātpersonām atzinumus un ieteikumus cilvēktiesību pārkāpumu novēršanai; sniedz Saeimai, MK, pašvaldībām vai citām iestādēm ieteikumus attiecībā uz tiesību aktu izdošanu vai grozīšanu; sniedz personām konsultācijas cilvēktiesību jautājumos; veic pētījumus un analizē situāciju cilvēktiesību jomā, kā arī sniedz atzinumus par aktuāliem cilvēktiesību jautājumiem.

76. Pildot savas funkcijas un uzdevumus, Tiesībsargam ir tiesības: pieprasīt un saņemt bez maksas no iestādes pārbaudes lietā nepieciešamos dokumentus, paskaidrojumus un citu informāciju; apmeklēt iestādes, lai iegūtu pārbaudes lietā nepieciešamo informāciju; jebkurā laikā bez speciālas atļaujas apmeklēt slēgta tipa iestādes, brīvi pārvietoties iestādes teritorijā, apmeklēt visas telpas un vienatnē satikties ar personām, kuras tiek turētas slēgta tipa iestādēs; uzklaut bērnu viedokli bez viņa vecāku, aizbildņu, izglītības vai aprūpes un audzināšanas iestādes darbinieka klātbūtnes, ja bērns to vēlas; aicināt jebkuru privātpersonu iesniegt dokumentus, sniegt paskaidrojumus un citu informāciju par jautājumiem, kam ir būtiska nozīme pārbaudes lietā; ierosināt pārbaudes lietu pēc savas iniciatīvas; pieprasīt un saņemt speciālistu atzinumu pārbaudes lietā; iesniegt pieteikumu par lietas ierosināšanu Satversmes tiesā, ja iestāde, kas izdevusi apstrīdamo aktu, nav Tiesībsarga norādītajā termiņā novērsusi konstatētos trūkumus; pabeidzot pārbaudes lietu un konstatējot pārkāpumu, aizstāvēt privātpersonas tiesības un intereses administratīvajā tiesā, ja tas nepieciešams sabiedrības interesēs; pabeidzot pārbaudes lietu un konstatējot pārkāpumu, vērsties tiesā tajās civillietās, kurās prasības būtība saistīta ar atšķirīgas attieksmes aizlieguma pārkāpumu; pamatojoties uz viņa rīcībā esošajiem materiāliem, vērsties pie citām kompetentām institūcijām, lai izlemtu jautājumu par lietas ierosināšanu.

77. VCB no 2005.gada līdz 2007.gada sākumam strādāja 24 darbinieki. 2007.gadā uz VCB bāzes izveidojot Tiesībsarga biroju, darbinieku skaits tika palielināts līdz 50 darbiniekiem.

78. 2007.gadā Tiesībsarga biroja darbībai no valsts budžeta tika piešķirta summa 1 300 164 LVL apmērā, 2008.gada budžets – 1 303 002 LVL.

79. Tiesībsargs pozitīvi vērtē faktu, ka, palielinoties sabiedrības informētības līmenim, Latvijā vērojama sabiedriskās domas attīstība diskriminācijas aizlieguma principa izpratnē, attiecinot šo principu arī uz privāttiesību jomu. Šo sūdzību risināšana atklāj arī trūkumus normatīvajos aktos šajā jomā (sīkākus statistikas datus skat. pielikumā Nr.2).

80. Diskriminācijas novēršanās jomā Tiesībsargam ir izdevies panākt vairākus mierizlīgumus, kur vainīgā puse ir izmaksājusi morālā kaitējuma kompensāciju. Piemēram, 2006.gadā VCB saņēma iesniegumu no invalīda, kas nespēja ratiņkrēslā iekļūt līzinga kompānijas filiāles telpās un noformēt attiecīgo darījumu. Mierizlīguma panākšanai VCB organizēja pušu tikšanos, kuras laikā līzinga kompānijas pārstāvji atzina nekorekto kompānijas darbinieku rīcību un apmaksājuši iesniedzējam nesamaksāto līguma summu, par kuru iesniedzējs vēlējās noslēgt aizdevuma līgumu.

81. Sīkāku iesniegto sūdzību dalījumu pēc diskriminācijas pamatiem 2007.gadā, statistikas datus par VCB un Tiesībsarga birojā kopējo saņemto sūdzību skaitu un sūdzību specifiku par diskriminācijas jautājumiem skat. pielikumā Nr.2.

82. Laika posmā no 2004.gada līdz 2008.gadam Tiesībsargs Satversmes tiesā ir iesniedzis 9 pieteikumus (sīkākus statistikas datus skat. pielikumā Nr.2).

ĪUMSILS

83. ĪUMSILS ir vadošā valsts pārvaldes iestāde sabiedrības integrācijas jomā, kas tika izveidota 2003.gadā. Sekretariāta kompetencē ir valsts politikas izstrāde un īstenošana sabiedrības integrācijas jomā – pilsoniskās sabiedrības attīstības veicināšana, rasu un etniskās diskriminācijas izskaušana, diskriminācijas izskaušanas starpnozaru jautājumi un iecietības veicināšana sabiedrībā, mazākumtautību tiesības, lībiešu kultūras un tradīciju saglabāšana, līdzdalība attīstības sadarbībā, atbalsts latviešu diasporai, kā arī imigrantu integrācija.

84. ĪUMSILS uzdevums ir arī īstenot un koordinēt valsts atbalstu mazākumtautībām un to NVO. Pildot šo uzdevumu, ĪUMSILS īsteno valsts atbalstu mazākumtautību NVO etniskās identitātes saglabāšanā un attīstīšanā un īsteno to kapacitātes palielināšanu un apmācību, to aktivitāšu apzināšanu. Bez tam jāatzīmē, ka ĪUMSILS ir izveidots Mazākumtautību lietu departaments, kas sastāv no Mazākumtautību lietu koordinācijas nodaļas un Mazākumtautību kultūras un informācijas nodaļas.

Juridiskās palīdzības administrācija

85. Juridiskās palīdzības administrācija (turpmāk – Administrācija), Tieslietu ministrijas (turpmāk – TM) padotībā esoša iestāde, uzsāka savu darbu 2006.gada 1.janvārī, pamatojoties uz 2005.gada 17.martā pieņemto **Valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības likumu** un 2005.gada 15.novembra MK noteikumu Nr.869 “*Juridiskās palīdzības administrācijas nolikums*”. Administrācijas funkcijas ir apsaimniekot līdzekļus, kas paredzēti valsts nodrošinātai juridiskajai palīdzībai un valsts kompensācijām cietušajiem, slēgt līgumus ar juridiskās palīdzības sniedzējiem, nodrošināt juridiskās palīdzības sniegšanu un valsts kompensāciju cietušajiem izmaksāšanu tiesību aktos noteiktajos gadījumos, u.c.

86. Valsts nodrošina juridisko palīdzību maznodrošinātām vai trūcīgām personām un personām, kuras, ievērojot to īpašo situāciju, īpašuma stāvokli un ienākumu līmeni, nav spējīgas īstenot savu tiesību aizsardzību (piemēram, stihiskā nelaime, nepārvaramā vara vai

persona atrodas pilnā valsts apgādībā). Valsts nodrošina juridisko palīdzību dzīvokļa tiesību, darba tiesību, bērna tiesību un citos jautājumos civillietās, administratīvajās lietās un kriminālprocesā, sedz izdevumus par konsultācijām, procesuālo dokumentu sastādīšanu, pārstāvību un aizstāvību (kriminālprocesā). No prakses secināms, ka pārsvarā Administrācijā pēc valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības vēršas Latvijas pilsoņi un nepilsoņi, ir bijuši arī iesniegumi par juridisko palīdzību no citām valstīm, piemēram, Krievijas un Lietuvas.

87. Saskaņā ar likumu **Par valsts kompensāciju cietušajiem**, Administrācija kopš 2006.gada 20.jūnija nodrošina valsts kompensācijas izmaksāšanu personām, kuras kriminālprocesā atzītas par cietušajiem tīšos vardarbīgos noziegumos un to veselībai ir nodarīti smagi, vidēja smaguma miesas bojājumi, iestājusies personas nāve vai persona cietusi dzimumnoziegumā (skat. pielikumā Nr.3). Minētajā likumā ir noteikts, ka cietušajam ir tiesības uz valsts kompensāciju arī tad, ja vardarbīga noziedzīga nodarījuma izdarītājs vai viņa līdzdalībnieks nav noskaidrots vai viņš saskaņā ar Krimināllikumu nav saucams pie kriminālatbildības.

Efektīva tiesiskā aizsardzība

88. 1998.gada 28.maija Likuma **Par izziņas iestādes, prokuratūras vai tiesas nelikumīgas vai nepamatotas rīcības rezultātā nodarīto zaudējumu atlīdzināšanu** 5.panta trešā daļa paredz, ka personai ir tiesības celt prasību par tāda morālā kaitējuma atlīdzināšanu, kas radies izziņas iestādes, prokuratūras vai tiesas nelikumīgas vai nepamatotas rīcības rezultātā.

89. **Radio un Televīzijas likuma** 38.pants nosaka, ka kaitējums, arī morālais kaitējums, kas nodarīts fiziskai vai juridiskai personai, sniedzot par to raidījumā ziņas, kas aizskar tās godu un cieņu, raidorganizācijai jāatlīdzina saskaņā ar Civillikuma un citu likumu noteikumiem, ja tā nepierāda, ka šīs ziņas atbilst patiesībai.

90. Lai nodrošinātu Satversmē garantētās tiesības uz taisnīgu tiesu, 2004.gada 12.februārī tika izdarīti grozījumi **Civilprocesa likumā**, ar kuriem no Civilprocesa likuma tika izslēgta norma, kas noteica, ka kasācijas instances tiesā fiziskās un juridiskās personas lietas ved ar advokāta starpniecību. Pēc šīs normas izslēgšanas, jebkurai personai pašai vai ar pārstāvja starpniecību, izpildot visas procesuālās darbības un attiecīgi noformējot kasācijas sūdzību, ir tiesības iesniegt kasācijas sūdzību, ja pastāv likumā paredzētie kasācijas sūdzības iesniegšanas pamati.

91. **Kriminālprocesa likumā** (sīkāk skat. 4.rindkopu) ir iestrādātas reāli izpildāmas un no dažādiem aspektiem (cilvēktiesiskais, sabiedrības drošības, ekonomiskais, u.c.) nepieciešamās prasības un paredzēts krimināltiesisko attiecību taisnīgs noregulējums bez neattaisnotas iejaukšanās personas dzīvē.

PAKTA 3.PANTS

Atbilstoši Komitejas 12.rekomendācijai:

12. Komiteja ņem vērā dalībvalsts centienus risināt problēmas, kas saistās ar cilvēku tirdzniecību, īpaši, veicot atbilstošus grozījumus normatīvajos aktos, preventīvos pasākumus, nodrošinot iespējamus upurus ar informāciju un izmantojot starptautisko sadarbību. Tomēr, Komiteju uztrauc minēto politiku lēnie ieviešanas tempi, un tā ņem vērā, ka no dalībvalsts ir saņemta tikai ierobežota statistiskā informācija.

Latvijas nacionālie tiesību akti

92. Kopš neatkarības atjaunošanas Latvija ir uzņēmusies starptautiskās saistības cilvēku tirdzniecības apkarošanas jomā, pievienojoties šādām konvencijām:

- o 2000.gada 13.decembra ANO Konvencijai pret transnacionālo organizēto noziedzību (Palermo Konvencijai).
- o 1949. gada 2.decembra ANO Konvencijai par cilvēku tirdzniecības apkarošanu.
- o ANO Konvencijas par bērna tiesībām 43(2) panta labojumam.

Saeima 2005.gada 15.septembrī pieņēma BM izstrādāto likumu „**Par grozījumiem Konvencijā par bērnu aizsardzību**”, ar ko tika pieņemts un apstiprināts ANO Ģenerālās Asamblejas 1995.gada 21.decembra rezolūcijā Nr.50/155 apstiprinātais grozījums minētajā konvencijā. Iekšlietu ministrija (turpmāk –IeM), kā atbildīgā institūcija par Konvenciju par bērna tiesībām papildus protokola par tirdzniecību ar bērniem, bērna prostitūciju un bērnu pornogrāfiju ratificēšanu, sagatavoja atbilstošu likumprojektu, kas Saeimā tika pieņemts 2006.gada 26.janvārī.

- o 2005.gada 5.maija EP Konvencija par cīņu pret cilvēku tirdzniecību.

2008.gada 13.februārī stājās spēkā ratifikācijas likums.

93. **Krimināllikuma** 154¹.pants paredz kriminālatbildību par cilvēku tirdzniecību, kas noteikta saskaņā ar ANO 1949.gada 2.decembra Konvenciju par tirdzniecības ar cilvēkiem un citu personu prostitūcijas ekspluatācijas izskaušanu un ANO 2000.gada 13.decembra Konvencijas pret transnacionālo organizēto noziedzību Protokolu „Par cilvēku tirdzniecības, jo sevišķi tirdzniecības ar sievietēm un bērniem, novēršanu, apkarošanu un sodīšanu par to”.

94. 2004.gada 16.decembrī tika pieņemti grozījumi **Krimināllikumā**, ar kuriem par cilvēku tirdzniecību ir atzīta ne tikai cilvēku tirdzniecība uz ārvalsti, bet arī valsts iekšienē. Ar minēto likumu izdarīti grozījumi arī Krimināllikuma 165¹.pantā par personas nosūtīšanu seksuālai izmantošanai ar tās piekrišanu, paredzot paaugstinātu atbildību par personas nosūtīšanu seksuālai izmantošanai, ja noziedzīgais nodarījums izdarīts atkārtoti, ja to izdarījusi organizēta grupa un par cilvēku tirdzniecību, ja noziedzīgais nodarījums izraisījis smagas sekas vai ja tas izdarīts attiecībā uz mazgadīgo papildus pamatsodam – brīvības atņemšanai uz laiku no astoņiem līdz piecpadsmit gadiem, konfiscējot mantu - nosakot arī papildsodu – policijas kontroli uz trim gadiem.

95. Saskaņā ar minētajiem **Krimināllikuma** grozījumiem 165¹.panta pirmajā daļā par personas nosūtīšanu seksuālai izmantošanai brīvības atņemšanas laiks ir paaugstināts līdz sešiem gadiem, tādējādi, paredzot to kā smagu noziegumu, kas dod iespēju nodrošināt tiesības uz speciālo procesuālo aizsardzību cietušajiem, lieciniekiem, aizdomās turētajiem, apsūdzētajiem, tiesājamajiem, notiesātajiem.

96. Pēc **Krimināllikuma** grozījumu 165¹.pantā ieviešanas strauji samazinājās prostitūcijā iesaistīto un uz ārzemēm nosūtīto nepilngadīgo vai mazgadīgo personu skaits. Atšķirībā no iepriekšējiem gadiem 2005.gadā nav konstatēts neviens nepilngadīgu vai mazgadīgu personu tirdzniecības gadījums vai to nosūtīšana uz ārvalsti seksuālās izmantošanas nolūkos.

97. Cietušo tiesību aizsardzībai **Kriminālprocesa likuma** 22.pants paredz ikvienas personas, kurai ar noziedzīgu nodarījumu radīts kaitējums, ņemot vērā tās morālo aizskārumu, fiziskās ciešanas un mantisko zaudējumu, tiesības uz morālas un materiālas

kompensācijas pieprasīšanu un saņemšanu. Kriminālprocesa likuma 26.nodaļa paredz nosacījumus ar noziedzīgu nodarījumu radītā kaitējuma atlīdzināšanai (par valsts nodrošināto kompensāciju cietušajiem papildus skat. 4., 84.-85.rindkopu, pielikumu Nr.3).

98. 2007.gada 25.janvārī tika pieņemts likums „**Par cilvēku tirdzniecības upuru uzturēšanos Latvijas Republikā**”, kura mērķis ir veicināt cīņu pret cilvēku tirdzniecību, paredzot nogaidīšanas perioda piešķiršanas un šā perioda pārtraukšanas nosacījumus cilvēku tirdzniecības upurim, kā arī nosacījumus attiecībā uz viņa uzturēšanos Latvijas Republikā.

Latvijas politikas iniciatīvas

Valsts programma cilvēku tirdzniecības novēršanai 2004.-2008.gadam

99. 2004.gada 3.martā MK tika pieņemta *Valsts programma cilvēku tirdzniecības novēršanai 2004.-2008.gadam*. Šīs programmas mērķis ir sekmēt cilvēku tirdzniecības novēršanu un apkarošanu, īstenojot mērķtiecīgus preventīvos, izglītības, kā arī atbalsta pasākumus cilvēku tirdzniecības upuriem; apvienot valsts un sabiedrības centienus, lai novērstu cilvēku tirdzniecību (sīkākus datus par programmas īstenošanai piešķirto finansējumu skat. pielikumā Nr.3).

100. Minētās programmas realizācijas koordinēšanu veic IeM. Par aktivitāšu ieviešanu, sociālās rehabilitācijas nodrošināšanu un speciālistu apmācību, tajā skaitā darbam ar cilvēku tirdzniecības upuriem ir atbildīga Labklājības ministrija (turpmāk – LM).

Atbalsta pasākumi cilvēku tirdzniecības upuriem

101. Sociālās rehabilitācijas mērķis ir nodrošināt cilvēku tirdzniecības upuru iekļaušanu sabiedrībā, sniedzot koordinētus starpinstitutionālu sociālā atbalsta pakalpojumus. Lai sasniegto minēto mērķi, 2004.gada 17.jūnijā tika pieņemti grozījumi **Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā**, paredzot, ka valsts nodrošina cilvēku tirdzniecības upuru sociālo rehabilitāciju. Sociālās rehabilitācijas pakalpojumi cilvēku tirdzniecības upuriem par valsts budžeta līdzekļiem tiek nodrošināti no 2006.gada (statistikas datus par cilvēku tirdzniecības upuru sociālo rehabilitāciju skat. pielikumā Nr.3).

102. 2006.gada 31.oktobrī tika pieņemti MK noteikumi Nr.889 „*Noteikumi par kārtību, kādā cilvēku tirdzniecības upuri saņem sociālās rehabilitācijas pakalpojumus, un kritērijiem personas atzīšanai par cilvēku tirdzniecības upuri*”. Līdz ar jauno noteikumu spēkā stāšanos 2007.gada 1.janvārī tika izveidota jauna sistēma sociālās rehabilitācijas pakalpojuma sniegšanai, uzlabojot pakalpojuma saņemšanas iespējas. Atšķirībā no iepriekšējā tiesiskā regulējuma, šobrīd arī pakalpojumu sniedzējs ir tiesīgs izvērtēt personas atbilstību cilvēku tirdzniecības upura statusam un lemt par pakalpojuma nepieciešamību. Šim mērķim pakalpojumu sniedzējs izveido speciālistu komisiju, kas novērtē personas atbilstību cilvēku tirdzniecības upura kritērijiem. Komisijā iekļauj sociālo darbinieku, psihologu, juristu, ārstniecības personu, Valsts policijas amatpersonu, kā arī, ja nepieciešams, citus speciālistus.

103. 2007.gada 21.jūnijā tika pieņemti grozījumi **Bezdarbnieku un darba meklētāju atbalsta likumā**, kas paredz personām, kuras ir saņēmušas termiņuzturēšanās atļauju sakarā ar cilvēku tirdzniecības upura statusa piešķiršanu, tiesības saņemt bezdarbniekiem, darba meklētājiem un bezdarba riskam pakļautajām personām noteiktos bezdarba

samazināšanas pakalpojumus. Papildus 2006.gada 12.decembrī tika veikti grozījumi 2004.gada 20.janvāra MK noteikumos Nr.44 „*Noteikumi par darba atļaujām ārzemniekiem*”. Minētie noteikumi tika papildināti, paredzot PMLP tiesības izsniegt darba atļauju (bez darba devēja darba izsaukuma apstiprināšanas aģentūras filiālē) atbilstoši termiņuzturēšanās atļaujā minētajam termiņam ārzemniekam, kurš ir atzīts par cilvēku tirdzniecības upuri atbilstoši spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem.

104. Latvijas Republikas valdība vērš Komitejas uzmanību uz interneta resursu, kuru uztur IeM un kas piedāvā būtiskāko un aktuālāko informāciju latviešu, krievu un angļu valodā par valsts aktivitātēm, kas ir vērsti uz cilvēku tirdzniecības apkarošanu – <http://www.cilvektirdznieciba.lv>. Šajā portālā apkopoti pētījumi par cilvēku tirdzniecības jautājumiem, aktualitātes šīs problēmas risināšanā Latvijā un pasaulē, informācija par Latvijas un starptautiskajiem tiesību aktiem. Pārskatāmā veidā sniegti padomi, kā rīkoties, lai nekļūtu par cilvēku tirdzniecības upuri un kā izkļūt no cilvēku tirgotāju tīkliem. Portāls piedāvā īpašas palīdzības iespējas cilvēkiem, kas kļuvuši par cilvēku tirdzniecības upuriem. Portālā pieejami tiešsaistes pakalpojumi, kas dod iespēju ar elektroniskā pasta vai čata palīdzību sazināties ar Valsts policiju vai sociālo darbinieku, lūgt palīdzību, uzdot jautājumus, konsultēties, anonīmi ziņot par cilvēku tirdzniecības gadījumiem. Portālā ir pieejama informācija gan par valsts iestādēm, gan par nevalstiskā sektora pārstāvjiem, kas nodarbojas ar cilvēku tirdzniecības un rehabilitācijas jautājumiem.

105. 2006. un 2007.gadā sociālās rehabilitācijas pakalpojumus cilvēku tirdzniecības upuriem par valsts līdzekļiem sniedza NVO – resursu centrs sievietēm „Marta”. Centrs „Marta” ir cilvēku tirdzniecības upuru rehabilitācijas centrs, kas veic preventīvo darbu cilvēku tirdzniecības novēršanai un cilvēku tirdzniecībā cietušo personu sociālpsiholoģisko rehabilitāciju un reintegrāciju. Tas piedalās vairāku projektu īstenošanā cilvēku tirdzniecības jomā.

106. Centrā „Marta” ir izveidots bezmaksas informatīvais „karstais tālrunis”, lai sniegtu informāciju par personas un darba drošību ārzemēs, fiksētu cilvēku tirdzniecības gadījumus un veiktu preventīvo darbu. Sākot ar 2008.gada 1.janvāri sociālās rehabilitācijas pakalpojumus cilvēku tirdzniecības upuriem par valsts līdzekļiem sniedz arī NVO „Droša māja”.

107. Statistikas datus par notiesāto personu skaitu pēc Krimināllikuma 154¹., 165. un 165¹.panta 2005. – 2007.gadā, ierosināto krimināllietu (ierosināto kriminālprocesu) skaitu skat. pielikumā Nr.3.

Institucionālās darbības uzlabošanas pasākumi

108. 2005. un 2006.gadā tika pilnībā nokomplektēta Valsts policijas Galvenās Kriminālpolicijas pārvaldes Organizētās noziedzības apkarošanas pārvaldes Narkotiku apkarošanas biroja 2.nodaļa cilvēku tirdzniecības apkarošanai – papildus piešķirtas 3 amatu vietas 2005.gadā un 5 vietas – 2006.gadā.

109. Nodaļā šobrīd ar jautājumiem ar cilvēku tirdzniecības novēršanu strādā 18 specializēti policijas darbinieki. Šie darbinieki koordinē Valsts policijas Organizētās noziedzības apkarošanas pārvaldes reģionālo biroju un teritoriālo policijas darbinieku darbu cilvēku tirdzniecības novēršanā.

110. *Valsts programmas cilvēku tirdzniecības novēršanai 2004.-2008.gadam* mērķis ir arī veicināt **Bērnu tiesību aizsardzības likuma** 20.panta prasību īstenošanu, kurš nosaka, ka

lietas, kas saistītas ar bērna tiesību aizsardzību, izskata speciālisti, kuriem ir attiecīgas zināšanas bērnu tiesību jomā un kuri ir speciāli sagatavoti darbam ar bērniem. Minētās programmas ietvaros Valsts policijas sastāvā ir paredzēts attīstīt Nepilngadīgo lietu inspekcijas dienesta cilvēkresursu kapacitāti. 2004.gadā šīs programmas ieviešanai tika paredzēti līdzekļi 180 072 LVL apmērā. 2005.gadā Nepilngadīgo lietu inspekcijas dienesta štata palielināšanai tika piešķirti līdzekļi 8 784 LVL apmērā.

111. Lai aktīvāk un mērķtiecīgāk risinātu ar sutenerismu saistītās problēmas, valsts iekšējo resursu efektīvās izmantošanas rezultātā Valsts policijā radusies iespēja izveidot speciālu sutenerisma ierobežošanas grupu un grupu, kuras uzdevums ir koordinēt jautājumus, kas ir saistīti ar nepilngadīgo iesaistīšanu prostitūcijā.

112. 2004.gadā tika izveidota jaunā datorizētā Iedzīvotāju reģistra un migrācijas uzskaites sistēma – Vienotā migrācijas informācijas sistēma (CMIS), kuru plānots sasaistīt arī ar Valsts robežsardzes Robežšķērsošanas elektronisko informācijas sistēmu (REIS). Tādā veidā ir plānots izveidot kopīgu sistēmu, kurā tiks glabāti dati par dažādiem cilvēku migrācijas procesiem, kas tiks uzturēti mūsdienu prasībām atbilstošā un funkcionējošā vienotā informatīvā sistēmā.

113. Ar cilvēktirdzniecību saistīto jautājumu risināšanā tiek uzturēta aktīva sadarbība starp tādām institūcijām kā Valsts policija, Valsts robežsardze, Sanitārā robežinspekcija, Drošības policija un PMLP.

Izglītojošie un informatīvie pasākumi

114. *Valsts programmas cilvēku tirdzniecības novēršanai* ietvaros 2004.-2006.gadu periodā tika veikti vairāki informatīvie, izglītojošie pasākumi un pētījumi. Ar starptautisku organizāciju un ārvalstu finansējumu vairākas NVO Latvijā ir īstenojušas projektus, lai informētu sabiedrību par cilvēku tirdzniecības upuriem. Valsts policijas darbinieki pastāvīgi uzstājas masu informācijas līdzekļos ar mērķi informēt iedzīvotājus par viņu tiesībām un par to, kā neklūt par cilvēku tirdzniecības upuri. Tāpat, Valsts policijas un Valsts robežsardzes darbinieki regulāri piedalās dažādos semināros, apmācībās, konferencēs Latvijā un ārvalstīs, kas sekmē profesionālo izaugsmi un veicina starptautisko sadarbību cilvēku tirdzniecības novēršanas jomā. Tā, 2008.gada 25.aprīlī Latvijā notika starptautiskā konference „Cīņa pret cilvēku tirdzniecību”.

115. IZM Izglītības un saturs eksaminācijas centrs (turpmāk – ISEC) un LM nacionālā projekta „Kapacitātes stiprināšana nodarbinātības un dzimumu līdztiesības politikas izstrādē un ieviešanā iesaistītajām institūcijām” ietvaros 2005.-2007.gadu periodā tika organizēta virkne semināru un pedagogu tālākizglītības kursu par cilvēku tirdzniecību. Profesionālās izglītības veselības mācību priekšmetu programmās ir iekļauti temati par seksuālo vardarbību un cilvēku tirdzniecību. Vispārējā pamatizglītībā un vidējās izglītības pakāpē minētie jautājumi tiek izskatīti mācību priekšmetu „Sociālās zinības” un „Politika un tiesības” ietvaros. Temati par cilvēku tirdzniecību un seksuālās izmantošanas ierobežošanu ir iekļauti Latvijas Policijas akadēmijas mācību priekšmetu saturā. Tāpat, Valsts policijas darbiniekiem tiek organizēti papildizglītības kursi par jautājumiem, kas skar bērnu seksuālo izmantošanu un cilvēku tirdzniecību.

116. BM 2005.gada laikā ir realizējusi projektu „Apmācība speciālistiem par kritērijiem riska novērtēšanai nelabvēlīgās ģimenēs”, kurā piedalījās 1 056 sociālā darba speciālisti, bāriņtiesu, izglītības sistēmas un policijas darbinieki. *Valsts programmas bērna un ģimenes*

stāvokļa uzlabošanai 2007. gadam ietvaros izveidota apmācību programma par attiecību veidošanu ģimenē, kas ietver metodiskos materiālus, mācību videofilmu un informatīvus bukletus. Apmācības programmas ietvaros tika apmācīti ģimenes atbalsta centru darbinieki. *Valsts programmas bērna un ģimenes stāvokļa uzlabošanai 2008. gadam* ietvaros tika nodrošināta pirmsskolas un vispārējās izglītības iestāžu pedagogu apmācība, kā atpazīt vardarbībā cietušu bērnu. Apmācīti vairāk kā 500 pedagogu visos Latvijas reģionos.

117. 2006.gadā no LM piešķirtajiem valsts budžeta līdzekļiem tika finansēti vairāki izglītojošie pasākumi: semināri speciālistu apmācībai darbam ar cilvēku tirdzniecības upuriem, kopumā apmācot 60 speciālistus; vairāk kā 100 speciālistu teorētiska apmācība; bukletu izdošana speciālistiem par atbalsta pakalpojumu nodrošināšanu cilvēku tirdzniecības upuriem; u.c. 2007.gadā no LM piešķirtajiem valsts budžeta līdzekļiem tika nodrošināta 271 sociālā darbinieka apmācība.

118. 2005.gadā Latvijas Policijas akadēmija sagatavoja lietišķo pētījumu „Cilvēku tirdzniecība transnacionālās organizētās noziedzības kontekstā: cēloņi, novēršana un apkarošana Baltijas valstīs”, kura rezultāti tika izmantoti normatīvā regulējuma pilnveidei un Valsts policijas ikdienas darbā.

Atbilstoši Komitejas 13.rekomendācijai:

13. Komiteja ņem vērā dalībvalsts centienus – īpaši normatīvo aktu reformas jomā – cīnīties pret vardarbību ģimenē, tā izsaka nožēlu, ka nav saņemta detalizēta informācija par problēmas būtību. Komiteju uztrauc saņemtie ziņojumi par to, ka vardarbība ģimenē joprojām ir sastopama.

Latvijas nacionālie tiesību akti

119. Ar vardarbību ģimenē tiek saprasta gan vardarbība pret sievieti, gan vecāku vardarbība pret bērniem. Informāciju par vardarbību ģimenē apkopo Valsts policija, pašvaldību policija, bāriņtiesu un pašvaldību sociālie dienesti.

120. **Kriminālprocesa likuma** 7.panta trešā daļa atsaucas uz Krimināllikuma 130.pantu (vieglu miesas bojājumu nodarīšana), nosakot, ka minētais noziedzīgais nodarījums, ja ir izdarīts ar vardarbību ģimenē saistītajā gadījumā, ir publiskās apsūdzības kriminālprocess, kurā apsūdzības funkciju valsts vārdā īsteno prokurors. Kriminālprocess ir jāuzsāk pēc cietušā pieteikuma, un izlīgums nav pamats kriminālprocesa obligātai izbeigšanai (Kriminālprocesa 377.panta pirmās daļas 9.punkts).

121. **Krimināllikuma** 174.pants nosaka atbildību par cietsirdīgu vai vardarbīgu apiešanos ar nepilngadīgo, ja ar to nepilngadīgajam nodarītas fiziskas vai psihiskas ciešanas un ja tās nodarījušas personas, no kurām cietušais ir materiāli vai citādi atkarīgs. Personu par šī nodarījuma izdarīšanu soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem vai ar arestu, vai ar piespiedu darbu (statistikas datus par tiesai nosūtīto krimināllietu un apsūdzēto personu pēc Krimināllikuma 174.panta skat. pielikumā Nr.3).

122. **Kriminālprocesa likuma** 253.pants nosaka, ka procesa virzītājs ar savu lēmumu var paredzēt ierobežojumu aizdomās turētajam vai apsūdzētajam atrasties attiecīgajai personai tuvāk par lēmumā minēto attālumu, izvairīties no fiziska vai vizuāla kontakta ar to un neizmantojot nekādus sakaru līdzekļus vai informācijas nodošanas paņēmienus, lai kontaktētos ar šo personu.

123. Papildus, **Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa** 172².pants paredz administratīvo atbildību par fizisku un emocionālu vardarbību pret bērnu (statistikas datus par administratīvajiem pārkāpumiem pēc 172².panta skat. pielikumā Nr.3).

124. **Bērnu tiesību aizsardzības likuma** 9.panta otrā daļa noteic, ka pret bērnu nedrīkst izturēties cietsirdīgi, nedrīkst viņu mocīt un fiziski sodīt, aizskart viņa cieņu un godu. Par fizisku vardarbību saskaņā ar minētā likuma 1.panta 11.punktu uzskatāma bērna veselībai un dzīvībai bīstams apzināts spēka pielietojums saskarsmē ar bērnu. Minētā panta 10.punktā definēts, ka seksuāla vardarbība ir bērna iesaistīšana seksuālās darbībās, ko bērns nesaprot vai kam nevar dot apzinātu piekrišanu, savukārt 12.punkts sniedz emocionālas vardarbības definīciju – bērna pašcieņas aizskaršana vai psiholoģiska ietekmēšana (draudot viņam, lamājot, pazemojot viņu vai citādi kaitējot viņa emocionālajai attīstībai).

125. Saskaņā ar **Bērnu tiesību aizsardzības likuma** 51.pantu bērnam, kurš ir noziedzīga nodarījuma, ekspluatācijas, seksuālas izmantošanas, vardarbības vai jebkādas citas nelikumīgas, cietsirdīgas vai cieņu aizskarošas darbības upuris, MK noteiktajā kārtībā bez maksas sniedzama nepieciešama palīdzība, lai viņš atgūtu fizisko un psihisko veselību un integrētos sabiedrībā. Šāda ārstēšana un reintegrēšana notiek bērna veselībai, pašcieņai un godam labvēlīgā vidē, rūpīgi sargājot bērna intīmo noslēpumu. Katrai personai ir pienākums ziņot policijai vai citai kompetentai iestādei par vardarbību vai citu pret bērnu vērstu noziedzīgu nodarījumu. Par neziņošanu vainīgās personas saucamas pie likumā noteiktās atbildības.

126. Saskaņā ar **Bērnu tiesību aizsardzības likuma** 52.pantu vardarbības rezultātā cietušo bērnu ārstēšanai un rehabilitācijai izveidojamas īpašas iestādes vai nodaļas vispārējās ārstniecības iestādēs un valsts budžetā atvēlami speciāli līdzekļi. Izdevumus par bērna ārstēšanu un rehabilitāciju sedz valsts un pēc tam regresa kārtībā piedzen no vainīgajām personām. Bērnam, kurš saslimis ar kādu no seksuāli transmisīvajām slimībām, piemērojama speciāla ārstēšana. Bērna saslimšanā vainīgie pieaugušie saucami pie likumā noteiktās atbildības, un no viņiem piedzenami bērna ārstēšanas izdevumi.

Latvijas politikas iniciatīvas

Programma vardarbības ģimenē mazināšanai 2008. – 2011. gadam

127. 2008.gada 17.jūnijā MK apstiprināja BM izstrādāto *Programmu vardarbības ģimenē mazināšanai 2008.- 2011.gadam*. Minētā programma ir vidēja termiņa politikas plānošanas dokuments, un tā izstrādāta četriem gadiem. Tajā ir iekļauti šādi prioritāri rīcības virzieni: 1) vardarbības ģimenē atpazīšana 2) vardarbības ģimenē profilakse 3) institūciju sadarbība palīdzības un rehabilitācijas pakalpojumu sniegšanā.

128. *Programmā vardarbības ģimenē mazināšanai 2008. –2011.gadam* noteikto mērķu sasniegšanai paredzēts izmantot valsts institūciju tiešo funkciju veikšanai kārtējam gadam piešķirtos valsts budžeta līdzekļus. 2008.gadā šīs programmas īstenošanai ir piešķirts finansējums 139 007 LVL apmērā. Nākamajos gados minētās programmas finansējums turpināsies.

Atbalsta pasākumi no vardarbības cietušajiem

129. Kopš 2000.gada valstī tiek nodrošināta no vardarbības cietušo bērnu (līdz 18 gadu vecumam) sociālā rehabilitācija, kuras mērķis ir nodrošināt no valsts budžeta finansētu

sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniegšanu dzīvesvietā un institūcijā. Pakalpojums tiek finansēts no LM budžeta. Kārtību, kādā tiek nodrošināta sociālā rehabilitācija vardarbībā cietušajiem bērniem, nosaka 2008.gada 8.septembra MK noteikumi Nr.719 „*Kārtība, kādā bērnam, kurš cietis no prettiesiskām darbībām, sniedz nepieciešamo palīdzību*”. Par valsts budžeta līdzekļiem iespējams saņemt 30 dienu vai 60 dienu (gadījumos, kad par vardarbības faktu uzsākts kriminālprocess) ilgu rehabilitācijas kursu institūcijā vai desmit 45 minūšu konsultācijas dzīvesvietā (statistikas datus skat. pielikumā Nr.3).

130. Šobrīd papildus noteiktajam sociālās rehabilitācijas pakalpojumam vardarbībā cietušajiem bērniem, nepieciešamības gadījumā, ja to savā atzinumā norādījis psihologs vai sociālais darbinieks, kopā ar bērnu sociālās rehabilitācijas institūcijā uzturas arī persona, kas bērnu aprūpē. Vairumā gadījumu, tā ir sieviete (bērna māte), kas arī ir cietusi vardarbībā, ja tā notikusi ģimenē vai tuvās attiecībās. Lai gan šīm personām netiek nodrošināts pilns sociālās rehabilitācijas kurss, tomēr tām ir iespēja atrasties drošā vidē un saņemt sociālā darbinieka un citu speciālistu atbalstu (statistikas datus par valsts programmas īstenošanu sociālās rehabilitācijas jomā skat. pielikumā Nr.3).

131. Uz 2008.gada 1.janvāri ar pašvaldību un NVO palīdzību tika izveidoti 86 krīzes un ģimenes atbalsta centri Latvijā, t.sk. 26 ir izveidoti ar BM atbalstu. Ģimenes atbalsta centri sniedz psiholoģisko un juridisko palīdzību vardarbības upuriem un vainīgajiem. Saskaņā ar rīcības plānu koncepcijas *Valsts ģimenes politika 2004.-2013.gadam* īstenošanai ir paredzēts, ka katru gadu tiks atvērts viens reģionālais centrs, kas sniegs kompleksu palīdzību krīzes situācijās nonākušām personām. Ņemot vērā koncepcijā *Valsts ģimenes politika 2004.-2013.gadam* paredzēto un pamatojoties uz *Valsts programmu bērnu un ģimenes stāvokļa uzlabošanai 2008.gadam* 2008.gadā ir izveidots 1 daudzfunkcionāls krīzes centrs, kur tiek sniegts atbalsts un nodrošinātas apmācības audžuģimenēm, kā arī motivētas audžuģimenes ņemt aprūpē arī vardarbībā cietušus bez vecāku gādības palikušus bērnus, kuri ir saņēmuši rehabilitācijas pakalpojumu un kuru interesēm atbilstu turpmākā ārpusģimenes aprūpe.

132. BM apmaksā psihologu konsultācijas ģimenēm, kuras uzņēmušās rūpes par bāreņiem un bez vecāku gādības palikušajiem bērniem, kā arī ģimenēm, kurās pastāv konflikti, visos Latvijas reģionos. Ik mēnesi nodrošinātas ne mazāk kā 250 konsultācijas.

Izglītojošie, informatīvie un atbalsta pasākumi

133. Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas (turpmāk–VBTAI) inspektori regulāri veic metodisko, izglītojošo un informatīvo darbu, lai informētu bērnus, vecākus, pedagogus, aprūpes iestāžu darbiniekus, pašvaldības institūciju speciālistus par normatīvo aktu prasībām bērnu tiesību aizsardzības jomā, tai skaitā, par rīcības mehānismiem vardarbības pret bērnu novēršanā. Kopā 2006. un 2007.gadā VBTAI organizējusi 911 šādus metodiskos, informatīvos un izglītojošos pasākumus ārpusģimenes aprūpes iestāžu speciālistiem, izglītības iestāžu pedagogiem, bērnu aprūpes iestāžu speciālistiem.

134. 2008.gadā VBTAI uzsākusi sabiedrības informēšanu par bērnu pozitīvās disciplinēšanas metodēm. 2008.gada laikā paredzēts apmācīt 110 pedagogus, kā arī sniegt inspekcijas psihologiem konsultācijas vecākiem par bērnu pozitīvas disciplinēšanas jautājumiem. Pasākums organizēts, izmantojot 2006.gadā ANO veikto pētījumu par vardarbību pret bērnu.

135. VBTAI sniedz konsultācijas un psiholoģisku atbalstu bērniem krīzes situācijās. Uzticības tālrunis ir viena no VBTAI struktūrvienībām, kas savu darbību sāka 2006.gada 1.februārī. To izveidoja ar mērķi sniegt bērniem un jauniešiem psiholoģiska rakstura palīdzību, kā arī atbalstu krīzes situācijās, saņemot tūlītēju un konkrētu palīdzību, uzticības tālruņa konsultantam sazinoties ar policiju, bērnu tiesību inspektoriem, bāriņtiesu vai sociālajiem dienestiem (statistikas datus par saņemtajiem bērnu zvaniem par vardarbību skat. pielikumā Nr.3).

136. 2007.gadā Veselības ministrija (turpmāk – VM) sadarbībā ar Pasaules Veselības organizāciju ir veikusi pētījumu „Vardarbība un veselība”, kur tika apzināta arī veselības sektora līdzdalība ģimenes vardarbības jautājumu risināšanā. Pamatojoties uz minēto ziņojumu no 2009. līdz 2011.gadam VM ir ieplānojusi izstrādāt vadlīnijas ārstniecības personām ģimenes vardarbības atpazīšanai un darbam ar vardarbības upuriem, kā arī organizēt apmācības un seminārus ārstniecības personām par vardarbības profilakses jautājumiem.

Atbilstoši 14.Komitejas rekomendācijai:

14. Komiteja ņem vērā, ka joprojām pastāv sieviešu diskriminācija, nosakot atlīdzību par darbu, neraugoties uz pasākumiem, ko valdība veikusi, lai garantētu līdztiesīgu attieksmi, ieskaitot Darba likuma dzimumu vienlīdzības īstenošanas programmas pieņemšanu. Komiteja izsaka nožēlu, ka nav saņemta pietiekama informācija par ierosināto lietu skaitu un to rezultātiem, kā arī par to, vai ir tikušas izmaksātas kompensācijas.

Dalībvalstij būtu jāveic visi nepieciešamie pasākumi, lai nodrošinātu sieviešu un vīriešu līdztiesību gan valsts, gan privātajā sektorā, ja nepieciešams, piemērojot atbilstošu pozitīvus pasākumus, lai tiktu īstenoti tās pienākumi saskaņā ar 3. un 26.panta prasībām.

137. Latvijas Republika atsaucas uz otrajā kārtējā ziņojumā sniegto informāciju (skat. CCPR/C/LVA/2002/2, 65.rindkopu) un atkārtoti norāda, ka Latvijai nav raksturīgi tiesību akti, kas ietvertu sievietes diskriminējošas normas, tajā skaitā arī attiecībā uz atlīdzību par darbu. Latvijas tiesību akti neparedz nekādus ierobežojumus sievietēm piedalīties valsts politikas formulēšanā un ieņemt valsts amatus, kā arī izpildīt visas valsts funkcijas visos valsts pārvaldes līmeņos. No 1999.gada līdz 2007.gadam augstākā valsts amatpersona, tajā skaitā valsts bruņoto spēku augstākais vadonis, bija sieviete – V. Vīķe-Freiberga. Tāpat, 8.Saeimas darbības laikā no 2002. līdz 2006.gadam Saeimas priekšsēdētāja pienākumus pildīja sieviete – I.Ūdre. Sievietes ir pārstāvētas arī Latvijas valdībā, civildienestā, tieslietās, u.c.

138. Dzimumu līdztiesībai pēdējo gadu laikā Latvijas sabiedrībā ir pievērsta pastiprināta uzmanība, kas deva pozitīvus rezultātus. Pateicoties Latvijas valsts aktīvajai politikai šajā jomā ir secināms, ka Latvijas sabiedrība arvien vairāk apzinās savas tiesības šajā aspektā un vēlas tās aizstāvēt. Šo pozitīvo tendenci apstiprina arī Tiesībsargs. Virknē normatīvo aktu ir nostiprināts dzimumu diskriminācijas aizliegums, kā arī līdztiesības veicināšanai ir izstrādāti atbilstoši politikas dokumenti (sīkāk skat. 137.-145.rindkopu).

139. Statistikas datus par iedzīvotāju sadalījumu pēc profesijas, amata un dzimuma, atalgojuma, Saeimas un pašvaldību vēlēšanu kandidātu un ievēlēto deputātu sadalījumu pēc dzimuma 2004.-2008.gadā skat. pielikumā Nr.3.

Latvijas politikas iniciatīvas

Programma dzimumu līdztiesības īstenošanai 2007. – 2010.gadam

140. Latvija turpina veikt nepieciešamos pasākumus, lai novērstu dzimumu nevienlīdzību sabiedriskajā dzīvē. Šā mērķa sasniegšanai 2004.gada 8.septembrī MK tika apstiprināta LM *Programma dzimumu līdztiesības īstenošanai 2005. – 2006.gadam*. 2007.gada 16.oktobrī MK tika apstiprināta *Programma dzimumu līdztiesības īstenošanai 2007. – 2010.gadam*. Prioritārie rīcības virzieni: 1) sabiedrības izglītošana par dzimumu līdztiesību 2) tiešās valsts pārvaldes un citu speciālistu izglītošana par dzimumu līdztiesību 3) dzimumu līdztiesības politikas īstenošanas un uzraudzības pilnveidošana 4) problēmas aktualizēšana par vardarbību ģimenē 5) darba un privātās dzīves saskaņošanas iespēju uzlabošana un paplašināšana 6) ar veselību saistīto dzīvesveida paradumu apzināšana. Programmas īstenošanai nepieciešamais budžets ir 19,5 milj. LVL.

141. Viens no faktoriem, kas kavē veiksmīgu dzimumu līdztiesības īstenošanu, ir nepietiekamā dzimumu līdztiesības politikas īstenošanā iesaistīto institūciju kapacitāte un atbalsta trūkums dzimumu līdztiesības integrētās pieejas ieviešanā nozaru politikās. Risinot šo problēmu, *Programmas dzimumu līdztiesības īstenošanai 2007.-2010.gadam* viens no rīcības virzieniem ir tiešās valsts pārvaldes un citu speciālistu izglītošana par dzimumu līdztiesību. Kopš 2006.gada visās nozaru ministrijās un kopš 2007.gada arī padotības iestādēs ir nominētas atbildīgās amatpersonas par dzimumu līdztiesības jautājumiem. Pašlaik LM, kā par dzimumu līdztiesības politikas koordinēšanu atbildīgā valsts pārvaldes iestāde, sazinās ar šīm amatpersonām, lai savstarpēji apmainītos ar informāciju. Nākotnē šāda kārtība var kalpot par pamatu tam, lai nodrošinātu dažādo nozaru politiku atbilstību dzimumu līdztiesības principam.

142. Kopš 2008.gada maija notiek regulāras LM Sociālās iekļaušanas politikas departamenta tikšanās ar NVO, kas darbojas dzimumu līdztiesības un sieviešu tiesību aizsardzības jomā.

143. Valsts pārvaldes personāla daļu darbiniekiem organizētas praktiskās nodarbības par dzimumu līdztiesības tēmām. Semināru programmas „Eiropas nodarbinātības politika, darba tirgus un dzimumu līdztiesības jautājumi” ietvaros divu gadu laikā apmācīti vairāk kā 700 darbinieki visā valstī no 19 iestādēm.

Izglītojošie un informējošie pasākumi

144. No 2005. līdz 2007.gadam tika īstenots Eiropas Sociālā fonda atbalstītais projekts „Kapacitātes stiprināšana nodarbinātības un dzimumu līdztiesības politikas izstrādē un ieviešanā iesaistītajām institūcijām”. Tā ietvaros ieviesta virkne pasākumu dzimumu līdztiesības veicināšanai gan valsts pārvaldē, gan izglītības sistēmā, gan plašākā sabiedrībā. Uz valsts pārvaldi vērsto pasākumu mērķis bija izveidot ilgtspējīgu institucionālo sistēmu un partnerības, kas pastāvīgi un sistemātiski koordinētu darba tirgus attīstības un dzimumu līdztiesības jautājumu efektīvu, integrētu un koordinētu risināšanu. Uz izglītības sistēmu vērsto aktivitāšu mērķis bija dzimumstereotipu ietekmes mazināšana, īpašu uzmanību pievēršot mācību materiālu saturam. Sabiedrības informēšanas aktivitāšu mērķis bija izpratnes par dzimumu līdztiesību uzlabošana. Visi projekta ietvaros sagatavotie materiāli pieejami LM mājas lapā (<http://www.lm.gov.lv>). Kopējās projekta izmaksas bija 1 15 milj. LVL (papildus skat. pielikumu Nr.3).

145. No 2005.gada līdz 2007.gadam tika īstenots projekts „Labklājības ministrijas pētījumi”, kā ietvaros tika veikts pētījums „Dzimumu līdztiesības aspekti darba tirgū”. Pētījumā analizētas darba un ģimenes dzīves saskaņošanas iespēju problēmas, izstrādāti priekšlikumi darba un ģimenes dzīves saskaņošanas mehānisma pilnveidošanai.

146. Tiesībsarga birojā tiek saņemtas sūdzības par darbinieku atļau, kurās iesniedzējs norāda, ka uzņēmumos un iestādēs nav ievērots diskriminācijas aizlieguma princips, darba sludinājumos norādot darbinieka dzimumu. Piemēram, 2007.gadā Tiesībsargs ierosināja un izskatīja pēc savas iniciatīvas 41 lietu par diskriminējošiem darba sludinājumiem. Tāpat, tiek saņemtas sūdzības par dzimumu diskrimināciju darba tiesiskajās attiecībās, kas ir saistīta ar sieviešu grūtniecību un maternitāti. Sūdzību izskatīšanas kontekstā Tiesībsargs vērsās pie attiecīgajiem privātā sektora komersantiem vai publiskā sektora iestādēm un aicināja pārtraukt prettiesisku darbību. Tiesībsarga rekomendācijas un norādījumi parasti tiek ņemti vērā.

147. 2007.gada 12.jūnijā Tiesībsargs nosūtīja MK ziņojumu „*Par dzimumu līdztiesības principa ieviešanu normatīvajos aktos 2006.gadā*”. Minētajā ziņojumā bija izvērtētas tiesību normas šādās jomās: diskriminācijas aizlieguma noteikšana attiecībā uz pašnodarbinātām personām; diskriminācijas aizliegums preču un pakalpojumu jomā; efektīva tiesību aizsardzība diskriminācijas gadījumos; diskriminācijas aizliegums nodarbinātības jomā; diskriminācijas aizliegums valsts obligātās sociālās apdrošināšanas jomā. Ņemot vērā to, ka Tiesībsarga ziņojumā tika vērtēta situācija 2006.gadā, līdz 2007.gada beigām lielākā daļa identificēto jautājumu tikusi atrisināta. Pie 2 Tiesībsarga ziņojumā identificētajiem problēmjautājumiem – par vidējās izpeļņas aprēķināšanu personām pēc maternitātes, paternitātes vai bērna kopšanas atvaļinājuma un sieviešu aizsardzību pēcdzemdību periodā – LM turpina darbu.

148. 2007.gadā ir izveidojusies Saeimas sieviešu deputātu grupa sadarbībai ar citu valstu parlamentārietēm, kurā piedalās gandrīz visas Saeimas deputātes. Deputātu grupas galvenie darbības virzieni ir paplašināt sadarbību ar sievietēm citu valstu parlamentos, veidot dialogu ar NVO un veicināt līdztiesības problēmu izpratni sabiedrībā.

Vispārējās jurisdikcijas tiesu spriedumi

149. 2005.gada 5.jūlijā Cēsu rajona tiesa apmierināja Straupes pagasta katlu mājas kurinātājas S. prasību pret Straupes pagasta padomi, piespriežot Straupes pagasta padomei atlīdzināt prasītājai S. radušos zaudējumus 585,30 LVL apmērā, kā arī nodarīto morālo kaitējumu 1 000 LVL apmērā. Tiesa uzskatīja, ka S. ir tikusi diskriminēta dzimuma un mantiskā stāvokļa dēļ, jo viņas vietā par katlu mājas kurinātāju tika pieņemts vīrietis bez katlu mājas mašīnista apliecības, attaisnojot to ar viņa zemo atalgojumu citā amatā.

150. 2007.gada 20.jūnijā Rīgas apgabaltiesa apmierināja Č. prasību, piespriežot akciju sabiedrībai „Falck Apsargs” atlīdzināt prasītājai neizmaksātās algas starpību 2 095 LVL apmērā un 1 000 LVL atlīdzību par morālo kaitējumu. Č. cēla tiesā prasību par to, ka, pildot vienādus darba pienākumus Sabiedrisko attiecību dienesta vadītājas amatā, viņas alga bijusi mazāka, nekā tā, kura tika maksāta viņas priekštecim – vīrietim.

PAKTA 4.PANTS

151. Latvijas Republikas valdība atsaucas uz otrajā kārtējā ziņojumā sniegto informāciju par 1992.gada 2.decembra likumu „**Par izņēmuma stāvokli**” (skat. CCPR/C/LVA/2002/2, 79.-83.rindkopu).

PAKTA 5.PANTS

152. Latvijas Republikas valdība atsaucas uz otrajā kārtējā ziņojumā sniegto informāciju par **Satversmes** 116.pantā paredzētajiem pieļaujamajiem cilvēktiesību ierobežojumiem (skat. CCPR/C/LVA/2002/2, 84.-86.rindkopu).

PAKTA 6.PANTS

153. Valsts tiesībsargājošo iestāžu primārais darbības mērķis ir likumības un tiesiskās kārtības nodrošināšana un personu un valsts interešu aizsardzība. Institūcijas, kam pieder tiesu vara, proti, pilsētu (rajona) tiesas, apgabaltiesas, Augstākā tiesa darbojas saskaņā ar 1992.gada 15.decembra likumu **Par tiesu varu**; Satversmes tiesa strādā pēc 1997.gada 11.septembra **Satversmes tiesas likuma**. Tiesu varai piederīgas institūcijas – prokuratūras funkcijas ir noteiktas 1996.gada 2.jūnija **Prokuratūras likumā**. Policijas kā institūcijas, kuras darbība ir tieši saistīta ar tiesu varas realizāciju Latvijā, funkcijas ir atrunātas 1991.gada 6.aprīļa likumā **Par policiju**.

154. Visi nāves gadījumi tiesībsargājošās iestādēs, slimnīcās, militārajā dienestā tiek pārbaudīti un izmeklēti. Piemēram, slimnīcās šā mērķa realizācijai tiek veidota speciālas komisijas, kuras sastāvā ir ārstniecības personas un slimnīcas vadības pārstāvji. Par šīs komisijas locekli nedrīkst būt ārstniecības persona, kas piedalījās pacienta ārstēšanas procesā. Jāatzīmē, ka psihoneiroloģiskajās slimnīcās lielu pacientu skaitu veido tieši gerontoloģijas pacienti, kā arī aptuveni 25 % pacientu sociālo un ekonomisko apstākļu dēļ pavadījuši slimnīcā vairākus gadus. Tādējādi ievērojamu vecumu sasniegušo personu nāves gadījumi parasti netiek pakļauti papildus izmeklēšanai.

156. Atbilstoši EP Spīdzināšanas novēršanas komitejas rekomendācijām, autopsija ir piemērojama tikai pamatojoties uz pacienta radnieku rakstisku pieprasījumu, izņemot vardarbīgas nāves gadījumus. Gadījumā, ja ir konstatējama pacienta vardarbīga nāve, iestāde informē prokuratūru, kas lemj par krimināllietas ierosināšanu un tiesas medicīnas ekspertīzes nozīmēšanu. Vairākos gadījumos pacientu radnieki vērsas slimnīcā ar lūgumu neveikt anatomisko izmeklēšanu. Šajos gadījumos lūgumi tiek parasti atbalstīti un pacienta nāves cēlonis tiek noteikts, pamatojoties uz rīcībā esošajiem klīniskajiem datiem.

156. 2008.gadā ir ierosinātas 2 lietas par dzīvībai nepieciešamo medikamentu kompensāciju. Vienā lietā tiesvedība ir apturēta līdz Satversmes tiesas nolēmuma spēkā stāšanās dienai.

157. Statistikas datus par nāves gadījumu skaitu personai atrodoties tiesībsargājošā iestādē, kā arī datus par zīdaiņu mirstības rādītājiem un to galvenajiem cēloņiem skat. pielikumā Nr.4.

PAKTA 7.PANTS

Atbilstoši Komitejas 7.rekomendācijai:

7. Komiteju uztrauc apgalvojumi par policijas amatpersonu slikto izturēšanos pret personām, kā arī statistikas datu trūkums par to lietu skaitu, apstākļiem un rezultātiem, kas

saistītas ar policijas amatpersonu slikto izturēšanos. Tajā pašā laikā Komiteja ņem vērā, ka sākot ar 2003.gadu, tiek sistematizēta statistika par gadījumiem, kad personas tikušas pakļautas fiziskai ietekmei no policijas amatpersonu puses.

Dalībvalstij vajadzētu veikt stingrus pasākumus, lai izkaustu visa veida sliktu izturēšanos no policijas puses, t.sk. nodrošinot ātru izmeklēšanas gaitu, lietu ierosināšanu pret vainīgajiem un efektīvas tiesiskās aizsardzības nodrošināšanu cietušajām personām.

158. Viens no TM aktuālajiem uzdevumiem pašlaik ir uzlabot un efektīvizēt normatīvo regulējumu attiecībā uz spīdzināšanas aizliegumu, ņemot vērā ANO Spīdzināšanas izskaušanas komitejas norādījumus. Tiek izvērtētas iespējas krimināltiesību aktos ietvert spīdzināšanas definīciju.

159. Spīdzināšanas vai citas cietsirdīgas, necilvēcīgas, cilvēka cieņu pazemojošu apiešanās aizliegums ir paredzēts **Kriminālprocesa likuma** 13.pantā, kurš nosaka: 1) kriminālprocesā nevienam nedrīkst pazemot, šantažēt, spīdzināt vai draudēt ar spīdzināšanu vai vardarbību, vai arī lietot vardarbību 2) ja persona pretojas atsevišķas procesuālās darbības veikšanai, kavē tās norisi vai atsakās pienācīgā kārtā pildīt savu procesuālo pienākumu, tai var piemērot likumā konkrētās procesuālās darbības nodrošināšanai paredzētos piespiedu pasākumus 3) lai pārvarētu personas fizisku pretošanos, procesuālās darbības veicēs vai, pēc viņa uzaicinājuma, valsts policijas darbinieki izņēsuma gadījumos var piemērot fizisku spēku, nevajadzīgi nenodarot sāpes šai personai un nepazemojot to.

160. **Valsts policijas darbinieka profesionālās ētikas un uzvedības kodeksa** 11.punktā ir norādīts, ka policijas darbinieks neatbalsta, nepieļauj un neveicina jebkādas spīdzināšanas darbības vai cietsirdīgu, pazemojoši izturēšanos pret jebkuru personu.

161. 2008.gada maijā tika izstrādāts jauns **Ieslodzījuma vietu pārvaldes ētikas kodeksa** projekts, kurā ir iekļauti Ieslodzījuma vietu pārvaldes (turpmāk – IeVP) amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm un darbinieku profesionālās ētikas pamatprincipi un vispārējās uzvedības normas. Šajās normās ir ietverts arī spīdzināšanas, nežēlīgas un cieņu pazemojošas apiešanās aizliegums.

162. Dienesta pārbaudes veikšanas par valsts amatpersonas pielietoto vardarbību vai nodarītajiem miesas bojājumiem tiesiskais pamats ir noteikts **Valsts pārvaldes iekārtas likuma** 35.panta pirmajā daļā. Par dienesta pārbaudi, kuras bija uzsāktas līdz 2006.gada 31.oktobrim, rezultātā konstatētajiem disciplinārpārkāpumiem, vainīgie darbinieki pie disciplināratbildības bija saucami saskaņā ar 2003.gada 28.oktobra MK noteikumos Nr.594 "*Iekšlietu ministrijas reglaments*" noteikto kārtību.

163. Kopš 2006.gada 1.oktobra, kad spēkā stājās **Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm disciplināratbildības likums**, lai par disciplinārpārkāpuma izdarīšanu vainīgo darbinieku sauktu pie disciplināratbildības (piemērotu disciplinārsodu) saskaņā ar minētā likuma 16.pantu pret iespējami vainīgo darbinieku (amatpersonu ar speciālo dienesta pakāpi) obligāti ir jāierosina disciplinārlieta. Tomēr, lai ierosinātu disciplinārlietu, dienesta pārbaude pirms tam obligāti nav jāveic. Tādējādi statistikas datus vairs netiek uzskaitītas veiktās dienesta pārbaudes, bet gan ierosinātās disciplinārlietas.

164. **Krimināllikuma** 317.panta otrajā daļā ir paredzēta kriminālatbildība valsts amatpersonām par dienesta pilnvaru pārsniegšanu, ja amatpersonas veiktās darbības ir saistītas ar vardarbību vai ar vardarbības piedraudējumu, par ko paredzētais sods – brīvības atņemšana uz laiku līdz desmit gadiem vai piespiedu darbs, vai naudas sods līdz divsimt minimālajām mēnešalgām, atņemot tiesības ieņemt noteiktus amatus uz laiku no viena gada līdz pieciem gadiem vai bez tā.

165. Fiziskā spēka pielietošana no policijas darbinieku puses notiek, ievērojot likuma **Par policiju** prasības. Papildus, 2008.gada 11.jūlijā ir stājušies spēkā likuma grozījumi, ar kuriem precizēta fiziskā spēka pielietošanas kārtība. Likuma 13.pants nosaka, ka policijas darbiniekam, pildot dienesta pienākumus, ir tiesības lietot fizisku spēku tikai stingri ierobežotos likumā paredzētajos gadījumos, piemēram, lai atvairītu uzbrukumu personām, policijas darbiniekiem, atbrīvotu ķīlniekus, u.c. Lietojot fizisku spēku maksimāli jāierobežo to nodarītais kaitējums, kā arī jānodrošina cietušajiem pirmās palīdzības sniegšana, ja tā ir nepieciešama.

166. Viens no 1970.gada 23.decembra **Latvijas Sodų izpildes kodeksa** (turpmāk – LSIK) 4.panta kriminālsodu izpildes pamatprincipiem ir – sodu izpildes praksē ir nodrošināmas likumā noteiktās garantijas pret spīdzināšanu un necilvēcīgu vai pazemojošu soda piemērošanu notiesātajai personai. Soda izpildes mērķis nav sagādāt fiziskas ciešanas vai pazemot cilvēka cieņu, vai izstumt viņu no sabiedrības.

167. 2006.gada 22.jūnija **Apcietinājumā turēšanas kārtības likuma** 1.pantā noteikts likuma mērķis – nodrošināt cilvēktiesību un kriminālprocesa interešu samērīgu ievērošanu drošības līdzekļa – apcietinājuma – izpildē.

168. 2006.gada 9.martā TM apstiprinātā *Kratīšanas kārtība ieslodzījuma vietās* paredz kārtību, kādā ieslodzījuma vietās LSIK noteiktajos gadījumos amatpersonas veic ieslodzīto personu kratīšanu. Saskaņā ar šo kārtību, ieslodzītās personas kratīšanu izdara tā paša dzimuma ieslodzījuma vietas amatpersona. Ieslodzītās personas pilnīgu kratīšanu amatpersona veic tam speciāli paredzētā telpā. Nepieciešamības gadījumā amatpersona veic pilnīgu kratīšanu ieslodzījuma vietās ārsta klātbūtnē.

169. 2007.gada 28.februārī TM apstiprinātā *Apcietināto un notiesāto uzraudzības kārtībā ieslodzījuma vietās* paredz kārtību, kādā tiek veikta ieslodzīto uzraudzība ieslodzījuma vietās, kuru īsteno cietuma amatpersonas ar mērķi nodrošināt iekšējās kārtības noteikumu ievērošanu. Amatpersonām aizliegtas jebkādas ārpusdienesta attiecības ar ieslodzītajiem un to radniekiem, kā arī citas pretlikumīgas darbības.

170. Saskaņā ar **Ieslodzījuma vietu pārvaldes likuma** 22.panta pirmās daļas 5.punktu IeVP amatpersonai, pildot dienesta uzdevumus, ir tiesības un pienākumi atbilstoši Kriminālprocesa likuma 387.panta piektā daļā noteiktajai kompetencei veikt pirmstiesas izmeklēšanu.

171. **Kriminālprocesa likuma** 29.panta pirmās daļas 5.punkts noteic, ka izmeklētājam ir pienākums izpildīt sava tiešā priekšnieka, uzraugošā prokurora, amatā augstāka prokurora norādījumus vai izmeklēšanas tiesneša priekšrakstus. Tādējādi ieslodzījuma vietas izmeklētāja kriminālprocesa ietvaros veikto izmeklēšanas darbību tiesiskuma un likumības pārbaudi nodrošina attiecīgais uzraugošais prokurors, kas saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 37.panta pirmo daļu, veic izmeklēšanas uzraudzību.

172. Lai nodrošinātu Latvijas ieslodzījumu vietās izmeklējamu lietu pietiekamu caurskatāmību, normatīvajos aktos ir paredzēts, ka policijas amatpersonām nav tiesības veikt jebkurus pasākumus ieslodzījuma vietās. Ja ir nepieciešams veikt pasākumus, IeVP īpaši pilnvaro ieslodzījuma vietas amatpersonu veikt nepieciešamas darbības. Visi pasākumi tiek veikti saskaņā ar 1993.gada 16.decembra **Operatīvās darbības likuma** noteiktajām prasībām.

173. Statistikas datus par krimināllietu izskatīšanu pēc Krimināllikuma 317.panta 2004. – 2008.gadā, par Valsts policijas un IeVP kriminālprocesuālajām darbībām un disciplinārpraksi sakarā ar sūdzībām par vardarbību pret personu no policijas darbinieku puses skat. pielikumā Nr.5.

174. Laika periodā no 2005.gada līdz 2007.gadam ir piespriesta kompensācija par morālo kaitējumu 10 000 LVL apmērā (Augstākās tiesas 2006.gada 5.decembra spriedums). Krimināllieta bija ierosināta 1995.gada 22.jūnijā pēc Kriminālkodeksa 162¹.panta otrās daļas par Grīvas cietuma darbinieku dienesta pilnvaru pārsniegšanas faktu, kā rezultātā, notiesātajam bija nodarīti smagi miesas bojājumi.

Noziedzīgie nodarījumi militārajā dienestā

175. Attiecībā uz noziedzīgiem nodarījumiem militārajā dienestā, kuriem ir spīdzināšanas raksturs, **Krimināllikumā** ir paredzēti divi panti: 338.pants (vardarbība pret padoto, kurai ir spīdzināšanas raksturs vai kuras rezultātā tam nodarītas fiziskas ciešanas vai miesas bojājumi) un 340.pants (karavīra piekaušana, kuras rezultātā radušies miesas bojājumi, vai spīdzināšana, ko karavīrs izdarījis pret karavīru).

176. Militāros noziedzīgus nodarījumus militārajā dienestā un militārajās vienībās vai to dislokācijas vietās, ko izdarījuši karavīri, zemessargi, militārajās vienībās strādājošas civilpersonas saistībā ar savu dienesta pienākumu izpildi izmeklē Militārā policija saskaņā ar **Nacionālo bruņoto spēku likuma** 12.panta otro daļu un **Kriminālprocesa likuma** 387.panta ceturto daļu. Kopš obligātā militārā dienesta atcelšanas minēto noziedzīgo nodarījumu skaits bruņotajos spēkos ir sarucis.

177. Karavīru iesniegumus par noziedzīgiem nodarījumiem Militārā policija kā pirmstiesas izmeklēšanas iestāde izskata **Kriminālprocesa likumā** noteiktajā kārtībā. Sūdzības un ierosinājumus par citiem jautājumiem karavīriem ir tiesības iesniegt augstākstāvošajam virsniekam (komandierim) saskaņā ar *Militārā dienesta iekārtas reglamenta* 16.6.sadaļu. Pastāv arī Aizsardzības ministrijas (turpmāk – AM) Ģenerālinspekcija, kas sniedz nepieciešamo atbalstu karavīriem (sniedz konsultācijas karavīriem par to tiesību aizsardzības jautājumiem, veic dienesta pārbaudes par sūdzību izskatīšanas kārtības ievērošanu Nacionālajos bruņotajos spēkos, u.c.).

178. Statistikas datus par iztiesāto krimināllietu skaitu noziedzīgiem nodarījumiem militārajā dienestā skat. pielikumā Nr.5.

Atbilstoši Komitejas 8.rekomendācijai:

8. Komiteju uztrauc, ka nepastāv nekāda neatkarīga uzraudzības mehānisms, lai izmeklētu pret policijas darbiniekiem izvirzītās apsūdzības par noziedzīgu rīcību, un tas varētu veicināt cilvēktiesību pārkāpumus iesaistīto policistu nesodāmību.

Dalībvalstij vajadzētu izveidot neatkarīgu institūciju, kas būtu tiesīga saņemt un izskatīt jebkādas sūdzības par pārmērīgu spēka lietošanu un cita veida varas ļaunprātīgu izmantošanu no policijas puses.

179. 2003.gada 1.jūnijā Valsts policijā veiktās reorganizācijas rezultātā, lai uzlabotu un optimizētu darbu cīņā ar noziedzību, tika izveidots Valsts policijas Iekšējās drošības birojs (turpmāk – Birojs). Biroja galvenie uzdevumi citu starpā ir noziedzīgu nodarījumu, kurus izdarījuši Valsts policijas struktūrvienību darbinieki, novēršana un atklāšana; pārbaužu veikšana par Valsts policijas darbinieku pieļautajiem likumības un disciplīnas pārkāpumiem, profesionālās ētikas normu pārkāpumiem, kā arī citiem ārkārtējiem gadījumiem; lēmumu pieņemšana kriminālprocesuālā kārtībā par materiāliem attiecībā uz Valsts policijas struktūrvienību darbiniekiem, kā arī pirmstiesas izmeklēšanas veikšana Biroja lietvedībā esošajās krimināllietās par Valsts policijas darbinieku izdarītajiem noziedzīgajiem nodarījumiem. Biroja sastāvā ir trīs nodaļas: Operatīvā, Personālsastāva inspekcija un Pirmstiesas izmeklēšanas nodaļa. 2007.gada jūlijā tika izveidota jauna Uzskaites un analīzes nodaļa.

180. Birojs atrodas tiešā Valsts policijas priekšnieka pakļautībā un savu lēmumu pieņemšanā ir neatkarīgs no jebkuru citu Valsts policijas amatpersonu ietekmes. Iekšējais sūdzību izskatīšanas mehānisms ir neatņemama policijas dienesta sastāvdaļa un pastāv neatkarīgi no citām sūdzību iesniegšanas institūcijām valstī. Lai gan demokrātiskā sistēmā ir jābūt vairākām sūdzību izskatīšanas iespējām, vislielākā nozīme ir tam, vai kļūdas un pretlikumības tiek nopietni izmeklētas, izskatītas un izvērtētas pašā policijā.⁴ Ņemot vērā policijas struktūru un tās funkcionēšanu, kā arī to, ka uzraudzību pār Biroja izmeklētajiem kriminālprocešiem veic Ģenerālprokuratūras Pirmstiesas izmeklēšanas uzraudzības nodaļa, kas ir neatkarīga tiesu varai piederīga institūcija, ir secināms, ka Latvijā ir izveidots neatkarīgs mehānisms personu pamattiesību aizsardzībai iespējamās policijas vardarbības gadījumos.

181. Lai nodrošinātu neatkarīgu un objektīvu lēmumu pieņemšanu lietās, kur kā iespējamā vainīgā persona ir policijas darbinieks, ar 2008.gada 13.jūnija Valsts policijas priekšnieka rīkojumu Valsts policijas teritoriālajām struktūrvienībām ir uzlikts pienākums katrā gadījumā, kad ir tikusi saņemta sūdzība no aizturētās vai apcietinātās personas par fiziskas vardarbības pielietošanu pret viņu no policijas amatpersonu puses, nekavējoties uzsākt kriminālprocesu un nozīmēt tiesu medicīnisko ekspertīzi, veikt neatliekamos izmeklēšanas pasākumus, pēc kā nosūtīt uzsāktu kriminālprocesu Birojam turpmākai izmeklēšanai.

182. Sūdzības izskatīšanas gaitā tiek pieprasīti paskaidrojumi no notikumā iesaistītajiem policijas darbiniekiem, nepieciešamības gadījumā veikta iepazīšanās ar krimināllietu vai administratīvo lietu, aptaujāti liecinieki, pieprasīta nepieciešamā informācija. Ja pārbaudes laikā tiek konstatēts disciplinārpārkāpums, saskaņā ar 2006.gada 15.jūnija **Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm disciplinārās atbildības likumu** tiks pieņemts lēmums par disciplinārlietas ierosināšanu (statistikas datus par vardarbību pret personu no policijas darbinieku puses skat. pielikumā Nr.5).

183. Saskaņā ar **Iesniegumu likumu** (sīkāk skat. 4.rindkopu) iestāde sniedz atbildi pēc būtības ne vēlāk kā mēneša laikā no iesnieguma saņemšanas dienas. Lai nodrošinātu objektivitāti un neatkarību iesnieguma izskatīšanā, likums nosaka, ka amatpersona vai cits

⁴Ruķere I. Sūdzību izskatīšana un policijas atbildība. „Nordik”, 2005, 38.lpp.

iestādes darbinieks, par kura objektivitāti var rasties pamatotas šaubas, nepiedalās iesnieguma izskatīšanā un atbildes sagatavošanā.

184. Birojs veic pasākumus, lai informētu sabiedrību par iespējām sūdzēties par policijas darbinieku pārkāpumiem. 2006.gadā, sadarbībā ar sabiedriskās politikas centru „Providus” tika sagatavots un izplatīts buklets „Kā rīkoties, ja Jums ir sūdzības par policijas darbinieka rīcību?” 2008.gada janvārī Valsts policijas interneta mājas lapā www.vp.gov.lv tika izveidota sadaļa – „Sūdzības par policijas darbiniekiem”, kurā ir sniegta izsmeļoša informācija par sūdzību iesniegšanas kārtību un to izskatīšanas gaitu.

Izglītojošie un informējošie pasākumi

185. Sabiedrības informēšana par vispāratzītajiem pasaules standartiem par spīdzināšanas, nežēlīgas un cieņu pazemojošas apiešanās aizliegumu tiek īstenota ar dažādu informēšanas veidu palīdzību. Lai sabiedrībā veidotu skaidru izpratni par šiem jautājumiem, gan valsts pārvaldes iestādes, gan Tiesībsargs iegulda apjomīgu darbu, izglītojot gan tiesību aizsardzības iestāžu amatpersonas, gan sniedzot attiecīgo informāciju plašai sabiedrībai.

186. Latvijai saistošo starptautisko cilvēktiesībām veltīto konvenciju tulkojumi ir pieejami gan oficiālajā laikrakstā „Latvijas Vēstnesis”, gan arī internetā – atbildīgo valsts pārvaldes iestāžu, NVO mājas lapās, laikraksta „Latvijas Vēstnesis” elektroniskajā versijā. Plaša konvencionālo normatīvo aktu tulkojumu bāze ir pieejama Tiesībsarga mājas lapā. Tāpat, par starptautisko cilvēktiesību konvencionālo normatīvo aktu sagatavošanu ratificēšanai atbildīgās ministrijas sniedz masu medijiem plašu informāciju par attiecīgo sagatavoto likumprojektu un tā būtību.

187. IeVP Mācību centra 2.līmeņa profesionālās izglītības kursa „Cietuma vecākais uzraugs”, 3.līmeņa profesionālās izglītības kursa „Cietuma jaunākais inspektors” un kvalifikācijas pilnveidošanas kursu programmās tika iekļauti jautājumi attiecībā par spīdzināšanas, necilvēcīgas, nežēlīgas un cieņu pazemojošas apiešanās aizliegumu pret ieslodzītajiem. 2005. – 2007.gadā tika apmācīti 2. un 3.līmenī – 219 darbinieki un 1 086 darbinieki, kuri strādā ieslodzījuma vietās dažādos amatos. Vienu reizi ceturksnī notiek semināri ieslodzījuma vietu priekšniekiem, priekšnieka vietniekiem un daļu priekšniekiem.

188. Latvijas Tiesnešu mācību centrs (LTMC) tika nodibināts ar mērķi veikt visu Latvijas Republikas tiesnešu, tiesu darbinieku, tiesu izpildītāju un citu juridisko profesiju pārstāvju profesionālo tālākizglītību un kvalifikācijas celšanu, profesionālo zināšanu un ētikas līmeņa paaugstināšanu, kas tādejādi nostiprinātu augsti kvalificētu un neatkarīgu tiesu varu Latvijā. LTMC regulāri organizē mācību seminārus par dažādām tiesību nozarēm, tai skaitā, piemēram, 2004.-2007.gadā tika organizēti vairāki semināri izmeklēšanas tiesnešiem, krimināllietu tiesnešiem, tiesnešu palīgiem par Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 2.pantu (tiesības uz dzīvību), 3.pantu (spīdzināšanas aizliegums), 5.pantu (tiesības uz brīvību un drošību), 6.pantu (tiesības uz taisnīgu tiesu), Eiropas Cilvēktiesību tiesas (turpmāk – ECT) judikatūru, cilvēktiesībām krimināltiesību un administratīvo tiesību piemērošanas kontekstā. Spīdzināšanas aizliegums un tā regulējums ir iekļauts attiecīgo cilvēktiesībām veltīto mācību kursu saturā.

189. Lai paaugstinātu profesionālo kvalifikāciju IeVP darbiniekiem, kā arī veselības aprūpes nozares speciālistiem (piemēram, psihoneiroloģisko veselības aprūpes iestāžu darbiniekiem) pārskata periodā tika organizēti vairāki semināri, kas ir saistīti ar cilvēktiesību jautājumiem. Lielu ieguldījumu šajā darbā sniedz Tiesībsargs, kā arī vairākas

Latvijas NVO (piemēram, Latvijas cilvēktiesību un etnisko studiju centrs). Piemēram, 2004.-2008.gada periodā tika organizēti vairāki semināri psihoneiroloģiskās veselības aprūpes un sociālās aprūpes iestāžu darbiniekiem.

190. Citu iestāžu rīkoto semināru ietvaros krimināltiesību speciālisti, prokurori tika iepazīstināti ar *Principiem par efektīvu spīdzināšanas un citu nežēlīgu, necilvēcīgu vai cieņu pazemojošu apiešanās un sodīšanas veidu izmeklēšanu un dokumentēšanu (Stambulas protokols)*, kas pievienoti ANO Cilvēktiesību Komitejas rezolūcijai 2000/43.

191. Kvalifikācijas paaugstināšanas nolūkos valsts pārvaldes iestāžu darbinieki apmeklē arī seminārus un konferences, kurus organizē ārzemju valsts iestādes un nevalstiskā sektora pārstāvji.

Pasākumi īpaši neaizsargāto personu aizsardzībai pret 7.pantā minētajiem pārkāpumiem

192. **Krimināllikums** paredz nepilngadīgo personu kriminālatbildības īpatnības, nosakot speciālus kriminālprocesuālo darbību veikšanas īpatnības un īpašus soda piemērošanas noteikumus. 2005.gada 1.janvārī stājās spēkā likums **Par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērniem**, kas nosaka audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu veidus un to piemērošanas kārtību. Audzinoša rakstura piespiedu līdzekļi tiek piemēroti, lai veidotu un nostiprinātu bērnam sabiedrības interesēm atbilstošas vērtību orientācijas; bērna orientāciju uz atturēšanos no pretlikumīgām darbībām; bērna ar sociālās uzvedības novirzēm reintegrāciju sabiedrībā. Audzinoša rakstura piespiedu līdzekļus var piemērot bērnam, ja viņš izdarījis tādu nodarījumu vai pārkāpumu, par kuru likumā paredzēta kriminālatbildība vai administratīvā atbildība. Audzinoša rakstura piespiedu līdzekļus var piemērot bērniem vecumā no 11 līdz 18 gadiem.

193. Ieslodzījuma vietās ieslodzītie ar psihiskiem traucējumiem atrodas ieslodzījuma vietas psihiatra uzraudzībā, kas ne tikai sniedz šīm personām attiecīgo veselības aprūpi, bet arī rūpējas par to, lai ieslodzījuma vietas personāls neapietos ar šīm personām necilvēcīgi (statistikas datus par personu skaitu par psihiskiem un uzvedības traucējumiem ieslodzījuma vietās skat. pielikumā Nr.5).

194. Saskaņā ar **LSIK** 116.pantu ieslodzījuma vietas gādā par to, lai notiesātie, kuri ir saslimuši vai slimo ar psihisku slimību, ar tiesas lēmumu tiktu atbrīvoti no turpmākās soda izciešanas, t.i. atbrīvoti no ieslodzījuma vietām. No 2004.gada līdz 2008.gada 30.jūnijam no ieslodzījuma vietām uz šī pamata tika atbrīvotas 6 notiesātās personas.

195. Latvijas ieslodzījuma vietās un Latvijas cietumu slimnīcā Olaines cietumā spīdzināšanas un necilvēcīgas, pazemojošas apiešanās upuriem ir pieejams psihiatra atbalsts un palīdzība. IeVP ES finansētā EQUAL projekta ietvaros pieņēma darbā 5 šāda profila speciālistus. Lai atvieglotu ieslodzīto rehabilitācijas un reintegrācijas sabiedrībā procesu četrās Latvijas ieslodzījuma vietās projekta ietvaros tika izveidoti sociālās rehabilitācijas centri, kuros strādāja 7 sociālie darbinieki un 9 psihologi. Piemēram, 2006.gadā psihologi ieslodzījumu vietās ir pārbaudījuši 1 142 personas un novadījuši konsultācijas 4 439 stundu apjomā. Pēc ieslodzīto lūguma kopumā diskusijām tika atvēlētas 539 stundas, no kurām 154 stundas tika veltītas personām ar tieksmi izdarīt pašnāvību. Psihologi ir snieguši 230 atzinumus.

196. Efektīva tiesiskā aizsardzība tiek nodrošināta likuma **Par valsts kompensāciju cietušajiem** ietvaros (sīkāk skat. 4.rindkopu), kā arī saskaņā ar **Civillikuma** 2006.gada 26.janvāra grozījumiem (sīkāk skat. 56.rindkopu).

Medicīnisko un zinātnisko eksperimentu nacionālo tiesību aktu regulējums

197. Latvijas Republika atsaucas uz otrajā kārtējā ziņojumā sniegto informāciju (skat. CCPR/C/LVA/2002/2, 118.-121.rindkopu) un papildus norāda, ka 1992.gada 15.decembrī tika pieņemts likums **Par miruša cilvēka ķermeņa aizsardzību un cilvēka audu un orgānu izmantošanu medicīnā, kura mērķis ir pasargāt miruša cilvēka ķermeni no necienīgas un nelikumīgas rīcības ar to**. Likums nosaka kārtību, kādā dzīva vai miruša cilvēka ķermeņa audus un orgānus var izmantot zinātniskiem pētījumiem un mācību mērķiem, transplantācijai, ārstniecisku preparātu un bioprotēžu izgatavošanai.

198. 2007.gada 27.martā MK tika apstiprināti noteikumi Nr.208 „*Cilvēka audu un orgānu uzkrāšanas, uzglabāšanas un izmantošanas kārtība*”. Minētie noteikumi nosaka kārtību, kādā ir atļauts uzkrāt un uzglabāt cilvēka audus, šūnas un orgānus sterilu medicīnisko transplantātu izgatavošanai un izmantošanai, transplantācijai, patologanatomiskajiem izmeklējumiem, zinātniskiem pētījumiem un studiju programmu īstenošanai augstskolās.

199. Saskaņā ar 1997.gada 12.jūnija **Ārstniecības likumu** uz sociālajām problēmām attiecināmos biomedicīniskā progresa ētikas jautājumus izskata Centrālā medicīnas ētikas komiteja. Atbilstoši 1998.gada 16.janvāra Centrālās medicīnas ētikas komitejas nolikuma 4.4.punktam minētās komitejas funkcijās ietilpst jebkuras fiziskas vai juridiskas personu sūdzības izskatīšana par biomedicīniskā progresa ētikas jautājumiem.

200. 2005.gada 19.maijā tika pieņemts **Zinātniskās darbības likums**, kura 6.pants paredz zinātnieka pienākumu pārtraukt zinātniskos pētījumus, ja tie, pēc zinātnieka atzinuma, var radīt draudus cilvēcei, sabiedrībai vai dabai, un informēt par to sabiedrību. Tāpat likums paredz Latvijas Zinātnes padomes izveidošanu, kuras viens no uzdevumiem ir izstrādāt zinātniskās pētniecības ētikas kritērijus.

Atbilstoši Komitejas 9.rekomendācijai:

9. *Lai gan Komiteja atzinīgi novērtē jaunā Patvēruma likuma stāšanos spēkā, to joprojām uztrauc tajā noteiktie īsie termiņi, īpaši, attiecībā uz lēmumu pārsūdzēšanu paātrinātā patvēruma piešķiršanas procesa ietvaros, kas rada bažas par efektīvas tiesiskās aizsardzības pieejamību izraidīšanas gadījumos.*

201. 2002.gada 7.marta **Patvēruma likuma** mērķis ir saskaņā ar vispāratzītiem starptautiskajiem cilvēktiesību principiem nodrošināt personu tiesības saņemt Latvijas Republikā patvērumu, iegūt bēgļa statusu vai alternatīvā statusu, vai arī saņemt pagaidu aizsardzību (papildus skat. 4.rindkopu).

202. Saskaņā ar **Patvēruma likuma** 3.pantu persona ir uzskatāma par patvēruma meklētāju, ja tā likumā noteiktajā kārtībā iesniegusi iesniegumu par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu. Attiecīgi, persona kā patvēruma meklētājs pēc likumā noteikto prasību izpildes var pretendēt uz bēgļa statusu vai alternatīvā statusa iegūšanu.

203. Uz bēgļa statusu var pretendēt persona, kura nav Latvijas pilsonis, likuma **Par to bijušās PSRS pilsoņu statusu, kuriem nav Latvijas vai citas valsts pilsonības** vai likuma **Par bezvalstnieka statusu Latvijas Republikā** subjekts un kura ierodas vai

atrodas Latvijas Republikā tāpēc, ka pamatoti baidās no vajāšanas rases, reliģijas, tautības, sociālās piederības vai politiskās pārliecības dēļ savas pilsonības valstī vai, ja šī persona ir bezvalstnieks, — savas iepriekšējās mītnes zemē, un kura šo baiļu dēļ nespēj vai nevēlas izmantot attiecīgās valsts tiesisko aizsardzību.

204. Alternatīvais statuss tiek piešķirts personai, kurai nevar piešķirt bēgļa statusu un ja ir pamats uzskatīt, ka: 1) šai personai tās pilsonības valstī vai, ja šī persona ir bezvalstnieks, — iepriekšējās mītnes zemē draud nāves sods vai miesas sods, spīdzināšana, necilvēcīga vai pazemojoša izturēšanās pret to vai tās pazemojoša sodīšana; 2) ārējo vai iekšējo bruņoto konfliktu dēļ šai personai nepieciešama aizsardzība un tā nevar atgriezties savas pilsonības valstī vai, ja šī persona ir bezvalstnieks, — savas iepriekšējās mītnes zemē.

205. Savukārt, pagaidu aizsardzība ir personu grupai piešķirtas tiesības noteiktu laiku uzturēties Latvijas Republikā, ja šīm personām ir nepieciešama aizsardzība un tās ir vai ir bijušas spiestas atstāt savu pilsonības valsti vai, ja šīs personas ir bezvalstnieki, — savas iepriekšējās mītnes zemi: 1) etnisku konfliktu dēļ; 2) pilsoņu kara dēļ.

206. Saskaņā ar **Patvēruma likuma** normām, patvēruma meklētājs var iesniegt attiecīgu iesniegumu robežsargam robežkontroles punktā pirms ieceļošanas Latvijas Republikā (iesnieguma izskatīšana robežprocedūras kārtībā) vai arī Valsts robežsardzes teritoriālajai struktūrvienībai, personai atrodoties Latvijas Republikā (iesnieguma izskatīšana parastās procedūras kārtībā).

207. Ja patvēruma meklētājs iesniedzis iesniegumu robežkontroles punktā pirms ieceļošanas valstī, iesniegumu izskata Valsts robežsardze un, konstatējot uz **Patvēruma likuma** normām balstīto pamatu, nosūtīta to izskatīšanai Bēgļu lietu departamentam (turpmāk – Departaments). Departaments divu darbdienu laikā no lietas materiālu saņemšanas dienas pieņem lēmumu par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu vai atteikumu to piešķirt. Ja iesniegums tiek iesniegts, personai atrodoties Latvijas Republikā, Departaments pieņem attiecīgo lēmumu ne ilgāk kā triju mēnešu laikā no iesniegumu iesniegšanas dienas. Likumā atrunātajā gadījumā pamatotu iemeslu dēļ iesnieguma izskatīšanas termiņu var pagarināt līdz 12 mēnešiem.

208. Patvēruma meklētāja iesniegums, kurš ir iesniegts personai atrodoties Latvijas Republikā, ja ir ievērotas **Patvēruma likumā** noteiktās prasības, var tikt izskatīts saīsinātajā kārtībā. Šajā gadījumā Departaments iesniegumu un atbilstošus materiālus izskata piecu darbdienu laikā no to saņemšanas dienas.

209. Patvēruma meklētāja iesnieguma izskatīšanas gaitā obligāti tiek vērtēts jautājums, vai persona savā izcelsmes valstī vai, ja persona ir bezvalstnieks, savā iepriekšējā mītnes zemē netiks pakļauta spīdzināšanai vai necilvēcīgai, nežēlīgai vai cilvēka cieņu pazemojošai attieksmei.

210. Ar 2006.gada 7.jūnija grozījumiem **Patvēruma likumā** ir mainīta apelācijas procedūra patvēruma iesniegumu izskatīšanai. Līdz tam sūdzības par pirmās instances lēmumiem izskatīja Bēgļu lietu apelācijas padome, kas bija TM pārraudzībā esošā valsts pārvaldes iestāde. Saskaņā ar minētajiem grozījumiem apelācijas sūdzības patvēruma lietās izskata Administratīvā rajona tiesa. Attiecīgi, Departamenta lēmumu par iesniegumu, kas izskatīts robežprocedūras kārtībā, patvēruma meklētājs (vai pārstāvis) var pārsūdzēt tiesā vienas darba dienas laikā. Departamenta lēmumu par iesniegumu, kas izskatīts parastās procedūras kārtībā, patvēruma meklētājs (vai pārstāvis) ir tiesīgs pārsūdzēt tiesā septiņu

dienu laikā. Savukārt, Departamenta lēmumu par iesniegumu, kas izskatīts saīsinātās procedūras kārtībā, patvēruma meklētājs (vai pārstāvis) var pārsūdzēt tiesā divu darbdienu laikā. 2007.gadā Administratīvajā tiesā ir pārsūdzēts 21 Departamenta lēmums.

211. Saskaņā ar **Valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības likuma** (papildus skat. 4.rindkopu) 3.panta pirmās daļas 7.punktā noteikto, tiesības uz valsts nodrošināto juridisko palīdzību ir patvēruma meklētājiem, bēgļiem un personām, kurām piešķirts alternatīvais statuss Latvijas Republikā. Atbilstoši **Valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības likuma** 23.panta septītajai daļai Administrācija piešķir juridisko palīdzību patvēruma meklētājam, ja no institūcijas, kas atbildīga par patvēruma iesnieguma izskatīšanu, pēc juridiskās palīdzības sniegšanas nepieciešamības izvērtēšanas saņemts attiecīgs pieprasījums. Saskaņā ar **Valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības likuma** pārejas noteikumu 3.punktu, juridiskās palīdzības sniegšana patvēruma meklētājiem tiek nodrošināta kopš 2007.gada 1.janvāra.

212. Saskaņā ar 2007.gada 25.oktobra **Patvēruma likuma** grozījumiem, ja nepilngadīgā persona ir bez vecāku pavadības un vēlas iesniegt iesniegumu par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu pati, to personiskajās un mantiskajās attiecībās patvēruma piešķiršanas procesa laikā pārstāv bāriņtiesa vai tās iecelts aizbildnis, vai bērnu aprūpes iestādes vadītājs.

213. Nepilngadīgā persona, kura ir bez vecāku pavadības, izmitināma patvēruma meklētāju izmitināšanas centrā, pie bāriņtiesas iecelta aizbildņa vai bērnu aprūpes iestādē. Lēmumu par nepilngadīgās personas izmitināšanu pieņem bāriņtiesa, noskaidrojot Departamenta viedokli. Lēmumu pieņem, ņemot vērā nepilngadīgās personas intereses un tās viedokli atbilstoši šīs personas vecumam un briedumam, ievērojot šādus nosacījumus: 1) nepilngadīgā persona, kura ir bez vecāku pavadības, izmitināma kopā ar pilngadīgajiem radniekiem; 2) vienas ģimenes bērni nav šķirami, izņemot gadījumus, kad tas tiek darīts bērnu interesēs; 3) nepilngadīgās personas, kura ir bez vecāku pavadības, dzīvesvieta maināma tikai gadījumos, kad tas atbilst šīs personas interesēm.

214. 2002.gada 7.marta **Patvēruma likuma** 2.pantā ir noteikts neizraidīšanas princips, kas nosaka, ka personu, kura Latvijas Republikā ir atzīta par patvēruma meklētāju vai kurai ir piešķirts alternatīvais statuss, nevar izraidīt uz valsti vai izdot valstij, kur tā tiek vajāta rases, reliģijas, tautības, sociālās piederības vai politiskās pārliecības dēļ vai mītnes zemē tai draud nāves sods vai miesas sods, spīdzināšana, necilvēcīga vai pazemojoša apiešanās vai tās pazemojoša sodīšana (papildus par patvēruma meklētāju aizturēšanu skat. 343.rindkopu).

215. Papildus, attiecībā uz patvēruma meklētāju uzturēšanās kārtību Latvijas Republika vēlas norādīt, ka atbilstoši ES 2003.gada 27.janvāra direktīvas 2003/9/EK un 2004.gada 29.aprīļa direktīvas 2004/83/EK nosacījumiem, 2005.gada 9.augustā MK tika pieņemti noteikumi Nr.586 „*Kārtība, kādā nodrošināma izglītība patvēruma meklētāju nepilngadīgajiem bērniem vai nepilngadīgiem patvēruma meklētājiem*”, saskaņā ar kuriem patvēruma meklētāju nepilngadīgajiem bērniem vai nepilngadīgiem patvēruma meklētājiem tiek nodrošinātas izglītības iespējas.

216. Vispārējo izglītību Latvijas Republikā Cēsu rajona Rāmuļu pamatskolā iegūst 3 patvēruma meklētāji no Somālijas, kuriem ir PMLP piešķirtais bezvalstnieka statuss, personas apliecība un uzturēšanās atļauja Latvijas Republikā. IZM ir nodrošinājusi minētos patvēruma meklētājus ar izglītības ieguvei nepieciešamajiem mācību materiāliem, uzskates un tehniskajiem līdzekļiem atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajām prasībām.

217. Ar 2008.gada 27.maija rīkojumu Nr.432 IZM ir izveidojusi darba grupu rīcības plāna izstrādei obligātās vispārējās izglītības ieguves nodrošināšanai patvēruma meklētāju statusu ieguvušo un viesstrādnieku (trešo valstu valstspiederīgo) bērniem, paredzot šim mērķim šādu finansējumu: 2008.gadā – 20 400 LVL, 2009.gadā – 24 600 LVL un 2010.gadā – 28 000 LVL apmērā.

218. Eiropas Bēgļu fonda finansēta projekta „Jauno sabiedrības locekļu integrācija” ietvaros 2008.gada 31.maijā tika sagatavotas rekomendācijas valdībai bēgļu un personu ar alternatīvo statusu, veiksmīgai integrācijai Latvijā. Institūciju, kas ir iesaistītas darbā ar patvēruma meklētājiem, sastāvā ietilpst arī Latvijas Sarkanais Krusts (izveidojot konsultatīvo padomi patvēruma jautājumos, veicina sadarbību starp valsts iestādēm, NVO un pašvaldībām), Starptautiskā Migrācijas organizācija (informē sabiedrību par patvēruma jautājumiem, identificē un analizē problēmas, kas apgrūtina patvēruma meklētāju iespējas integrēties Latvijas situācijā un iesaistīties darba tirgū), nodibinājums „Caritas Latvia” (izstrādā patvēruma meklētāju intervēšanas metodi, pielāgojot Latvijas situācijai citās ES valstīs izmantoto auditu).

219. Statistikas datus par patvēruma meklētāju skaitu laika periodā no 2004.gada līdz 2008.gadam, statistikas datus par bēgļa un alternatīvā statusa piešķiršanu 2006.- 2008.gadā, datus par juridiskās palīdzības piešķiršanu 2007.-2008.gadā, datus par Departamentā saņemto iesniegumu izskatīšanu skat. pielikumā Nr.5.

PAKTA 8.PANTS

220. **Krimināllikuma** 164.pants paredz kriminālatbildību par piespiešanu nodarboties ar prostitūciju. Latvijas Republika ar 1990.gada 4.maija likumu atzinusi sev par saistošu ANO 1949.gada 2.decembra **Konvenciju par cīņu ar cilvēktirdzniecību un prostitūcijas ekspluatēšanu no trešo personu puses.**

221. **Krimināllikuma** 165.pants paredz kriminālatbildību par sutenerismu – tādas personas izmantošanu iedzīvošanās nolūkā, kura nodarbojas ar prostitūciju. „Izmantošana” 165.panta izpratnē var izpausties kā seksuālo kontaktu organizēšana, nosakot tam vietu un laiku, telpu aprīkošana un nodošana prostitūcijai, seksuālo pakalpojumu cenu noteikšana, prostitūtu pārraudzīšana, utt. Sutenerisms var izpausties arī starpniecībā, kas ir savešanas paveids, izmantojot prostitūcijai modeļu aģentūras, masāžas salonus, utml.

222. Ar 2007.gada 13.decembra grozījumiem **Krimināllikuma** 164. un 165.pantā, tika palielināts sods par piespiešanu nodarboties ar prostitūciju un par sutenerismu, ja attiecīgos noziedzīgos nodarījumus izdarījusi personu grupa: brīvības atņemšana uz laiku no pieciem līdz piecpadsmit gadiem, konfiscējot mantu, un ar policijas kontroli uz laiku līdz trim gadiem.

223. **Satversmes** 106.pants paredz, ka ikvienam ir tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos un darbavietu atbilstoši savām spējām un kvalifikācijai. Piespiedu darbs ir aizliegts. Par piespiedu darbu netiek uzskatīta iesaistīšana katastrofu un to seku likvidēšanā un nodarbināšana saskaņā ar tiesas nolēmumu. Bez tam saskaņā ar **Darba likuma** 57.pantu darba devējam ir tiesības norīkot darbinieku darba līgumā neparedzēta darba veikšanai. Satversmes tiesa 2003.gada 27.novembra spriedumā lietā Nr. 2003-13-0106 norādīja, ka Darba likuma 57.pants nevar tikt uzskatīts par piespiedu darbu Satversmes 106.panta un starptautiskajos tiesību aktos iekļauto normu izpratnē.

224. Kopš 2007.gada 1.janvāra ir spēkā jauns **Civilās aizsardzības likums**, kurā detalizēti uzskaitīti dažādu valsts un pašvaldības iestāžu uzdevumi un tiesības, kā arī komersantu un personu tiesības un pienākumi katastrofu novēršanā un to seku likvidācijā.

225. Pēc ārsta atzinuma saņemšanas aizliegts nodarbināt grūtnieces un sievietes pēcdzemdību periodā līdz vienam gadam, bet, ja sieviete baro bērnu ar krūti, - visā barošanas laikā, ja tiek atzīts, ka attiecīgā darba veikšana rada draudus sievietes vai viņas bērna drošībai un veselībai; jebkurā gadījumā ir aizliegts nodarbināt grūtnieci divas nedēļas pirms paredzamajām dzemdībām un sievieti divas nedēļas pēc dzemdībām.

226. Saskaņā ar **Krimināllikuma** 36.pantu kā vienu no pamatsodiem personai var piemērot piespiedu darbu. Vairakkārt ar grozījumiem Krimināllikumā ir paplašināts to noziedzīgo nodarījumu loks, par kuru var piemērot kriminālsodu – piespiedu darbs. Krimināllikums noteic, ka piespiedu darbs nav piemērojams darbnespējīgām personām un karavīriem.

227. Piespiedu darbs ir aktīvi piemērojams kriminālsods – ar katru gadu pieaug to cilvēku skaits, kuriem tiesas piespriež piespiedu darbu, 2007.gadā sasniedzot 25,7% no notiesāto kopskaita.

228. 2004.gada 1.janvārī stājās spēkā **Valsts probācijas dienesta likums** (pieņemts 2003.gada 18.decembrī), saskaņā ar kuru kā viena no Valsts probācijas dienesta (turpmāk – VPD) funkcijām tika noteikta funkcija – no 2006.gada 1.janvāra koordinēt kriminālsoda – piespiedu darbs – izpildi. Līdzīgi grozījumi 2005.gada 28.aprīlī tika veikti LSIK. Līdz 2005.gada 31.decembrim piespiedu darba izpildi daļā Latvijas teritorijas veica pašvaldības. Ar 2007.gada 28.augustā pieņemtajiem MK noteikumiem Nr.581 „*Kārtība, kādā Valsts probācijas dienests organizē kriminālsoda – piespiedu darbs – izpildi*” tiek noteikta detalizēta piespiedu darba izpildes organizēšanas kārtība.

229. Ar 2005.gada 28.septembra grozījumiem **Krimināllikumā** piespiedu darbu par kriminālpārkāpumu vai mazāk smagu noziegumu var piemērot arī prokurors, sastādot priekšrakstu par sodu.

230. 2007.gada 4.aprīlī tika veikti grozījumi **LSIK**, kas papildināja normas, kas attiecas uz piespiedu darba izpildi. Proti, turpmāk persona, kurai piemērots piespiedu darbs, soda izciešanas laikā nedrīkst izbraukt no valsts bez piespiedu darba izpildes institūcijas (VPD) rakstveida piekrišanas. Personai ir pienākums ierasties piespiedu darba izpildes institūcijā tās noteiktajā laikā. Piespiedu darba izciešanas laikā persona piespiedu darba izpildes institūcijā un piespiedu darba izpildes vietā nedrīkst atrasties alkohola, narkotisko vai psihotropo vielu reibumā. Tiek mainīts dienā strādājamo stundu skaits un noteikts, ka, ja persona nestrādā un nemācās, viņu drīkst nodarbināt līdz 8 stundām dienā un noteikts, ka pēc pieteikuma par piespiedu darba aizstāšanu ar arestu nosūtīšanas, piespiedu darba izpilde tiek apturēta līdz lietas izskatīšanai tiesā.

231. Kopš 2002.gada 1.jūlija spēkā ir **Militārā dienesta likums**, kas noteica pāreju no obligātā militārā dienesta uz profesionālo dienestu. Militārā dienesta likuma 19.pantā noteikta kārtība, kādā persona var tikt uzņemta profesionālā dienestā, savukārt šī likuma 20.pantā ir noteikts, ka profesionālais dienests tiek īstenots uz profesionālā dienesta līguma pamata.

PAKTA 9.PANTS

Atbilstoši Komitejas 10.rekomendācijai:

10. Lai gan Komiteja atzinīgi novērtē Latvijas atzinumu, ka vidējais pirmstiesas apcietinājuma ilgums nav apmierinošs, ka arī Latvijas centienus uzlabot situāciju Kriminālprocesa likuma projektā, Komiteju uztrauc pirmstiesas apcietinājuma ilgums, kas bieži neatbilst 9.3.panta un 14.panta prasībām. Lai gan Komiteja ir informēta par Kriminālprocesa likuma projektu, kurā inter alia paredzēts arī paātrināt lietu izskatīšanu tiesā, to joprojām uztrauc pirmstiesas apcietinājuma ilgums un biežums, īpaši attiecībā uz nepilngadīgajiem likumpārkāpējiem.

Dalībvalstij būtu jāveic likumdošanas un administratīvie pasākumi, lai prioritārā kārtībā nodrošinātu atbilstību 9.3.panta un 14.panta prasībām.

Tiesības uz brīvību un personas neaizskaramību

232. 2005.gada 21.aprīļa **Kriminālprocesa likums** (sīkāk skat. 4.rindkopu), kā arī 2006.gada 22.jūnijā pieņemtais **Apcietinājumā turēšanas kārtības likums**, paredz noteikumus par apcietinājumā turēšanas kārtības nosacījumiem, nodrošinot cilvēktiesību un kriminālprocesa interešu samērīgu ievērošanu šā drošības līdzekļa izpildē.

233. Kopš 2005.gada 1.oktobra kriminālprocesā ir ieviests izmeklēšanas tiesneša institūts, kas saskaņā ar **Kriminālprocesa likuma** 40.pantu kontrolē cilvēktiesību ievērošanu kriminālprocesos līdz lietas iztiesāšanas uzsākšanai.

234. Izmeklēšanas tiesnesis saskaņā ar **Kriminālprocesa likuma** normām veic šādas funkcijas: 1) nosaka apcietinājuma termiņu atbilstoši noziedzīgā nodarījuma smagumam; 2) lemj par piespiedu līdzekļa vai arī drošības līdzekļa piemērošanu, piemēroto drošības līdzekļu grozīšanu vai atcelšanu; 3) izskata sūdzības par piemēroto drošības līdzekli; 4) lemj par ierosinājumu veikt speciālo izmeklēšanas darbību; 5) lemj par sūdzībām attiecībā uz privātās dzīves noslēpuma neattaisnotu pārkāpšanu nopratināšanā; 6) lemj par personas, kura īsteno tiesības uz aizstāvību, vai cietušā pieteikumu par arhīva lietas materiālu pievienošanu tiesai iesniedzamajai krimināllietai; 7) lemj par noraidījumu, kas pieteikts amatā augstākam prokuroram, un uzdot vienu līmeni augstākas prokuratūras virsprokuroram noteikt citu amatā augstāku prokuroru; 8) lemj par personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, lūgumu atbrīvot no samaksas par advokāta palīdzības izmantošanu.

235. Izmeklēšanas tiesnesim ir tiesības:

1) pieprasīt no procesa virzītāja papildu informāciju un noteikt termiņus kriminālprocesā, kurā tiek veiktas speciālās izmeklēšanas darbības vai piemērots ar brīvības atņemšanu saistīts drošības līdzeklis; 2) piemērot procesuālo sankciju par pienākumu nepildi vai kārtības neievērošanu pirmstiesas kriminālprocesā; 3) ierosināt, lai amatpersonas, kuras pilnvarotas veikt kriminālprocesu, tiktu sodītas par cilvēktiesību aizskārumiem, kas pieļauti kriminālprocesuālo pilnvaru īstenošanas rezultātā.

236. Praksē izmeklēšanas tiesneša institūta ieviešana veicināja krimināllietu izskatīšanas operativitātes paaugstināšanu. Tā, 2004.gadā vidējais krimināllietas izskatīšanas process ilga 5,1 mēnešus pirmās instances tiesā, 5,4 mēnešus – apelācijas instances tiesā, bet 2005.gadā – 4,4 mēneši pirmās instances tiesā un 4,2 mēneši – apelācijas instances tiesā (papildus skat. pielikumu Nr.10).

237. Saskaņā ar **Kriminālprocesa likuma** 268.pantu procesa virzītājam nekavējoties, bet ne vēlāk kā 48 stundu laikā aizturētais jānogādā pie izmeklēšanas tiesneša, lai izlemtu

jautājumu par tāda drošības līdzekļa piemērošanu, kas saistīts ar brīvības atņemšanu, vai arī aizturētajam jāpiemēro cits drošības līdzeklis, vai viņš jāatbrīvo.

238. Saskaņā ar **Kriminālprocesa likuma** 277.pantu maksimālais apcietinājuma piemērošanas termiņš konkrētā lietā ir atkarīgs no noziedzīgā nodarījuma smaguma, par kādu persona tiek turēta aizdomās vai apsūdzēta. Par kriminālpārkāpuma izdarīšanu apcietinājuma termiņš nedrīkst pārsniegt 3 mēnešus, no kuriem pirmstiesas procesā personu atļauts turēt apcietinājumā ne ilgāk par 2 mēnešiem; mazāk smaga nozieguma izdarīšanu – 9 mēnešus, no kuriem pirmstiesas procesā personu atļauts turēt apcietinājumā ne ilgāk par 4 mēnešiem; smaga nozieguma izdarīšanu – 12 mēnešus, no kuriem pirmstiesas procesā personu atļauts turēt apcietinājumā ne ilgāk par 6 mēnešiem; sevišķi smaga nozieguma izdarīšanu – 24 mēnešus, no kuriem pirmstiesas procesā personu atļauts turēt apcietinājumā ne ilgāk par 15 mēnešiem.

239. Gadījumā, ja izmeklētājs un prokurors aiztur aizdomās turēto vai apsūdzēto, attiecīga persona ir jānogādā pie izmeklēšanas tiesneša ne vēlāk kā 12 stundu laikā, lai izlemtu jautājumu par apcietinājuma piemērošanu. Turklāt aizturēšanas laikā ar attiecīgas personas piedalīšanos nedrīkst veikt nekādas izmeklēšanas darbības, izņemot nopratināšanu par lietas apstākļiem.

240. Izmeklēšanas tiesnesis pirmstiesas procesā un augstāka līmeņa tiesas tiesnesis iztiesāšanas laikā katrs var pagarināt termiņu vēl par 3 mēnešiem, ja procesa virzītājs nav pieļāvis neattaisnotu vilcināšanos vai ja persona, kura īsteno aizstāvību, ir tīši vilcinājusi procesa norisi, vai ja procesa ātrāka pabeigšana nav bijusi iespējama tā īpašas sarežģītības dēļ. Jautājumu par apcietinājuma termiņa pagarināšanu augstāka līmeņa tiesas tiesnesis izskata slēgtā tiesas sēdē, dodot iespēju paust savu viedokli personai, par kuras apcietinājumu tiek lemts, tās aizstāvim un pārstāvim, kā arī prokuroram.

241. **Kriminālprocesa likums** paredz arī īpašus nosacījumus attiecībā uz apcietinājuma termiņiem nepilngadīgajiem, nosakot, ka nepilngadīgajiem apcietinājuma termiņš nedrīkst pārsniegt pusi no pilngadīgajiem iespējamā maksimālā termiņa, kas ir minēts iepriekš, Kriminālprocesa likuma 277.pantā (skat. 238.rindkopu). Turklāt nepilngadīgajam, kuru tur aizdomās vai apsūdz smaga nozieguma izdarīšanā, apcietinājuma termiņu nedrīkst pagarināt. Nepilngadīgajam, kuru tur aizdomās vai apsūdz sevišķi smaga nozieguma izdarīšanā, apcietinājuma termiņu drīkst pagarināt tikai augstāka līmeņa tiesas tiesnesis par 3 mēnešiem, ja attiecīgā nozieguma rezultātā iestājusies nāve vai tas izdarīts, pielietojot šaujamieročus vai sprāgstvielas.

242. Apcietinājumu var pārsūdzēt persona, kurai piemērots ar brīvības atņemšanu saistīts piespiedu līdzeklis, tās pārstāvis vai aizstāvis, kā arī prokurors 7 dienu laikā pēc tam, kad saņemta par šā piespiedu līdzekļa piemērošanu vai atteikšanos to piemērot pieņemtā lēmuma kopija, iesniedzot sūdzību par izmeklēšanas tiesneša lēmumu. Ja ar brīvības atņemšanu saistīts piespiedu līdzeklis personai piemērots pēc krimināllietas nodošanas tiesai un nākamā tiesas sēde nav paredzēta tuvāko 14 dienu laikā, šī persona, tās pārstāvis vai aizstāvis 3 darba dienu laikā var iesniegt sūdzību vienu līmeni augstākai tiesai. Sūdzību par piespiedu līdzekļa piemērošanu vai par atteikšanos to piemērot izskata augstāka līmeņa tiesas tiesnesis slēgtā tiesas sēdē 7 dienu laikā no attiecīgā lēmuma un sūdzības saņemšanas dienas. Izskatot sūdzību, uzklausa personu, kurai piemērots piespiedu līdzeklis, tās pārstāvi vai aizstāvi.

243. Tajā pašā laikā apcietinātā persona, tās pārstāvis vai aizstāvis jebkurā laikā var iesniegt izmeklēšanas tiesnesim vai tiesai pieteikumu par apcietinājuma turpmākas piemērošanas nepieciešamības izvērtēšanu. Turklāt, ja 2 mēnešu laikā pēc apcietinājuma piemērošanas apcietinātā persona, tās pārstāvis vai aizstāvis nav iesniedzis pieteikumu par apcietinājuma turpmākas piemērošanas nepieciešamības izvērtēšanu, tad šādu izvērtēšanu veic izmeklēšanas tiesnesis vai tiesa.

244. Šobrīd **Kriminālprocesa likuma** redakcija paredz, ka tiesnesis savā lēmumā motivē tā pieņemšanu, norādot Kriminālprocesa likumā noteiktos iemeslus un pamatu vai to neesamību. Lēmuma kopiju 24 stundu laikā nosūta izmeklēšanas tiesnesim, procesa virzītājam, personai, par kurai piemēroto piespiedu līdzekli lemts, un personai, kura bija iesniegusi sūdzību.

245. Pamatojoties uz **Kriminālprocesa likuma** 269.pantu aizturētais ir nekavējoties jāatbrīvo, ja nav apstiprinājušās aizdomas, ka šī persona ir izdarījusi noziedzīgu nodarījumu; noskaidrots, ka nav bijis aizturēšanas pamata un nosacījumu; nav nepieciešams aizturētajam piemērot ar brīvības atņemšanu saistītu drošības līdzekli; beidzies likumā noteiktais aizturēšanas termiņš; izmeklēšanas tiesnesis nav piemērojis ar brīvības atņemšanu saistītu drošības līdzekli.

246. Viens no **Kriminālprocesa likumā** paredzētajiem drošības līdzekļiem, kas ir saistīts ar brīvības atņemšanu, ir mājas arests. Mājas arestu var piemērot aizdomās turētajam vai apsūdzētajam pirms galīgā nolēmuma spēkā stāšanās konkrētajā kriminālprocesā, ja pastāv pamats tā piemērošanai. Par mājas aresta piemērošanu pirmstiesas procesā lemj izmeklēšanas tiesnesis, izskatot procesa virzītāja ierosinājumu, uzklusot attiecīgās personas viedokli, kā arī izskatot lietas materiālus un izvērtējot mājas aresta iemeslus un pamatu.

247. **Kriminālprocesa likums** paredz arī procesuālo piespiedu līdzekli – ievietošanu ārstniecības iestādē ekspertīzes izdarīšanai, ko piemēro aizdomās turētajam vai apsūdzētajam, kā arī personai, attiecībā uz kuru uzsākts process medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu noteikšanai. Par šā piespiedu līdzekļa piemērošanu pirmstiesas procesā lemj izmeklēšanas tiesnesis, izskatot procesa virzītāja ierosinājumu, uzklusot attiecīgās personas viedokli, kā arī izskatot lietas materiālus un izvērtējot ievietošanas ārstniecības iestādē iemeslus un pamatu.

248. **Kriminālprocesa likuma** 285.pants paredz nepilngadīgā ievietošanu sociālās korekcijas izglītības iestādē, kas ir personas brīvības atņemšana, ko ar izmeklēšanas tiesneša lēmumu vai tiesas nolēmumu var piemērot pirms galīgā nolēmuma spēkā stāšanās konkrētajā kriminālprocesā, ja aizdomās turēto vai apsūdzēto nepilngadīgo nav nepieciešams turēt apcietinājumā, tomēr nav pietiekamas pārliecības, ka, atrodoties brīvībā, nepilngadīgais izpildīs savus procesuālos pienākumus un neizdarīs jaunus noziedzīgus nodarījumus.

249. 2007.gada 1.martā tika pieņemti grozījumi **Ārstniecības likumā**, kas nosaka psihiatriskās palīdzības bez pacienta piekrišanas sniegšanas kārtību. Saskaņā ar **Ārstniecības likuma** 68.pantā psihiatrisko palīdzību bez pacienta piekrišanas sniedz, ja pacients: 1) ir draudējis vai centies nodarīt sev vai citai personai miesas bojājumus vai ir izturējies varmācīgi pret citām personām un ārstniecības persona konstatē, ka pacientam ir psihiskās veselības traucējumi, kuru iespējamās sekas varētu būt nopietni miesas bojājumi pacientam pašam vai citai personai; 2) ir izrādījis vai izrāda nespēju rūpēties par sevi vai

savā aizbildnībā esošām personām un ārstniecības persona konstatē, ka pacientam ir psihiskās veselības traucējumi, kuru iespējamās sekas varētu būt nenovēršama un nopietna personas veselības pasliktināšanās. Sniedzot psihiatrisko palīdzību bez pacienta piekrišanas, pacientam, ja tas ir iespējams, izskaidro šādas palīdzības sniegšanas nepieciešamību. Pacientam ir tiesības saņemt informāciju par savām tiesībām un pienākumiem.

250. Ja persona psihisko traucējumu vai psihiskās slimības dēļ pārkāpj sabiedrisko kārtību, tās aizturēšanu, nogādāšanu un uzraudzību pie psihiatra veic policijas darbinieki saskaņā ar likumu **Par policiju**, kura 11.panta 3.punkts nosaka, ka policijas darbiniekam savas kompetences ietvaros ir pienākums palīdzēt ārstniecības iestādēm un ārstniecības personām sociāli bīstami psihiski slimu personu piespiedu atvešanā apsekošanai vai ārstēšanai.

251. Gadījumā, ja ir nepieciešama pacienta stacionēšana psihiatriskajā ārstniecības iestādē bez viņa piekrišanas, psihiatru konsilijs 72 stundu laikā izmeklē pacientu un pieņem attiecīgu lēmumu. Ja psihiatru konsilijs ir pieņēmis lēmumu par psihiatriskās palīdzības sniegšanu, par to rakstveidā 24 stundu laikā tiek informēts rajona (pilsētas) tiesa. Tiesnesis izskata iesniegtos materiālus 72 stundu laikā, un, uzklusot psihiatru konsilija pārstāvi, pacienta pārstāvi, pacientu (ja tas ir iespējams), kā arī prokuroru, un uz laiku līdz diviem mēnešiem apstiprina psihiatru konsilija lēmumu vai lemj par atteikumu apstiprināt minēto lēmumu. Lēmums nav pārsūdzams un ir izpildāms nekavējoties.

252. Pacients var pārsūdzēt tiesneša lēmumu, iesniedzot sūdzību tiesas priekšsēdētājam 10 dienu laikā no lēmuma paziņošanas brīža. Iesniegto sūdzību tiesas priekšsēdētājs izskata 10 dienu laikā no sūdzības iesniegšanas termiņa beigām.

253. Ne vēlāk kā 7 dienas pirms tiesas lēmumā noteiktā termiņa beigām psihiatru konsilijs atkārtoti izmeklē pacientu un lemj par nepieciešamību turpināt psihiatriskās palīdzības sniegšanu. Psihiatru konsilijs var pieņemt lēmumu par šādas palīdzības sniegšanas turpināšanu uz laiku līdz sešiem mēnešiem. Šis lēmums atkārtoti tiek nosūtīts izskatīšanai tiesai, kas lemj par lēmuma apstiprināšanu vai noraidīšanu.

254. Laika posmā no 2007.gada 29.marta, kad stājās spēkā grozījumi **Ārstniecības likumā** līdz 2008.gada 1.jūnijam pacienti bez viņu piekrišanas stacionēti psihoneiroloģiskajās slimnīcās 62 gadījumos, no tiem, pēc lietas izskatīšanas, tiesas atteikums stacionēšanai saņemts 6 gadījumos.

255. Ar 2007.gada 13.decembra grozījumiem Krimināllikumā tika papildināts **Krimināllikuma** 152.pants, pastiprinot atbildību par nelikumīgu brīvības atņemšanu, ja to izdarījusi organizēta grupa un paredzot iespēju piemērot papildsodu – policijas kontroli uz laiku līdz trim gadiem. Ar minētajiem grozījumiem tika identiski grozīts **Krimināllikuma** 153.pants, kurš paredz kriminālatbildību par personas nolaupīšanu.

256. **Krimināllikuma** 155.pants paredz atbildību par apzināti nelikumīgu personas ievietošanu psihiatriskajā slimnīcā, sodot vainīgo ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz diviem gadiem vai ar arestu, vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu līdz četrdesmit minimālajām mēnešalgām, atņemot tiesības uz zināmu nodarbošanos uz laiku līdz pieciem gadiem.

257. Statistikas datus par drošības līdzekļu piemērošanu, lēmumu pārsūdzēšanu pirmās instances tiesās un apelācijas instances tiesās 2004.-2008.gadu periodā skat. pielikumā Nr.6.

PAKTA 10.PANTS

Atbilstoši Komitejas 11.rekomendācijai:

11. Komiteja ņem vērā delegācijas sniegto informāciju par situācijas uzlabošanas attiecībā uz cietumu pārapdzīvotību, kā arī pasākumiem, ko dalībvalsts plāno veikt, lai plašāk piemērotu alternatīvos soda veidus. Tomēr, ņemot vērā ziņojumus par to, ka cietumu pārapdzīvotība joprojām ir problēma, Komitejai būtu jāsniedz konkrēta informācija par to, cik nopietna ir cietumu pārapdzīvotības problēma.

Dalībvalstij būtu jāturpina veikt pasākumi, lai risinātu cietumu pārapdzīvotības problēmu un nodrošinātu atbilstību 10.panta prasībām.

258. **LSIK 77.pantā un Apcietinājumā turēšanas kārtības likuma 19.pantā** ir noteikts, kā vienam notiesātajam vīrietim dzīvojama plātība nevar būt mazāka par 2,5 kvadrātmetriem, bet nepilngadīgajiem un sievietēm, kā arī apcietinātajiem vīriešiem – nedrīkst būt mazāk par 3 kvadrātmetriem. Šobrīd saskaņā ar spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem ieslodzījuma vietas nav pārpildītas: 2008.gada 25.jūnijā ieslodzījuma vietās bija 9 168 vietas, kurās izvietoti 6 620 ieslodzītie (papildus statistikas datus par sieviešu un grūtnieču skaitu ieslodzījuma vietās skat. pielikumā Nr.8).

259. 2007.gada 7.decembrī Latvijā viesojās EP Spīdzināšanas novēršanas komitejas delegācija, kas vizītes laikā apmeklēja vairākas brīvības atņemšanas iestādes un izstrādāja ziņojumu ar atbilstošām rekomendācijām.

260. 2007.gada 7.-8.novembrī Latvija aizstāvēja ANO Spīdzināšanas izskaušanas komitejai iesniegto ziņojumu. Komiteja ir atzinīgi novērtējusi Latvijas progresu spīdzināšanas izskaušanas jomā, kā arī konstruktīvu un veiksmīgu dialogu, kas ir izveidojies Komitejas un valsts starpā. TM pašlaik turpina darbu pie tā, lai uzlabotu un efektīvizētu normatīvo regulējumu attiecībā uz spīdzināšanu, ņemot vērā ANO Spīdzināšanas izskaušanas komitejas norādījumus.

261. Statistikas datus par IeVP darbībai piešķirto līdzekļu summu, kā arī piešķirto budžetu ieslodzījuma vietu infrastruktūras uzturēšanai skat. pielikumā Nr.7.

262. Saskaņā ar **Krimināllikuma 36.panta** otro daļu bez pamatsoda notiesātajam var piespriest šādus papildsodus: mantas konfiskāciju, izraidīšanu no Latvijas Republikas, naudas sodu, tiesību ierobežošanu, policijas kontroli, aizliegumu kandidēt Saeimas, Eiropas Parlamenta, pilsētas domes, novada domes un pagasta padomes vēlēšanās.

263. Papildus pamatsodam – brīvības atņemšana arvien vairāk tiek piemēroti **Krimināllikumā** paredzētie alternatīvie sodu veidi – naudas sods un piespiedu darbs. Arī audzinoša rakstura piespiedu līdzekļi nepilngadīgajiem ir likumā paredzēta alternatīva kriminālsodam (statistikas datus skat. pielikumā Nr.7).

264. Statistikas datus par ar brīvības atņemšanu nesaistītiem un saistītiem sodiem skat. pielikumā Nr.7.

Latvijas politikas iniciatīvas

265. 2009.gada 9.janvārī MK tika apstiprināta *Kriminālsodu politikas koncepcija*, kurā iekļauti konceptuāli priekšlikumi izmaiņām kriminālsodu sistēmā, kas būtu izmantojami, izstrādājot nepieciešamos grozījumus Krimināllikumā un citos normatīvajos aktos. Šo

grozījumu pieņemšana sekmētu efektīvāku tiesisko līdzekļu piemērošanu kriminālsodu politikas mērķu sasniegšanai. *Kriminālsodu politikas koncepcijā* tiek konstatēts, ka, kaut gan naudas sods objektīvi var būt efektīva alternatīva brīvības atņemšanai, Latvijā šā soda kapacitāte nav izmantota pilnā mērā. Tāpat, *Kriminālsodu politikas koncepcijā* tiek secināts, ka joprojām ir aktuāli 2004.gadā veiktajā pētījumā „Kriminālsoda – piespiedu darbs realizēšana Latvijas teritorijā” izdarītie secinājumi, ka piespiedu darbs nav kļuvis par reālu alternatīvu brīvības atņemšanai, bet vairumā gadījumu aizstājis nosacītu brīvības atņemšanas sodu vai naudas sodu (statistikas datus skat. pielikumā Nr.7).

266. Lai novērstu ar naudas soda un piespiedu darba piemērošanas praksi saistītās problēmas un palielinātu šo alternatīvo sodu piemērošanas efektivitāti, *Kriminālsodu politikas koncepcija* ietver vairākus priekšlikumus:

- 1) lai piespiedu darba aizstāšanas kārtība neradītu situāciju, ka tiktu pārsniegts maksimāli pieļaujamais aresta izciešanas laiks, ir jānosaka, ka personai, kura ļaunprātīgi izvairās no soda izciešanas, tiesa neizciesto sodu aizstāj ar arestu, 4 darba stundas rēķinot kā 1 aresta dienu;
- 2) paredzēt tiesai iespēju pēc puses no piemērotā piespiedu darba stundu skaita izpildes samazināt noteikto piespiedu darba stundu skaitu, ja notiesātais priekšzīmīgi pilda noteiktos piespiedu darbus un ir izpildījis citus tiesas uzliktos pienākumus;
- 3) lai sekmētu soda mērķu sasniegšanu, jāparedz iespēja piemērot piespiedu darbu kā papildsodu tām personām, kuras sodītas ar nosacītu brīvības atņemšanu, ko persona izcieš nosacītās notiesāšanas pārbaudes laikā;
- 4) ja naudas sodu nevar samaksāt, tad gadījumos, ja tas noteikts līdz 30 minimālo mēnešalgu apmērā, to aizstāj ar arestu, vienu minimālo mēnešalgu rēķinot kā 4 aresta dienas, taču ne vairāk par trīs mēnešiem aresta, savukārt, ja naudas sods noteikts vairāk 30 minimālo mēnešalgu apmērā, to aizstāj ar brīvības atņemšanu, 1 minimālo mēnešalgu rēķinot kā 4 brīvības atņemšanas dienas;
- 5) Krimināllikuma 36.panta pirmajā daļā naudas sods jādefinē kā bargāku sodu salīdzinājumā ar piespiedu darbu;
- 6) Krimināllikuma 41.pantā jādefinē, ka naudas sods kā pamatsods var tikt paredzēts tikai par kriminālpārkāpumiem un mazāk smagiem noziegumiem;
- 7) jānovērš situācija, ka par noziedzīgu nodarījumu personai var piemērot naudas sodu, kas ir daudz mazāks salīdzinājumā ar naudas sodu, kas paredzēts par administratīvo pārkāpumu. Jāpalielina minimālā naudas soda kā kriminālsoda apmērs no patlaban paredzētās 1 valstī noteiktās minimālās mēnešalgas līdz 3 minimālajam mēnešalgām;
- 8) Krimināllikuma 41.pantā jāparedz, ka, piemērojot naudas sodu un nosakot tā apmēru, jāņem vērā ne tikai likumpārkāpēja mantiskais stāvoklis un iespēja nekavējoties samaksāt visu naudas soda summu, bet arī personas paredzjamie ienākumi (alga, ienākumi no mantas pārdošanas u.c.), kas nodrošinātu personai iespēju likumā paredzētajā laikā samaksāt piespriesto naudas sodu;
- 9) jāprecizē Krimināllikuma 41.panta redakcija, nosakot, ka naudas sods kā papildsods var tikt piespriests kopā ar pamatsodiem – brīvības atņemšanu, arestu vai piespiedu darbu, notiesājot par jebkādu noziedzīgu nodarījumu, ja tiesa uzskata, ka tas sekmēs kriminālsoda mērķu sasniegšanu.
- 10) Krimināllikuma 41.pantā ir jādefinē naudas soda apmēri gadījumiem, ja tas ir piemērots kā papildsods. Naudas soda kā papildsoda apmēriem jābūt atkarīgiem no noziedzīgā nodarījuma smaguma, proti, jo smagāks ir izdarītais noziedzīgais nodarījums, jo lielāka ir naudas soda minimālā robeža.

Brīvības atņemšanas soda izciešanas kārtība un režīms

Latvijas nacionālie tiesību akti

267. Attiecībā uz Latvijas starptautiskajām saistībām, Latvijas valdība norāda, ka **LSIK** ir ietvertas starptautisko tiesību aktu minimālās prasības, kas paredz minimālos ieslodzīto tiesību standartus, personu, kuras atrodas jebkāda veida ieslodzījumā vai apcietinājumā aizsardzības principus.

268. TM regulāri gatavo un virza pieņemšanai grozījumus, lai pilnveidotu **LSIK** ietvērto regulējumu. Laika posmā no 2004.gada 1.janvāra līdz 2008.gada jūnija beigām ir pieņemti 7 grozījumi LSIK, detalizējot regulējumu un paplašinot to attiecībā uz personām, kas notiesātas ar brīvības atņemšanu:

- o ar 2004.gada 11.novembra grozījumiem noteikts, ka notiesātajiem, reģistrējot laulību, ar brīvības atņemšanas iestādes administrācijas atļauju papildus var piešķirt ilgstošu satikšanos līdz 48 stundām;
- o ar 2005.gada 28.aprīļa grozījumiem precizēta disciplinārsodu dzēšanas kārtība;
- o ar 2005.gada 28.septembra grozījumiem noteikta prokurora priekšraksta par sodu izpildes kārtība;
- o ar 2006.gada 7.septembra grozījumiem precizēta uz mūžu notiesāto turēšanas un uzraudzības kārtība;
- o ar 2007.gada 4.aprīļa grozījumiem paredzēts, ka notiesāto izvietojumu konkrētajā brīvības atņemšanas vietā nosaka, ievērojot medicīnas, drošības un noziedzības novēršanas kritērijus; paplašināts personu loks, ar ko notiesātie var satikties, lai saņemtu juridisko palīdzību – noteikts, ka šādu tikšanos skaits netiek ierobežots, tās netiek iekļautas īslaicīgo vai ilgstošo satikšanos skaitā un notiek brīvības atņemšanas iestādē noteiktajā darba laikā, un satikšanās ar zvērinātu notāru un valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības sniedzēju notiek vizuālās kontroles apstākļos. Papildus LSIK precizēts nosakot, ka preses izdevumi un normatīvie akti nav uzskatāmi par sūtījumu vai pienesumu; detalizēti kritēriji notiesātā virzībai sodu progresīvās izpildes ietvaros; paredzēts, ka notiesātos, kas sasnieguši 18 gadu vecumu, ar brīvības atņemšanas iestādes administratīvās komisijas lēmumu var atstāt audzināšanas iestādē nepilngadīgajiem līdz mācību gada beigām vai soda termiņa beigām, bet ne ilgāk kā līdz 21 gada vecuma sasniegšanai. Izņēmuma gadījumā notiesāto, kas sasniedzis 21 gada vecumu, var atstāt audzināšanas iestādē nepilngadīgajiem līdz mācību gada beigām.
- o 2007.gada 13.decembra grozījumos noteikta iespēja notiesājamiem uzkrāt līdzekļus atbrīvošanas fondā, kā arī noteikta iespēja tos izņēmuma gadījumos tos tērēt ieslodzījuma laikā veselības aprūpes vajadzībām.

269. Attiecībā uz nepilngadīgu un pilngadīgu personu (abu dzimumu pārstāvjiem) brīvības atņemšanas soda izciešanas kārtību un režīmu, pārskata periodā tika grozīti spēkā esošie normatīvie akti, kā arī tika pieņemts jauns regulējums:

- o 2006.gada 30.maijā tika pieņemti MK noteikumi Nr.423 „*Brīvības atņemšanas iestādes iekšējās kārtības noteikumi*” (stājās spēkā 2006.gada 2.jūnijā). Jaunie noteikumi ievieš kopš 2002.gada LSIK izdarītos grozījumus, kas skar brīvības atņemšanas soda izpildi, kā arī ņem vērā 2002.gada 12.jūnijā Latvijas Republikas Satversmes tiesas pieņemto lēmumu par pārtikas sūtījumu un pienesumu ierobežojumu aizliegumu. Noteikumos iekļauti EP Spīdzināšanas novēršanas komitejas ieteikumi.

- o 2006.gada 19.decembra noteikumi Nr.1022 „*Noteikumi par ieslodzīto personu uztura un sadzīves vajadzību materiālā nodrošinājuma normām*”. Noteikumi nosaka uztura, mazgāšanas un personīgās higiēnas līdzekļu, apģērba, apavu un gultas piederumu normas apcietinātajiem un notiesātajiem, kuri izcieš brīvības atņemšanas sodu.
- o 2007.gada 13.februārī tika pieņemti MK noteikumi Nr.115 „*Noteikumi par apcietinātās vai notiesātās personas bērna apgādi ieslodzījuma vietā*”. Noteikumi nosaka uztura, higiēnas piederumu, apģērba un aprūpei nepieciešamā aprīkojuma normas bērnam, kurš kopā ar apcietināto māti uzturas izmeklēšanas cietumā vai kopā ar notiesāto māti ieslodzījuma vietā.
- o 2007.gada 20.martā tika pieņemti MK noteikumi Nr.199 „*Noteikumi par apcietināto un notiesāto personu veselības aprūpi izmeklēšanas cietumos un brīvības atņemšanas iestādēs*”, kas nosaka veselības aprūpes pakalpojumu apjomu apcietinātajam vai notiesātajam un kārtību, kādā šie pakalpojumi tiek sniegti izmeklēšanas cietumā un brīvības atņemšanas iestādē.
- o 2007.gada 12.jūnijā tika pieņemti MK noteikumi Nr.387 „*Noteikumi par uzņēmuma līguma saturu un noslēgšanas kārtību, ja tiek nodarbināts apcietinātais*”. Noteikumi nosaka uzņēmuma līguma saturu un noslēgšanas kārtību, ja izmeklēšanas cietumā vai brīvības atņemšanas iestādē izveidotajā izmeklēšanas cietuma nodaļā nodarbina apcietināto.
- o 2007.gada 27.novembrī tika pieņemti MK noteikumi Nr.800 „*Izmeklēšanas cietuma iekšējās kārtības noteikumi*”, kas nosaka izmeklēšanas cietuma iekšējo kārtību, veselības pārbaudes un sanitārās apstrādes kārtību, kā arī kārtību, kādā apcietinātajam atļauts piedalīties izglītojošos pasākumos.
- o 2008.gada 21.aprīlī tika pieņemti MK noteikumi Nr.292 „*Kārtība, kādā komersanti tiek iesaistīti ar brīvības atņemšanu notiesāto nodarbinātības organizēšanā, un kārtība, kādā slēdzami līgumi ar brīvības atņemšanu notiesāto nodarbinātības organizēšanai*”, kas nosaka kārtību, kādā komersanti tiek iesaistīti ar brīvības atņemšanu notiesāto nodarbinātības organizēšanā, un kārtību, kādā slēdzami līgumi notiesāto nodarbinātības organizēšanai.

270. Būtiski **LSIK** grozījumi sagaidāmi sakarā ar 2009.gada 9.janvārī MK apstiprināto *Ar brīvības atņemšanu notiesāto resocializācijas koncepciju*. Minētā koncepcija pirmo reizi reglamentē jautājumus par nodarbināta notiesātā tiesisko statusu, nosaka stimulus komersantiem, kas nodarbina notiesātos, noteic resocializācijas pasākumu lomu brīvības atņemšanas soda izpildē, notiesāto resocializācijas vajadzību regulāras diagnostikas nepieciešamību, resocializācijas līdzekļus, nepieciešamo personālu un citus jautājumus. Tādējādi, tiks veicināta notiesāto nodarbinātība.

271. TM, izstrādājot *Ar brīvības atņemšanu notiesāto resocializācijas koncepciju*, ir ņēmusi vērā arī starptautiskā regulējuma prasības.

Latvijas politikas iniciatīvas

272. 2007.gada 21.februārī MK tika apstiprinātas *Nepilngadīgo brīvības atņemšanas soda un apcietinājuma izpildes politikas pamatnostādnes 2007.-2013.gadam*. Lai risinātu ar nepilngadīgo ieslodzījumu izpildē konstatētās problēmas (bērnu tiesību aizsardzība ieslodzījuma laikā, nepilngadīgo aprūpes īpatnības, ņemot vērā viņu vecumu un īpašās vajadzības), minētās pamatnostādnēs ir izvirzīti šādi nepilngadīgo personu brīvības atņemšanas soda un apcietinājuma izpildes politikas mērķi: 1) nodrošināt bērna vajadzībām atbilstošu nepilngadīgo aprūpi ieslodzījumā atbilstoši Latvijai saistošajiem

starptautiskajiem standartiem; 2) nodrošināt nepilngadīgo ieslodzīto atbilstošu resocializāciju (sociālās uzvedības korekciju un sociālo rehabilitāciju), ko veic atbilstoši sagatavoti speciālisti; 3) nodrošināt visu nepilngadīgo ieslodzīto aprūpes institūciju (BM, LM, IZM un pašvaldības) piesaisti atbilstoši to kompetencei, kā arī nevalstiskā sektora piesaisti.

273. Papildus, 2006.gada 15.jūnijā MK tika apstiprinātas *Ieslodzīto izglītības politikas pamatnostādnes* 2006.–2010.gadam. Pamatnostādnes izstrādātas, lai panāktu ieslodzīto personu izglītības integrāciju valsts izglītības sistēmā, nodrošinātu ieslodzīto tiesības uz izglītību un sekmētu ieslodzīto personu iekļaušanos sabiedrībā pēc soda izciešanas.

274. TM pašlaik turpina darbu pie citām jaunām iniciatīvām, kas kopā ar jau izstrādātajiem politikas plānošanas dokumentiem veidos pamatu jaunam Kriminālsodu izpildes likumprojektam.

Pilngadīgo personu brīvības atņemšanas soda izciešanas kārtība un režīms

275. Saskaņā ar **LSIK 18.pantu** un **Apcietinājumā turēšanas kārtības likuma 11.pantu** brīvības atņemšanas vietās šķirti tur vīriešus un sievietes, kā arī nepilngadīgos un pieaugušos. Šķirti tur arī tos notiesātos, kuru personiskās īpašības un kriminālā pieredze negatīvi iespaido citus notiesātos. Saskaņā ar **LSIK 50⁴.pantu** personas, kuras ir notiesātas uz mūžu (mūža ieslodzījums) tur šķirti no pārējiem ieslodzītajiem.

276. Atbilstoši 2006.gada 30.maija MK noteikumu Nr.423 „*Brīvības atņemšanas iestādes iekšējās kārtības noteikumi*” 13.pantam, ar brīvības atņemšanas iestādes priekšnieka rīkojumu izveidotā notiesāto izvietošanas komisija nosaka, kurā brīvības atņemšanas iestādes nodaļā, vienībā un kamerā notiesātais ievietojams (ņemot vērā brīvās vietas kamerās, notiesāto psiholoģisko saderību, izglītības līmeni un veselības stāvokli). Notiesātos ārvalstniekus brīvības atņemšanas iestādē pēc iespējas izvieto tā, lai vienā valodā runājošie notiesātie varētu sazināties savā starpā.

277. Lai mazinātu iespējamu recidīvistu noziedznieku negatīvo ietekmi uz ieslodzītajiem, 2006.gadā IeVP Jēkabpils cietumā ir iekārtojusi speciālas cietuma nodaļas, kuras ir paredzētas ieslodzītajiem, kas agrāk nebija tiesāti. 2007.gadā šajās speciālajās nodaļās uzturējās 393 notiesātie, kas sastāda 65,4% no kopējā Jēkabpils cietumā ieslodzīto skaita.

278. Sadzīves apstākļi ieslodzījumu vietās pastāvīgi un konsekventi uzlabojas. 2007.gada 1.augustā darbu uzsāka Latvijas Cietumu slimnīca jaunās telpās Olaines cietumā, kuras izveidei tika izlietota kopējā summa 6 543 168 LVL apmērā. 2007.gada 16.maija EP Cilvēktiesību komisāra ziņojumā par progresa novērtējumu saistībā ar EP Cilvēktiesību komisāra 2003.gada rekomendāciju ieviešanu tika atzinīgi novērtēta tuberkulozes un AIDS slimnieku ārstēšanas nodaļas izveide Latvijas Cietumu slimnīcas jaunajās telpās. Savukārt ANO Spīdzināšanas novēršanas komiteja 2008.gada 18.februārī publicētajos secinājumos un rekomendācijās par Latvijas Republikas ziņojumu par 1984.gada Konvencijas par spīdzināšanu un citādu cietsirdīgu, necilvēcīgu vai cilvēka cieņu pazemojušu apiešanos izpildi Latvijā laika posmā no 2003.gada 1.novembra līdz 2005.gada 20.aprīlim atzīmēja jaunās Olaines cietuma slimnīcas izveidi. Latvijas cietumu slimnīca Olaines cietumā ir atzīta par vismodernāk aprīkoto cietuma slimnīcu Baltijas valstīs.

279. Saskaņā ar spēkā esošā normatīvā regulējuma prasībām, ieslodzījuma vietā dzīvojamā platība vienam ieslodzītajam nedrīkst būt mazāka par 2,5 kvadrātmetriem – notiesātajiem vīriešiem, 3 kvadrātmetriem – sievietēm un nepilngadīgajiem, 3 kvadrātmetriem –

apcietinātajiem. Soda izolatora telpa nedrīkst būt mazāka par 1,8 x 2,5 metriem. Atbilstoši augstāk minētajām normām, šobrīd ieslodzījuma vietās ir vienvietīgas, divvietīgas, četrvietīgas, sešvietīgas un daudzvietīgas kameras (dzīvojamās telpas).

280. Latvijas Republikā pastāv valsts garantētā un NVO īstenotā brīvības atņemšanas iestāžu pārbaudes sistēma. **LSIK** 11.pantā noteikts, ka TM pilnvaroti darbinieki regulāri veic pārbaudes vai revīzijas brīvības atņemšanas iestādēs. Tāpat VM padotībā esošā Veselības inspekcija veic medicīniskās aprūpes pārbaudi brīvības atņemšanas iestādēs, kā arī VBTAI ir piešķirtas tiesības, pamatojoties uz sūdzību vai pēc savas iniciatīvas, ja nepieciešams, pieaicinot arī policijas iestāžu darbiniekus, pārbaudīt audzināšanas iestādes, kur uzturas nepilngadīgas personas līdz 18 gadu vecumam.

281. Neatkarīgu monitoringa procesu veic Tiesībsarga birojs. 2005., 2006.gadā Tiesībsarga birojs (toreizējais VCB) ir veicis regulāras vizītes slēgtā tipa iestādēs (sīkāk skat. pielikumā Nr.8). Statistikas datus par personu sūdzību skaitu par uzturēšanas apstākļiem brīvības atņemšanas vietās skat. pielikumā Nr.8.

282. Minēto vizīšu laikā Tiesībsarga biroja darbinieki konsultēja iestāžu darbiniekus par attiecīgiem normatīvajiem aktiem un starptautiskajiem standartiem. Tika organizēti izglītojošie semināri par aktuālākajiem ar cilvēktiesībām saistītajiem jautājumiem. Tika sniegtas atbilstošas rekomendācijas un, pārkāpumu gadījumos, birojs informēja tiesībsargājošās iestādes kriminālprocesa uzsākšanai.

283. NVO līmenī šajā jomā aktīvi darbojas Latvijas cilvēktiesību centrs (www.humanrights.org.lv).

Nepilngadīgo personu brīvības atņemšanas soda izciešanas kārtība un režīms

284. Saskaņā ar **Krimināllikuma** 11.pantu pie kriminālatbildības saucama fiziskā persona, kas līdz noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas dienai sasniegusi 14 gadu vecumu. Mazgadīgais, tas ir, persona, kas nav sasniegusi 14 gadu vecumu, pie kriminālatbildības nav saucama. Persona skaitās sasniegusi 14 gadu vecumu, ja viņa par tādu kļuvusi iepriekšējā dienā pirms noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas. Personai, kura ir sasniegusi 11 gadu vecumu var piemērot audzinoša rakstura piespiedu līdzekli.

285. **Krimināllikums** paredz nepilngadīgo personu kriminālatbildības īpatnības, nosakot speciālus noteikumus, piemērojot sodu nepilngadīgajiem. Piemēram, saskaņā ar Krimināllikuma 66.pantu, ievērojot noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas īpašos apstākļus un par vainīgā personību iegūtās ziņas, kas mīkstina viņa atbildību, tiesa var nepilngadīgo atbrīvot no piespriedē soda, piemērojot likumā noteiktos audzinoša rakstura piespiedu līdzekļus.

286. **Kriminālprocesa likums** paredz īpašus nosacījumus attiecībā uz:

1) nepilngadīgā nopratināšanu: pratināšanas ilgums bez viņa piekrišanas vienā diennaktī nedrīkst pārsniegt 6 stundas; jebkuru nepilngadīgo pratina pedagoga vai tāda speciālista klātbūtnē, kas apmācīts psihologa darbam ar bērniem kriminālprocesā; 2) nepilngadīgā pārstāvību kriminālprocesā: aizstāvja piedalīšanās kriminālprocesā ir obligāta; 3) drošības līdzekļu piemērošanu: saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 243.pantu nepilngadīgajam kā drošības līdzekli var piemērot arī nodošanu vecāku vai aizbildņu pārraudzībā, ievietošanu sociālās korekcijas izglītības iestādē, apcietinājumā; 4) piespiedu līdzekļu piemērošanu: nepilngadīgajam var tikt piemērots audzinoša rakstura piespiedu līdzeklis (statistikas datus

par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu nepilngadīgajam skat. pielikumā Nr.7).

287. Kriminālprocesam pret nepilngadīgu personu saprātīga termiņa nodrošināšanā ir priekšrocība salīdzinājumā ar līdzīgiem kriminālprocesiņiem pret pilngadīgu personu (statistikas datus skat. pielikumā Nr.7).

288. **LSIK un Apcietinājuma turēšanas kārtības likumā** tiek ievērotas starptautiskās prasības attiecībā uz nepilngadīgajiem, kas ir izdarījuši noziedzīgu nodarījumu (1988.gada ANO Minimālie standarti nepilngadīgo lietu iztiesāšanā). Ieslodzījuma vietās tiek ievērots princips par nepilngadīgo ieslodzīto šķirto turēšanu (apcietinātie un notiesātie, zēni un meitenes). Nepilngadīgo ieslodzīto soda izpildes sistēma paredz plašākas iespējas nekā pilngadīgajiem ieslodzītajiem (tajā skaitā sazināšanas ar ārējo pasauli, satikšanas, sazināšanas, sūtījumu un pienesumu saņemšana, utt.).

289. 2006.gada 19.decembra noteikumi Nr.1022 „*Noteikumi par ieslodzīto personu uztura un sadzīves vajadzību materiālā nodrošinājuma normām*” nosaka uztura normu dienā nepilngadīgajam, kā arī paaugstinātu dienas uztura normu slimiem nepilngadīgajiem. Tāpat minētie noteikumi paredz mazgāšanas līdzekļu un personīgās higiēnas līdzekļu, apģērbus, apavu un gultas piederumu normu nepilngadīgajam.

290. Nepilngadīgo ieslodzīto veselības aprūpes apjomu un tās sniegšanas kārtību reglamentē MK 2007.gada 20.februāra noteikumi Nr.199 „*Noteikumi par apcietināto un notiesāto personu veselības aprūpi izmeklēšanas cietumos un brīvības atņemšanas iestādēs*”. Katram nepilngadīgajam ieslodzītajam likums garantē veselības aprūpi, t.i. nepilngadīgie cietumā bez maksas var saņemt: primāro veselības aprūpi, izņemot plānveida stomatoloģisko palīdzību; neatliekamo stomatoloģisko palīdzību; sekundāro veselības aprūpi, kura sniedzama neatliekamā kārtā, kā arī sekundāro veselības aprūpi, kuru sniedz cietuma ārsti atbilstoši specialitātei; efektīvākās un izmaksas ziņā lētākās zāles, kuras izrakstījuši ārstniecības persona.

291. Nepilngadīgo ieslodzīto vispārējās izglītības iegūšanas organizēšanu noteic **LSIK 50.⁷** panta sestā daļa un **Apcietinājumā turēšanas kārtības likuma 24.pants**. Nepilngadīgo ieslodzīto izglītošana brīvības atņemšanas vietās tiek īstenota, pamatojoties uz licencētām un akreditētām vispārējās izglītības programmām. Bez tam, apmēram 1,5 stundas nedēļā tiek veltītas nepilngadīgo ieslodzīto dalībai vienā resocializācijas programmā, 17,5 stundas nedēļā – brīvā laika pasākumiem un atpūtai, kā arī 21 stundas nedēļā nepilngadīgie pavada, nodarbojoties ar sportu un piedaloties audzinoša rakstura pasākumos (individuālās pārrunās, utml.).

292. Nepilngadīgajam notiesātajam atļauts: izmantot gadā 12 ilgstošās satikšanas ar tuviem radniekiem no 36 līdz 48 stundām; izmantot gadā 12 īslaicīgas satikšanās no 1,5 stundas līdz 2 stundām; iepirkties ieslodzījuma vietas veikalā bez naudas summas ierobežojuma; izmantot par saviem vai adresāta līdzekļiem sešas telefonsarunas mēnesī; ar audzināšanas iestādes nepilngadīgajiem priekšnieka atļauju atstāt iestādes teritoriju līdz 10 diennaktīm gadā, kā arī atstāt iestādi līdz 5 diennaktīm sakarā ar tuva radnieka nāvi vai smagu slimību, kas apdraud viņa dzīvību. Ārpus iestādes pavadītais laiks ieskaitāms soda izciešanas laikā.

293. Brīvības atņemšanas soda izciešanas kārtību un režīmu nepilngadīgajiem nosaka **LSIK 50.⁷** pants. Nepilngadīgie notiesātie izcieš sodu audzināšanas iestādēs nepilngadīgajiem līdz 18 gadu vecumam. Notiesātos nepilngadīgos, kas sasnieguši 18 gadu vecumu, ar

ieslodzījuma vietas administratīvās komisijas lēmumu var pārvietot uz ieslodzījuma vietām pilngadīgajiem notiesātiem vai atstāt audzināšanas iestādē nepilngadīgajiem, bet ne ilgāk kā līdz 21 gada vecuma sasniegšanai.

294. Sadarbībā ar NVO „Providus” 2005.gadā Latvijā tika veikts plašs pētījums „*Nepilngadīgo ieslodzīto statuss. Ieteikumi starptautisko standartu sasniegšanai*”, kura ietvaros tika vērtēts nepilngadīgas personas uzturēšanas stāvoklis ieslodzījuma vietās. Pētījuma gaitā tika noskaidrots, ka ieslodzījuma vietās, kurās ievietoti nepilngadīgie, tiek ievērotas pamatprasības, ko nosaka starptautiskie standarti. 2006.gada 24.decembrī NVO „Latvijas cilvēktiesību centrs” publicēja Monitoringa ziņojumu par slēgtajām iestādēm Latvijā, kuras ietvaros tika vērtēts nepilngadīgo uzturēšanās stāvoklis slēgta tipa iestādēs, sniedzot vairākas rekomendācijas attiecīgā profila valsts iestādēm situācijas uzlabošanai. Tiesībsargs 2007.gada ziņojumā ir sniedzis informāciju par veiktajām vizītēm nepilngadīgo ieslodzījumu vietās starptautisko pamatprasību ievērošanas pārbaudei. Apmeklējumu laikā tika atzīmēts, ka daudzas problēmas, kas ir saistītas ar nepilngadīgo uzturēšanās apstākļiem, kurām VCB 2005.gadā bija pievērsis valdības uzmanību, ir atrisinātas, kā arī norādījis uz papildus veicamajiem pasākumiem bērnu tiesību aizsardzības jomā. Nepilngadīgo ieslodzījumu vietu vērtējums un attiecīgās rekomendācijas slēgta tipa iestāžu darbības uzlabošanai ir ietvertas arī EP Spīdzināšanas novēršanas komitejas noslēguma ziņojumā par 2007.gada decembra vizīti Latvijā, kas pašreiz nav publiski pieejams.

295. Nepilngadīgie notiesāti izcieš sodu piecās iestādēs – Cēsu nepilngadīgo audzināšanas iestādē, Matīsa cietumā, Ilģuciema cietumā, Daugavpils cietumā un Liepājas cietumā. Lai uzlabotu ieslodzīto sadzīves apstākļus, IeVP ir ieguldījusi lielus finanšu līdzekļus nozīmīgu uzlabojumu ieviešanai: Cēsu nepilngadīgo audzināšanas iestādē tika uzbūvētas telpas, kas paredzētas ilglaicīgām ieslodzīto tikšanās reizēm ar radniekiem; tika renovētas Ilģuciema cietuma dzīvojamās telpas ieslodzīto izvietošanai; Daugavpils cietumā un Matīsa cietumā tika iekārtotas mācību klases. Visi ieslodzītie ir iesaistīti mācību procesā.

296. Statistikas datus par notiesāto nepilngadīgo skaitu, cietušo nepilngadīgo skaitu sadalījumā pēc Krimināllikuma pantiem 2004.-2008.gadā skat. pielikumā Nr.7.

Nepilngadīgo sociālā korekcija

297. Latvijā ir divas sociālās korekcijas izglītības iestādes, kurās ievieto 11 līdz 18 gadus vecus bērnus, kas izdarījuši noziedzīgus nodarījumus, bet kam netiek piemērots kriminālsods – „Naukšēni” meitenēm un „Strautiņi” zēniem. 2006.gadā VBTAI inspektori minētajās iestādēs veica 8 bērnu tiesību ievērošanas pārbaudes, 2007.gadā – 10, 2008.gadā – 2.

298. 2007.gadā IZM sadarbībā ar VBTAI un sociālās korekcijas izglītības iestādēm izstrādāja un pašlaik realizē jaunu sociālās korekcijas programmu. Sociālās korekcijas programmā īpaši akcentēta individuālā sociālā korekcija, kas paredz, ka ikvienam bērnam sociālais pedagogs, psihologs un audzinātājs izstrādā individuālu sociālās korekcijas plānu un pēc noteiktas sistēmas seko līdzi tā īstenošanas gaitai. Sociālās korekcijas programma paredz 3 posmus: vērtībizglītība un sagatavošana dzīvei sabiedrībā, darba prasmju, tehnoloģiju apguve un karjeras izglītība, kā arī audzēkņu reintegrācija. Līdzšinējā sociālās korekcijas programmas realizācija noritējusi veiksmīgi un devusi plānotos rezultātus.

Psihiatriskās palīdzības sniegšanas kārtība

299. Latvijā ir 6 psihoneirolōģiskās ārstniecības vietas, kurās uzturas bērni vecumā līdz 18 gadiem: VSIA “Bērnu klīniskā universitātes slimnīca”; VSIA „Slimnīca „Ģintermuiža”; VSIA „Bērnu psihoneirolōģiskā slimnīca „Ainaži”; VSIA „Daugavpils psihoneirolōģiskā slimnīca”; VSIA „Piejūras slimnīca”, VSIA „Rīgas psihiatrijas un narkoloģijas centrs”. Latvijā ir 7 specializētās psihiatriskās slimnīcas pieaugušajiem.

300. VBTAI veic plānotās un ārpuskārtas pārbaudes ārstniecības iestādēs, kurās uzturas bērni, pārbaudot, kā tiek nodrošināti uzturēšanas apstākļi un vai tie veicina bērnu atveseļošanas procesu. Ārstēšanās laikā bērniem tiek nodrošināta izglītošana.

301. Dažos gadījumos pārbaudžu rezultāti liecina, ka sadzīves apstākļi ārstniecības iestādēs neveicina klientu atveseļošanās procesu – telpām nepieciešams remonts, palātās nepieciešams samazināt ievietoto bērnu skaitu. Tāpat pārbaudēs konstatēts, ka atsevišķos gadījumos bērni, it īpaši bez vecāku gādības palikuši bērni, psihoneirolōģiskajās slimnīcās pavada nesamērīgi ilgu laiku (līdz pat 10 gadiem). Ņemot vērā, ka ārstniecības iestādes sniedz tikai ārstniecības pakalpojumus, bet pilnā mērā nenodrošina personām ar īpašām vajadzībām nepieciešamo aprūpi un rehabilitāciju, šāda situācija atzīstama par bērna tiesību pārkāpumu. Tomēr jāatzīmē, ka minētie jautājumi vairumā ārstniecības iestāžu tiek risināti.

302. Latvijas Republikas normatīvajos aktos pašreiz nav noteiktas obligātas pārbaudes pieaugušo psihiatriskajās ārstniecības iestādēs, kuru mērķis būtu pārbaudīt pacientu uzturēšanās apstākļus. Kopumā, lai ārstniecības iestādes būtu tiesīgas sniegt pacientiem veselības aprūpes pakalpojumus, tām ir jāatbilst obligātajām prasībām, kuras nosaka ar MK noteikumiem ārstniecības iestādēm un to struktūrvienībām. Ārstnieciskā procesa kvalitāti ārstniecības iestādēs kontrolē Veselības inspekcija. Veselības inspekcija tika izveidota ar 2007.gada 11.jūlija MK rīkojumu Nr.432, apvienojot 3 inspekciju darbību (Medicīniskās aprūpes un darbības ekspertīzes kvalitātes kontroles inspekcija, Valsts farmācijas inspekcija un Valsts sanitārās inspekcija).

303. Attiecībā uz uzturēšanās apstākļiem psihoneirolōģiskās slimnīcās, Tiesībsargs ir norādījis, ka pozitīvi vērtējams vairākās psihoneirolōģiskās slimnīcās pārskata periodā paveiktais remonts, ir izveidotas labiekārtotas, ērtas nodaļas ne tikai ilgstoši slimojošiem pacientiem, bet arī fizioterapijas nodaļa, mūsdienīga bērnu nodaļa. Piemēram, VSIA „Rīgas psihiatrijas un narkoloģijas centrs” ir vērojami uzlabojumi pēc Tiesībsarga rekomendācijas, piemēram, pārtraukta videonovērošana sanitārajās telpās. Kā problēma ir minēts fakts, ka psihoneirolōģiskajās slimnīcās uzturas daļa tādu pacientu, kurus varētu izrakstīt no slimnīcas, taču viņiem nav dzīvojamās platības, darba un iztikas avotu un tās nevar saņemt aprūpi un palīdzību ārpus stacionāra.

Aizturēto personu turēšanas kārtība

304. Lai noteiktu aizturēto personu turēšanas kārtības prasību, pārskata periodā tika pieņemti jauni ārējie un iekšējie normatīvie akti:

- o 2005.gada 13.oktobrī pieņemts **Aizturēto personu turēšanas kārtības likums**, kas paredz aizturēto personu turēšanas kārtību speciāli aprīkotās Valsts policijas īslaicīgās aizturēšanas vietā, aizturēto tiesības, aizturētā izvietošanas kārtību, sadzīves apstākļus, veselības aprūpes pakalpojumu sniegšanas kārtību, u.c.

- o 2006.gada 25.janvārī stājās spēkā 2006.gada 10.janvāra MK noteikumi Nr.38 „*Noteikumi par īslaicīgās aizturēšanas vietā ievietoto personu uztura, mazgāšanās un personīgās higiēnas līdzekļu nodrošinājuma normām*”.
- o 2006.gada 21.aprīlī stājās spēkā MK noteikumi Nr.289 „*Noteikumi par īslaicīgās aizturēšanas vietas kamerā glabāšanai atļauto priekšmetu sarakstu*”, kas nosaka ierobežotu, individuālai lietošanai nepieciešamo priekšmetu skaitu un daudzumu.
- o 2006.gada 22.novembrī tika apstiprināta *Valsts policijas īslaicīgās aizturēšanas vietu darba organizācija*.

305. Saskaņā ar **Aizturēto personu turēšanas kārtības likuma** prasībām nepilngadīgos izvieto atsevišķi no pilngadīgajiem, kā arī vīriešus un sievietes izvieto atsevišķi. Aizturētos izvieto atsevišķi no apcietinātajiem un notiesātajiem, kā arī administratīvi aizturētos un arestētos izvieto atsevišķi no aizturētajiem, apcietinātajiem un notiesātajiem.

306. Personu pirms ievietošanas īslaicīgās aizturēšanas vietā viņam saprotamā valodā (ja nepieciešams, pieaicinot tulku) pret parakstu iepazīstina ar likumā paredzēto iekšējo kārtību un glabāšanai kamerā atļauto priekšmetu sarakstu. Kamerā ievietotajai personai nodrošina iespēju jebkurā laikā iepazīties ar īslaicīgās aizturēšanas vietas iekšējo kārtību.

307. Pirms ievietošanas kamerā personu pārmeklē tā paša dzimuma policijas amatpersona, pārbaudot pie tās esošos priekšmetus un vizuāli to apskatot, lai konstatētu redzamus miesas bojājumus. Nodotās un izņemtās mantas uzglabā īslaicīgās aizturēšanas vietā. Pirms ievietošanas kamerā personu iztaujā par veselības stāvokli un lūdz informēt par tādu slimību esamību, kuru dēļ var tikt apdraudēta tās dzīvība vai kuras var būt bīstamas citām personām, vai kuru dēļ jānodrošina personai īpaši pasākumi. Personai ir garantēta par valsts budžeta līdzekļiem neatliekamā medicīniskā palīdzība, palīdzība traumai, akūtu saslimšanu vai hronisku slimību saasinājuma gadījumos un to ārstēšanai nepieciešamie līdzekļi, pretepidēmijas pasākumi.

308. Ievietotās personas trīs reizes dienā saņem ēdienu (no tām vienu reizi – siltu), kā arī jebkurā laikā – dzeramo ūdeni.

309. Saskaņā ar **Aizturēto personu turēšanas kārtības likuma** 7.panta trešo daļu, Valsts policijas pārvalžu īslaicīgās aizturēšanas vietās kameras platība nedrīkst būt mazāka par: 1) 4 kvadrātmetriem – vienvietīgā kamerā; 2) 7 kvadrātmetriem – divvietīgā kamerā; 3) 10 kvadrātmetriem – trīsvietīgā kamerā; 4) 12 kvadrātmetriem – četrvietīgā kamerā; 5) 15 kvadrātmetriem – piecvietīgā kamerā. Lai gan 2008.gada 18.decembrī Saeima pieņēma likumu „**Grozījums Aizturēto personu turēšanas kārtības likumā**”, kurš paredz, ka noteiktās prasības par īslaicīgās aizturēšanas vietas iekārtojumu, kameras platību un kameras aprīkojumu izpildāmas līdz 2013.gada 31.decembrim, tomēr jau šobrīd praktiski visās īslaicīgās aizturēšanas vietās kameru kvadrātūra atbilst minētajām prasībām.

310. Uz 2008.gada 1.jūliju funkcionē 28 īslaicīgās aizturēšanas vietas, kuru kopējā ietilpība ir 815 vietas (2004.gadā – 822 vietas).

311. Ņemot vērā, ka īslaicīgās aizturēšanās vietām Latvijā ir nepieciešama pārbūve un mūsdienu prasībām atbilstošs aprīkojums, tādējādi, 2008.gadā uzsākti projektēšanas pasākumi Valsts policijas teritoriālo struktūrvienību administratīvo kompleksu, t.sk. arī īslaicīgās aizturēšanas vietu, būvniecībai vai esošo rekonstrukcijai – Daugavpilī, Jēkabpilī, Krāslavā, Kuldīgā, Ventspilī, Rīgas, Zemgales un Vidzemes reģionos.

312. Pakāpeniski un regulāri tiek risināti ar personu uzturēšanās apstākļiem saistītās problēmas. Pārskata periodā kopš 2004.gada:

- ir veikti kapitālie remontu 7 Valsts policijas teritoriālo struktūrvienību īslaicīgās aizturēšanas vietās;
- 2006. un 2008.gadā nodotas ekspluatācijā 2 jaunas, visām likuma prasībām atbilstošas īslaicīgās aizturēšanas vietas;
- Ventspils pilsētas un rajona policijas pārvaldē sakarā ar īslaicīgās aizturēšanas vietas slēgšanu nepieļaujamo apstākļu dēļ, 2008.gadā ir uzstādīts kontainers, kas paredzēts 14 personu ievietošanai un kura iekārtojums atbilst visām likuma prasībām.
- gultas piederumi, mazgāšanās un personīgās higiēnas līdzekļi ir pieejami visās īslaicīgās aizturēšanas vietās.

Personu aprūpes režīms un kārtība sociālās aprūpes iestādēs

313. Latvijā ir gan valsts, gan pašvaldību finansētas ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijas. Minētajās institūcijās nodrošina mājokli, pilnu aprūpi un sociālo rehabilitāciju tām personām, kuras vecuma vai veselības stāvokļa dēļ nespēj sevi aprūpēt, kā arī bez vecāku gādības palikušiem bērniem. Pašvaldības nodrošina pakalpojumus pensijas vecuma personām un invalīdiem, ja viņiem nepieciešamā aprūpe pārsniedz aprūpei mājās vai dienas aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijās noteikto apjomu.

314. 2003.gada 3.jūnija tika pieņemti MK noteikumi Nr.291 „*Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem*”, kas noteica prasības sociālo pakalpojumu sniedzēju darbībai. Lai optimāli apmierinātu klienta vajadzības institūcijās sociālo pakalpojumu sniedzējs nodrošina: sociālo pakalpojumu sniedzēja uzturēšanai nepieciešamo resursu piesaisti; darba aizsardzības, vides drošības, ugunsdrošības un higiēnas prasību ievērošanu; klienta privātās dzīves neaizskaramību; klienta funkcionālo spēju novērtēšanu; iespēju klientam saņemt pirmo palīdzību un neatliekamo medicīnisko palīdzību saskaņā ar veselības aprūpes jomu regulējošiem normatīvajiem aktiem; sociālās rehabilitācijas vai sociālās aprūpes procesa izvērtēšanu ne retāk kā reizi sešos mēnešos sociālo pakalpojumu sniedzēju institūcijās, kur nodrošina izmitināšanu.

Nepilngadīgo personu aprūpes režīms un kārtība internātskolās, ārpusģimenes aprūpes iestādēs

315. Ņemot vērā, ka internātskolas nav uzskatāmas par ārpusģimenes aprūpes iestādēm, bērnu tiesību nodrošināšanu būtiski sarežģī internātskolu sadarbība ar atsevišķiem vecākiem/aizbildņiem, kas finansiālu grūtību vai atbildības trūkuma dēļ reti apciemo savus bērnus un neinteresējas par viņu sekmēm un uzvedību .

316. VBTAI pārbaužu rezultāti liecina, ka kopumā bērnu tiesības un intereses ārpusģimenes aprūpes iestādēs ir nodrošinātas. Bērniem nodrošināti labi dzīves apstākļi, ēdināšana četras reizes dienā, iespējams saņemt medicīnisko aprūpi un psiholoģisko palīdzību, piedalīties iestādes pašpārvaldē, u.c. Bērniem ir arī nodrošinātas iespējas apmeklēt izglītības iestādes atbilstoši savām spējām, vajadzības gadījumā tiek nodrošinātas korekcijas klases, speciālās izglītības programmas apgūšana.

317. Pārskata periodā ir novērojama pozitīva tendence – bērnu skaits bērnu namos aizvien samazinās. Bērniem tiek rasta droša vide un iespējas augt citā ģimenē. Līdz ar to katru gadu tiek slēgti vairāki bērnu nami. Šī brīža tendences liecina, ka bērniem bērnu namos vairs nav jādzīvo no mazotnes līdz 18 gadu vecumam, kā tas bija iepriekš, bet viņiem iespējami ātri

tiek atrasta droša vide un dota iespēja augt citā ģimenē (papildus skat. 530.-533.rindkopu, pielikumu Nr.15).

Valsts administratīvie pasākumi nehumānās rīcības nepieļaušanai

318. 2008.gada 2.decembrī ir apstiprināts jaunais *Ieslodzījuma vietu pārvaldes ētikas kodekss*. Profesionālās ētikas pamatprincipi IeVP amatpersonām un darbiniekiem ir profesionalitāte, objektivitāte, godprātība, konfidencialitāte un atbildība. Pamatojoties uz ētikas kodeksa 12.punkta prasībām, amatpersonas un darbinieki gan darba vietā, gan ārpus tās neatbalsta, nepieļauj un neveicina jebkādas spīdzināšanas darbības vai cietsirdīgu, necilvēcīgu, pazemojošu izturēšanos pret jebkuru personu.

319. **Ieslodzījuma vietu pārvaldes likuma** (pieņemts 2002.gada 31.oktobrī, stājies spēkā 2003.gada 1.janvārī) 9.pants nosaka IeVP amatpersonu un darbinieku profesionālo apmācību, kuru nodrošina IeVP Mācību centrs. 2005.–2007.gadā tika apmācīti kopumā 1305 darbinieki. Apmācības kursi citu starpā iekļauj arī jautājumus par nehumānās rīcības nepieļaušanu no IeVP darbinieku puses.

320. IeVP visi iesniegumi tiek izskatīti pēc **Iesniegumu likuma** (sīkāk skat. 4.rindkopu) nosacījumiem. Atbildes sniegtas ne vēlāk kā viena mēneša laikā no iesniegumu saņemšanas (statistikas datus par cietušo sūdzību skaitu par vardarbības gadījumiem brīvības atņemšanas iestādēs skat. pielikumā Nr.5, statistikas datus par IeVP saņemtajām sūdzībām par sliktu izturēšanos skat. pielikumā Nr.8).

321. Lai kontrolētu nehumānās apiešanās aizlieguma principa ievērošanu ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijās, to klientam vai viņa likumiskajam pārstāvim ir iespēja sniegt sūdzības par sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības kvalitāti vai sniegt mutiskus vai rakstiskus priekšlikumus par sociālo pakalpojumu sniedzēja darba uzlabošanu. Fizisko un juridisko personu sūdzības izskata Sociālo pakalpojumu pārvalde.

322. Statistikas datus par saņemtajām sūdzībām par sliktu izturēšanos sociālās aprūpes centros, statistikas datus par Sociālo pakalpojumu pārvaldē saņemtajām sūdzībām par sliktu izturēšanos skat. pielikumā Nr.8.

Valsts administratīvie pasākumi ieslodzīto izglītošanai un resocializācijai

323. IeVP, realizējot kriminālsodu izpildes politiku, ievēro likumības un cilvēktiesību principu un nodrošina ieslodzīto resocializāciju: izglītību – vispārējā, profesionālā, interešu un neformālā izglītība, radošās un kultūras aktivitātes, fiziskās aktivitātes un iespējas piekļūt informācijai bibliotēkā; nodarbinātību, sociālās rehabilitācijas programmas un citus resocializācijas līdzekļus (statistikas datus par ieslodzījumu vietu sadarbību ar izglītības iestādēm skat. pielikumā Nr.8).

324. 2007.gadā projekta „Ieslodzīto pedagoģiskās korekcijas programmu izstrāde, aprobācija un īstenošana” ietvaros Jelgavas, Pārlielupes, Liepājas un Grīvas cietumi noslēdza sadarbības līgumus ar vispārējās izglītības iestādēm. No projekta finanšu līdzekļiem tika finansēta cietumu telpu pielāgošana mācībām, kā arī tika sagādāti mācību grāmatu komplekti visām ieslodzījuma vietām. 2007.gada 3.septembrī šī projekta ietvaros mācības uzsāka 210 ieslodzītie.

325. 2007.gadā laikā 135 ieslodzītās personas saņēma dokumentu par vispārējās izglītības apgūšanu, bet par profesionālās izglītības apgūšanu dokumentus saņēma 358 ieslodzītās personas. 2007.gada 3.septembrī mācības vispārējās izglītības programmās uzsāka 498 ieslodzītie, profesionālās izglītības programmās – 475 ieslodzītie. Interesu izglītības programmās tika iesaistīti 1 087 ieslodzītie. Pēc interešu izglītības programmām tiek īstenotas latviešu valodas un svešvalodu, datorzinību, biznesa pamatu, mākslas un daiļamatniecības interešu izglītības programmas, aroda iemaņu programmas (kokapstrāde, mākslinieciskā metālapstrāde).

326. 2007.gadā ieslodzījuma vietās bija nodarbināti 1 393 notiesātie, kas ir 31,3% no darbaspējīgo notiesāto kopskaita. Saimnieciskajā apkalpē strādā 731 notiesātais, bet komersantu izveidotajās darba vietās – 662 notiesātie. Ar 18 komersantiem tika noslēgti līgumi par komercdarbības veikšanu ieslodzījuma vietās.

327. Ieslodzījuma vietās kapelāni veic garīgo aprūpi un organizē dažādus reliģiskos pasākumus. Ieslodzītajiem notika 1 687 dievkalpojumi, organizēti 132 koncerti, 1 124 filmu seansi un 2 257 reliģiskās literatūras izpētes nodarbības. Kapelāni un brīvprātīgie pārstāvji veica 7 527 pastorālās sarunas. Ieslodzītie ir nodrošināti ar kristīgiem žurnāliem. Kapelāni vada arī kristīgās izglītības programmas.

328. Saskaņā ar spēkā esošo normatīvo regulējumu ieslodzīto tikšanās ar nekristīgo konfesiju pārstāvjiem tiek organizēta individuāli, pamatojoties uz ieslodzītā iesniegumu vai mutisku lūgumu par tikšanos un ar IeVP priekšnieka atļauju. Apcietināto tikšanās ar nekristīgo konfesiju pārstāvjiem notiek, ievērojot ar iestādes drošību saistītus apsvērumus. Ieslodzījuma vietās šim mērķim ir izveidotas speciālas telpas vai kapelas. Ieslodzīto tikšanās ar jebkuras ticības garīgo personālu un pārstāvjiem ieslodzījuma vietās koordinē kapelāni.

Valsts postpenitenciārā sistēma

329. Latvijā postpenitenciārā palīdzība personām pēc soda izciešanas brīvības atņemšanas iestādē tiek sniegta no 2004.gada janvāra, kad stājās spēkā **Valsts probācijas dienesta likums**. Postpenitenciārā palīdzība tiek sniegta personai, kas atbrīvota no brīvības atņemšanas iestādes pēc soda izciešanas un brīvprātīgi ir noslēgusi vienošanos ar VPD par šādas palīdzības saņemšanu. 2004. un 2005.gadā vienošanās par palīdzību tika sniegtas arī ar nosacīti pirms termiņa atbrīvotajām personām, ja bija nepieciešami sociālās rehabilitācijas centru (turpmāk – SRC) pakalpojumi. Lai sekmētu sociālās rehabilitācijas un resocializācijas norisi 2004.gadā uzsākta sadarbība ar visām brīvības atņemšanas iestādēm, kā arī pašvaldībām un NVA filiālēm.

330. No 2005.gada iestrādāta sistēmiska informācijas apmaiņas sistēma starp VPD un ieslodzījuma vietām par visiem notiesātajiem, kuri tiek gatavoti atbrīvošanai. Pakāpeniski palielinās to notiesāto skaits, kuri tiek atbrīvoti nosacīti pirmstermiņa, un tāpēc lielākā cilvēku resursu un darba daļa tiek novirzīta uz darbu ar šo probācijas klientu grupu (statistikas datus par atbrīvoto personu skaitu skat. pielikumā Nr.8).

331. VPD nodrošina tikšanās ar katru notiesāto, kurš tiek gatavots atbrīvošanai ne vēlāk, ka 4 mēneši pirms atbrīvošanas, ar mērķi noskaidrot notiesātā iespējamās vajadzības un problēmas, kā arī piedāvā iespēju noslēgt vienošanos par postpenitenciāro palīdzību (statistikas datus par noslēgto līgumu skaitu skat. pielikumā Nr.8).

332. Veicot postpenitenciārās palīdzības sniegšanas funkcijas, VPD pastiprināti pievērš uzmanību darbinieku apmācībai, tādā veidā uzlabojot klientu problēmu identificēšanu un klientu motivēšanu uz sadarbību. Analizējot vienošanās izbeigšanas iemeslus, var secināt, ka pieaug izbeigto vienošanos skaits sakarā ar to, ka postpenitenciārās palīdzības plānā izvirzītie mērķi ir sasniegti un uzdevumi izpildīti.

333. Uzlabojot sadarbību starp cietumu administrāciju un VPD teritoriālajām struktūrvienībām, ir palielinājies aktivitāšu skaits ieslodzījuma vietās, un notiesātie ir vairāk informēti par VPD funkcijām un palīdzības iespējām. Tāpat šo sadarbību būtiski uzlaboja VPD sadarbība ar IeVP, sastādot gada plānus, kuros tiek paredzēti plašāki pasākumi un pārrunu telpu trūkums, kas 2005.gadā bija liela problēma, ir atrisināts 2007.gadā. Postpenitenciārās palīdzības ietvaros klientiem, atkarībā no palīdzības veida tiek sniegts atbalsts mājokļa, iztikas, nodarbinātības, personas dokumentu, veselības, izglītības un arodapmācības problēmu risināšanā. Šī palīdzība tiek sniegta sadarbībā ar kompetentām iestādēm, kā arī NVO un baznīcas atbalstu.

334. VPD 2004.gadā noslēdza pirmo iepirkuma līgumu par sociālās rehabilitācijas pakalpojuma sniegšanu VPD klientiem. 2005.gadā VPD noslēdzis 10 līgumus par sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniegšanu VPD klientiem, veidojot sakārtotu sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniedzēju tīklu, kas nodrošina sociālo rehabilitāciju personām pēc soda izciešanas brīvības atņemšanas iestādēs (statistikas datus par VPD finansētajiem SRC 2004.-2007.gadā skat. pielikumā Nr.8).

Ieslodzīto tiesību nodrošināšana

335. Ieslodzīto satikšanās ar radniekiem, aizstāvi paredz gan **LSIK**, gan **Apcietinājumā turēšanas kārtības likuma** noteikumi (papildus skat. 268., 292., 295.rindkopu).

336. **LSIK** 50.panta otrā daļa un **Apcietinājumā turēšanas kārtības likuma** 15.panta otrā daļa nosaka, ka ieslodzīto sarakstīšanas kārtību ar ANO institūcijām, Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisiju, Tiesībsargu, prokuratūru, tiesu, aizstāvi, kā arī notiesātā ārvalsts pilsoņa sarakste ar savas valsts vai tās valsts diplomātisko vai konsulāro pārstāvniecību, kura pilnvarota pārstāvēt viņa intereses, nav pakļauta pārbaudei. Veicot saraksti ar iepriekšminētajām institūcijām, kā arī, ja notiesātais ir ārvalstnieks, ar savas valsts vai tās valsts diplomātisko vai konsulāro pārstāvniecību, tiek segta no brīvības atņemšanas iestādes līdzekļiem.

Disciplinārsodu piemērošanas kārtība ieslodzītajiem

337. Disciplinārsodu piemērošanas kārtību notiesātajiem nosaka **LSIK** 71.pants, *Brīvības atņemšanas iekšējās kārtības noteikumu* 14.nodaļa, apcietinātajiem – **Apcietinājumā turēšanas kārtības likuma** 31.pants un *Izmeklēšanas cietuma iekšējās kārtības noteikumu* 9.nodaļa.

338. Statistikas datus par ieslodzīto izdarītajiem režīma pārkāpumiem 2004.-2007.gadā skat. pielikumā Nr.8.

PAKTA 11. PANTS

339. Latvijas Republika atsaucas uz otrajā kārtējā ziņojumā sniegto informāciju (skat. CCPR/C/LVA/2002/2, 171.rindkopu) un norāda, ka neviens normatīvs tiesību akts neparedz apcietinājumu kā soda veidu par nespēju pildīt līgumsaistības.

PAKTA 12. PANTS

Latvijas nacionālie tiesību akti

340. 2002.gada 20.jūnijā tika pieņemts un 2003.gada 1.jūlijā stājies spēkā **Dzīvesvietas deklarēšanas likums**. Likuma mērķis ir panākt, lai ikviena persona būtu sasniedzama tiesiskajās attiecībās ar valsti un pašvaldību. Likums vienkāršo ziņu par dzīvesvietām sniegšanas procedūru. Tas paredz personas tiesības uz vairākām dzīvesvietām, tādējādi, paplašinot tiesību uz brīvu dzīvesvietas izvēli īstenošanu.

341. 2002.gada 31.oktobrī Saeimā pieņemts un 2003.gada 1.maijā stājas spēkā **Imigrācijas likums**. Likums nosaka ārvalstnieku ieceļošanas, uzturēšanās, tranzīta, aizturēšanas, turēšanas apsardzībā un izraidīšanas kārtību Latvijas Republikā, lai nodrošinātu Latvijas Republikas starptautiskajām saistībām un valsts nacionālajām interesēm atbilstošas migrācijas politikas īstenošanu. Ar šā likuma spēkā stāšanos spēku zaudēja 1992.gada 9.jūnija likums **Par ārvalstnieku un bezvalstnieku ieceļošanu un uzturēšanos Latvijas Republikā**.

342. **Patvēruma likumā** (papildus skat. 4.rindkopu) iekļauts šādu jautājumu regulējums:

- o vispārējā patvēruma meklētāja statusa noteikšana, patvēruma meklētāja tiesības un pienākumi. Likumā ir iestrādāta 2003.gada 27.janvāra ES Padomes direktīva 2003/9/EK, kas nosaka obligātos standartus patvēruma meklētāju uzņemšanai;
- o bēgļa statusa piešķiršanas un zaudēšanas nosacījumi;
- o alternatīvā statusa piešķiršanas un zaudēšanas nosacījumi.
- o pagaidu aizsardzības piešķiršanas un izbeigšanas kārtība. Likumā ir iestrādātas ES Padomes 2001.gada 20.jūlija direktīvas 2001/55/EC prasības par obligātajiem standartiem, lai pārvietoto personu masveida pieplūduma gadījumā sniegtu tām pagaidu aizsardzību, un par pasākumiem, lai līdzsvarotu dalībvalstu pūliņus, uzņemot šādas personas un uzņemoties ar to saistītās sekas.
- o patvērumu pieteikumu izskatīšana dažādām personu grupām (pilngadīgie, nepilngadīgie ar vai bez vecāku pavadības);
- o patvēruma iesnieguma izskatīšanas kārtība uz valsts robežas, personai neieceļojot valstī; iesnieguma izskatīšanas kārtība, personai atrodoties Latvijas Republikā; saīsinātā iesnieguma izskatīšanas procedūra;
- o patvēruma izmitināšanas nosacījumi, ierobežojumu dzīvesvietas izvēlē noteikšana;
- o bēgļa un personas, kurai piešķirts alternatīvais statuss, tiesības uz ģimenes atkalapvienošanu;
- o lēmumu par attiecīga statusa piešķiršanas atteikumu, statusa zaudēšanu vai atņemšanu pārsūdzības mehānisms;
- o kritēriji valsts atzīšanai par drošu valsti, kurā iespējams lūgt patvērumu.

343. Patvēruma meklētāja tiesības pārvietoties ir ierobežotas gadījumos, ja atbilstoši **Patvēruma likuma** 14.panta pirmās daļas noteikumiem patvēruma meklētājs tiek aizturēts. Proti, Valsts robežsardzei ir tiesības aizturēt patvēruma meklētāju līdz 10 diennaktīm, ja: 1) nav noskaidrota patvēruma meklētāja identitāte; 2) ir pamats uzskatīt, ka patvēruma meklētājs cenšas ļaunprātīgi izmantot patvēruma procesu; 3) ir pamats uzskatīt, ka patvēruma meklētājam saskaņā ar likuma nosacījumiem nebūs likumīga pamata uzturēties

Latvijas Republikā; 4) tas nepieciešams valsts drošības un sabiedriskās kārtības interesēs. Lēmumu par ilgāku patvēruma meklētāja aizturēšanas termiņu pieņem tiesa.

344. 2004.gada 29.janvārī tika pieņemts **Bezvalstnieku likums**, kas noteica bezvalstnieku tiesisko statusu Latvijas Republikā, kā arī šo personu tiesības un pienākumus. Likumā ir noteikts tā subjektu loks, noteikta kārtība, kādā personu atzīst par bezvalstnieku, kādā veidā persona saņem bezvalstnieka ceļošanas dokumentu, kā arī noteikti gadījumi, kad persona zaudē bezvalstnieka statusu un kad personai atņem tai piešķirto bezvalstnieka statusu. Līdz ar šī likuma stāšanos spēkā savu spēku zaudēja 1999.gada 18.februāra likums **Par bezvalstnieku statusu Latvijas Republikā**.

345. Latvijas Republika ir skaidri norādījusi, ka nepilsoņu statuss ir atšķirams no bezvalstnieka statusa. Saskaņā ar Bezvalstnieku likuma 3.panta otro daļu personu, kura ir likuma „**Par to bijušās PSRS pilsoņu statusu, kuriem nav Latvijas vai citas valsts pilsonības**” subjekts, nevar atzīt par bezvalstnieku. Tāpat arī Satversmes tiesa ar 2005.gada 7.marta spriedumu lietā Nr. 2004-15-0106 atzina, ka „nepilsoņu tiesiskā saikne ar Latviju tiek zināmā mērā atzīta un uz tās pamata ir radušies savstarpēji pienākumi un tiesības. Tas izriet no Satversmes 98.panta, kas citastarp noteic, ka ikvienam, kam ir Latvijas pase, ir tiesības uz valsts aizsardzību un tiesības brīvi atgriezties Latvijā”.

346. Saskaņā ar 2004.gada 7.aprīļa grozījumiem **Personu apliecinošu dokumentu likuma** 5.panta trešā daļa paredz, ka ziņas par šā dokumenta turētāja dzīvesvietu tiek ierakstītas tikai pēc pilsoņa vai nepilsoņa personas apliecības vai pases turētāja vēlēšanās.

347. 2007.gada 13.novembra MK noteikumi Nr.775 „*Pasu noteikumi*” nosaka pilsoņa pases, nepilsoņa pases, bezvalstnieka ceļošanas dokumenta, bēgļa ceļošanas dokumenta un personas, kurai piešķirts alternatīvais statuss, ceļošanas dokumenta paraugu, izsniegšanas kārtību, derīguma termiņu un papildus iekļaujamās ziņas. Pilsonis, nepilsonis un bezvalstnieks dokumentus pases saņemšanai iesniedz un pasi saņem jebkurā PMLP teritoriālajā nodaļā, un šī pakalpojuma saņemšanā persona vairs nav piesaistīta deklarētajai dzīvesvietai.

348. Ar 2007.gada 21.decembri Latvija ir pievienojusies Šengenas zonai. Ar 2007.gada 20.decembra **Imigrācijas likuma** grozījumiem ir noteikts, ka Valsts robežsardzes amatpersonas lēmumu par atteikumu ieceļot Latvijas Republikā pieņem un noformē saskaņā ar Eiropas Parlamenta un Padomes 2006.gada 15.marta regulu Nr.562/2006, ar kuru ievieš Kopienas Kodeksu par noteikumiem, kas reglamentē personu pārvietošanos pār robežām (Šengenas Robežu kodekss).

349. Laika posmā no 2003.gada līdz 2007.gadam ECT ir izskatījusi 9 iesniegumus pret Latviju⁵ par iespējamiem Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 8.panta pārkāpumiem imigrācijas kontekstā. No šiem iesniegumiem 1 lietā ir konstatēts pārkāpums⁶, 3 lietas tika svītrotas no ECT izskatāmo lietu saraksta ar spriedumu⁷, 4 lietas⁸

⁵ Latvijai Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija ir saistoša kopš 1997.gada 4.jūnija, kad Saeimā tika pieņemts likums „Par 1950.gada 4.novembra Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvenciju un tās 1., 2., 4., 7. un 11. protokolu”, *Latvijas Vēstnesis*, 1997.gada 13.jūnijs, Nr. 143/144.

⁶ „*Slivenko pret Latviju*” (iesnieguma nr. 14832/99), Lielās palātas 2003.gada 9.oktobra spriedums

⁷ „*Sisojeva un citi pret Latviju*” (iesnieguma nr. 60654/00), Lielās palātas 2007.gada 15.janvāra spriedums, „*Ševanova pret Latviju*” (iesnieguma nr. 58822/00), Lielās palātas 2007.gada 7.decembra spriedums, „*Kaftailova pret Latviju*” (iesnieguma nr. 5943/00), Lielās palātas 2007.gada 7.decembra spriedums

ECT noraidīja ar lēmumu kā acīmredzami nepamatotas, vienu lietu svītvoja no ECT izskatāmo lietu saraksta kā atrisinātu.⁹

Latvijas noslēgtie starptautiskie līgumi

350. Latvijas Republika kopš 1990.gada ir noslēgusi virkni starptautisko līgumu par ceļošanas režīmu valsts pilsoņiem un nepilsoņiem. Ceļošanas režīmu ir ietekmējusi arī valsts iestāšanās ES 2004.gadā.

351. 2007.gada 19.janvārī stājas spēkā ES Padomes 2006.gada 21.decembra Regula (EK) Nr.1932/2006, ar kuru tiek grozīta ES Padomes 2001.gada 15.marta Regula (EK) Nr.539/2001 paredzot to trešo valstu sarakstu, kuru pilsoņiem, šķērsojot dalībvalstu ārējās robežas, ir jābūt vīzām, kā arī to trešo valstu sarakstu, uz kuru pilsoņiem šī prasība neattiecas. Saskaņā ar minētās regulas noteikumiem, Latvijas nepilsoņi no 2007.gada 19.janvāra atbrīvoti no vīzas prasības ceļošanai ES ietvaros, ceļojot uz Austriju, Beļģiju, Bulgāriju, Čehiju, Dāniju, Franciju, Grieķiju, Igauniju, Itāliju, Kipru, Lietuvu, Luksemburgu, Maltu, Nīderlandi, Poliju, Portugāli, Rumāniju, Slovēniju, Slovākiju, Spāniju, Somiju, Ungāriju, Vāciju, Zviedriju. Papildus Latvijas nepilsoņi bez vīzas varēs ceļot uz Islandi. Kopumā nepilsoņi var doties bez vīzām uz 30 pasaules valstīm. Grozījumi paredz atbrīvot no vīzas prasības arī atzītus bēgļus un bezvalstniekus, kuri pastāvīgi uzturas kādā no ES dalībvalstīm un viņiem ir šīs dalībvalsts izdots ceļošanas dokuments.

352. No 2008.gada 17.jūnijā Latvijas nepilsoņiem ir atvieglots ieceļošanas režīms Krievijas Federācijā (papildus skat.10.rindkopu). 2007.gada 31.oktobrī Latvijas pilsoņiem stāties spēkā bezvīzu režīms Kanādā, no 2008.gada 27.oktobra Latvijas pilsoņiem ir noteikts bezvīzu režīms Austrālijā, bet no 2008.gada 17.novembra – ASV.

Tiesības brīvi pārvietoties valstī, tiesības brīvi izbraukt no valsts un atgriezties valstī

353. Saskaņā ar **Imigrācijas likuma** 4.panta pirmo daļu ārzemnieks (trešās valsts pilsonis) ir tiesīgs ieceļot un uzturēties Latvijā, ja viņam vienlaikus ir: 1) derīgs ceļošanas dokuments; 2) derīga vīza, uzturēšanās atļauja, EK pastāvīgā iedzīvotāja uzturēšanās atļauja Latvijā, ES pilsoņa ģimenes locekļa uzturēšanās atļauja vai ārzemniekam, kurš ārvalstī saņēmis jaunu ceļošanas dokumentu – iepriekšējais ceļošanas dokuments ar derīgu uzturēšanās atļauju Latvijā; 3) derīga veselības apdrošināšanas polise; 4) nav citu likumā vai citos normatīvajos aktos noteikto šķēršļu ieceļošanai Latvijā; 5) ir nepieciešamie finanšu līdzekļi, lai uzturētos Latvijā un atgrieztos mītnes zemē vai izceļotu uz trešo valsti, kurā viņam ir tiesības ieceļot. Likumā ir atrunāti arī citi ieceļošanas režīma specifiskie nosacījumi.

354. Atbilstoši **Imigrācijas likuma** 4.panta trešajā daļā noteiktajam, Latvijā nav tiesīgs ieceļot un uzturēties ārzemnieks, kurš ir iekļauts to ārzemnieku sarakstā, kuriem ieceļošana Latvijā ir aizliegta.

355. Valsts robežsardzes amatpersonas var pieņemt lēmumu par atteikumu ieceļot Latvijā ārzemniekam, kurš neatbilst ieceļošanas nosacījumiem. Ārzemniekam ir tiesības

⁸ "Ivanovs pret Latviju" (iesnieguma nr. 55933/00), 2004.gada 25.marta lēmums, "Kolosovskis pret Latviju" (iesnieguma nr. 50183/99), 2004.gada 29.janvāra lēmums, "Vikulovi pret Latviju" (iesnieguma nr. 16870/03), 2006.gada 31.augusta lēmums par daļēju pieņemamību, "Mitina pret Latviju" (iesnieguma nr. 67279/01), 2006.gada 16.novembra lēmums.

⁹ "Fjodorova pret Latviju" (iesnieguma nr. 69405/01), 2006.gada 6.aprīļa lēmums.

lēmumu par atteikumu ieceļot Latvijas Republikā 30 dienu laikā pēc tā pieņemšanas apstrīdēt pārstāvniecībā. Minēto iesniegumu izskata Valsts robežsardzes priekšnieks vai viņa pilnvarota amatpersona, un šo personu pieņemtais lēmums nav pārsūdzams.

356. Saskaņā ar **Imigrācijas likuma** 54.panta pirmo daļu, Valsts robežsardzes amatpersonai ir tiesības aizturēt ārzemnieku līdz 10 diennaktīm, izņemot nepilngadīgu ārzemnieku, kurš nav sasniedzis 14 gadu vecumu: 1) ja viņš nelikumīgi šķērsojis Latvijas Republikas valsts robežu vai citādi pārkāpis normatīvajos aktos noteikto ārzemnieku ieceļošanas un uzturēšanās kārtību Latvijas Republikā; 2) lai izraidītu no Latvijas Republikas ārzemnieku, attiecībā uz kuru pieņemts lēmums par personas iekļaušanu sarakstā, kurām ieceļošana Latvijas Republikā ir aizliegta; 3) lai izpildītu lēmumu par ārzemnieka piespiedu izraidīšanu no Latvijas Republikas; 4) lai izpildītu papildsodu – izraidīšana no Latvijas Republikas. Ja tiek aizturēta nepilngadīga persona Valsts robežsardzes amatpersona rīkojas tā, lai nodrošinātu bērna tiesības un intereses. Ārzemniekam lēmumu par aizturēšanu ir tiesības pārsūdzēt tiesā. Pieteikuma iesniegšana tiesai neaptur lēmuma darbību.

357. Valsts robežsardzes amatpersona nogādā ārzemnieku pie rajona (pilsētas) tiesas (atbilstoši aizturētā ārzemnieka faktiskajai atrašanās vietai) tiesneša ne vēlāk kā 48 stundas pirms aizturēšanas. Tiesnesis nekavējoties izskata iesniegtos materiālus, uzklauša Valsts robežsardzes amatpersonas sniegto informāciju un ārzemnieka vai viņa pārstāvja paskaidrojumus un pieņem lēmumu par ārzemnieka aizturēšanu vai atteikumu aizturēt ārzemnieku. Tiesneša lēmuma norakstu nosūta ārzemniekam 24 stundu laikā no Valsts robežsardzes iesnieguma saņemšanas brīža. Tiesneša lēmumu ārzemnieks vai viņa pilnvarota amatpersona var pārsūdzēt 48 stundu laikā no lēmuma noraksta saņemšanas brīža.

358. Aizturēšanas brīdī ārzemnieku iepazīstina ar tiesībām sazināties ar savas valsts konsulāro iestādi un saņemt juridisko palīdzību; sazināties viņam saprotamā valodā, ja nepieciešams, izmantot tulka pakalpojumus; personiski vai ar sava pārstāvja palīdzību iepazīties ar materiāliem, kas saistīti ar viņa aizturēšanu.

359. Ārzemniekiem pēc likumīgas uzturēšanās Latvijā nav šķēršļu atgriezties savā iepriekšējās dzīvesvietas valstī.

PAKTA 13.PANTS

360. **Krimināllikuma** 36.pants kā vienu no papildsodiem pieļauj izraidīšanu no Latvijas Republikas. Saskaņā ar **Krimināllikuma** 43.pantu citas valsts pilsoni vai personu, kurai ir pastāvīgās uzturēšanās atļauja citā valstī, var izraidīt no Latvijas Republikas, ja tiesa atzīst, ka, ievērojot lietas apstākļus un vainīgā personību, nav pieļaujama viņa atrašanās Latvijas Republikā. Šo sodu piespriež kā papildsodu, nosakot ieceļošanas aizliegumu uz laiku no trim līdz desmit gadiem, izpildot to pēc pamatsoda izciešanas vai pēc atbrīvošanas no soda izciešanas pirms termiņa likumā noteiktajā kārtībā. Papildsoda izciešanas laiku skaita no dienas, kad persona izraidīta no Latvijas Republikas.

361. Ar 2007.gada 13.decembrī ir pieņemti grozījumi **LSIK**, ar kuriem tika noteikti termiņi – divdesmit piecas darba dienas, kuros brīvības atņemšanas iestādei jāpaziņo par piesprieztā pamatsoda izpildes beigu termiņu un trīs darba dienas tiesas priekšsēdētājam, lai izdotu rīkojumu par papildsoda izpildi. Šādi termiņi ir paredzēti, lai Valsts robežsardzes rīcībā

nonāktu informācija par ārzemnieka atbrīvošanu divas nedēļas pirms tām, kas dotu iespēju savlaicīgi sagatavot visus dokumentus ārzemnieka piespiedu izraidīšanai.

362. Saskaņā ar **Imigrācijas likuma** 41.pantu PMLP izdod izbraukšanas rīkojumu, nosakot ieceļošanas aizlieguma termiņu uz laiku līdz trim gadiem, un pieprasa septiņu dienu laikā atstāt Latvijas Republiku, ja ārzemnieks, uzturoties Latvijas Republikā, pārkāpis normatīvajos aktos noteikto ārzemnieku ieceļošanas vai uzturēšanās kārtību Latvijas Republikā. PMLP priekšniekam humānu apsvērumu dēļ ir tiesības izbraukšanas rīkojumu atcelt vai apturēt tā izpildi.

363. Saskaņā ar **Imigrācijas likuma** 42.panta pirmo daļu labprātīgo izbraukšanas rīkojumu un tajā noteikto ieceļošanas aizlieguma termiņu ārzemniekam ir tiesības septiņu dienu laikā pēc izbraukšanas rīkojuma spēkā stāšanās apstrīdēt to PMLP priekšniekam. Iesnieguma izskatīšanas laikā ārzemniekam ir tiesības uzturēties Latvijas Republikā. PMLP priekšnieka lēmumu ārzemniekam septiņu dienu laikā pēc tā spēkā stāšanās ir tiesības pārsūdzēt tiesā. Pieteikuma iesniegšana tiesai neaptur lēmuma darbību (statistikas datus par lēmumu skaitu par labprātīgu izraidīšanu no valsts skat. pielikumā Nr.9).

364. Saskaņā ar **Imigrācijas likuma** 46.pantu, ja ārzemnieks nelikumīgi šķērsojis Latvijas Republikas valsts robežu vai citādi pārkāpis normatīvajos aktos noteikto ārzemnieku ieceļošanas vai uzturēšanās kārtību Latvijas Republikā un tas konstatēts pierobežā vai valsts robežas šķērsošanas vietā, lēmumu par viņa piespiedu izraidīšanu 10 dienu laikā ir tiesīgs pieņemt Valsts robežsardzes priekšnieks. Lēmumā par piespiedu izraidīšanu ir noteikts ieceļošanas aizlieguma termiņš uz laiku no trim līdz pieciem gadiem.

365. Saskaņā ar **Imigrācijas likuma** 47.panta trešo daļu PMLP amatpersonas pieņemto lēmumu par ārzemnieka piespiedu izraidīšanu no Latvijas Republikas un tajā noteikto ieceļošanas aizlieguma termiņu ārzemniekam ir tiesības septiņu dienu laikā no tā spēkā stāšanās apstrīdēt, iesniedzot attiecīgu iesniegumu PMLP priekšniekam. Sūdzības iesniegšana PMLP priekšniekam nedod tiesības ārzemniekam uzturēties Latvijas Republikā. Pārvaldes priekšniekam ir tiesības humānu apsvērumu dēļ lēmumu par ārzemnieka piespiedu izraidīšanu atcelt vai apturēt tā darbību (statistikas datus par lēmumu skaitu par piespiedu izraidīšanu no valsts skat. pielikumā Nr.9).

366. Lai paātrinātu ārzemnieka izraidīšanas procedūru 2007.gada 8.martā stājās spēkā grozījumi 2003.gada 29.aprīļa MK noteikumos Nr.212 „*Ārzemnieku piespiedu izraidīšanas kārtība, izceļošanas dokumenta forma un tā izsniegšanas kārtība*”, kas paredz, ka lūgumu par ceļošanas (atgriešanās) dokumenta izsniegšanu ĀM Konsulārajam departamentam sūta Valsts robežsardze, tādejādi tika saīsināta līdz tam pastāvošā atgriešanās dokumenta pieprasīšanas kārtība, kurā bija iesaistīta arī PMLP.

367. Statistikas datus par Latvijai un no Latvijas izraidīto personu skaitu skat. pielikumā Nr.9.

368. Saskaņā ar **Kriminālprocesa likuma** 682.pantu personas izdošanu Latvijas Republikai var lūgt, ja ir pamats uzskatīt, ka ārvalstī atrodas: 1) persona, kas tiek turēta aizdomās vai ir apsūdzēta tāda noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, kurš sodāms pēc Latvijas Krimināllikuma un par kuru paredzēta brīvības atņemšana, kuras maksimālā robeža nav mazāka par vienu gadu, ja starptautiskais līgums neparedz citu termiņu; 2) persona, kas Latvijā notiesāta ar brīvības atņemšanu vai arestu uz laiku, ne mazāku par četriem mēnešiem. Personas izdošanas lūgumu ārvalstij sagatavo un nosūta Ģenerālprokuratūra.

369. Saskaņā ar **Kriminālprocesa likuma** 696.pantu personu, kura atrodas Latvijas teritorijā, var izdot kriminālvajāšanai, tiesāšanai vai sprieduma izpildei, ja saņemts ārvalsts lūgums izdot šo personu par nodarījumu, kas saskaņā ar Latvijas un ārvalsts likumiem ir noziedzīgs. Personas izdošana nav pieļaujama, ja: 1) persona ir Latvijas pilsonis; 2) personas izdošanas lūgums ir saistīts ar mērķi uzsākt šīs personas kriminālvajāšanu vai sodīt personu tās rases, reliģiskās piederības, tautības vai politisko uzskatu dēļ vai ja ir pietiekams pamats uzskatīt, ka personas tiesības var tikt pārkāptas minēto iemeslu dēļ; 3) attiecībā uz personu par to pašu noziedzīgu nodarījumu Latvijā stāties spēkā tiesas nolēmums; 4) saskaņā ar Latvijas likumu par to pašu noziedzīgu nodarījumu personu nevar saukt pie kriminālatbildības, notiesāt vai izpildīt tai sodu sakarā ar noilgumu, amnestiju vai citu likumīgu pamatu; 5) persona likumā noteiktajā kārtībā apžēlota par to pašu noziedzīgu nodarījumu; 6) ārvalsts nedod pietiekamas garantijas, ka personai nepiespriedīs nāves sodu un to neizpildīs; 7) personai ārvalstī var draudēt spīdzināšana.

370. Saskaņā ar **Kriminālprocesa likuma** 698.panta otro daļu izdodamai personai ir tiesības: 1) zināt, kas un par ko lūdz tās izdošanu; 2) izdošanas procesā lietot tai saprotamu valodu; 3) sniegt paskaidrojumus sakarā ar izdošanu; 4) pieteikt lūgumus, arī lūgumus par vienkāršoto izdošanu; 5) iepazīties ar visiem pārbaudes materiāliem; 6) uzaicināt advokātu juridiskās palīdzības saņemšanai.

371. Motivētu lēmumu par personas izdošanu ārvalstij pieņem prokurors. Lēmumu par izdošanas pieļaujamību izdodamā persona var pārsūdzēt Augstākajā tiesā 10 dienu laikā no tā saņemšanas dienas. Augstākās tiesas lēmums nav pārsūdzams. Spēkā stājušos lēmumu par personas izdošanas pieļaujamību Ģenerālprokuratūra nosūta TM. Lēmumu par personas izdošanu ārvalstij pēc tieslietu ministra ierosinājuma pieņem MK. MK var atteikt izdošanu tikai tad, ja pastāv viens no šādiem apstākļiem: 1) personas izdošana var kaitēt valsts suverenitātei; 2) nodarījums uzskatāms par politisku vai militāru; 3) ir pietiekams pamats uzskatīt, ka izdošana saistīta ar mērķi personu vajāt tās rases, reliģiskās piederības, tautības, dzimuma vai politisko uzskatu dēļ.

372. Statistikas dati par izdoto personu skaitu skat. pielikumā Nr.2.

PAKTS 14.PANTS

Tiesības uz vienlīdzību tiesas priekšā

373. Administratīvā procesa pamatprincipos, kas ir nostiprināti **Administratīvā procesa likumā** (sīkāk skat. 4.rindkopu), ietilpst personu tiesību ievērošanas princips, kā arī vienlīdzības princips, kurš nosaka, ka tiesa pieņem vienādus lēmumus (pastāvot atšķirīgiem faktiskajiem vai tiesiskajiem lietas apstākļiem, — atšķirīgus lēmumus) neatkarīgi no administratīvā procesa dalībnieku dzimuma, vecuma, rases, ādas krāsas, valodas, reliģiskās pārliecības, politiskajiem vai citiem uzskatiem, sociālās izcelšanās, tautības, izglītības, sociālā un mantiskā stāvokļa, nodarbošanās veida un citiem apstākļiem.

374. Viens no **Kriminālprocesa likuma** (sīkāk skat. 4.rindkopu) pamatprincipiem, kas ietverts 8.pantā, paredz, ka Kriminālprocesa likums nosaka vienotu procesuālo kārtību visām kriminālprocesā iesaistītajām personām neatkarīgi no šo personu izcelsmes, sociālā un mantiskā stāvokļa, nodarbošanās, pilsonības, rases un nacionālās piederības, attieksmes pret reliģiju, dzimuma, izglītības, valodas, dzīvesvietas un citiem apstākļiem.

375. Saskaņā ar **Kriminālprocesa likuma** 23.pantu krimināllietās tiesu spriež tiesa, tiesas sēdēs izskatot un izlemjot pret personu celto apsūdzību pamatotību, attaisnojot nevainīgas personas vai arī atzīstot personas par vainīgām noziedzīga nodarījuma izdarīšanā un nosakot valsts institūcijām un personām obligāti izpildāmu krimināltiesisko attiecību noregulējumu, kas, ja nepieciešams, realizējams piespiedu kārtā. **Kriminālprocesa likuma** 15.pants noteic, ka ikvienam ir tiesības uz lietas izskatīšanu taisnīgā, objektīvā un neatkarīgā tiesā.

376. Saskaņā ar **Civilprocesa likuma** 1.pantu katrai fiziskajai un juridiskajai personai ir tiesības uz savu aizskarto vai apstrīdēto civilo tiesību vai ar likumu aizsargāto interešu aizsardzību tiesā. **Civilprocesa likuma** 9.pants nosaka, ka civilprocesa pusēm ir vienlīdzīgas procesuālās tiesības, un tiesa nodrošina pusēm vienādas iespējas izmantot tām piešķirtās tiesības savu interešu aizsardzībai.

Tiesības uz atklātu lietas izskatīšanu

377. Saskaņā ar **Kriminālprocesa likuma** 450.pantu krimināllietu iztiesā atklātā tiesas sēdē. Krimināllietu iztiesā slēgtā tiesas sēdē, ja nepieciešams aizsargāt valsts vai adopcijas noslēpumu. Ar motivētu lēmumu tiesa var noteikt slēgtu tiesas sēdi likumā noteiktajos gadījumos.

378. Saskaņā ar **Administratīvā procesa likuma** 108.pantu administratīvo lietu tiesā izskata atklāti. Lai neizpaustu administratīvā procesa dalībnieka privātās dzīves apstākļus, kā arī lai aizsargātu valsts, profesionālo, komerciālo vai adopcijas noslēpumu, pēc motivēta tiesas lēmuma administratīvo lietu var izskatīt slēgtā tiesas sēdē vai, ja lietu izskata rakstveida procesā, var ierobežot to personu pieeju lietas materiāliem, kuras nav administratīvā procesa dalībnieki.

379. **Civilprocesa likuma** 11.pants noteic, ka civillietas tiesās izskata atklāti, izņemot lietas par bērna izcelšanās noteikšanu, adopcijas apstiprināšanu un atcelšanu, laulības šķiršanu vai neesamību, personas atzīšanu par rīcībnespējīgu gara slimības vai plānprātības dēļ. Tāpat minētais pants paredz tos gadījumus, kad pēc motivēta dalībnieka lūguma vai tiesas ieskata tiesas sēdi vai tās daļu var pasludināt par slēgtu.

Tiesības tikt uzskatītam par nevainīgu pirms vaina ir atzīta saskaņā ar likumu

380. Attiecībā uz nevainīguma principa nostiprināšanu normatīvajos aktos, Latvijas Republika vēlas norādīt, saskaņā ar **Kriminālprocesa likuma** 19.pantu neviena persona netiek uzskatīta par vainīgu, kamēr tās vaina noziedzīga nodarījuma izdarīšanā netiek konstatēta šajā likumā noteiktajā kārtībā. Personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, nav jāpierāda savs nevainīgums. Visas saprātīgās šaubas par vainu, kuras nav iespējams novērst, jāvērtē par labu personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību.

Procesuālās tiesības kriminālprocesā

381. Pamatojoties uz **Kriminālprocesa likuma** 406.pantu, pēc tam, kad pieņemts lēmums par personas saukšanu pie kriminālatbildības, prokurors nekavējoties: 1) izsniedz apsūdzētajam apsūdzības kopiju, pārliecinājies par viņa personas identitāti, un izskaidro apsūdzības būtību; 2) izsniedz apsūdzētajam rakstveida informāciju par apsūdzētā tiesībām; 3) nodrošina apsūdzētajam iespēju pieaicināt aizstāvi, ja tāds jau nav pieaicināts; 4) noskaidro, vai apsūdzētajam ir aizstāvis, vai ir pamats lūgt aizstāvja palīdzību uz valsts

rēķina, vai aizstāvja piedalīšanās ir obligāta; 5) noskaidro, vai apsūdzētajam ir lūgumi, vai viņš vēlas sniegt liecību, vai viņam ir priekšlikumi par vienošanās procesa piemērošanu.

382. Saskaņā ar **Valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības likumu** (sīkāk skat. 4.rindkopu) personām, kuras atzītas par maznodrošinātām vai trūcīgām, ir iespēja saņemt normatīvajos aktos paredzēto valsts nodrošināto juridisko palīdzību.

383. Saskaņā ar **Kriminālprocesa likuma** 11.pantu kriminālprocess notiek valsts valodā, bet ar Kriminālprocesa likuma 11.panta trešā daļa nosaka, ka kriminālprocesā iesaistītajai personai, kura neprot valsts valodu, likumā paredzētajos gadījumos izsniedzot procesuālos dokumentus, nodrošina to tulkojumu personai saprotamā valodā. Saskaņā ar 11.panta ceturto daļu procesa virzītājs var veikt atsevišķu procesuālo darbību citā valodā, pievienojot procesuālā dokumenta tulkojumu valsts valodā. Saskaņā ar **Kriminālprocesa likuma** 575.panta pirmās daļas 4. punktu viens no būtiskiem pārkāpumiem, kas katrā ziņā izraisa tiesas nolēmuma atcelšanu, ir apsūdzētā tiesību pārkāpšana lietot valodu, kuru viņš prot, un izmantot tulka palīdzību.

384. Cietušajam **Krimināllikuma** 97.panta trešā daļa garantē tiesības visās kriminālprocesa stadijās un visos tā veidos piedalīties kriminālprocesā, lietojot valodu, kuru viņš prot, ja nepieciešams, bez atlīdzības izmantojot tulka palīdzību. Lieciniekam saskaņā ar **Kriminālprocesa likuma** 101.panta otro daļu pirms aptaujas un pratināšanas ir tiesības no procesuālās darbības izpildītāja saņemt visu nepieciešamo informāciju viņam labi zināmā valodā, ja nepieciešams, izmantojot tulka pakalpojumus.

385. **Kriminālprocesa likuma** 20.pants garantē katrai personai, par kuru izteikts pieņēmums vai apgalvojums, ka tā izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, tiesības uz aizstāvību, tas ir, tiesības zināt, kāda nodarījuma izdarīšanā to tur aizdomās vai apsūdz, un izvēlēties savu aizstāvības pozīciju. Tiesības uz aizstāvību persona var īstenot pati vai uzaicinot par aizstāvi pēc savas izvēles personu, kura saskaņā ar šo likumu var būt aizstāvis. Likumā noteiktajos gadījumos aizstāvja piedalīšanās ir obligāta. Ja persona sava mantiskā stāvokļa dēļ nevar uzaicināt aizstāvi, valsts nodrošina tai aizstāvību un lemj par aizstāvja darba samaksu no valsts līdzekļiem, pilnīgi vai daļēji atbrīvojot personu no tās.

386. Saskaņā ar **Kriminālprocesa likuma** 14.pantu ikvienam ir tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā, tas ir, bez neattaisnotas novilcināšanas. Procesā virzītājs izvēlas konkrētiem apstākļiem atbilstošo vienkāršāko kriminālprocesa veidu un nepieļauj neattaisnotu iejaukšanos personas dzīvē un nepamatotus izdevumus. Kriminālprocesam, kurā piemērots ar brīvības atņemšanu saistīts drošības līdzeklis, saprātīga termiņa nodrošināšanā ir priekšrocība salīdzinājumā ar pārējiem kriminālprocesiem. Saprātīga termiņa neievērošana var būt pamats procesa izbeigšanai šajā likumā noteiktajā kārtībā.

387. Tiesības uz taisnīgu tiesu nodrošināšanas kontekstā jāatzīmē, ka katru gadu viena no tēmām, par kuru iesniegts visvairāk sūdzību Tiesībsarga birojā, ir tiesības un taisnīgu tiesu un ar to saistītās procesuālās garantijas. Tiesībsarga birojā bieži vērsās personas ar lūgumu izvērtēt iespējamu tiesību uz lietas iztiesāšanu saprātīgos termiņos pārkāpumu. Neraugoties uz to, ka vairākos gadījumos tiesās patiešām ir konstatējams ilgs periods līdz lietas iztiesāšanai pirmajā instancē, ir vērojama arī lietas dalībnieku apzināta lietas iztiesāšanas novilcināšana. Ņemot vērā pastāvošo situāciju un lielo tiesu noslogotību, Tiesībsargs atbildēs aicināja lietas dalībniekus izmantot savas tiesības godprātīgi, nevis apzināti kavēt lietas iztiesāšanu, tādejādi vēl vairāk paildzinot tiesas procesu (statistikas datus par Tiesībsarga birojā izskatīto sūdzību skaitu skat. pielikumā Nr.2, statistikas datus par ECT

tiesā iesniegto sūdzību skaitu par Konvencijas 6.panta 1.daļas pārkāpumu un ECT spriedumiem par konstatētajiem pārkāpumiem pret Latviju skat. pielikumā Nr.9).

388. Pamatojoties uz **Kriminālprocesa likuma** 463.pantu, apsūdzētā piedalīšanās krimināllietas iztiesāšanā ir obligāta. Ja apsūdzētais nav ieradies uz tiesas sēdi, krimināllietas iztiesāšanu atliek. Ja apsūdzētais nav ieradies uz tiesas sēdi neattaisnojoša iemesla dēļ vai nav paziņojis par neierašanās iemesliem, tiesa var lemt par viņa atvešanu uz tiesu piespiedu kārtā, par drošības līdzekļa grozīšanu vai piemērošanu. Personu drīkst notiesāt aizmuguriski tikai, ja apsūdzētais atrodas ārvalstī un viņa atrašanās vieta nav zināma, vai, ja apsūdzētais atrodas ārvalstī un ierašanos tiesā nav iespējams nodrošināt. Tomēr apsūdzētais var pārsūdzēt tiesas nolēmumu, kas tika pieņemts aizmuguriski, apelācijas kārtībā 30 dienu laikā no dienas, kad viņš uzzināja vai viņam bija jāuzzina par tiesas pieņemto nolēmumu.

389. **Krimināllikums** paredz, ka ikvienai kriminālprocesā iesaistītajai personai ir tiesības neliecināt pret sevi vai atzīt sevi par vainīgu. Turklāt saskaņā ar **Kriminālprocesa likumu** aizturētajam, aizdomās turētajam un apsūdzētajam ir tiesības atteikties sniegt liecību.

390. Saskaņā ar **Krimināllikuma** 302.pantu par liecinieka vai cietušā nepamatotu atteikšanos pirmstiesas izmeklēšanas iestādē vai tiesā dot liecību iestājas kriminālatbildība. Saskaņā ar **Krimināllikuma** 300.pantu par liecinieka vai cietušā apzināti nepatiesu liecību vai eksperta apzināti nepatiesu atzinumu, vai tulka apzināti nepatiesu tulkojumu pirmstiesas izmeklēšanā, tiesā, notāram vai tiesu izpildītājam, vai pieteicēja ar zvērestu apliecinātu apzināti nepatiesu paskaidrojumu tiesai administratīvajā lietā iestājas kriminālatbildība.

391. Saskaņā ar **Kriminālprocesa likuma** 130.pantu Kriminālprocesa laikā iegūtās ziņas par faktiem ir pieļaujams izmantot kā pierādījumus, ja tās iegūtas un procesuāli nostiprinātas Kriminālprocesa likumā noteiktajā kārtībā. Par nepieļaujamām un pierādīšanā neizmantojamām atzīstamas tādas ziņas par faktiem, kuras iegūtas, pārkāpjot Kriminālprocesa likumā noteiktās prasības, tajā skaitā izmantojot vardarbību, draudus, šantāžu, viltu vai spaidus.

392. **Kriminālprocesa likuma** 4.sadaļa regulē noteikumus par speciālo procesuālo aizsardzību, kas paredz cietušo, liecinieku un citu personu, kuras liecina vai liecinājušas kriminālprocesā par smagiem vai sevišķi smagiem noziegumiem, kā arī nepilngadīgo, kas liecina par **Krimināllikuma** 161.(dzimumsakari, pederastija un lezbiānisms ar personu, kura nav sasniegusi sešpadsmit gadu vecumu), 162.(pavešana netiklībā) un 174.(cietsirdība un vardarbība pret nepilngadīgo) pantā paredzētajiem noziegumiem, un personu, kuru apdraudējums var ietekmēt minētās personas, dzīvības, veselības un citu likumisko interešu aizsardzību.

393. 2005.gada 1.oktobrī spēkā stājās **Personu speciālās aizsardzības likums**, kura mērķis ir nodrošināt to personu dzīvības, veselības un citu likumisko interešu aizsardzību, kuras liecina kriminālprocesā vai piedalās smaga vai sevišķi smaga nozieguma atklāšanā, izmeklēšanā vai iztiesāšanā.

Kriminālprocesa īpatnības, ja tiesājamais ir nepilngadīga persona

394. Krimināllikums paredz nepilngadīgo personu kriminālatbildības īpatnības, nosakot speciālas kriminālprocesuālo darbību veikšanas īpatnības un īpašus soda piemērošanas noteikumus (sīkāk skat. 192., 241., 268., 284.-296.rindkopu, pielikumu Nr.3, 5, 6, 7).

Pārsūdzēšanas tiesības kriminālprocesā

395. Saskaņā ar **Kriminālprocesa likumu** apsūdzētajam ir tiesības uz apelāciju un kasāciju. Apelācijas sūdzību var iesniegt apsūdzētais vai viņa pārstāvis, cietušais un viņa pārstāvis. Turklāt jānorāda, ka saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 556.pantu apelācijas sūdzības atsaukums tiesai nav saistošs, ja apelācijas sūdzību atsauc nepilngadīgais vai persona, kurai tās fizisko vai psihisko trūkumu dēļ obligāti nodrošināma aizstāvība, vai nepilngadīgā vai šādas personas aizstāvis vai pārstāvis, kā arī gadījumos, ja apelācijas instances tiesa konstatē acīmredzamu Krimināllikuma vai šā likuma pārkāpumu, kura dēļ pārsūdzētais nolēmums atceļams vai grozāms, lai samazinātu apsūdzības apjomu, mīkstinātu sodu vai izbeigtu lietu. Pamatojoties uz Kriminālprocesa likuma 571.pantu, kasācijas sūdzību var iesniegt apsūdzētais, viņa aizstāvis, cietušais, viņa pārstāvis un likumiskais pārstāvis.

396. Saskaņā ar 1993.gada 16.decembra likuma **Par tiesu varu** 16.pantu tiesas spriedums stājas likumīgā spēkā pēc tam, kad izbeidzies tā pārsūdzēšanas vai noprotēšanas termiņš un tas nav pārsūdzēts vai noprotēts vai arī augstāka tiesa, izskatot sūdzību vai protestu, to atstājusi negrozītu vai arī to grozījusi, spriedumu neatceļot.

397. **Kriminālprocesa likuma** 344.pantā ir ietverts *reformatio in peius* aizlieguma princips, kas nosaka, ka amatpersona vai tiesa, kura izlemj sūdzību, nevar atcelt agrāk pieņemto nolēmumu, ja tas var radīt stāvokļa pasliktināšanos personai, kura iesniegusi sūdzību vai kuras interesēs tā iesniegta.

Tiesības saņemt kompensāciju nepamatotas notiesāšanas rezultātā

398. Saskaņā ar likumu **Par izziņas iestādes, prokuratūras vai tiesas nelikumīgas vai nepamatotas rīcības rezultātā nodarīto zaudējumu atlīdzināšanu** ja izziņas iestādes, prokuratūras vai tiesas nelikumīgas vai nepamatotas rīcības rezultātā, viņiem pildot dienesta pienākumus, nodarījušas fiziskai personai zaudējumus, tām ir pienākums šos zaudējumus atlīdzināt. Likums paredz, ka tiesiskais pamats nodarīto zaudējumu atlīdzināšanai ir: 1) attaisnojošs tiesas spriedums neatkarīgi no attaisnošanas motīviem; 2) krimināllietas izbeigšana personu rehabilitējošu apstākļu dēļ; 3) administratīvā aresta atzīšana par nelikumīgu un administratīvās lietvedības izbeigšana.

399. Saskaņā ar minēto likumu persona ir tiesīga prasīt zaudējumu atlīdzību šādos gadījumos: 1) tai piespriests kriminālsods, un tā šo sodu izcietusi; 2) tai piemērots drošības līdzeklis – apcietinājums vai mājas arests; 3) tā tikusi aizturēta Kriminālprocesa likumā noteiktajā kārtībā; 4) tai piemēroti Krimināllikumā paredzētie medicīniska rakstura piespiedu līdzekļi; 5) tā piespiedu kārtā ievietota ārstniecības iestādē Kriminālprocesa likumā noteiktajā kārtībā; 6) kā apsūdzētais krimināllietā tā atstādināta no amata; 7) tai piemērots administratīvais sods – administratīvais arests; 8) tā sakarā ar saukšanu pie kriminālatbildības izmantojusi zvērināta advokāta juridisko palīdzību. Persona nav tiesīga saņemt zaudējumu atlīdzību, ja ir pierādīts, ka pirmstiesas izmeklēšanas vai iztiesāšanas gaitā tā apzināti uzņēmusies citas personas vainu vai citādi ar apzinātām darbībām izraisījusi tai nodarīto zaudējumu rašanos.

400. Statistikas datus par prokuratūrā izskatītajiem iesniegumiem un kompensācijām saistībā ar likuma **Par izziņas iestādes, prokuratūras vai tiesas nelikumīgas vai nepamatotas rīcības rezultātā nodarīto zaudējumu atlīdzināšanu** prasībām skat. pielikumā Nr.7.

Dubultās sodīšanas nepieļaujamība

401. **Kriminālprocesa likuma** 25.pants paredz *ne bis in idem* principu, nosakot, ka personu par vienu un to pašu noziedzīgu nodarījumu var tiesāt un sodīt tikai vienu reizi. Ja, sodot personu, konstatē, ka tai par to pašu nodarījumu ir piemērots administratīvs sods, šis administratīvais sods ir jāatceļ un jāņem vērā, nosakot kriminālsodu. Personu nevar tiesāt un sodīt Latvijā, ja tā par šo pašu nodarījumu notiesāta vai attaisnota ārvalstī, ar kuru Latvijai ir līgums par savstarpēju kriminālspriedumu atzīšanu vai līgums par *ne bis in idem* principa ievērošanu. Ja persona notiesāta citā ārvalstī, atkārtotas tiesāšanas gadījumā sodā ieskaitāma jau izciestā soda daļa.

402. Minētais pants paredz arī gadījumus, kuri nav uzskatāmi par atkārtotu tiesāšanu:

- 1) krimināllietas atkārtota iztiesāšana jebkuras instances tiesā, ja iepriekšējais tiesas nolēmums atcelts likumā noteiktajā pārsūdzības kārtībā pirms tā spēkā stāšanās;
- 2) krimināllietas jauna iztiesāšana uz jaunatklātu apstākļu pamata likumā noteiktajos gadījumos un kārtībā. Krimināllikumā paredzētajos gadījumos krimināllietu ar spēkā stājušos spriedumu var atkārtoti iztiesāt notiesātās personas stāvokļa uzlabošanai. Personu nevar tiesāt un sodīt Latvijā, ja tā par šo pašu nodarījumu notiesāta vai attaisnota ārvalstī, ar kuru Latvijai ir līgums par savstarpēju kriminālspriedumu atzīšanu vai līgums par *ne bis in idem* principa ievērošanu. Ja persona notiesāta citā ārvalstī, atkārtotas tiesāšanas gadījumā sodā ieskaitāma jau izciestā soda daļa.

Civilprocess

403. Lai nodrošinātu Satversmē garantētās tiesības uz taisnīgu tiesu, 2004.gada 12.februārī tika izdarīti grozījumi **Civilprocesa likuma** 83.pantā, ar kuriem tika noteikts, ka par pilnvarotu pārstāvi civilprocesā var būt jebkura fiziskā persona, ievērojot Civilprocesa likumā noteiktos ierobežojumus. Agrāk par pārstāvi civilprocesā varēja būt tikai likumā atrunātais šaurais subjektu loks (piemēram, advokāts).

404. Ar 2004.gada 17.jūnijā Saeimā pieņemtajiem grozījumiem **Civilprocesa likumā** uzlabota tiesas spriedumu izpilde uzturlīdzekļu piedziņas lietās un palielināts piedzīto uzturlīdzekļu apmērs, nosakot, ka Uzturlīdzekļu garantiju fonds bezstrīdus kārtībā piedzīs no parādnieka uzturlīdzekļus, kas parādnieka bērniem būs izmaksāti no Uzturlīdzekļu garantiju fonda (spēkā no 2004.gada 1.jūlija).

405. 2008.gada 1.jūlijā stājās spēkā grozījumi **Civilprocesa likumā**, ar kuriem noteikts, ka apelācijas instances tiesas spriedums stājās spēkā, kad beidzies termiņš tā pārsūdzēšanai kasācijas kārtībā un spriedums nav pārsūdzēts. Minētajos grozījumos ir iekļautas arī normas, kas pilnveido Civilprocesa likumā iekļauto kasācijas institūtu.

Tiesu sistēma

406. 2004.gada 5.janvārī darbu sāka TM padotībā esoša tiešās pārvaldes iestāde – Tiesu administrācija, kas organizē un nodrošina rajonu (pilsētu) tiesu, apgabaltiesu un zemesgrāmatu nodaļu administratīvo darbu. Tiesu administrācija darbojas uz 2003.gada 16.decembra MK noteikumu Nr.720 „*Tiesu administrācijas nolikums*” pamata, kas noteic Tiesu administrācijas darba organizācijas funkcijas.

407. Laika periodā no 2004.gada līdz 2008.gada 30.jūnijam likumā **Par tiesu varu** veikti šādi grozījumi:

- o Ar 2005.gada 21.oktobra grozījumiem likums tika papildināts ar 3¹. nodaļu, kas noteic informācijas pieejamību, proti, tiesas nolēmumu pieejamību, lietas materiālu pieejamību, informācijas atteikuma apstrīdēšanas un pārsūdzēšanas kārtību.
- o Saskaņā ar 2008.gada 18.aprīļa grozījumiem 29.pantā tika noteikts, ka rajona (pilsētas) tiesai var būt struktūrvienības – tiesu nami, kurus izvieto attiecīgās rajona (pilsētas) tiesas darbības teritorijā. Minētais grozījums veikts ar mērķi efektīvizēt tiesu darba organizāciju un nodrošināt nejausības principa lietu sadalē realizāciju. Lai veicinātu tiesu darba caurskatāmību un atklātumu, likums tika papildināts ar 28.⁷pantu, nosakot, ka ar tiesu darbu saistītā informācija publicējama mājas lapā internetā.
- o Lai nodrošinātu augstu kvalifikācijas prasību izvirzīšanu tiesneša amata kandidātiem ar 2008.gada 18.aprīļa grozījumiem 52.panta pirmās daļas 4. un 5.punktā veikti precizējoša rakstura izmaiņas, papildinot punktus ar norādi par valsts atzīta otrā līmeņa augstākās izglītības diploma tiesību zinātnēs nepieciešamību.
- o Lai ierobežotu juridisko profesiju pārstāvju darbību, ja veikti ētikas pārkāpumi ar 2008.gada 18.aprīļa grozījumiem likumā veikti izmaiņas, nosakot, ka par tiesneša amata kandidātu nevar būt personas, kuras, pamatojoties uz lēmumu disciplinārlietā, atceltas no tiesneša amata, no zvērināta tiesu izpildītāja, zvērināta tiesu izpildītāja palīga, zvērināta notāra, zvērināta notāra palīga amata, izslēgtas no zvērinātu advokātu vai zvērinātu advokātu palīgu skaita vai atlaistas no prokurora amata un no disciplinārlietā pieņemtā lēmuma spēkā stāšanās brīža nav pagājuši pieci gadi.
- o Ar minētajiem grozījumiem likumā iekļauts uzdevums MK noteikt tiesneša amata kandidātu atlases, stažēšanās un kvalifikācijas eksāmena kārtības kārtību nolūkā izveidot skaidru un atklātu tiesneša amata kandidāta atlases procedūru, vienlaikus nodrošinot tikai augsti kvalificētu kandidātu virzību iecelšanai tiesneša amatā.
- o Ar minētajiem grozījumiem likums tika papildināts ar 14¹. nodaļu „Tiesnešu ētikas komisija”. Atbilstoši likuma 91¹.pantam Tiesnešu ētikas komisija ir koleģiāla tiesnešu pašpārvaldes institūcija, kuras pamatmērķis ir sniegt atzinumus par ētikas normu interpretāciju un pārkāpumiem, kā arī skaidrot tiesnešu ētikas normas.

408. Statistikas datus par kopējo tiesnešu skaitu, dzimumu, pret tiesnešiem ierosināto disciplinārlietu skaitu un to virzību, statistikas datus par tiesās izskatītajām lietām, datus par tiesnešu vakancu aizpildījumu, kā arī datus par vidējo lietu izskatīšanas vidējo svērto ilgumu tiesās skat. pielikumā Nr.10.

PAKTA 15. PANTS

409. Latvijas Republikas atsaucas uz otrajā kārtējā ziņojumā minēto informāciju (skat. CCPR/C/LVA/2002/2, 234.-236.rindkopu), ka izmaiņas normatīvajos tiesību aktos attiecībā uz likuma atpakaļejošā spēka principa darbību pārskata periodā nav bijušas.

PAKTA 16. PANTS

410. Latvijas Republika atsaucas uz otrajā kārtējā ziņojumā sniegto informāciju (skat. CCPR/C/LVA/2002/2, 237.-239.rindkopu) un informē, ka izmaiņas normatīvajos aktos pārskata periodā nav bijušas.

PAKTA 17. PANTS

411. Personas tiesības uz personiskās dzīves neaizskaramību, mājokļa neaizskaramību, korespondences noslēpumu, goda un cieņas aizsardzību ir paredzētas gan **Satversmē** (95., 96.pants), gan arī vairākos citos tiesību aktos, kas regulē sabiedriskās attiecības specifiskās jomās.

412. Saskaņā ar **Administratīvo pārkāpumu kodeksa** 201⁴.pantu sods par masu informācijas līdzekļu izmantošanu, lai iejauktos personiskajā dzīvē ir līdz 250 LVL. Saskaņā ar Administratīvo pārkāpumu kodeksa 201⁸.pantu sods preses vai cita masu informācijas līdzekļa redaktoram (galvenajam redaktoram), ja viņš masu informācijas līdzeklī izpauž informācijas avotu, kuru tas rakstveidā apņēmis neizpaust, ir līdz 250 LVL. Administratīvo pārkāpumu kodeksa 45³.pantā ir paredzēta atbildība par ārstniecības procesā iegūto konfidenciālo ziņu nelikumīgu izpaušanu (paredzētais sods ir līdz 250 LVL).

413. Atbilstoši 1998.gada 29.oktobra **Informācijas atklātības likuma** 5.panta otrās daļas 4.punktam informācija par fiziskās personas privāto dzīvi ir uzskatāma par ierobežotas pieejamības informāciju. Saskaņā ar minētā likuma 16.pantu, ja sakarā ar ierobežotas pieejamības informācijas nelikumīgu izpaušanu tās īpašniekam vai citai personai radīts kaitējums vai būtiski aizskartas to likumiskās intereses, šīs personas ir tiesīgas prasīt kaitējuma atlīdzināšanu vai aizskarto tiesību atjaunošanu, ja persona neatļauti izpaudusi informāciju, kas atzīta par ierobežotas pieejamības informāciju, tā saucama pie disciplināratbildības vai kriminālatbildības.

414. 2000.gada 23.marta **Fizisko personu datu aizsardzības likuma** 6.pants noteic, ka ikvienai fiziskajai personai ir tiesības uz savu personas datu aizsardzību. Personas datu apstrāde ir pieļaujama tikai ievērojot likumā ietvertos nosacījumus. Datu subjektam ir tiesības pieprasīt, lai viņa personas datus papildina vai izlabo, kā arī pārtrauc to apstrādi vai iznīcina tos, ja personas dati ir nepilnīgi, novecojuši, nepatiesi, pretlikumīgi iegūti vai arī tie vairs nav nepieciešami vākšanas mērķim. Visas valsts un pašvaldību institūcijas, fiziskās un juridiskās personas, kas veic vai vēlas uzsākt personas datu apstrādi, reģistrē to Fizisko personu datu aizsardzības likumā noteiktajā kārtībā.

415. Atbilstoši **Administratīvā procesa likuma** 54.panta otrajai daļai informāciju, kas atklāj tās personas identitāti, kura ziņojusi par tiesībpārkāpumu, var sniegt tikai ar šīs personas piekrišanu. Saskaņā ar minētā likuma 59.panta trešo daļu, ja nepieciešamā informācija satur ziņas par fiziskās personas privāto dzīvi, iestāde paskaidro privātpersonai, uz kāda normatīvā akta pamata un kādam mērķim iestāde šīs ziņas vēlas iegūt, kā arī to, vai privātpersonai šīs ziņas saskaņā ar ārējo normatīvo aktu jāsniedz obligāti vai to sniegšana ir brīvprātīga.

416. Saskaņā ar **Iesniegumu likuma** (sīkāk skat. 4.rindkopu) 9.pantu ir aizliegts bez iesnieguma iesniedzēja piekrišanas izpaust informāciju, kas atklāj viņa identitāti, izņemot gadījumu, kad iestādei saskaņā ar likumu šāda informācija ir jāizpauž.

417. 2007.gada 1.jūnijā stājās spēkā **Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa** 204¹⁶.pants, saskaņā ar kuru ir noteikta administratīvā atbildība par komerciāla paziņojuma sūtīšanas aizlieguma pārkāpšanu.

418. Saskaņā ar 2004.gada 12.februāra grozījumiem **Krimināllikuma** 143.pantā, kurš paredz kriminālatbildību par nelikumīgu iekļūšanu dzīvoklī pret tajā dzīvojošās personas gribu, šā panta otrā daļa, kas paredz sodīšanu par tādām pašām darbībām, lietojot vardarbību, draudus vai patvaļīgi piesavinoties valsts amatpersonas nosaukumu, tika papildināta ar iespēju uzlikt vainīgajam alternatīvo sodu – piespiedu darbu.

419. Saskaņā ar 2004.gada 29.aprīļa grozījumiem **Krimināllikumā** 144.pantā, par personas korespondences, pa telekomunikāciju tīkliem pārraidāmās informācijas noslēpuma tīšu pārkāpšanu, kā arī par tādās informācijas un programmu noslēpuma tīšu pārkāpšanu, kas paredzētas lietošanai sakarā ar datu elektronisko apstrādi, soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu līdz piecdesmit minimālajām mēnešalgām, atņemot tiesības uz zināmu nodarbošanos uz laiku līdz pieciem gadiem vai bez tā. Par tādām pašām darbībām, ja tās izdarītas mantkārīgā nolūkā, soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz pieciem gadiem vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu līdz 100 minimālajām mēnešalgām, atņemot tiesības uz zināmu nodarbošanos uz laiku līdz pieciem gadiem vai bez tā.

420. Atbilstoši 2004.gada 12.februāra grozījumiem **Krimināllikuma** 156.pantā, par tīšu personas goda aizskaršanu vai cieņas pazemošanu mutvārdos, rakstveidā vai ar darbību soda ar piespiedu darbu vai ar naudas sodu līdz 50 minimālajām mēnešalgām. Minētie grozījumi paredz arī sankcijas izmaiņas **Krimināllikuma** 157.pantā, kurš nosaka, ka par apzināti nepatiesu, otru personu apkaunojošu izdomājumu tīšu izplatīšanu iespiestā vai citādā veidā pavairotā sacerējumā, kā arī mutvārdos, ja tā izdarīta publiski (neslavas celšana), soda ar piespiedu darbu vai ar naudas sodu līdz 60 minimālajām mēnešalgām.

421. Tāpat **Krimināllikuma** 158.pants paredz kriminālatbildību par tīšu goda aizskaršanu vai neslavas celšanu masu saziņas līdzeklī, pa ko soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz vienam gadam vai ar arestu, vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu līdz 30 minimālajām mēnešalgām.

422. **Kriminālprocesa likuma** 12.pants nosaka, ka cilvēktiesības drīkst ierobežot tikai tajos gadījumos, kad to prasa sabiedrības drošības apsvērumi, un tikai šajā likumā noteiktajā kārtībā atbilstoši noziedzīgā nodarījuma raksturam un bīstamībai. Pārkāpt publiski nepieejamas vietas neaizskaramību, korespondences un sakaru līdzekļu noslēpumu drīkst vienīgi ar izmeklēšanas tiesneša piekrišanu. Procesa virzītāja, īpaši pilnvarotā prokurora un izmeklēšanas tiesneša pienākums ir aizsargāt personas privātās dzīves noslēpumu un komercnoslēpumu. Ziņas par to drīkst iegūt un izmantot tikai tad, ja tas ir nepieciešams pierādāmo apstākļu noskaidrošanai. Fiziskajai personai ir tiesības pieprasīt, lai krimināllietā netiek iekļautas ziņas par šīs personas pašas vai tās saderinātā, laulātā, vecāku, vecvecāku, bērnu, mazbērnu, brāļu un māsu privāto dzīvi, komercdarbību un mantisko stāvokli, ja tas nav nepieciešams krimināltiesisko attiecību taisnīgai noregulēšanai.

423. **Kriminālprocesa likums**, tāpat kā Kriminālprocesa kodekss, uzskaita gadījumus, kuros valsts varas pārstāvjiem ir tiesības iejaukties personas tiesībās uz privātās un ģimenes dzīves, mājokļa un korespondences neaizskaramību, ievērojot likumā noteikto kārtību. Likumā ir paredzētas šādas procesuālās darbības: kratīšana, personas kratīšana, kratīšana diplomātisko un konsulāro pārstāvniecību telpās, izņemšana. Kratīšanu izdara ar izmeklēšanas tiesneša vai tiesas lēmumu. Izmeklēšanas tiesnesis lēmumu pieņem, pamatojoties uz procesa virzītāja pieteikumu un tam pievienotajiem materiāliem. Izņemšanu izdara ar procesa virzītāja lēmumu

424. **Kriminālprocesa likuma** 11.nodaļa paredz arī speciālās procesuālās darbības: korespondences kontrole; sakaru līdzekļu kontrole; elektroniskajā informācijas sistēmā esošo datu kontrole; pārraidīto datu satura kontrole; vietas vai personas audiokontrole; vietas videokontrole; personas novērošana un izsekošana; objekta novērošana; speciālais izmeklēšanas eksperiments; salīdzinošajai izpētei nepieciešamo paraugu iegūšana speciālā veidā. Šīs darbības veic procesa virzītājs vai iestādes un personas viņa uzdevumā, pamatojoties uz izmeklēšanas tiesneša lēmumu. Ja šādas darbības realizācijai nepieciešams izmantot operatīvās darbības līdzekļus un metodes, to uzdod veikt tikai ar likumu īpaši pilnvarotām valsts iestādēm. Speciālās izmeklēšanas darbības drīkst veikt, vienīgi izmeklējot smagus vai sevišķi smagus noziegumus.

425. Saskaņā ar 1993.gada 16.decembra **Operatīvās darbības likuma** 7.pantu operatīvā korespondences kontrole, operatīvā informācijas iegūšana no tehniskajiem līdzekļiem, operatīvā nepublisku sarunu slepena noklausīšanās (arī pa tālruni, ar elektroniskajiem un cita veida sakaru līdzekļiem) un operatīvā iekļūšana veicama tikai sevišķajā veidā un ar Augstākās tiesas priekšsēdētāja vai viņa īpaši pilnvarota Augstākās tiesas tiesneša akceptu. Gadījumos, kad jārikojas nekavējoties minētās darbības pasākumus var veikt bez tiesneša akcepta. Par to 24 stundu laikā jāpaziņo prokuroram un 72 stundu laikā jāsaņem tiesneša akcepts.

426. Saskaņā ar 2006.gada 26.janvāra grozījumiem Civillikums tika papildināts ar 2352.¹ pantu, kas nosaka personas tiesības uz godu un cieņu aizskarošu ziņu atsaukšanu. Minētais pants nosaka, ka, ja personas godu un cieņu aizskarošās ziņas izplatītas presē, tad gadījumā, kad tās neatbilst patiesībai, šīs ziņas presē arī jāatsauc. Ja personas godu un cieņu aizskarošās ziņas, kas neatbilst patiesībai, ietvertas dokumentā, šāds dokuments jāapmaina. Citos gadījumos atsaukšanas kārtību nosaka tiesa. Par prettiesisku personas godu un cieņu aizskaršanu cietušajam ir tiesības uz mantisku kompensāciju, kuras apmēru nosaka tiesa.

427. Statistikas datus par krimināllietām pirmās instances tiesās pēc Krimināllikuma 156., 157., 158.panta 2004.-2008.gadā, datus par spēkā stājušos nolēmumu izskatīšanas rezultātiem pēc Krimināllikuma 156.-158.panta 2004. – 2008.gadā, datus par Datu valsts inspekcijā iesniegto sūdzību/prasību skaitu par nelikumīgu un patvarīgu iejaukšanos tiesībās uz privātumu skat. pielikumā Nr.11.

Tiesības uz mājokli

428. Latvijas Republikas normatīvie tiesību akti un valsts atbalsts aizsargā sociāli neaizsargātās sabiedrības grupas pret mājokļa zaudēšanas risku.

429. 1997.gada 12.jūnijā ir pieņemts likums **Par sociālajiem dzīvokļiem un sociālajām dzīvojamām mājām**, nosakot sociālā dzīvokļa un sociālās dzīvojamās mājas tiesisko statusu, to veidošanas un finansēšanas principus, to personu loku, kuras ir tiesīgas īrēt sociālos dzīvokļus, kā arī kārtību, kādā pašvaldības sniedz sociālo palīdzību, izīrējot sociālos dzīvokļus.

430. Saskaņā ar 1996.gada 3.oktobra grozījumiem 1992.gada 29.septembra likuma **Par invalīdu medicīnisko un sociālo aizsardzību** 15.panta ceturtajā daļā personām ar invaliditāti mājokļa pielāgošanai izsniegtie bankas kredītu procenti pilnībā vai daļēji tiek segti MK noteiktajā kārtībā. Minētie noteikumi paredz, ka tiesības uz kredīta procentu segšanu invalīdiem, kuri, ņemot vērā ergoterapeitu, ārstējošā ārsta vai sociālā dienesta

ieteikumu, par kredīta līdzekļiem ir pielāgojuši mājokli, lai mazinātu invaliditātes ietekmi un pašaprūpes un integrācijas spējām.

431. 2001.gada 6.decembrī pieņemts likums **Par palīdzību dzīvokļa jautājumu risināšanā**, kas nosaka, kuras personas ir tiesīgas saņemt valsts palīdzību dzīvojamo telpu jautājumu risināšanā, kā arī kārtību, kādā tiek sniegta palīdzība iedzīvotājiem dzīvokļa jautājumu risināšanā. Likumā ir noteikti sekojoši palīdzības veidi: pašvaldībai piederošās vai tās nomātās dzīvojamās telpas izīrēšana, sociālā dzīvokļa izīrēšana, nodrošināšana ar pagaidu dzīvojamo telpu, palīdzība īrētās dzīvojamās telpas apmaiņā pret citu īrējamu dzīvojamo telpu, pabalsta piešķiršana dzīvojamās telpas īres maksas un maksas par pakalpojumiem, kas saistīti ar dzīvojamās telpas lietošanu, segšanai, vienreizēja pabalsta piešķiršana dzīvojamās telpas vai dzīvojamās mājas remontam, vienreizēja dzīvojamās telpas atbrīvošanas pabalsta piešķiršana, dzīvojamās telpas remonts, palīdzība dzīvojamās telpas iegādei vai būvniecībai un palīdzība dzīvojamās mājas renovācijai un restaurācijai. 2007.gada 28.augustā tika pieņemti MK noteikumi Nr.595 „*Kārtībā, kādā valsts piedalās dzīvojamās telpas atbrīvošanas pabalsta finansiālajā nodrošināšanā*”, nosakot kārtību, kādā likumā **Par palīdzību dzīvokļa jautājumu risināšanā** paredzētajām personām tiek piešķirts valsts nodrošinātais dzīvojamās telpas atbrīvošanas pabalsts.

432. Ar 2001.gada 5.jūlija grozījumiem (spēkā no 2002.gada 1.janvāra) likums **Par dzīvojamo telpu īri** tika papildināts ar nodaļu, kas paredz, ka pašvaldības sniedz palīdzību maznodrošinātiem īrniekiem, kuri tiek izlikti no dzīvojamās telpas sakarā ar dzīvojamās telpas īres maksas vai maksas par pamatpakalpojumiem nemaksāšanu vairāk nekā trīs mēnešus, sakarā ar to, ka mājas īpašnieks (izīrētājs) pieņemis lēmumu māju nojaukt vai veikt mājas kapitālo remontu un ja, maznodrošinātais īrnieks ir pensionārs vai ir darbnespējīgs invaliditātes dēļ vai, ja ir nepilngadīgs bērns, aizgādībā esoša persona vai maznodrošināts pensionārs, vai arī maznodrošināta persona, kura ir darbnespējīga invaliditātes dēļ. Tai pašā laikā likums paredz iespēju pašvaldībām pašām noteikt iedzīvotāju kategorijas, kam tiks sniegta palīdzība, ja personas tiek izliktas no dzīvojamās telpas. Papildus, likums nosaka bāriņtiesu un pašvaldību pienākumus palīdzības nodrošināšanā. Tiesas sprieduma izpilde par īrnieku izlikšanu no dzīvojamās telpas sakarā ar savlaicīgu īres vai komunālo maksājumu nenomaksāšanu tiek atlikta līdz brīdim, kad pašvaldība ierāda īrniekam citu dzīvojamo telpu.

433. Ar 2005.gada 5.aprīļa MK noteikumiem Nr.237 “*Kārtība, kādā pašvaldībām piešķiramas valsts mērķdotācijas dzīvokļa jautājumu risināšanai*” tiek noteikta valsts budžeta mērķdotāciju piešķiršanas nosacījumi un kārtība, kādā izvērtējami pašvaldību pieprasījumi dzīvojamo māju būvniecībai, neizīrētu dzīvojamo māju renovācijai, būvju pārbūvei (rekonstrukcijai) par dzīvojamām mājām, jaunbūvējamo daudzdzīvokļu namu (kuru būvdarbi pārtraukti) pabeigšanai vai atsevišķu dzīvokļa īpašumu iegādei pašvaldību pastāvīgās funkcijas – palīdzības sniegšana iedzīvotājiem dzīvokļa jautājumu risināšanā – nodrošināšanai.

434. Lai noregulētu kārtību, kādā valsts sniedz palīdzību dzīvojamās telpas iegādei vai būvniecībai, izsniedzot galvojumu, tika pieņemta virkne MK noteikumu: 2005.gada 16.augusta MK noteikumi Nr.608 „*Kārtība, kādā ģimenēm ar bērniem sniedz galvojumu aizdevumam dzīvojamās telpas (mājokļa) iegādei vai būvniecībai*”, 2005.gada 16.augusta MK noteikumi Nr.609 „*Kārtība, kādā sniedz palīdzību dzīvojamās telpas iegādei vai būvniecībai, izsniedzot attiecīgu galvojumu*”, 2005.gada 16.augusta noteikumi Nr.610 „*Kārtība, kādā dzīvokļu īpašniekiem sniedz galvojumu aizdevumam daudzdzīvokļu mājas renovācijai vai rekonstrukcijai*”. 2006.gada 29.augusta MK noteikumi Nr.711 „*Kārtība,*

kādā pašvaldības izvēlas piedāvājumus un slēdz līgumus par dzīvojamās telpas vai dzīvojamās mājas nomu” paredz kārtību, kādā pašvaldības realizē tiesības vienoties ar dzīvojamo māju īpašniekiem vai valdītājiem par tiem piederošu vai to valdījumā esošu neizīrētu dzīvojamo māju vai atsevišķu neizīrētu dzīvojamo telpu iznomāšanu pašvaldībai, kā arī kārtību, kādā pašvaldības izvēlas atbilstošākos dzīvojamo māju īpašnieku vai valdītāju piedāvājumus.

435. 2008.gada 18.septembrī tika pieņemti grozījumi **Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma** 35.panta pirmajā un piektajā daļā, kas nosaka, ka pašvaldība no pamatbudžeta izmaksā pabalstu garantētā minimālā ienākuma līmeņa nodrošināšanai un dzīvokļa pabalstu. Dzīvokļa pabalstu apmēru, izmaksas kārtību un personas, kuras ir tiesīgas saņemt šo pabalstu, nosaka pašvaldības saistošajos noteikumos.

Tiesību ierobežojumi

436. Kopš 1998.gada 6.novembra grozījumiem **Satversmes** 116.pantā definēti pieļaujamie Satversmē aizsargāto cilvēktiesību ierobežojumi. Saskaņā ar šo pantu, *inter alia*, personas tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību var tikt ierobežotas likumā paredzētos gadījumos ar mērķi aizsargāt citu personu tiesības, demokrātisku valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību.

437. Pamats tiesību ierobežojumiem, kas minēti Pakta 17.pantā, var būt kriminālsods – brīvības atņemšana, tā arī dažādi procesuālie piespiedu līdzekļi. **LSIK** 49.pants paredz, ka notiesātajiem atļauts nosūtīt un saņemt vēstules un telegrammas bez skaita ierobežojumiem. Tomēr sarakste starp notiesātajiem brīvības atņemšanas vietās, ja viņi nav radinieki vai laulātie, aizliegta.

438. Notiesātajiem adresētās vēstules un telegrammas izsniedz, kā arī viņu vēstules un telegrammas nosūta adresātiem brīvības atņemšanas vietas administrācija ne vēlāk kā triju dienu laikā no vēstules un telegrammas saņemšanas vai nodošanas dienas. Notiesātajiem adresētās un viņu adresātiem nosūtāmās vēstules un telegrammas var aizturēt, ja: to saturs apdraud soda izpildes mērķus, brīvības atņemšanas iestādes drošību un tajā noteikto kārtību; to satura tālāknodešana varētu veicināt kāda krimināli vai administratīvi sodāma nodarījuma izdarīšanu; tās varētu apdraudēt citas personas ar likumu aizsargātās tiesības un intereses.

439. Notiesātajiem ir atļautas telefonsarunas par saviem vai adresāta līdzekļiem tādā skaitā, kāds noteikts attiecīgā veida brīvības atņemšanas iestādē un atbilst soda izciešanas režīma pakāpei. Telefonsarunas, izņemot telefonsarunas ar advokātu, tiek kontrolētas.

440. Cilvēktiesības tiek ierobežotas, arī piemērojot dažādus procesuālos piespiedu līdzekļus. Saskaņā ar **Kriminālprocesa likuma** 271.panta otro daļu apcietinājuma piemērošana ir pamats personas tiesību ierobežošanai un ļauj ierobežot apcietinātās personas tikšanos un sazināšanos, izņemot tikšanos ar aizstāvi, kontrolēt apcietinātās personas korespondenci un sarunas. Tomēr ierobežojumu apjomu likumā noteiktajās robežās katram apcietinātajam izmeklēšanas tiesnesis vai tiesa nosaka individuāli, izvērtējot izmeklētāja vai prokurora priekšlikumus, uzklusot apcietinātā viedokli, kā arī ņemot vērā noziedzīga nodarījuma raksturu un apcietināšanas iemeslu.

441. Statistikas datus par Tiesībsarga birojā izskatītajām sūdzībām par tiesībām uz privāto dzīvi pārkāpšanu skat. pielikumā Nr.2.

Vispārējās jurisdikcijas tiesu spriedumi

442. Pārskata periodā Latvijas vispārējās jurisdikcijas tiesās tika skatītas nozīmīgas lietas, kas ietekmē ar privātās dzīves neaizskaramības pārkāpumiem saistīto nacionālo judikatūru. Tiesvedības process dažās no tām turpinās.

443. Piemēram, 2006.gada 10.martā prasītāja K.D. cēla prasību pret žurnālu „P.D.” par prettiesisku iejaukšanos privātajā dzīvē un morālā kaitējuma piedziņu 5 000 LVL apmērā, norādot, ka 2004.gada 30.novembrī žurnālā publicēts raksts un slēpti uzņemtas fotogrāfijas, kurās redzama prasītāja ar jaundzimušo bērnu rokās iznākam no dzemdību nama. Rīgas apgabaltiesa prasību noraidīja, tomēr Augstākās tiesas Senāts 2008.gada 10.septembrī apelācijas instances tiesas spriedumu atcēla un nosūtīja jaunai izskatīšanai. Šis spriedums ir nozīmīgs, jo pirmo reizi civilprocesuālā kārtībā tika skaitīts jautājums par iejaukšanos privātajā dzīvē saistībā ar personas attēla publicēšanu.

444. Rīgas apgabaltiesa 2007.gada 9.februārī pieņēma spriedumu lietā pēc I.J. prasības pret Latvijas Republikas, Finanšu ministrijas un Valsts ieņēmumu dienesta personā, par prettiesisku iejaukšanos privātajā dzīvē (privātās dzīves, mājokļa un korespondences neaizskaramību). Šajā civillietā ar tiesas spriedumu par labu prasītājai tika piespriesta viena no lielākajām kompensācijām par nodarīto morālo kaitējumu – 100 000 LVL.

445. Tāpat pārskata periodā Latvijas tiesās tika skatīti vairāki prasījumi personisku aizskārumu dēļ. Minētie prasījumi ir saistīti ar 1997.gada 28.jūnijā Talsos notikušo nelaimes gadījumu: IeM rīkotajos svētkos, lūstot autopacēlāja strēlei, no 19 metru augstuma nokrita grozs ar 22 cilvēkiem. Vairāki „Talsu traģēdijas” cietušie ir iesnieguši prasības tiesā pret IeM un Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienestu (VUGD) par morālā kaitējuma atlīdzību un atlīdzības piedziņu sakarā ar nodarītajiem miesas bojājumiem vai sakropļojumu.

446. Piemēram, 2007.gada 2.aprīlī Rīgas apgabaltiesa kā pirmās instances tiesa daļēji apmierināja G.A. un A.A. prasību, piedzenot no IeM un VUGD solidāri atlīdzību par morālo kaitējumu par labu iesniedzējiem katram 50 000 LVL apmērā, jo Talsu traģēdijas rezultātā gāja bojā prasītāju 13 gadus vecais dēls A.A. Augstākā tiesa apelācijas instancē 2008.gada 30.oktobrī atstāja Rīgas apgabaltiesas spriedumu negrozītu. Pastāv iespēja, ka lietā var tikt iesniegta kasācijas sūdzība.

447. 2007.gada 14.aprīlī Rīgas apgabaltiesa izskatīja V.V. prasību pret IeM un VUGD par veselībai nodarītā kaitējuma un morālā kaitējuma atlīdzību. Pirmās instances tiesa piedzina par labu prasītājam V.V. par veselībai nodarīto kaitējumu – 20 000 LVL, par gūto sakropļojumu un izķēmojumu – 40 000 LVL, morālo kaitējumu – 20 000 LVL, kā arī ārstēšanas izdevumus – 967,28 LVL. Lietas izskatīšana apelācijas kārtībā tiks nozīmēta 2009.gadā.

448. 2007.gada 29.oktobrī Rīgas apgabaltiesa kā pirmās instances tiesa izskatīja Andra Z., Aijas Z. prasību pret IeM un VUGD par atlīdzības piedziņu sakarā ar sakropļojumu un par morālā kaitējuma atlīdzību. Tiesa piedzina par labu Andrim Z. par sakropļojumu – 50 000 LVL, morālo kaitējumu – 50 000 LVL, par labu Aijai Z. – morālo kaitējumu – 20 000 LVL. Augstākā tiesa skatīs lietu apelācijas kārtībā 2009.gadā.

449. 2008.gada 12.jūnijā Rīgas apgabaltiesa kā pirmās instances tiesa izskatīja T.P. prasību pret IeM un VUGD un nosprieda piedzīt par labu prasītājam par nodarīto miesas bojājumu

ārstēšanas izdevumiem – 1 541,13 LVL, par nodarīto kaitējumu veselībai – 20 000 LVL, par iegūto sakropļojumu – 15 000 LVL, par morālo kaitējumu – 20 000 LVL. Pirmās instances spriedums pārsūdzēts un lieta apelācijas kārtībā tiks skatīta 2009.gadā.

Garīgās veselības aprūpes nozares attīstība

450. 2008.gada 6.augustā MK tika apstiprinātas *Pamatnostādnes Iedzīvotāju garīgās veselības uzlabošanai 2009.-2014.gadā*. Pamatnostādnes ir izstrādātas, lai noteiktu garīgās veselības jomas prioritātes un turpinātu racionālas, efektīvas un kvalitatīvas garīgās veselības aprūpes nozares attīstību. Pamatnostādņu mērķis ir nodrošināt kvalitatīvu un iedzīvotāju vajadzībām atbilstošu garīgās veselības aprūpi, attīstīt sabiedrībā pamatotu garīgās veselības dienestu; veicināt risināmajās problēmās iesaistīto valsts pārvaldes institūciju sadarbību; sekmēt informētas sabiedrības attīstību garīgās veselības jautājumos.

451. Kopš 2005.gada Latvija ievieš ES finansēto EQUAL projektu garīgi slimo personu reintegrācijai sabiedrībā. Līdz 2007.gadam projekta ietvaros tika novadīti 14 semināri pacientiem un potenciāliem darba devējiem, 243 personām tika nodrošinātas darba vietas.

PAKTA 18.PANTS

Atbilstoši Komitejas 15.rekomendācijai:

15. Komiteja ar gandarījumu ņem vērā, ka 2002.gadā stājās spēkā jaunais Alternatīvā dienesta likums, kas garantē tiesības attiekties no militārā dienesta domas, apziņas vai reliģiskās pārliecības dēļ. Tomēr, Komiteju joprojām uztrauc, ka tikmēr, kamēr nav pieņemti grozījumi Obligātā militārā dienesta likumā, alternatīvā dienesta ilgums ir divas reizes ilgāks nekā militārā dienesta ilgums, un līdz ar to tas ir diskriminējošs. Dalībvalstij būtu jānodrošina, lai alternatīvā dienesta ilgums nebūtu diskriminējošs.

452. Latvijas Republika vēlas informēt, ka sākot ar 2007.gada 1.janvārī, kad spēku zaudēja **Obligātā militārā dienesta likums** un **Alternatīvā dienesta likums**, Latvijas Republika pārgāja uz profesionālu militāro dienestu, kas balstās uz brīvprātības principu.

Tiesības uz reliģijas brīvību

453. Gan **Satversmē** (99.pants), gan citos normatīvajos tiesību aktos ir noteiktas indivīda reliģiskās pārliecības brīvības tiesības. Tādējādi gan valsts institūcijas, gan privātā sektora organizācijas, ka arī fiziskās personas savā darbībā nedrīkst ignorēt indivīda reliģijas brīvības tiesības vai aizskart tās. Valsts aizsargā šīs indivīda tiesības gan ļaujot personai brīvi pievērsties savai reliģijai, gan piemērojot sankcijas tām personām, kuras pretlikumīgi ierobežo vai aizskar personu reliģijas brīvības tiesības.

454. Latvijas Republika atsaucas uz otrajā kārtējā ziņojumā sniegto informāciju (skat. CCPR/C/LVA/2002/2, 259.-267.rinkopu) par reliģisko organizāciju reģistrācijas procesu atbilstoši 1995.gada 7.septembra **Reliģisko organizāciju likuma** prasībām, un papildus norāda, ka statistikas datus par reliģisko organizāciju (draudžu) skaitu, to reģistrācijas un reģistrācijas atteikumu skaitu 2004.-2007.gadu periodā var aplūkot pielikumā Nr.12.

455. Ar reģistrācijas brīdi visām reliģiskajām organizācijām tiek piešķirtas vienādas tiesības organizēt publiskos pasākumus, sludināt mācību, aicināt ārvalstu misionārus. Uz visām reliģiskajām organizācijām vienādi tiek attiecinātas nodokļu likmes, kā arī nodokļu atvieglojumi, jebkura reliģiskā organizācija var pretendēt uz sabiedriskā labuma

organizācijas statusa piešķiršanu. Tādējādi valsts ir nodrošinājusi vienādas reģistrēšanas un darbības iespējas visām reliģiskajām organizācijām.

456. Reliģiskā organizācija netiek reģistrēta, ja nav iesniegti visi likuma norādītie dokumenti, kā arī ja tie neatbilst šā likuma noteikumiem, statūtos (satversmē, nolikumā) fiksētā organizācijas mērķi, mērķi un uzdevumi ir pretrunā ar Satversmi un normatīvajiem tiesību aktiem, reliģiskā organizācija ar savu darbību (mācību) apdraud sabiedrisko drošību vai kārtību, veselību vai morāli, citu cilvēku tiesības un brīvības, sludina reliģiskās neiecietības un naida idejas vai citādi ir pretrunā ar likumu.

457. Atbilstoši **Reliģisko organizāciju likuma** noteikumiem iestāties draudzē un tajā darboties ir tiesības ikvienam Latvijas iedzīvotājam. Tieša vai netieša iedzīvotāju tiesību ierobežošana vai priekšrocību radīšana iedzīvotājiem, kā arī jūtu aizskaršana vai naida celšana sakarā ar viņu attieksmi pret reliģiju ir aizliegta. Minētais likums paredz, ka valsts un pašvaldību institūcijām, sabiedriskajām organizācijām, kā arī uzņēmumiem un uzņēmēj sabiedrībām aizliegts no saviem darbiniekiem un citām personām prasīt ziņas par viņu attieksmi pret reliģiju vai par konfesionālo piederību.

458. Latvijas Republikai izveidojas sevišķas attiecības ar evaņģēlisko luterāņu, Romas katoļu, pareizticīgo, vecticībnieku, metodistu, baptistu, Septītās dienas adventistu un Mozus ticīgo (judaistu) konfesijām. 2007. gadā Saeimā tika pieņemti pieci likumi, kas reglamentē valsts un atsevišķo reliģisko organizāciju attiecības, t.i. **Latvijas Vecticībnieku Pomoras Baznīcas likums, Septītās Dienas Adventistu Latvijas draudžu savienības likums, Latvijas Baptistu Draudžu Savienības likums, Latvijas Apvienotās Metodistu Baznīcas likums, Rīgas ebreju reliģiskās draudzes likums**. 2002.gada 2.jūlijā pieņemti MK noteikumi Nr.277 *“Par kapelāna dienestu”* (statistikas datus par reliģisko organizāciju (draudžu) skaitu 2004.-2007.gadā skat. pielikumā Nr.12).

459. **Krimināllikuma** 150., 228.pantā ir paredzēta atbildība par personu reliģisko jūtu aizskaršanu vai naida celšanu sakarā ar šo personu attieksmi pret reliģiju vai ateismu. Par zaimošanas gadījumiem var uzskatīt Rīgā un dažviet Latvijā notikušo kapu apgānīšanu (papildus skat. 474., 475.rindkopu, pielikumu Nr.12).

PAKTA 19.PANTS

460. Latvijas Republika atsaucas uz otrajā kārtējā ziņojumā sniegto informāciju (skat. CCPR/C/LVA/2002/2, 268.-273.rindkopu) un informē, ka tiesību uz vārda brīvību, informācijas iegūšanu un izplatīšanu ir reglamentēti **Satversmes** 100. pantā. Ierobežojumus šo tiesību īstenošanā paredz gan Satversme (116.pants), gan starptautiskie līgumi cilvēktiesību jomā, kuriem Latvija ir pievienojusies.

Tiesības uz vārda un uzskatu brīvību

461. Likuma **Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem** 1.pantā noteikts, ka jebkurai personai, jebkurām personu grupām, valsts iestāžu un visu veidu uzņēmumu un organizāciju institūcijām ir tiesības brīvi paust savus uzskatus un viedokļus, izplatīt paziņojumus presē un citos masu informācijas līdzekļos, saņemt ar to starpniecību informāciju par jebkuru tās interesējošu jautājumu vai sabiedrības dzīvi. Šis pants arī paredz, ka preses un citu masu informācijas līdzekļu cenzūra nav atļauta, kā arī to, ka nav atļauta nekāda preses un citu masu informācijas līdzekļu monopolizācija.

462. Likuma **Par sapulcēm, gājieniem un piketiem** 19.pants noteic, ka sapulcēs, gājienos un piketos pastāv vārda brīvība. Likuma 10. panta otrā daļa paredz, ka minēto pasākumu (sapulču, gājienu un piketu) laikā aizliegts vērsties pret Latvijas Republikas neatkarību, izteikt priekšlikumus par Latvijas valsts iekārtas vardarbīgu grozīšanu, aicināt nepildīt likumus, sludināt vardarbību, nacionālo un rasu naidu, klaju nacisma, fašisma vai komunisma ideoloģiju, veikt kara propagandu, kā arī slavēt vai aicināt izdarīt noziedzīgus nodarījumus un citus likumpārkāpumus (sīkāk skat. 464.- 469.rindkopu).

463. Ar Satversmes tiesas 2003.gada 5.jūnija spriedumu lietā Nr.2003-02-0106 par Radio un televīzijas likuma 19.panta piektās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmei un starptautiskajām tiesību normām, apstrīdētā norma, kas noteica raidorganizācijas veidotajās programmās raidlaika apjomu svešvalodās (nedrīkst pārsniegt 25 % no raidlaika kopapjoma diennakts laikā), tika atzīta par neatbilstošu Satversmei un spēkā neesošu no sprieduma publicēšanas dienas. 2004.gada 16.decembrī Saeima pieņēma grozījumus Radio un televīzijas likumā, tā 19.panta piekto daļu izsakot šādā redakcijā: „ja Ministru kabinets konstatē, ka kādā valsts teritorijas daļā pastāv draudi valsts valodas lietošanai vai arī tās lietošana vai izplatība ir būtiski nepietiekama, tad Ministru kabinets lemj par pasākumiem valsts valodas lietošanas veicināšanai attiecīgajā teritorijā”. Jāatzīmē, ka līdz šim laikam šī likuma norma nav tikusi piemērota praksē (papildus skat. 616.rindkopu).

Tiesības brīvi iegūt un izplatīt informāciju

464. **Informācijas atklātības likuma** 2.pantā ir ietverts pamatprincips, ka informācija sabiedrībai ir pieejama visos gadījumos, kad likumā nav noteikts citādi. Minētais likums informāciju, uz ko tas attiecas, iedala vispārpieejamā un ierobežotas pieejamības informācijā. Likuma 5.pants par ierobežotas pieejamības informāciju atzīst informāciju par komercnoslēpumu, par personas privāto dzīvi, par eksāmeniem, atestācijām un konkursiem, kā arī informāciju, kas ir paredzēta iestādes iekšējai lietošanai un informāciju, kurai ierobežota pieejamība noteikta ar likumu (piemēram, valsts noslēpumu saturoša informācija, kā to paredz likums **Par valsts noslēpumu**) un informāciju, kas ir Ziemeļatlantijas līguma organizācijas vai ES informācija.

465. **Iesniegumu likums** (sīkāk skat. 4.rindkopu) konkretizē privātpersonai Satversmes 104.pantā garantētās tiesības vērsties ar iesniegumiem valsts un pašvaldību iestādēs un saņemt atbildi pēc būtības, nosakot konkrētu atbildes sniegšanas termiņu un saturu. Minētais likums attiecas ne vien uz rakstveida, bet arī uz elektroniski iesniegtiem iesniegumiem, tādējādi, garantējot personai pēc iespējas ērtāku piekļuvi valsts un pašvaldību iestāžu rīcībā esošajai informācijai.

466. 2007.gada 1.jūnijā spēkā stājās **Pornogrāfijas ierobežošanas likums**. Minētā likuma 4. pants noteic, ka pornogrāfiska rakstura materiālu aprītē aizliegta bērnu pornogrāfija, kā arī tādu pornogrāfiska rakstura materiālu aprīte, kuros aprakstītas vai attēlotas cilvēku seksuālās darbības ar dzīvniekiem, nekrofilija vai dzimumtieksmes apmierināšana vardarbīgā veidā. Aizliegts pornogrāfiska rakstura materiālu aprītē iesaistīt bērnu, tai skaitā nodrošināt bērnam pieeju pornogrāfiska rakstura materiāliem vai bērnu pornogrāfijai, kā arī pieļaut, ka bērnam ir pieejami minētie materiāli. Aizliegta pret personas gribu iegūtu pornogrāfiska rakstura materiālu aprīte. Tāpat ir noteikti izplatīšanas un reklamēšanas ierobežojumi. Ja pastāv šaubas par to, vai kāds materiāls (filma, publikācija, attēls, datorprogramma u.tml.) ir uzskatāms par pornogrāfiska rakstura materiālu vai bērnu pornogrāfiju, kā arī par šāda materiāla aprītes atbilstību normatīvo aktu prasībām, ekspertu komisija veic ekspertīzi un sniedz attiecīgu atzinumu.

467. Likuma **Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem** 7.pants 2005.gada 26.oktobrī tika papildināts ar jaunu devīto un desmito daļu, nosakot aizliegumu publicēt bērnu pornogrāfiju un materiālus, kuri demonstrē pret bērnu vērstu vardarbību, kā arī erotiska un pornogrāfiska rakstura materiālus, ja tiek pārkāpta kārtība, kas noteikta normatīvajos aktos, kuri regulē erotiska un pornogrāfiska rakstura materiālu apriti.

468. **Radio un televīzijas likuma** 17.panta trešās daļas 2.punkts noteic, ka programma nedrīkst ietvert pornogrāfiju.

469. **Krimināllikuma** 166.pants paredz kriminālatbildību par pornogrāfisku sacerējumu, iespaidizdevumu, attēlu, filmu, video un audio ierakstu vai citādu pornogrāfiska rakstura materiālu ieviešanas, izgatavošanas, izplatīšanas, publiskas demonstrēšanas, atskaņošanas, reklāmas noteikumu pārkāpšanu, ja tas izdarīts atkārtoti gada laikā, kā arī par tādu pornogrāfiska vai erotiska rakstura materiālu lejupielādi, iegādāšanos, ieviešanu, izgatavošanu, publisku demonstrēšanu, reklamēšanu vai citādu izplatīšanu, kuros aprakstīta vai attēlota bērnu seksuāla izmantošana, cilvēku seksuālas darbības ar dzīvniekiem, nekrofilija vai pornogrāfiska rakstura vardarbība, kā arī par šādu materiālu glabāšanu (statistikas dati par krimināllietu izskatīšanu pēc Krimināllikuma 166.panta skat. pielikumā Nr.13).

PAKTA 20.PANTS

470. Latvijas Republika atsaucas uz otrajā kārtējā ziņojumā sniegto informāciju (skat. CCPR/C/LVA/2002/2, 274.-280.rindkopu) par normatīvo regulējumu, kas vērsts uz informācijas izplatīšanu, publicēšanu, kas aicina uz vardarbību un pastāvošās iekārtas gāšanu, propagandē karu, cietsirdību, rasu, nacionālo vai reliģisko pārkāpumu un neiecietību, kūda uz citu noziegumu izdarīšanu (Likuma **Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem** 7.panta pirmā daļa, likuma **Par sapulcēm, gājieniem un piketiēm** 10.panta otrā daļa, **Radio un televīzijas likuma** 17.panta trešā daļa).

471. Ar 2005.gada 28.aprīļa grozījumiem **Krimināllikums** tika papildināts ar 71¹.pantu, kas paredz atbildību par publisko aicinājumu uz genocīdu, par ko var noteikt sodu ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz astoņiem gadiem.

472. 2006.gada 12.oktobrī pieņemtie grozījumi **Krimināllikumā** papildināja likuma 48.panta pirmo daļu ar 14.punktu, kas nosaka rasistisku motīvu pastāvēšanu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā kā atbildību pastiprinošu apstākli. Līdz ar to papildus nozīmi ieguva Krimināllikuma 156.pants, kas nosaka atbildību par goda aizskaršanu, kā arī Krimināllikuma 158.pants, kas nosaka atbildību par goda aizskaršanu un neslavas celšanu masu saziņas līdzeklī (skat. 420., 421.rindkopu un pielikumu Nr.11.)

473. 2007.gada 21.jūnijā tika pieņemti un 2007.gada 19.jūlijā stājās spēkā grozījumi **Krimināllikumā**, kas precizēja Krimināllikuma 78.pantu „Nacionālā, etniskā un rasu naida izraisīšana” un 150.pantu „Reliģiskā naida celšana”.

474. **Krimināllikuma** 78.pants nosaka kriminālatbildību par naida vai nesaticības izraisīšanu uz nacionālā, etniskā vai rasu naida pamata. Minētā panta otrā daļā paredz bargāku sodu (brīvības atņemšana uz laiku līdz desmit gadiem), ja šādas darbības saistītas ar vardarbību, krāpšanu vai draudiem vai ja tās izdarījusi personu grupa vai valsts amatpersona, vai uzņēmuma (uzņēmēj sabiedrības) vai organizācijas atbildīgs darbinieks, vai ja tās izdarītas, izmantojot automatizētu datu apstrādes sistēmu.

475. **Krimināllikuma** 150.pants nosaka kriminālatbildību par personu reliģisko jūtu aizskaršanu vai naida celšanu sakarā ar šo personu attieksmi pret reliģiju vai ateismu. Minētā panta otrā daļa nosaka bargāku sodu (brīvības atņemšanu uz laiku līdz četriem gadiem) par tādu pašu darbību, ja ar to radīts būtisks kaitējums vai ja tā saistīta ar vardarbību, krāpšanu vai draudiem, vai ja to izdarījusi personu grupa vai valsts amatpersona, vai uzņēmuma (uzņēmējsabiedrības) vai organizācijas atbildīgs darbinieks, vai ja tā izdarīta, izmantojot automatizētu datu apstrādes sistēmu.

476. Statistikas datus par krimināllietām pirmās instances tiesās pēc Krimināllikuma 78., 150., 228.panta 2004. – 2008.gadā, datus par pēc Krimināllikuma 78.panta notiesāto personu skaitu, par spēkā stājušos nolēmumu izskatīšanas rezultātiem pēc Krimināllikuma 150.panta un 228.panta 2004. – 2008.gadā skat. pielikumā Nr.12.

PAKTA 21.PANTS

477. Latvijas Republika vēlas atsaukties uz otrajā ziņojumā sniegto informāciju (skat. CCPR/C/LVA/2002/2, 281-284.rindkopu) papildus atzīmējot, ka 2005.gada 3.novembrī pieņemtie grozījumi likumā **Par sapulcēm, gājieniem un piketiem** paredz, ka sapulces, gājienu un piketus nedrīkst rīkot juridiskas personas, kas gada laikā administratīvi sodītas par sapulču, gājienu un piketu organizēšanas vai norises kārtības pārkāpšanu, kā arī par sapulču, gājienu un piketu organizētājiem papildus nevar būt personas, kas gada laikā ir sodītas administratīvā kārtā par sapulču, gājienu un piketu organizēšanas vai norises kārtības pārkāpšanu vai par sīko huligānismu, vai par ļaunprātīgu nepakļaušanos policijas darbinieka likumīgajām prasībām, vai arī par sabiedrisko organizāciju darbības uzsākšanas vai izbeigšanas noteikumu pārkāpšanu. Likuma grozījumi svītros aizliegumu sapulces, gājiena un piketa dalībniekiem tērpties formas tērpā vai tam līdzīgā tērpā (statistikas datus par sapulču, piketu, gājienu pārkāpšanas lietām skat. pielikumā Nr.13).

478. 2006.gada 23.novembrī Satversmes tiesa pasludināja spriedumu, ar kuru vairākas likuma “Par sapulcēm, gājieniem un piketiem” normas atzītas par neatbilstošām Latvijas Republikas Satversmei un starptautiskajām tiesību normām. Satversmes tiesa atzina, ka likumā ietvertā atļauju sistēma, saskaņā ar kuru sapulces, gājiena vai piketa rīkošanai nepieciešams saņemt iepriekšēju pašvaldības atļauju, neatbilst Satversmei. Tiesa tāpat arī atzina par Satversmei neatbilstošu un spēkā neesošu normu, saskaņā ar kuru pašvaldība izsniedz izziņu vai motivētu atteikumu pasākuma organizēšanai ne agrāk kā 10 dienas un ne vēlāk kā 48 stundas pirms pasākuma sākuma. Kā arī tiesa atzina par nesamērīgu un Satversmei neatbilstošu ierobežojumu sapulces, piketus un gājienu rīkot tuvāk par 50 metriem no Valsts prezidenta rezidences, Saeimas, MK, pašvaldību domju (padomju) ēkām, tiesām, prokuratūras, policijas, ieslodzījuma vietu un ārvalstu diplomātisko un konsulāro pārstāvniecību ēkām. Pamatojoties uz minēto spriedumu normatīvajos aktos tika veikti attiecīgie grozījumi.

479. 2007.gada 26.aprīlī tika pieņemti grozījumi likumā **Par sapulcēm, gājieniem un piketiem**. Grozījumi konkretizē kārtību un termiņus kādā veidā pašvaldību amatpersonas izskata pieteikumus par sapulču, gājienu vai piketu rīkošanu, nosakot, ka pasākuma norisi drīkst aizliegt tikai tad, ja ir konstatēts, ka tā rīkošana apdraudēs citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību vai tikumību. Grozījumi nosaka arī pārsūdzības kārtību administratīvajā tiesā: pieteikums tiesai jāizskata trīs dienu laikā, spriedums par aizliegumu rīkot pasākumus stājas spēkā nekavējoties.

480. 2004.gada 18.martā veiktajos likuma **Par sapulcēm, gājieniem un piketiem** grozījumos tika ietverta arī norma, kas paredz sapulces, gājiena vai piketa vadītājam nodrošināt bērnu tiesību aizsardzību atbilstoši Bērnu tiesību aizsardzības likumam, ja pasākumā piedalās bērni.

PAKTA 22.PANTS

Tiesības uz biedrošanos brīvību

481. Latvijas Republika atsaucas uz otrajā kārtējā ziņojumā sniegto informāciju (skat. CCPR/C/LVA/2002/2, 285.-290.rindkopu) un vēlas informēt par grozījumiem un jaunpieņemtajiem normatīvo tiesību aktiem tiesību uz biedrošanos un sapulču brīvību īstenošanā.

482. 2004.gada 1.aprīlī stājās spēkā **Biedrību un nodibinājumu likums**. Biedrības un nodibinājumus var reģistrēt kā Latvijas pilsoņi, tā arī nepilsoņi. Saskaņā ar likuma 23.pantu par biedrības dibinātājiem var būt fiziskās un juridiskās personas, kā arī tiesībspējīgas personālsabiedrības. Biedrību un nodibinājumu likumā nav ierobežojumu mazākumtautību biedrību dibināšanai.

483. **Biedrību un nodibinājumu likuma** 24.pants noteic, ka, lai nodibinātu biedrību, dibinātāji pieņem lēmumu par biedrības dibināšanu, pēc tam apstiprina biedrības statūtus, ievēlē biedrības izpildinstitūciju, kura var būt koleģiāla vai vienpersoniska, un citas institūcijas, ja tādas paredzētas statūtos.

484. Biedrībai un nodibinājumam, lai sasniegtu statūtos noteikto mērķi, ir tiesības veikt darbību, kas nav pretrunā ar likumu, it īpaši brīvi izplatīt informāciju par savu darbību, izveidot savus preses izdevumus un citus masu informācijas līdzekļus, organizēt sapulces, gājienu un piketus, kā arī veikt citu publisko darbību. Saskaņā ar 2006.gada 2.novembra grozījumiem likuma 10.pants tika papildināts ar trešo daļu, kas nosaka, ka biedrībām un nodibinājumiem, kuru statūtos noteiktie mērķi vērsti uz cilvēktiesību vai indivīda tiesību aizsardzību, ir tiesības ar aizskartās fiziskās personas piekrišanu vērsties iestādēs vai tiesā un aizstāvēt šīs personas tiesības vai likumiskās intereses lietās, kas saistītas ar atšķirīgas attieksmes aizlieguma pārkāpumu.

485. 2004.gada 31.martā tika pieņemti grozījumi likuma **Par sabiedriskajām organizācijām un to apvienībām** 34.pantā, papildinot to ar norādi, ka tiesības ierosināt tiesā jautājumu par SO vai SO apvienības darbības apturēšanu vai izbeigšanu ir: ģenerālprokuroram; Uzņēmumu reģistra galvenajam valsts notāram; valsts drošības iestāžu vadītājiem; Valsts ieņēmumu dienesta ģenerāldirektoram; Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja priekšniekam.

486. Īstenojot **Satversmes** 102.pantā paredzētās tiesības apvienoties biedrībās, politiskās partijās un citās SO, 2006.gada 22.jūnijā tika pieņemts **Politisko partiju likums** (spēkā no 2007.gada 1.janvāra). Likuma 7.pants noteic, ka lai sasniegtu statūtos noteikto mērķi, partijai ir tiesības veikt publisku darbību, kas nav pretrunā ar normatīvajiem aktiem. Proti, partija var: 1) brīvi izplatīt informāciju par savu darbību; 2) izveidot preses izdevumus un citus plašsaziņas līdzekļus; 3) organizēt sapulces, gājienu un piketus; 4) uzturēt sakarus ar citu valstu politiskajām partijām; 5) veikt pasākumus, kas saistīti ar priekšvēlēšanu aģitāciju; 6) veikt citu publisko darbību. Partijām aizliegts pildīt valsts pārvaldes funkcijas un uzdevumus. Likuma 12.panta pirmajā daļā noteikts, ka par partijas dibinātājiem var būt

18 gadu vecumu sasnieguši Latvijas pilsoņi. Saskaņā ar likuma 26.panta pirmo daļu par partijas biedriem var būt 18 gadu vecumu sasniegušas personas, kuras ir Latvijas pilsoņi, Latvijas nepilsoņi un ES pilsoņi, kas nav Latvijas pilsoņi, bet kas uzturas Latvijas Republikā.

487. 2005.gada 10.novembrī tika pieņemti grozījumi 1998.gada 23.aprīļa **Streiku likumā**, lai to saskaņotu ar Starptautiskās darba organizācijas Konvencijas Nr.87 „*Konvencija par asociāciju brīvību un tiesību aizsardzību, apvienojoties organizācijās*” 3.pantu. Likuma grozījumi noteic, ka arodbiedrība lēmumu par streika pieteikšanu pieņem statūtos noteiktajā kārtībā biedru kopsapulcē ar vienkāršu balsu vairākumu, kurā piedalās vairāk nekā puse no arodbiedrības biedru skaita. Darbinieki lēmumu par streika pieteikšanu pieņem attiecīgā uzņēmuma darbinieku kopsapulcē, kurā piedalās vismaz puse no uzņēmuma darbinieku skaita. Tāpat šie grozījumi saīsina termiņu, kāds jāievēro streika komitejai pirms streika uzsākšanas no 10 uz 7 dienām, lai informētu attiecīgās institūcijas par streika uzsākšanu un iesniegtu tām nepieciešamos dokumentus. 2007.gada 16.maijā Satversmes tiesa pieņēma spriedumu lietā Nr.2006-42-01, ar kuru atzina Streiku likuma 24.panta trešo daļu („ja līdz streika pieteikumā norādītajam streika uzsākšanas datumam tiesā ir iesniegts pieteikums par šā streika pieteikuma atzīšanu par nelikumīgu, streiku nedrīkst uzsākt līdz brīdim, kad stājas spēkā tiesas spriedums”) par atbilstošu Satversmes 108.pantam.

488. Uz 2008.gada 1.janvāri Arodbiedrību reģistrā bija ierakstītas 156 arodbiedrības, savukārt Biedrību un nodibinājumu reģistrā bija ierakstītas 7 001 biedrības un 573 nodibinājumi.

PAKTA 23.PANTS

489. Latvijas Republika atsaucas uz otrajā kārtējā ziņojumā sniegto informāciju (skat. CCPR/C/LVA/2002/2, 298.-306.rindkopu) par tiesību noslēgt laulību nodrošināšanu normatīvajos tiesību aktos, un papildus pievērš uzmanību šādām izmaiņām.

490. Satversmes tiesa 2005.gada 13.maija spriedumā lietā Nr. 2004-18-0106 secinājumu daļas 10.punktā ir secinājusi, ka “Satversmes 110.pants, paredzot, ka valsts aizsargā vecāku un bērnu tiesības, citastarp noteic gan vecāku dabiskās tiesības rūpēties par saviem bērniem un audzināt tos atbilstoši savai reliģiskajai pārliecībai un filozofiskajiem uzskatiem, gan arī pienākumus, kas saistīti ar bērnu kopšanu un audzināšanu”.

491. Satversmes tiesa 2004.gada 11.oktobra spriedumā lietā Nr.2004-02-0106 atzīmēja, ka Civillikuma 214.pantā noteiktā ģimenes šaurā definīcija („pie ģimenes šaurākā nozīmē pieder laulātie un viņu bērni, kamēr tie vēl atrodas nedalītā saimniecībā”) ir interpretējama plašāk, uzsverot, ka konkrēto attiecību atbilstību „ģimenes dzīvei” var būtiski ietekmēt daudzi faktori, proti: vai pāris dzīvo kopā, attiecību ilgums, vai abas puses ir uzticīgas viena otram, vai ir kopīgi bērni utt. Jēdziens “ģimene” nav saistīts vienīgi ar attiecībām, kas balstītas uz laulībām, jo tas var ietvert arī citas *de facto* “ģimenes” saites, gadījumos, kad puses dzīvo kopā ārpus laulības. Tādējādi valstij ir jāaizsargā ikviena ģimene.

492. Jēdziens „ģimene” jeb ģimenes locekļi ES tiesībās parādās brīvas darbaspēka un personu kustības jomā. Pašlaik Regula 1612/68 par brīvu darbaspēku kustību nosaka, ka EK dalībvalsts pilsonis pārceļoties strādāt uz citu dalībvalsti ir tiesības pārcelties kopā ar ģimeni. Par ģimenes locekļiem šīs regulas izpratnē tiek uzskatīti laulātais un viņu bērni, kā arī darbinieka un viņa laulātā vecāki un citas personas, kas līdz šim ir dzīvojušas vienotā saimniecībā.

493. Laulība ir ģimenes pamats, un kā tādu to tiesiski regulē **Civillikuma Ģimenes tiesību daļa**. Civillikumā ir iekļauti laulības vispārīgie principi – abu personu brīva griba, vienlīdzīgas tiesības, monogāmija. Civillikumā noteiktie šķēršļi laulības noslēgšanai nav saistīti ar personas rasi vai nacionālo izcelsmi un attiecas vienīgi uz personas vecumu un tiesisko statusu iepretim personai, ar kuru vēlas noslēgt laulību. Aizliegta laulība personām, kuras tiesa atzinusi par rīcības nespējīgām gara slimības vai plānprātības dēļ, radniekiem taisnā līnijā, brāļiem ar māsām un pusbrāļiem ar pusbāsām. Aizliegta laulība starp viena dzimumam personām, starp adoptētāju un adoptēto, izņemot gadījumus, ja izbeigtas ar adopciju nodibinātās tiesiskās attiecības. Aizliegta laulība personai, kura jau atrodas laulībā, aizbildnim ar aizbilstamo un aizgādnim ar aizgādnībā esošo, iekams nav beigtas aizbildnības vai aizgādnības attiecības.

494. Civillikumā ietvertās ģimenes tiesību normas pilnā mērā attiecas gan uz laulātu personu bērnu tiesisko stāvokli, gan nēlaulātu personu bērnu tiesisko stāvokli. Atbilstoši **Civillikuma** 2002.gada 12.decembra grozījumiem no tā ir izslēgts diskriminējošais „ārlaulības bērna” jēdziens. Bērniem ir vienādas tiesības, neatkarīgi no tā, vai viņu vecāki ir vai nav savstarpējā laulībā.

495. Lai aizsargātu nepilngadīgo bērnu intereses, kad tiek šķirta laulība, **Civilprocesa likuma** 238.panta pirmās daļā noteikts, ka lietā par laulības šķiršanu vai neesamību vienlaikus izspriežami šādi prasījumi: strīdi par aizgādības noteikšanu; saskarsmes tiesības izmantošanu; uzturlīdzekļiem bērnam; līdzekļiem laulātā iepriekšējā labklājības līmeņa vai uztura nodrošināšanai; kopīgo ģimenes mājokli un mājāsaimniecības vai personiskās lietošanas priekšmetiem; laulāto mantas dalīšanu (arī tad, ja tas skar trešās personas).

496. Laulību nešķir, ja un ciktāl laulības saglabāšana izņēmuma kārtā sevišķu iemeslu dēļ ir nepieciešama laulībā dzimuša nepilngadīga bērna interesēs, kā arī laulību nešķir, ja laulātie nav vienojušies par laulībā dzimuša bērna aizgādību, bērna uzturlīdzekļiem, kopīgās mantas sadali vai attiecīgas prasības nav izšķirtas pirms laulības šķiršanas un netiek celtas kopā ar prasību par laulības šķiršanu.

497. Tam no vecākiem, kura atsevišķā aizgādībā bērns atrodas, ir visas no aizgādības izrietošās tiesības un pienākumi. Otram vecākam ir saskarsmes tiesības. Vecāku strīds par aizgādības tiesībām izšķirams, ņemot vērā bērna intereses un noskaidrojot bērna viedokli, ja vien viņš pats spēj to formulēt.

498. Vecāku pienākums ir samērā ar viņu mantas stāvokli uzturēt bērnu. Šis pienākums gulstas uz tēvu un māti līdz laikam, kad bērns pats var sevi apgādāt. Kopā dzīvojoši vecāki aizgādību īsteno kopīgi. Bērnam ir tiesības uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus ar jebkuru no vecākiem (saskarsmes tiesības). Tam vecākam, kurš nedzīvo kopā ar bērnu, ir tiesības saņemt ziņas par viņu, it īpaši ziņas par viņa attīstību, veselību, sekmēm mācībās, interesēm un sadzīves apstākļiem. Vecāki kopīgi pārstāv bērnu viņa personiskajās un mantiskajās attiecībās (koppārstāvība). Nepilngadīgo bērnu manta atrodas vecāku pārvaldībā.

499. 2004.gada 17.jūnijā tika pieņemts **Uzturlīdzekļu garantiju fonda likums**, kura mērķis ir nodrošināt, lai tiktu īstenotas bērna tiesības uz sociālo nodrošinājumu, izveidojot Uzturlīdzekļu garantiju fondu minimālo uzturlīdzekļu izmaksai. Uzturlīdzekļu garantiju fonds ir valsts budžetā paredzētais līdzekļu kopums bērna nodrošināšanai ar uzturlīdzekļiem, ja tiesas nolēmuma par uzturlīdzekļu piedziņu izpilde Civilprocesa likumā noteiktajā kārtībā atzīta par neiespējamu vai parādnieks tiesas nolēmumu par uzturlīdzekļu

piedziņu pilda, bet nenodrošina to minimālo uzturlīdzekļu apmēru, kādu, pamatojoties uz Civillikuma noteikumiem, noteicis MK. Uzturlīdzekļu garantiju fonda administrācija ir BM padotības iestāde.

500. 2003.gada 1.jūlija MK noteikumi Nr.348 „*Noteikumi par minimālo uzturlīdzekļu apmēru bērnam*” nosaka, ka katra vecāka pienākums ir katru mēnesi nodrošināt saviem bērniem minimālos uzturlīdzekļus šādā apmērā:

- katram bērnam no viņa piedzimšanas līdz 7 gadu vecuma sasniegšanai – 25 procentu apmērā no MK noteiktās minimālās mēneša darba algas;
- katram bērnam no 7 gadu vecuma līdz 18 gadu vecuma sasniegšanai – 30 procentu apmērā no MK noteiktās minimālās mēneša darba algas.

(Statistikas datus par Uzturlīdzekļu saņēmušo bērnu skaitu un izmaksāto uzturlīdzekļu apjomu skat. pielikumā Nr.14).

501. Statistikas datus par krimināllietām pirmās instances tiesās par izvairīšanos no uzturēšanas pēc Krimināllikuma 170.panta un Latvijas Kriminālkodeksa 118.panta 2004. – 2008.gadā, datus par spēkā stājušos nolēmumu izskatīšanas rezultātiem par izvairīšanos no uzturēšanas pēc Krimināllikuma 170.panta un Latvijas Kriminālkodeksa 118.panta 2004. – 2008.gadā, datus par civillietu prasībām par līdzekļu piedziņu bērnu uzturēšanai pirmās instances tiesās 2004. – 2008.gadā skat. pielikumā Nr.14.

PAKTA 24.PANTS

Atbilstoši 17.rekomendācijai:

17. Komiteju uztrauc nelielais to Latvijā pēc 1991.gada 21.augusta vecākiem nepilsoņiem dzimušo bērnu skaits, kas reģistrēti kā Latvijas Republikas pilsoņi.

Dalībvalstij būtu jāveic visi nepieciešamie pasākumi, lai iedrošinātu bērnu reģistrēšanu kā pilsoņus.

Nepilsoņu bērnu stāvoklis Latvijā

502. Latvijas Republika vēlas atsaukties uz Papildu ziņojumu pēc Komitejas 16.rekomendācijas (skat. CCPR/CO/79/LVA/Add.1, 1.-8.rindkopu) un papildus norādīt, ka nepilsoņu bērnu skaits kopš 1991.gada 21.augusta pastāvīgi samazinās (statistikas datus par nepilsoņu bērnu skaitu, kam ir tiesības iegūt Latvijas pilsonību, par nepilsoņu bērnu skaitu, kas ir dzimuši 1991.-2008.gadā, par nepilsoņu bērnu skaitu, kam ir piešķirta Latvijas pilsonība 2004.-2008.gadā skat. pielikumā Nr.15).

503. **Pilsonības likuma** 2.pantā ir sniegts skaidrojums par to subjektu grupām, kas ir uzskatāmi par Latvijas pilsoņiem. Tostarp saskaņā ar 2.panta 1.³ punktu Latvijas pilsoņi ir to personu bērni līdz 15 gadu vecumam, kuru pastāvīgā dzīvesvieta ir Latvijā, kuras reģistrējušās likumā noteiktajā kārtībā un apguvušas pilnu mācību kursu latviešu mācībvalodas vispārizglītojošās skolās vai divplūsmu vispārizglītojošo skolu latviešu plūsmā, iegūstot šajās skolās pamatizglītību vai vispārējo vidējo izglītību, ja šīm personām nav citas valsts pilsonības (pavalstniecības) vai tās ir saņēmušas iepriekšējās pilsonības (pavalstniecības) valsts ekspatriācijas atļauju, ja tādu paredz šīs valsts likumi.

504. Jāatgādina, ka 1998.gada 22.jūnijā tika pieņemti grozījumi **Pilsonības likumā** un 1999.gada 1.janvārī stājās spēkā **Pilsonības likuma** 3.¹ pants, kas paredz kārtību, kādā bērns, kurš dzimis Latvijā pēc 1991.gada 21.augusta, ir atzīstams par Latvijas pilsoni.

505. **Pilsonības likuma** 3.¹panta otrā daļa nosaka personu loku, kas ir tiesīgi iesniegt iesniegumu par bērna atzīšanu par pilsoni, ja viņš nav sasniedzis 15 gadu vecumu. Savukārt saskaņā ar **Pilsonības likuma** 3.¹panta trešo daļu pēc 1991.gada 21.augusta dzimušie nepilsoņi un bezvalstnieku bērni, kas sasnieguši 15 gadu vecumu un kuru vecāki nepilsoņi vai bezvalstnieki līdz brīdim, kad bērns sasniedz 15 gadu vecumu, nebija iesnieguši iesniegumu par bērna atzīšanu par Latvijas pilsoni, ieguva tiesības patstāvīgi reģistrēt Latvijas pilsonību. Atbilstoši minētajiem noteikumiem par 15 gadu vecuma iestāšanās prasību, šādus iesniegumus 15 gadu vecumu sasniegušas personas sāka sniegt no 2006.gada 21.augusta.

506. Šī brīža situācija ļoti uzskatāmi parāda, ka bērni sasniedzot 15 gadu vecumu aktīvāk nekā viņu vecāki, izmanto tiesības iesniegt iesniegumu Latvijas pilsonības iegūšanai. Tas izskaidrojams ar to, ka liels skaits bērnu vecāku atstāj pilsonības iegūšanas izvēli paša bērna rokās.

507. Pieņemot lēmumu par bērna atzīšanu par Latvijas pilsoni kavē arī tie paši faktori, kas ietekmē naturalizācijas tempus (papildus skat. 9., 10.rindkopu).

508. 2008.gada aprīlī un maijā SIF atbalstītā NP projekta „Pilsonība – mana atbildība, tiesības un iespējas” ietvaros tika organizēts semināru cikls visos Latvijas reģionos par bērnu pilsonības jautājumiem. Semināros šajos jautājumos tika izglītoti Dzimtsarakstu nodaļu, bāriņtiesu, pašvaldību Bērnu tiesību aizsardzības centru pārstāvji, kā arī sabiedrisko organizāciju pārstāvji, kuru kompetencē ir bērnu tiesību jautājumi.

509. 2007.gada nogalē valsts piešķirto finanšu līdzekļu ietvaros NP sagatavoja un izdeva faktu lapu „Pēc 1991.gada 21.augusta Latvijā dzimuša bezvalstnieku vai nepilsoņu bērna atzīšana par Latvijas pilsoni”. Savukārt 2008.gadā SIF atbalstītā NP projekta „Pilsonība – mana atbildība, tiesības un iespējas” ietvaros tika izdota informatīvā lapa „Latvijas pilsonība bērnam”, kurā ietverta informācija par visiem pilsonības iegūšanas veidiem nepilngadīgām personām. Abi informatīvie materiāli ir pieejami gan NP reģionālajās struktūrvienībās, gan bibliotēkās, izglītības iestādēs un pašvaldībās, gan Dzimtsarakstu nodaļās u.c. valsts institūcijās (papildus statistikas datus par pilsonības iegūšanu bērnu vidū skat. pielikumu Nr.15).

Bērnu tiesību aizsardzība

510. 2004.gada 27.maijā saskaņā ar grozījumiem 1993.gada 15.jūlija *Ministru kabineta iekārtas likumā* un 2004.gada 27.maija MK rīkojumu Nr.369 „*Par Īpašu uzdevumu ministra bērnu un ģimenes lietās sekretariāta reorganizāciju un Bērnu un ģimenes lietu ministrijas izveidošanu*” tika izveidota BM. Tā ir vadošā valsts pārvaldes iestāde bērnu tiesību aizsardzības, bērnu un ģimenes tiesību un jaunatnes jomā. BM funkcijas ir izstrādāt valsts politiku bērnu tiesību aizsardzības, bērnu un ģimenes tiesību un jaunatnes jomā; organizēt un koordinēt politikas īstenošanu bērnu tiesību aizsardzības, bērnu un ģimenes tiesību un jaunatnes jomā; veikt citas normatīvajos aktos noteiktās funkcijas.

511. 2005.gada 29.novembrī tika pieņemti MK noteikumi Nr.898 “*Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas nolikums*”, kas stājās spēkā 2005.gada 1.decembrī. VBTAI ir bērnu un ģimenes lietu ministra pārraudzībā esoša iestāde, kuras galvenās funkcijas ir: uzraudzīt bērnu tiesību aizsardzību regulējošo normatīvo aktu ievērošanu; analizēt situāciju bērnu tiesību aizsardzības jomā; nodrošināt bērnu un pusaudžu uzticības tālruņa darbību; sniegt ieteikumus, lai nodrošinātu un pilnveidotu bērnu tiesību aizsardzību un informēt sabiedrību. VBTAI ir piešķirtas tiesības, pamatojoties uz sūdzību vai pēc savas iniciatīvas,

ja nepieciešams, pieaicinot arī policijas iestāžu darbiniekus, pārbaudīt jebkuras valsts vai pašvaldības institūcijas, NVO vai citas fiziskās vai juridiskās personas darbību bērnu tiesību aizsardzības jomā, kā arī pieprasīt un saņemt no minētajām institūcijām, organizācijām un personām ar to saistīto informāciju.

512. 2006.gada 19.oktobrī pieņemti grozījumi **Bērnu tiesību aizsardzības likumā**, kas paredz, ka VBTAI uzrauga un kontrolē normatīvo aktu ievērošanu bērnu tiesību aizsardzības jomā (sīkākus statistikas datus par VBTAI darbību skat. pielikumā Nr.15).

513. Saskaņā ar 2005. gada 17. martā pieņemtajiem grozījumiem **Bērnu tiesību aizsardzības likuma** 6.panta otrajā daļā ir noteikts, ka visām darbībām attiecībā uz bērnu neatkarīgi no tā, vai tās veic valsts vai pašvaldību institūcijas, SO vai citas fiziskās un juridiskās personas, kā arī tiesas un citas tiesībaizsardzības iestādes, prioritāri ir jānodrošina bērna tiesības un intereses.

514. **Bērnu tiesību aizsardzības likuma** 20.pants paredz vispārīgo principu attiecībā uz bērnu tiesību ievērošanu lēmumu pieņemšanas procesā ir noteikts, kas paredz, ka

- 1) valsts nodrošina, lai lietas, kas saistītas ar bērna tiesību aizsardzību, visās valsts un pašvaldību institūcijās izskatītu speciālisti, kuriem ir speciālas zināšanas šajā jomā;
- 2) iesniegumi un sūdzības, kas saistītas ar bērna tiesību aizsardzību, izskatāmas nekavējoties;
- 3) bērnam tiek dota iespēja tikt uzklautam jebkādās ar viņu saistītās iztiesāšanas vai administratīvās procedūrās vai nu tieši, vai ar sava likumīgā pārstāvja vai attiecīgas institūcijas starpniecību;
- 4) lietas, kas saistītas ar bērna tiesību vai interešu nodrošināšanu, arī krimināllietas, kurās tiesājama ir nepilngadīgs, tiesā izskatāmas ārpus kārtas.

515. Saskaņā ar 2008.gada 8.maijā veiktajiem **Ārstniecības likuma** grozījumiem grūtnieces un bērna veselības aprūpe ir prioritāra, un no valsts apmaksāto grūtnieču aprūpi un dzemdību palīdzību ir tiesības saņemt bez maksas arī Latvijas pilsoņu un nepilsoņu laulātajām personām, kurām ir termiņuzturēšanās atļauja Latvijā.

516. 2004.gada 22.decembrī tika veikti grozījumi **Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksā**, pilnveidojot tiesisko regulējumu par administratīvo atbildību par bērnu tiesību pārkāpumiem (noteikti administratīvo pārkāpumu sastāvi par fizisku un emocionālu vardarbību pret bērnu, bērna nelikumīgu iesaistīšanu pasākumos, bērna atstāšanu bez uzraudzības un bērna aprūpes pienākumu nepildīšanu). Rezultātā tika attīstīta bērnu tiesību ievērošanas kontroles sistēma Latvijā.

517. **Civilprocesa likums** paredz, ka prokuroram ir tiesības celt prasību vai iesniegt pieteikumu tiesā, ja ir pārkāptas nepilngadīgo personu tiesības vai likumīgās intereses. Tas ir izņēmums no principa, ka rīcībspējīgu personu interesēs prokurors civillietās nepiedalās. **Kriminālprocesa likumā** ir nostiprināts princips, ka kriminālprocesam pret nepilngadīgu personu saprātīga termiņa nodrošināšanā ir priekšrocība salīdzinājumā ar līdzīgiem kriminālprocesi pret pilngadīgu personu. Tāpat arī administratīvajā procesā darbojas vispārīgais princips, kas paredz, ka lietas, kas saistītas ar bērna tiesību vai interešu nodrošināšanu izskatāmas ārpus kārtas.

518. 2007.gada 1.janvārī stājās spēkā jauns **Bāriņtiesu likums**. Bāriņtiesu likumā skaidri definēti bāriņtiesu pienākumi, tiesības un lietu izskatīšanas piekritība; bāriņtiesai uzlikts pienākums nodrošināt bērnam ārpusģimenes aprūpi pie aizbildņa vai audžuģimenes, un tikai

tad, ja tas nav iespējams – aprūpes iestādē; pastiprināta bāriņtiesu atbildība bērnu tiesību un interešu ievērošanas nodrošināšana; izvirzītas augstākas profesionālas prasības bāriņtiesas priekšsēdētājam un bāriņtiesas darbiniekiem. Lai realizētu bērnu tiesību un interešu aizsardzību un citu rīcībnespējīgu personu tiesību un interešu aizsardzību Latvijas teritorijā pašlaik darbojas 513 bāriņtiesas.

519. Bāriņtiesu lēmumu pieņemšanas kārtība un darba organizācija ir tāda, lai garantētu maksimālu bērna tiesību un interešu aizsardzību un nodrošināšanu. Bāriņtiesas lēmumi stājas spēkā un izpildāmi nekavējoties. Bāriņtiesas lēmumi ir obligāti visām fiziskajām un juridiskajām personām. Bāriņtiesas lēmumu ieinteresētā persona var pārsūdzēt tiesā **Administratīvā procesa likumā** noteiktajā kārtībā. Pieteikuma iesniegšana tiesā neaptur lēmuma darbību.

520. Lai nodrošinātu jaunatnes politikas koordināciju, ar Ministru prezidenta 2005.gada 24.marta rīkojumu Nr.188 „*Par jaunatnes politikas koordinācijas padomes personālsastāvu*”, saskaņā ar MK 2004.gada 30.novembra noteikumiem Nr.1001 „*Jaunatnes politikas koordinācijas padomes nolikums*”, tika izveidota Jaunatnes politikas koordinācijas padome. Tās mērķis bija veicināt jaunatnes politikas attīstību un īstenošanu valstī un jaunatnes iesaistīšanu lēmumu pieņemšanas procesā. Saistībā ar **Jaunatnes likuma** stāšanos spēkā 2009.gada 1.janvārī Jaunatnes politikas koordinācijas padomi aizstās Jaunatnes konsultatīvā padome, kuras nolikumu apstiprināja MK 2008.gada 2.decembra sēdē. Jaunatnes konsultatīvās padomes mērķis ir veicināt saskaņotas jaunatnes politikas izstrādi un īstenošanu, kā arī sekmēt jauniešu līdzdalību lēmumu pieņemšanā un sabiedriskajā dzīvē. Tās sastāvā ietilpst valsts pārvaldes, pašvaldību un 7 jaunatnes organizāciju deleģēti pārstāvji, kas veido pusi no komisijas sastāva.

521. Ar 2007.gada 28.februāra bērnu un ģimenes lietu ministra rīkojumu Nr.1.-9.1/9 tika izveidota Jaunatnes organizāciju konsultatīvā komisija, kuras sastāvā ietilpst 12 jaunatnes organizāciju deleģēti pārstāvji. Tā ir konsultatīva institūcija, kas izveidota, lai nodrošinātu jaunatnes organizāciju līdzdalību jaunatnes politikas plānošanā, īstenošanā un novērtēšanā. Galvenais Jaunatnes organizāciju konsultatīvās komisijas uzdevums ir jaunatnes politikas esošās situācijas analīze, problēmu identificēšana un attīstības priekšlikumu izstrāde ministrijai.

522. 2007.gadā viena no Tiesībsarga biroja darbības prioritātēm bija bērnu tiesību aizsardzība. Tiesībsarga birojā izveidota īpaša struktūrvienība – Bērnu tiesību departaments, kas izskata jautājumus, kas ir saistīti ar bērnu tiesību pārkāpumiem.

523. Saskaņā ar 2005.gada 17.marta **Civilstāvokļa aktu likuma** 22.pantu par bērna piedzimšanu paziņo mēneša laikā dzimtsarakstu nodaļai, kuras darbības iecirknī bērns piedzimis, vai dzimtsarakstu nodaļai pēc viena vai abu vecāku dzīvesvietas. Paziņojot par bērna piedzimšanu, iesniedzama ārstniecības iestādes vai ārsta izsniegta medicīnas apliecība, kas apliecina dzimšanas faktu. Pienākums paziņot par bērna piedzimšanu ir bērna tēvam un mātei. Ja bērna vecāki nevar paziņot par bērna piedzimšanu, pienākums paziņot ir vecmātei, ārstam vai citai personai, kas bijusi klāt dzemdībās.

524. Saskaņā ar **Darba likuma** 37.panta pirmo daļu aizliegts pastāvīgā darbā nodarbināt bērnus. Bērns šī likuma izpratnē ir persona, kura ir jaunāka par 15 gadiem vai kura līdz 18 gadu vecuma sasniegšanai turpina iegūt pamatizglītību. Tomēr Darba likuma 37.panta otrā daļa noteic, ka izņēmuma gadījumā bērnus vecumā no 13 gadiem, ja viens no vecākiem (aizbildnis) devis rakstveida piekrišanu, no mācībām brīvā laikā var nodarbināt vieglā,

bērna drošībai, veselībai, tikumībai un attīstībai nekaitīgā darbā. Šāda nodarbināšana nedrīkst kavēt bērna izglītošanos. Saskaņā ar Darba likuma 37.panta ceturto daļu darbos īpašos apstākļos, kas ir saistīti ar paaugstinātu risku drošībai, veselībai, tikumībai un attīstībai, aizliegts nodarbināt arī pusaudžus, t.i. personas vecumā no 15 līdz 18 gadiem, kuras nav uzskatāmas par bērniem 37.panta izpratnē.

525. Darbus, kuros atļauts nodarbināt bērnus vecumā no 13 gadiem, nosaka 2002.gada 8.janvāra MK noteikumi Nr.10 „*Noteikumi par darbiem, kuros atļauts nodarbināt bērnus vecumā no 13 gadiem*”. Tāpat **Darba likuma** 37.panta trešā daļa paredz, ka izņēmuma gadījumos, ja viens no vecākiem (aizbildnis) devis rakstveida piekrišanu un saņemta Valsts darba inspekcijas atļauja, bērnu kā izpildītāju var nodarbināt kultūras, mākslas, sporta un reklāmas pasākumos, ja šāda nodarbināšana nav kaitīga bērna drošībai, veselībai, tikumībai un attīstībai. Kārtību, kādā tiek izsniegtas atļaujas bērnu kā izpildītāju nodarbināšanai kultūras, mākslas, sporta un reklāmas pasākumos, kā arī atļaujā ietveramos ierobežojumus attiecībā uz darba apstākļiem un nodarbinātības noteikumiem nosaka 2002.gada 28.maija MK noteikumi Nr.205 „*Kārtība, kādā tiek izsniegtas atļaujas bērnu – izpildītāju – nodarbināšanai kultūras, mākslas, sporta un reklāmas pasākumos, kā arī atļaujā ietveramie ierobežojumi*” (statistikas datus par bērnu nodarbinātību skat. pielikumā Nr.15).

526. Saskaņā ar **Bērnu tiesību aizsardzības likuma** 31.panta pirmo daļu, lai bērna attīstībai nodrošinātu ģimenisku vidi, tiek atbalstīta adopcija. Saskaņā ar **Bāriņtiesu likuma** 35.panta pirmajā daļā noteikto bāriņtiesa lemj par bāreņa vai bez vecāku gādības palikuša bērna ievietošanu ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā, ja ārpusģimenes aprūpi bērnam nav iespējams nodrošināt audžuģimenē vai pie aizbildņa.

527. Saskaņā ar 2008.gada 29.jūnija grozījumiem **Bērnu tiesību aizsardzības likumā** pilnveidots tiesiskais regulējums par ārpusģimenes aprūpē esoša bērna nodošanu citas personas aprūpē Latvijā (45².pants), mazinot iespējamu bērna tiesību aizskāruma risku.

528. Lai veicinātu bērnu attīstību apstākļos, kas visvairāk atgādina ģimeni, **Valsts sociālo pabalstu likumā** noteikti speciāli valsts sociālie pabalsti – aizbildņiem (atlīdzība par aizbildņa pienākumu pildīšanu – apmērs ir 38 LVL mēnesī; pabalsts aizbildnim par bērna uzturēšanu – apmērs ir 32 LVL mēnesī), adoptētājiem (atlīdzība par adoptējamā bērna aprūpi – apmērs ir 35 LVL mēnesī; atlīdzība par adopciju – apmērs ir 1 000 LVL, ko izmaksā vienam no bērna vecākiem).

529. Statistikas datus par internātskolām, ārpusģimenes iestādēm, bāriņtiesas lēmumiem par piešķirtajām vai atņemtajām aprūpes/aizgādības tiesībām, datus par bērnu dzimstību un mirstību, zīdaiņu mirstības cēloņiem skat. pielikumā Nr.15.

Audžuģimeņu koncepcija

530. Audžuģimeņu koncepcijas mērķis ir radīt priekšnoteikumus audžuģimeņu kustības attīstībai Latvijā, tādējādi, sekmējot ārpusģimenes aprūpes iestādēs esošo bērnu skaita samazināšanos.

531. Finansiālais atbalsts audžuģimenei:

1) atlīdzība par audžuģimenes pienākuma pildīšanu – 80 LVL mēnesī;

2) pabalsts audžuģimenei bērna uzturam – normatīvajos aktos ir noteikts pabalsta apmērs izmaksājams ne mazāks par 27 LVL mēnesī, un pabalsts apģērba un mīkstā inventāra iegādei – pašvaldības noteiktā apmērā. Pēc BM apkopotajiem datiem 2007.gada decembrī par vienu audžuģimenē ievietotu bērnu pabalsta vidējais apmērs, ko izmaksāja pašvaldības, bija 84 LVL.

532. Papildus katra mēneša pabalstam pašvaldības audžuģimenē ievietota bērna uzturam, apģērbam un mīkstajam inventāram bija paredzējušas arī vienreizējos jeb gada pabalstus 20 līdz 200 LVL robežās.

533. Pēc BM datiem, 2007.gadā, tāpat kā iepriekšējos gados, ir vērojama audžuģimeņu skaita palielināšanās – no 260 audžuģimenēm gada sākumā līdz 304 audžuģimenēm gada beigās. Audžuģimeņu skaits turpināja pieaugt arī 2008.gadā. Visos Latvijas reģionos tiek organizētas ar ministrijas atbalstu audžuģimeņu apmācību grupas potenciālajām audžuģimenēm (statistikas datus par audžuģimeņu skaitu skat. pielikumā Nr.15).

PAKTA 25.PANTS

Tiesības vēlē un tikt vēlētam

534. Latvijas Republika atsaucas uz otrajā kārtējā ziņojumā sniegto informāciju (skat. CCPR/C/LVA/2002/2, 318.-329.rindkopu) un papildus sniedz šādus datus.

535. **Satversmes** 101.pantā 2004.gada 23.septembra redakcijā ir noteikts, ka ikvienam Latvijas pilsonim ir tiesības likumā paredzētajā veidā piedalīties valsts un pašvaldību darbībā, kā arī pildīt valsts dienestu. Pašvaldības ievēlē pilntiesīgi Latvijas pilsoņi un ES pilsoņi, kas pastāvīgi uzturas Latvijā. Ikvienam ES pilsonim, kas pastāvīgi uzturas Latvijā, ir tiesības likumā paredzētajā veidā piedalīties pašvaldību darbībā.

536. 2004.gada 29.janvārī tika pieņemts **Eiropas Parlamenta vēlēšanu likums**. Likums nosaka kārtību, kādā notiek Eiropas Parlamenta vēlēšanas Latvijas Republikā. Kandidēt uz ievēlēšanu Eiropas Parlamentā varēs jebkurš vēlētais, kurš vēlēšanu dienā būs sasniedzis 21 gada vecumu. Eiropas Parlamenta vēlēšanu likuma 5.pantā ir norādīta Eiropas Parlamenta deputāta kandidātiem paredzamos ierobežojumus, piemēram, vēlēšanām nevar pieteikt kandidātu, kurš atzīts par rīcībnespējīgu, izcieš sodu brīvības atņemšanas vietā, bijis sodīts par smagu vai sevišķi smagu noziegumu un kura sodāmība nav dzēsta vai noņemta, izņemot ja persona ir reabilitēta, u.c.

537. Saskaņā ar 2002.gada 6.marta Satversmes tiesas spriedumu, **Saeimas vēlēšanu likuma** 2.pantā ir izdarīti grozījumi. No vēlēšanu tiesību ierobežojumu saraksta tika izslēgti aizdomās turētās, apsūdzētās vai tiesājamās personas, ja pret tām kā drošības līdzeklis ir piemērots apcietinājums. Saskaņā ar 2006.gada 6.marta grozījumiem Saeimas vēlēšanu likumā 24.pants tika papildināts ar septīto daļu, kas paredz, ka šīm personām, kurām kā drošības līdzeklis piemērots apcietinājums, balsošana tiek organizēta šo personu atrašanās vietā. 2008.gada 24.janvārī Saeimā 1.lasījumā tika izskatīti grozījumi Saeimas vēlēšanu likumā, kas paredz, ka personas, kurām kā drošības līdzeklis piemērots apcietinājums vai kuras izcieš ar brīvības atņemšanu saistītu sodu, vēlēšanās var piedalīties, balsojot pa pastu. Persona, kas vēlas balsot pa pastu, ieslodzījuma vietas administrācijā iesniedz iesniegumu par balsošanu pa pastu. Ieslodzījuma vietas darbinieks saņemto iesniegumu un attiecīgās personas pasi nogādā attiecīgajai vēlēšanu iecirkņa komisijai ne vēlāk kā nedēļu pirms vēlēšanu dienas.

538. Saskaņā ar 2002.gada 9.maija grozījumiem **Saeimas vēlēšanu likuma** 5.pantā un 2004.gada 11.novembra grozījumiem **Pilsētas domes, novada domes un pagasta padomes vēlēšanu likuma** 9.pantā no tiesību tikt ievēlētam Saeimā ierobežojumu uzskaitījuma tika izņemta prasība par valsts valodas prasmi atbilstoši trešajai augstākajai kategorijai.

539. Saskaņā ar 2002.gada 9.maija grozījumiem **Saeimas vēlēšanu likuma** 5.pantā un ir papildināti ar norādi, ka Saeimas un domes (padomes) vēlēšanām nevar pieteikt par kandidātiem un Saeimā, domē (padomē) nevar ievēlēt personas, kuras ir sodītas ar aizliegumu kandidēt Saeimas, Eiropas Parlamenta, pilsētas domes, novada domes un pagasta padomes vēlēšanās, izņemot personas, kuras ir rehabilitētas vai kurām sodāmība dzēsta vai noņemta. Atbilstoši 2004.gada 11.novembra grozījumiem **Pilsētas domes, novada domes un pagasta padomes vēlēšanu likuma** 9.pantā, domes (padomes) vēlēšanām Latvijas Republikā nevar pieteikt par kandidātu un domē (padomē) nevar ievēlēt ES pilsoni, kuram tiesības kandidēt un tikt ievēlētam ir liegtas ar tiesas spriedumu ES dalībvalstī, kuras pilsonis viņš ir.

540. 2004.gada 11.novembrī **Pilsētas domes, novada domes un pagasta padomes vēlēšanu likuma** 8.pantā tika izdarīti grozījumi, paredzot, ka Latvijas Republikā tiesības kandidēt domes (padomes) vēlēšanās ir ES, kurš nav Latvijas pilsonis, bet ir reģistrēts Iedzīvotāju reģistrā.

541. 2004.gada 17.jūnijā ECT Lielā palātā galīgajā spriedumā lietā „*Tatjana Ždanoka pret Latviju*”, atzina, ka Latvija nav pārkāpusi Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 1.protokola 3.pantu (tiesības uz brīvām vēlēšanām), noteicot ierobežojumu T.Ždanokai kandidēt nacionālā parlamenta vēlēšanās. Šis aizliegums radies no juridiska fakta konstatēšanas sakarā ar iesniedzējas darbošanos Latvijas PSR Komunistiskajā partijā pēc 1991.gada 13.janvāra. ECT atzina, ka tiesību kandidēt vēlēšanās ierobežojumu mērķis bija nevis sodīt tos, kas bija pret demokrātisko procesu integritāti, bet drīzāk lai izslēgtu tādu personu dalību likumdošanas procesā, kuras aktīvi darbojušās partijā, kas vardarbīgā veidā mēģinājusi gāzt no jauna izveidoto demokrātisko režīmu valstī.

542. Eiropas Parlamenta vēlēšanās atšķirībā no Saeimas un pašvaldību vēlēšanām vairs nepastāv ierobežojumi bijušajiem PSRS, Latvijas PSR vai ārvalstu valsts drošības dienestu, izlūkdienestu vai pretizlūkošanas dienestu štata darbiniekiem, kā arī personām, kas pēc 1991.gada 13.janvāra darbojušās PSKP (LKP), Latvijas PSR Darbaļaužu internacionālajā frontē, Darba kolektīvu apvienotajā padomē, Kara un darba veterānu organizācijā, Vislatvijas sabiedrības glābšanas komitejā vai tās reģionālajās komitejās.

543. Saskaņā ar **Saeimas vēlēšanu likuma** 24.panta pirmajā un otrajā daļā, **Eiropas Parlamenta vēlēšanu likuma** 28.panta pirmajā daļā, **Pilsētas domes, novada domes un pagasta padomes vēlēšanu likuma** 32.panta pirmajā daļā noteikto, ja atsevišķi vēlētaji veselības stāvokļa dēļ nevar ierasties vēlēšanu telpās, iecirkņa komisija, pamatojoties uz šo vēletāju vai viņu pilnvarotas personas rakstveida iesniegumu, kas reģistrēts īpašā žurnālā, organizē balsošanu šo vēletāju atrašanās vietā, nodrošinot aizklātību. Šo balsošanu ir tiesīgi uzraudzīt tam pilnvaroti novērotāji.

544. **Eiropas Parlamenta vēlēšanu likuma** 25.pants noteic, ka, ja vēletājs fizisku trūkumu dēļ pats nespēj balsot vai parakstīties vēletāju sarakstā, vēletāja klātbūtnē pēc viņa

norādījumiem atzīmes vēlēšanu zīmē izdara vai vēlētāju sarakstā parakstās vēlētāja ģimenes loceklis vai kāda cita persona, kurai vēlētājs uzticas vai kuru vēlētājs ir pilnvarojis.

Tiesības uz vienlīdzīgo piedalīšanos valsts pārvaldē

545. Papildus otrajā kārtējā ziņojumā noteiktajam (skat. CCPR/C/LVA/2002/2, 330.-331.rindkopu) Latvijas Republika norāda, ka saskaņā ar 2006.gada 14.septembra grozījumiem **Valsts Civildienesta likuma** 7.pantā obligātās ierēdņa amata kandidātam izvirzāmās prasības tika papildinātas ar prasību, ka uz ierēdņa amatu var pretendēt persona, kurai nav saglabājušās tāda disciplinārsoda darbības sekas, kas uz noteiktu laiku liedz ieņemt ierēdņa amatu.

546. Ar 2007.gada 24.maija grozījumiem **Valsts Civildienesta likumā** no 41.panta, kas paredz valsts attiecību izbeigšanas gadījumus, tika izslēgts civildienesta attiecību izbeigšanas pamats – iesaukšanu obligātajā militārajā dienestā.

547. 2002.gada 30.maija **Militārā dienesta likuma** 15.panta pirmajā daļā noteikts, ka karavīram ir aizliegts: 1) veikt politisko darbību, pievienoties arodbiedrībām, organizēt streikus un piedalīties tajos; 2) savienot militārā dienesta pildīšanu ar citu amatu vai darbu, kas nav atļauts ar likumu; 3) būt par citas personas pārstāvi lietās, kas ir saistītas ar vienību (iestādi), kurā viņš ieņem amatu; 4) piedalīties personiski vai ar citas personas starpniecību darījumos, kurus noslēdzot vai izpildot viņš var prettiesiski izmantot savu dienesta stāvokli vai nonākt interešu konfliktā.

PAKTA 26.PANTS

Atbilstoši Komitejas 18.rekomendācijai:

18. Attiecībā uz nepilsoņu statusu Komiteja ņem vērā valdības politiku, lai veicinātu sabiedrības integrāciju naturalizācijas ceļā. Tomēr Komiteju uztrauc liels nepilsoņu īpatsvars dalībvalstī, kuri saskaņā ar likumu netiek uzskatīti ne kā ārvalstnieki, ne bezvalstnieki, bet gan kā atsevišķas kategorijas personas, kurām ir ilgstošas un noturīgas saiknes ar Latviju, kuri daudzos aspektos ir pielīdzināti pilsoņiem, bet citos aspektos tiem nav tiesību, ko paredz pilsonības esamība. Komiteja pauž bažas par šādas izslēgšanas situācijas turpināšanos, kā rezultātā iedzīvotāju nepilsoņu daļai nav efektīvi nodrošinātas daudzas šajā Paktā paredzētās tiesības, t.sk. politiskās tiesības, iespējas ieņemt atsevišķus valsts un sabiedriskos amatus, iespējas strādāt atsevišķās profesijās privātajā sektorā, ierobežojumi uz īpašumtiesībām uz lauksaimniecībā izmantojamo zemi, kā arī sociāliem pabalstiem.

Dalībvalstij būtu jānovērš situācijas turpināšanos, kad ievērojama iedzīvotāju daļa tiek klasificēta kā „nepilsoņi”. Kā pagaidu pasākumu, dalībvalstij vajadzētu veicināt naturalizācijas procesu, ļaujot nepilsoņiem, kuri jau ilgu laiku ir pastāvīgie Latvijas iedzīvotāji, piedalīties vietējo pašvaldību vēlēšanās, un samazināt pārējo uz nepilsoņiem attiecināto ierobežojumu skaitu, lai veicinātu nepilsoņu līdzdalību Latvijas sabiedriskajā dzīvē.

548. Latvijas Republika vēlas atsaukties uz Papildu ziņojumu pēc Komitejas 18.rekomendācijas (skat. CCPR/CO/79/LVA/Add.1, 9.-15.rindkopu) un papildus norādīt, ka kopš 2004.gada naturalizācijas procesa tiesiskajā regulējumā, saglabājoties nemainīgam **Pilsonības likuma** regulējumam, ir veikti vairāki grozījumi, kas attiecas uz naturalizācijas iesnieguma iesniegšanas kārtības, bērnu naturalizācijas, bērnu atzīšanas par Latvijas pilsoni

un naturalizācijas pārbaužu kārtības atvieglošanu (sīkāk skat. 6.-38.rindkopu un pielikumu Nr.1, 15).

549. Šobrīd grozījumi normatīvajos tiesību aktos, kas paredzētu naturalizācijas procesa atvieglošanu vai paātrināšanu kopumā vai attiecībā uz atsevišķām personu kategorijām, nav plānoti.

550. Starptautiskie cilvēktiesību dokumenti, kā arī plašākas starptautiskās tiesības, atstāj jautājumu par vēlētāju loka (elektorāta) noteikšanu valsts ekskluzīvajā kompetencē. Latvijas nostāja šajā jautājumā paliek nemainīga, proti, tiesības vēlēties un tikt ievēlētam ir neatņemama pilsoņu tiesību sastāvdaļa. Tai pašā laikā, Latvija sper visus nepieciešamos soļus, lai tās integrācijas un naturalizācijas politika būtu veiksmīga, lai ikviens politiski aktīvs Latvijas iedzīvotājs varētu iegūt Latvijas pilsonību un efektīvi īstenot savas tiesības (papildus skat. 6.- 38.rindkopu, pielikumu Nr.1, 15).

Atbilstoši Komitejas 19.rekomendācijai:

19. Komiteju uztrauc valsts valodas politikas ietekme uz Paktā paredzēto tiesību izmantošanu pilnā apmērā. Cita starpā bažas izraisa iespējamā negatīvā ietekme, ko varētu radīt prasība sazināties latviešu valodā, izņemot atsevišķus gadījumus, uz valsts institūciju pieejamību personām, kas neprot latviešu valodu, un šādu personu sazināšanos ar valsts amatpersonām.

Dalībvalstij būtu jāveic visi nepieciešamie pasākumi, lai novērstu jebkādu šādas politikas negatīvu ietekmi uz Paktā paredzēto personu tiesību īstenošanu un, ja nepieciešams, veikt tādas pasākumus, kā, piemēram, tulkošanas pakalpojumu tīklā attīstību.

551. Latvijas Republika vēlas atsaukties uz Papildu ziņojumu pēc Komitejas 19.rekomendācijas (skat. CCPR/CO/79/LVA/Add.1, 16.-19.rindkopu) un papildus norāda, ka lai saglabātu latviešu valodu ir nepieciešams veikt veicinošus pasākumus. Tomēr vienlaikus uz centieniem latviešu valodu kā valodu saglabāt un attīstīt, tiek pilnībā nodrošinātas arī to personu tiesības Latvijas Republikā, kas nerunā latviešu valodā.

552. 1999.gada 9.decembra **Valsts valodas likuma** 3.panta otrā daļa paredz, ka Latvijas Republikā ikvienam ir tiesības vērsties ar iesniegumiem un sazināties valsts valodā iestādēs, sabiedriskajās un reliģiskajās organizācijās, uzņēmumos (uzņēmēj sabiedrībās). Minētā tiesību norma nodrošina latviešu valodas lietotāju intereses, bet neierobežo citu valodu lietotāju intereses, vērstoties minētajās iestādēs.

553. Tāpat **Valsts valodas likuma** 10.pants nosaka virkni izņēmumu, kādos gadījumos valsts un pašvaldību iestādēm, tiesas un tiesu sistēmai piederīgām iestādēm, kā arī valsts vai pašvaldību uzņēmumiem ir jāpieņem iesniegums arī svešvalodā, proti, tie ir iesniegumi policijas un ārstniecības iestādēm, glābšanas dienestiem un citām iestādēm steidzamos medicīniskās palīdzības izsaukuma gadījumos, noziegumu izdarīšanas vai citu likumpārkāpumu gadījumos, kā arī tad, kad tiek izsaukta neatliekamā palīdzība ugunsgrēka, avārijas vai citos nelaimes gadījumos. Tādejādi Latvijas Republika nodrošina arī personām, kas nelieto latviešu valodu, nepieciešamības gadījumā iespēju sazināties ar valsts amatpersonām to dzimtajā valodā.

554. No valsts iestāžu sniegtās informācijas var secināt, ka iesniegumi svešvalodās izskatīšanai tiek pieņemti, bet atbilde tiek sniegta latviešu valodā, ja iesniedzējs ir Latvijas iedzīvotājs. Savukārt, ja iesniedzējs ir ārzemnieks, viņam tiek atbildēts tajā valodā, kādā ir iesniegts iesniegums. Tāpat, jāatzīmē, ka valsts iestāžu interneta mājas lapas tiek veidotas

vairākās valodās, ka arī šo institūciju pārstāvji pēc iespējas sniedz informāciju masu medijiem, apmeklētājiem u.c. interesentiem ne tikai latviešu, bet arī svešvalodās.

555. Kriminālprocesā iesaistītajai personai, kura neprot valsts valodu, likumā paredzētajos gadījumos izsniedzot procesuālos dokumentus, nodrošina to tulkojumu personai saprotamā valodā (papildus skat. 306., 383., 384.rindkopu). Tāpat arī administratīvā procesa un civilprocesa ietvaros tiesā tiek nodrošināts tulks. Līdz ar to tiek veikti nepieciešamie pasākumi, lai pēc iespējas mazāk ierobežotu to personu tiesības, kas neprot valsts valodu.

556. Viens no **Valsts valodas likuma** mērķiem, kurš minēts likuma 1.pantā, ir nodrošināt mazākumtautību pārstāvju iekļaušanos Latvijas sabiedrībā, ievērojot viņu tiesības lietot dzimto valodu vai citas valodas. Pamatprincips, kas ietverts nacionālajos tiesību aktos valsts valodas joma – likumpamatotie, demokrātiskā sabiedrībā nepieciešamie un samērīgie ierobežojumi svešvalodu lietošanā.

557. **Valsts valodas likuma** 2.panta trešā daļa noteic, ka likums neattiecas uz valodu lietošanu Latvijas iedzīvotāju neoficiālajā saziņā, nacionālo un etnisko grupu iekšējā saziņā, ka arī reliģisko organizāciju dievkalpojumos, ceremonijās, rituālos un cita veida reliģiskajā darbībā.

558. **Valsts valodas likuma** 11.panta otrā un trešā daļa nosaka, ka Latvijas teritorijā notiekošajos pasākumos, ja tajās piedalās valsts pārvaldes iestāžu pārstāvji, viena no darba valodām ir valsts valoda, vai pasākuma rīkotājs nodrošina tulkojumu valsts valodā. 2000.gada 22.augusta MK noteikumi Nr.288 "*Noteikumi par tulkojumu nodrošināšanu pasākumos*" paredz virkni gadījumu, kad nav nepieciešams svešvalodas tulkojums valsts valodā, ka arī iespēju atbrīvot pasākuma rīkotāju no svešvalodas tulkošanas valsts valodā. Likuma 15.pants paredz iespēju iesniegt un publiski aizstāvēt zinātniskos darbus svešvalodā.

559. **Valsts valodas likuma** 18.panta otrā un trešā daļa paredz gadījumus, kad pieļaujama svešvalodu lietošana uzņēmumu un pasākumu nosaukumos. Arī 2000.gada 22.augusta MK noteikumi Nr.294 "*Noteikumi par vietu nosaukumu, iestāžu, sabiedrisko organizāciju, uzņēmumu (uzņēmējsabiedrību) nosaukumu un pasākumu nosaukumu veidošanu un lietošanu*" paredz virkni gadījumu, kad pieļaujama svešvalodas lietošana.

560. Valodas lietošana sapulces, gājienos un piketos notiek saskaņā ar 1997.gada likumu **Par sapulcēm, gājieniem un piketiem**, kura 19.panta savukārt paredz, ka sapulces, gājienos un piketos pastāv vārda un valodas brīvība. Likuma 19.pants nosaka personas vārda un uzvārda rakstības kārtību dokumentos. 2004.gada 2.marta MK noteikumi Nr.114 "*Noteikumi par personvārdu rakstību un lietošanu latviešu valoda, ka arī to identifikāciju*", 2002.gada 23.maija **Personu apliecinošu dokumentu likums**, 2004.gada 22.aprīļa MK noteikumi Nr.378 "*Noteikumi par pilsoņu personas apliecībām, nepilsoņu personas apliecībām, pilsoņu pasēm, nepilsoņu pasēm un bezvalstnieku ceļošanas dokumentiem*" paredz iespēju pēc personas vēlēšanas personas dokumentos norādīt citvalodas personvārda oriģinālformu.

561. **Valsts valodas likuma** 21.panta piektā un sestā daļa nosaka gadījumus, kad pieļaujama svešvalodas lietošana publiskā informācijā sabiedrībai pieejamās vietās. 2005.gada 15.februāra MK noteikumi Nr.130 "*Noteikumi par valodu lietošanu informācijā*" nosaka valodu lietošanas kārtību publiskas informācijas sniegšanā.

562. Valsts valodas politikas izstrādē un īstenošanā ir iesaistītas vairākas institūcijas, kas atrodas IZM un TM pārraudzība. Par valodas politikas izstrādi un īstenošanu galvenā

atbildīgā iestāde ir IZM pārraudzībā esošā Valsts valodas aģentūra. Par dažu apjomīgu funkciju īstenošanu atbildīgas vairākas specializētas institūcijas: Tulkošanas un terminoloģijas centrs, ievērojot terminoloģijas būtisko nozīmību valodas attīstībā un tulkojumu īpatsvaru terminoloģijas veidošanas procesā, un Latviešu valodas apguves valsts aģentūra (turpmāk – LVAVA), ņemot vērā Latvijas mazākumtautību lielo īpatsvaru un valsts valodas apguves lielo nozīmi sabiedrības integrācijā. No IZM pārraudzības institūcijām ar valsts valodas politikas īstenošanu saistīts arī ISEC, kura pienākumi valodas jomā saistīti ar valsts valodas zināšanu atestāciju. TM pārraudzība esošais Valsts valodas centrs īsteno pārraudzības un kontroles funkcijas par valsts valodas lietojumu publiskajā sfērā. Pēc Latvijas Valsts prezidentes iniciatīvas 2002.gada 14.maija tika izveidota īpaša padomdevēja institūcija – Valsts valodas komisija, kas nodarbojas ar valsts valodas situācijas apzināšanu Latvijā un konkrētu ieteikumu izstrādi latviešu valodas — valsts valodas — pozīcijas nostiprināšanai, uzlabošanai un ilgtspējīgas attīstības nodrošināšanai.

Atbilstoši Komitejas 20.rekomendācijai:

20. Lai gan Komiteja ir ņēmusi vērā Latvijas paskaidrojumus, ko tā sniegusi par 1998.gadā pieņemto Izglītības likumu, konkrēti, par pakāpenisko pāreju uz latviešu valodu kā mācību valodu skolās, to joprojām uztrauc pārejas uz latviešu mācību valodu – īpaši, vidusskolās – noteiktā termiņa ietekme uz krievvalodīgajiem un citām mazākumtautībām. Bez tam, Komiteju uztrauc atšķirīga pieeja valsts atbalsta sniegšanā privātajām skolām, kuras pamatā ir mācību valoda skolā.

Dalībvalstij būtu jāveic visi nepieciešamie pasākumi, lai novērstu jebkādu pārejas uz latviešu kā mācību valodu skolās negatīvu ietekmi uz mazākumtautībām. Tai arī būtu jānodrošina, ka, gadījumā, ja privātajām skolā tiek piešķirtas valsts subsīdijas, tās jāpiešķir, ievērojot līdztiesības principu.

563. Latvijas Republika vēlas atsaukties uz Papildu ziņojumu pēc Komitejas 20.rekomendācijas (skat. CCPR/CO/79/LVA/Add.1, 20.-27.rindkopu) un papildus norāda, ka Latvijas izglītības reformas attīstība vairākus gadus ir starptautisko organizāciju uzmanības lokā. 2006.gada 20.-21.aprīlī Latvijā ieradās EDSO augstais komisārs mazākumtautību jautājumos Rolfs Ekeuss un tikās ar dažādu institūciju pārstāvjiem, uzklaušīja viedokļus mazākumtautību jautājumos. Viņš pozitīvi vērtēja izglītības reformas gaitu un norādīja uz nepieciešamību veidot ciešāku dialogu ar sabiedrību (papildus skat. 7.rindkopu). 2006.gada 20.-21.martā vizītē Latvijā ieradās EP Parlamentārās Asamblejas Juridisko lietu un cilvēktiesību komitejas loceklis Adriāns Severīns (*Adrian Severin*), kurš tikšanās laikā IZM pozitīvi vērtēja Latvijas izglītības procesu.

564. Izglītības reforma nozīmē to izglītības pasākumu turpināšanu, kas tika aizsākti 1990.gadu vidū, ieviešot pamatzglītībā izglītības programmu īpašu veidu – mazākumtautību izglītības programmas (ko nosaka **Izglītības likuma** 41.pants). Saskaņā ar Izglītības likuma grozījumiem sākot ar 2004.gada 1.septembri valsts un pašvaldību izglītības iestādēs, kurās tiek īstenotas mazākumtautību izglītības programmas, 60% mācību priekšmetos mācības notiek valsts valodā, bet 40% mācību priekšmeti tiek pasniegti mazākumtautības valodā.

565. Minētā mācību valodas sadalījuma atbilstību Latvijas Republikas Satversmei un starptautisko līgumu noteikumiem apstiprināja Satversmes tiesa 2005.gada 13.maija spriedumā lietā Nr.2004-18-0106. Satversmes tiesa nolēma, ka par atbilstošu ir atzīstama Izglītības likuma norma, ka nosaka, ka valsts un pašvaldību vispārējās vidējās izglītības iestādēs, kurās īsteno mazākumtautību izglītības programmas, sākot ar desmito klasi, mācības notiek valsts valodā atbilstoši valsts vispārējās vidējās izglītības standartam; valsts

un pašvaldību profesionālās izglītības iestādēs, sākot ar pirmo kursu, mācības notiek valsts valodā atbilstoši valsts arodizglītības standartam vai valsts profesionālās vidējās izglītības standartam. Valsts vispārējās vidējās izglītības standarts, valsts arodizglītības standarts un valsts profesionālās vidējās izglītības standarts noteic, ka mācību satura apguve valsts valodā tiek nodrošināta ne mazāk kā trijās piektdaļās no kopējās mācību stundu slodzes mācību gadā, ieskaitot svešvalodas, un nodrošina ar mazākumtautības valodu, identitāti un kultūru saistīta mācību satura apguvi mazākumtautības valodā.

566. Svarīgi ir atzīmēt, ka izglītības reforma skar tikai valsts un pašvaldību izglītības iestādes. Privātajām izglītības iestādēm ir jāievēro nosacījums par akreditāciju un latviešu valodas stundu iekļaušanu mācību programmā, kas parasti ir 2-3 stundas nedēļā. Vēl vairāk, ja privātā izglītības iestāde ir akreditēta, tā var pieteikties un saņemt dotāciju no valsts budžeta.

567. 2005.gada 14.septembrī Satversmes tiesas pieņēma spriedumā lietā Nr.2005-02-0106, ar kuru atzina par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmei un starptautiskajiem tiesību aktiem Izglītības likuma 59.panta otrās daļas otrā teikuma noteikumu. Šis noteikums paredzēja, ka privātās izglītības iestādes var saņemt valsts finansējumu tikai, ja tās īsteno izglītības programmas valsts valodā. Šī sprieduma rezultātā akreditētās privātskolas, kas īsteno mazākumtautību izglītības programmas, līdzīgi kā citas privātās izglītības iestādes, ir tiesīgas saņemt valsts dotācijas (statistikas datus par privātskolu skaitu, valsts finansējumu privātskolām skat. pielikumā Nr.16).

568. 2007.gada 26.janvārī Konsultatīvā padome izveidoja darba grupu piecu ekspertu sastāvā mazākumtautību izglītības programmu īstenošanas gaitas kvalitātes monitoringa veikšanai. Sadarbībā ar Latvijas Universitāti ir uzsākts zinātnisks pētījums par mazākumtautību izglītības programmu īstenošanas kvalitāti.

569. Apkopojot datus, ir veikts 2006.-2007.mācību gada centralizēto eksāmenu rezultātu salīdzinājums starp izglītības iestādēm, kuras īsteno izglītības programmas ar latviešu mācībvalodu, un izglītības iestādēm, kuras īsteno mazākumtautību izglītības programmas. 2007.gadā pirmo reizi eksāmenus kārtoja mazākumtautības izglītības iestāžu skolēni, kas no 10.klases 60% no vidusskolas mācību kursa bija apguvuši latviešu valodā. Rezultātu apkopojums liecina, ka 2006.-2007.mācību gadā eksāmenu rezultāti pamatā ir līdzīgi gan izglītības iestādēs, kas īsteno izglītības programmas ar latviešu mācībvalodu, gan arī izglītības iestādēs, kas īsteno mazākumtautību izglītības programmas. Tāpat ir apkopoti statistikas dati par vidējo skolēnu sasniegumu līmeni latviešu valodas un literatūras eksāmenā mazākumtautību izglītības programmās (statistikas datus skat. pielikumā Nr.16).

570. Centralizēto eksāmenu rezultāti mazākumtautību izglītības iestādēs tiek apkopoti arī pēc eksāmena aizpildīšanas valodas. Dati liecina, ka 39% mazākumtautību skolēnu ir izvēlējušies centralizēto eksāmenu darbus aizpildīt krievu valodā un 61% latviešu valodā. Apkopojot datus, ir veikts centralizēto eksāmenu rezultātu salīdzinājums pēc eksāmena aizpildīšanas valodas vispārējās vidējās izglītības iestādēs, kuras īsteno mazākumtautību izglītības programmas (statistikas datus skat. pielikumā Nr.16). Centralizēto eksāmenu rezultātu salīdzinājums arī pēc izvēlētās eksāmena aizpildīšanas valodas parāda, ka atbildes valodas izvēle nav būtiski ietekmējusi eksāmenu rezultātus.

571. Kopumā centralizēto eksāmenu rezultāti liecina, ka veiktās izmaiņas mazākumtautību izglītības programmās saistībā ar mācību priekšmetu apguves valodu un valsts pārbaudes darbiem būtiski nav ietekmējušas skolēnu mācību sasniegumus.

572. Valsts valodas apguves līmenis mazākumtautību izglītības programmās ir arī svarīgs nosacījums, lai sekmīgi turpinātu studijas augstskolās, kur mācības pamatā notiek latviešu valodā. No skolēniem, kuri šobrīd mācās vidusskolās, viena trešdaļa apgūst mazākumtautību izglītības programmas un divas trešdaļas – izglītības programmas ar latviešu mācību valodu. Kā liecina Latvijas Universitātes sniegtie dati, 2007.gadā studijas augstskolā uzsāka proporcionāli līdzīgs studentu skaits. Tas pierāda, ka izmaiņas Izglītības likumā nemazina mazākumtautību skolēnu iespējas studēt augstākajās izglītības iestādēs.

573. Viens no galvenajiem iebildumiem par mazākumtautību izglītības kvalitāti saistīts ar priekšstatu par nepietiekamām skolēnu valsts valodas zināšanām. Valsts valodas apguves līmenis mazākumtautību izglītības programmās neapšaubāmi ir svarīgs nosacījums, lai sekmīgi apgūtu mācību saturu un kārtotu valsts pārbaudes darbus. 2006.gada latviešu valodas eksāmena rezultāti mazākumtautību skolu 9.klasēs rāda, ka lielākā daļa eksāmena kārtotāju ieguvuši C (40%) un D līmeni (33%), kas nozīmē labas pamatzināšanas un prasmes valodas jautājumos. F jeb zemāko līmeni ieguvuši tikai 116 (1,36%) pamatskolēni. Kopā eksāmenu mazākumtautību skolās kārtoja 8 560 skolēni.

574. Statistikas datus par vispārīzglītojošo dienas skolu skolēnu sadalījumu pa tautībām un pēc apmācības valodas 2007.-2008.mācību gadā, datus par mazākumtautību skolēnu skaitu vispārīzglītojošās mācību iestādēs, datus par mazākumtautību skolu skaitu skat. pielikumā Nr.16.

Valsts administratīvie pasākumi mazākumtautību izglītības programmas sekmēšanai

575. Pozitīvu izglītības reformas procesu sekmē arī tas, ka valstī darbojas vairāki bilingvālās izglītības atbalsta centri, kurus finansiāli atbalsta pašvaldības. Tie uzrauga procesu, veicina labās pieredzes izplatīšanu. Savos semināros mazākumtautību izglītības pedagogi apspriež problēmu jautājumus un radošuma veicināšanai diskusijās pieaicina pieredzējušus praktiķus un izglītības speciālistus no Latvijas augstskolām un citām izglītības iestādēm.

576. ISEC 2007.gadā sadarbībā ar reģionālajiem bilingvālās izglītības atbalsta centriem veica kopīgu pētījumu „Etniskās identitātes veicināšana 3., 6., 9. un 12.klases vispārējās vidējās izglītības iestādēs, kas īsteno mazākumtautību izglītības programmas”. Pētījumā piedalījās 2 000 skolēnu no dažādām Latvijas pilsētām. Pētījuma mērķis bija iegūt objektīvu priekšstatu par valsts piedāvātajām iespējām mazākumtautību etniskās identitātes saglabāšanai. Pētījuma rezultāti liecināja, ka izglītības iestādes piedāvā skolēniem iespēju apgūt un papildināt zināšanas par mazākumtautību kultūru, valodu, vēsturi un skolēni šīs piedāvātās iespējas labprāt izmanto.

577. 2005.gadā IZM piedalījies 6 reģionālo semināru un 2 konferenču (par mazākumtautību izglītības jautājumiem un valodu politiku Latvijā un pasaulē) organizēšanā un norisē. 2006.-2007.mācību gadā IZM Konsultatīvā padome ir organizējusi 4 apaļā galda diskusijas, kuru laikā skolēni, pedagogi, vecāki, NVO pārstāvji un augstskolu mācībspēki tika iepazīstināti ar plānotajām izmaiņām tiesību aktos. Konsultatīvās padomes sēdē tika organizēta tikšanās ar skolu direktoriem, reģionu bilingvālās izglītības atbalsta centru vadītājiem, kuras laikā tika apspriests mazākumtautību izglītības process un veicināta pozitīvās pieredzes apmaiņa. Skolu vadītāju minētās problēmas ir saistītas nevis ar mācībvalodu izmantojumu, bet nepieciešamību pēc jauniem mācību līdzekļiem. Tika atzinīgi novērtētas IZM piedāvātās iespējas mazākumtautību etniskās identitātes

veicināšanai, iekļaujot starpkultūru jautājumus katra mācību priekšmeta standarta saturā, kā arī palielinot fakultatīvo nodarbību skaitu, kas ir veltīti mazākumtautību valodas un kultūras apguvei. 2008.gadā IZM Konsultatīvā padome ir organizējusi četras padomes sēdes un divas apaļā galda diskusijas.

578. Izdotas visas nepieciešamās mācību grāmatas 1.-12.klasei gan latviešu, gan krievu kā Latvijā lielākās mazākumtautību grupas valodā. No 2005. līdz 2007.gadam LVAVA kopumā izdevusi 130 nosaukumu mācību komplektu, metodisko materiālu, tematisko plānu, vadlīniju u.c. izdevumu, kas paredzēti mazākumtautību skolu skolēniem un skolotājiem. Ar Valsts valodas aģentūras atbalstu izdotas gan mācību grāmatas (arī kurlmēmajiem cilvēkiem), gan vārdnīcas, gan mācību līdzekļi audiovizuālā formātā (CD, DVD). Turklāt mācību metodiskie līdzekļi, kuri ir izstrādāti, izmantojot Eiropas Sociālā fonda finansējumu, skolām, kas īsteno mazākumtautību izglītības programmas, tiek piešķirti par brīvu.

579. Katru mācību gadu LVAVA organizētos metodiskās tālākizglītībasursos jaunāko mācību metodiku apgūst vidēji 300 latviešu valodas un literatūras skolotāji un 340 bilingvālās izglītības skolotāji, kas īsteno mazākumtautību izglītības programmas. Skolotāju metodiskā darba atbalstam ir izstrādāti tematiskie plāni, metodiski ieteikumi, mācību filmu DVD formātā satura un valodas integrētai apguvei 7 priekšmetos, kas kopā ar skolām piedāvātām un sniegtām individuālām konsultācijām par valodas apguves metodikas un prakses jautājumiem veido pamatu augstas kvalitātes nodrošinājumam mācību procesā.

Vienlīdzības princips

580. Latvijā tiesiskās vienlīdzības princips (un tā abi elementi – līdztiesības princips un diskriminācijas aizliegums) kā konstitucionāla ranga pamattiesību norma ir noteikts Satversmes 91.pantā: „Visi cilvēki ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā. Cilvēka tiesības tiek īstenotas bez jebkādas diskriminācijas”.

581. Likuma **Par tiesu varu** 4.pants paredz, ka visas personas ir vienlīdzīgas likuma un tiesas priekšā, tām ir vienādas tiesības uz likuma aizsardzību. Tiesu spriež tiesa neatkarīgi no personas izcelsmes, sociālā un mantiskā stāvokļa, rases un nacionālās piederības, dzimuma, izglītības, valodas, attieksmes pret reliģiju, nodarbošanās veida un rakstura, dzīvesvietas, politiskajiem vai citiem uzskatiem.

582. **Administratīvā procesa likuma** 6.pantā ir nostiprināts vienlīdzības princips, kas noteic, ka, pastāvot vienādiem faktiskajiem un tiesiskajiem lietas apstākļiem, iestāde un tiesa pieņem vienādus lēmumus (pastāvot atšķirīgiem faktiskajiem vai tiesiskajiem lietas apstākļiem, — atšķirīgus lēmumus) neatkarīgi no administratīvā procesa dalībnieku dzimuma, vecuma, rases, ādas krāsas, valodas, reliģiskās pārliecības, politiskajiem vai citiem uzskatiem, sociālās izcelšanās, tautības, izglītības, sociālā un mantiskā stāvokļa, nodarbošanās veida un citiem apstākļiem.

583. **Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa** 240.pants noteic, ka administratīvo pārkāpumu lietas tiek izskatītas, ievērojot principu, ka visas personas ir vienlīdzīgas likuma un institūcijas, kas izskata lietu, priekšā neatkarīgi no viņu izcelsšanās, sociālā un mantiskā stāvokļa, rases un nacionālās piederības, dzimuma, izglītības, valodas, attieksmes pret reliģiju, nodarbošanās veida un rakstura, dzīvesvietas un citiem apstākļiem.

584. Vienlīdzības tiesas un likuma priekšā princips ir nostiprināts **Civilprocesa likuma** 1.nodaļā „Civilprocesa principi”, proti, 1.panta pirmajā daļā, kas noteic, ka katrai fiziskajai un juridiskajai personai ir tiesības uz savu aizskarto vai apstrīdēto civilo tiesību vai ar likumu aizsargāto interešu aizsardzību tiesā. Tāpat arī Civilprocesa likuma 9.pants nosaka, ka pusēm ir vienlīdzīgas procesuālās tiesības, kā arī to, ka tiesa nodrošina pusēm vienādas iespējas izmantot tām piešķirtās tiesības savu interešu aizsardzībai. Civilprocesa likumā minētais princips nav skaidri definēts, tomēr tas izriet no Satversmes 91.panta.

585. Vienlīdzības principu likuma un tiesas priekšā nostiprina arī **Kriminālprocesa likuma** 8.pants, kas paredz, ka Kriminālprocesa likums nosaka vienotu procesuālo kārtību visām kriminālprocesā iesaistītajām personām neatkarīgi no šo personu izcelsmes, sociālā un mantiskā stāvokļa, nodarbošanās, pilsonības, rases un nacionālās piederības, attieksmes pret reliģiju, dzimuma, izglītības, valodas, dzīvesvietas un citiem apstākļiem.

PAKTA 27.PANTS

586. Latvijas Republika atsaucas uz otrajā kārtējā ziņojumā sniegto informāciju (skat. CCPR/C/LVA/2002/2, 336.-348.rindkopu) par mazākumtautību tiesību nodrošināšanu un īstenošanu un papildus norāda, ka līdz ar Satversmes 113., 114.panta regulējumu, arī 1991.gada likuma **Par Latvijas nacionālo un etnisko grupu brīvu attīstību un tiesībām uz kultūras autonomiju** 8.pants nosaka, ka „visiem Latvijas Republikas pastāvīgajiem iedzīvotājiem ir garantētas tiesības ieverot savas nacionālās tradīcijas, lietot nacionālo simboliku un atzīmēt nacionālos svētkus”. Saskaņā ar iepriekšminētā likuma 10.pantu „Latvijas Republikas valsts institūcijas sekmē materiālo apstākļu radīšanu Latvijas teritorijā dzīvojošo nacionālo un etnisko grupu izglītības, valodas un kultūras attīstībai, paredzot tam valsts budžeta noteiktas summas”.

587. Ar 2005.gada 26.maija likumu tika ratificēta 1995.gada 1.februāra **EP Vispārējā konvencija par nacionālo minoritāšu aizsardzību**, kas stājas spēkā attiecībā uz Latvijas Republiku 2005.gada 1.oktobrī. Minētās konvencijas ratifikācijai tika pievienotas divas deklarācijas 10. un 11.pantam, ar kuru palīdzību tiek paskaidrots, kādā veidā šīs konvencijas normas tiek piemērotas Latvijā.

588. 2007.gada 3.maijā tika pieņemts likums **Par Konvenciju par kultūras izpausmju daudzveidības aizsardzību un veicināšanu** (spēkā ar 2007.gada 24.maiju), ar kuru Latvija ir pievienojusies UNESCO Konvencijai par kultūras izpausmju daudzveidības aizsardzību un veicināšanu. Konvencijas 7. pants nosaka, ka Latvija kā konvencijas dalībvalsts „cenšas savā teritorijā radīt vidi, kas indivīdus un sociālās grupas mudina: a) radīt, ražot, izplatīt pašiem savas kultūras izpausmes un piekļūt tām, pievēršot pienācīgu uzmanību sieviešu, kā arī dažādu sociālo grupu, tostarp minoritāšu pārstāvju un pamatiedzīvotāju, īpašajiem apstākļiem un vajadzībām; b) piekļūt pašu zemē, kā arī citās pasaules valstīs radītās kultūras daudzveidīgajām izpausmēm.”

Latvijas noslēgtie starptautiskie līgumi

589. Laika posmā no 2004.gada kultūras veicināšanas jomā ir noslēgti sekojoši starpvaldību līgumi:

- Latvijas Republikas valdības un Polijas Republikas valdības līgums par sadarbību kultūrā un izglītībā (29.03.2006.);

- o Latvijas Republikas valdības un Moldovas Republikas valdības līgums par sadarbību izglītībā, kultūrā, jaunatnes un sporta jomā (07.09.2006.);
- o Latvijas Republikas valdības un Bulgārijas Republikas valdības līgums par sadarbību izglītībā, zinātnē un kultūrā (21.03.2005.);
- o Latvijas Republikas valdības un Turcijas Republikas valdības līgums par sadarbību izglītībā, zinātnē, kultūrā un sportā (19.04.2005.);
- o Latvijas Republikas valdības un Mongolijas valdības līgums par sadarbību kultūrā, izglītībā un zinātnē (01.07.2003.).

590. Pārskata periodā tika noslēgti šādi starpministriju līgumi:

- o Latvijas Republikas Kultūras ministrijas un Baltkrievijas Republikas Kultūras ministrijas vienošanās par sadarbību kultūrā un mākslā (18.04.2002.);
- o Latvijas Republikas Kultūras ministrijas un Ukrainas Kultūras un mākslas ministrijas vienošanās par sadarbību kultūras jomā (16.10.2002.);
- o Latvijas Republikas Kultūras ministrijas un Azerbaidžānas Republikas Kultūras ministrijas vienošanās par sadarbību kultūras jomā (03.10.2005.);
- o Latvijas Republikas Kultūras ministrijas un Armēnijas Republikas Kultūras un jaunatnes lietu ministrijas vienošanās par sadarbību kultūras jomā (07.10.2005.);
- o Latvijas Republikas Īpašu uzdevumu ministra sabiedrības integrācijas lietās sekretariāta un Gruzijas valsts ministriju pilsoņu integrācijas lietās (saistību pārņēmēja Gruzijas valsts reintegrācijas ministrija) sadarbības memorands par sadarbību integrācijas jomā (01.06.2006.);
- o Latvijas Republikas Īpašu uzdevumu ministra sabiedrības integrācijas lietās sekretariāta un Moldovas Republikas starptautisko attiecību biroju par sadarbību integrācijas jomā (29.10.2007.).

Latvijas politikas iniciatīvas

591. 2006.gada 18.aprīlī MK apstiprināja Kultūras ministrijas (turpmāk – KM) izstrādātās *Valsts kultūrpolitikas vadlīnijas 2006.–2015.gadam*. Vadlīnijās ir akcentēts, ka pilnvērtīga Latvijas kultūras attīstība ir iespējama, ņemoties līdzatbildību par kultūras plurālismu un savstarpējā cieņā un tolerancē balstītu kultūru līdzāspastāvēšanu un kultūrautonomiju. Vadlīnijas definē šādu vēlamu sasniedzamo politikas rezultātu: „Latvija ir nacionāla valsts, kuras izaugsmes pamatu veido vienota, sabiedrību saliedējoša kultūras telpa, ko raksturo kultūras daudzveidība un vieno kopīgas vērtības. Latvijā ikviens var brīvi paust un attīstīt savu etnisko, kultūras un reliģisko identitāti. Valsts gādā gan par latviešu un līvu (lībiešu), gan arī par Latvijā izsenis dzīvojošo mazākumtautību kultūras mantojumu un tā pieejamību, t.sk. arī elektroniskajā tīmeklī.”

592. Arī 2001.gadā MK pieņemtā Nacionālā programma *Kultūra 2000.-2010.* paredz labvēlīgu apstākļu veidošanu Latvijas dažādo nacionālo grupu kultūras attīstībai. Nacionālās programmas *Kultūra 2000.-2010.* uzdevums ir saglabāt kultūras daudzveidību, ievērojot visu Latvijā dzīvojošo tautu un etnisko grupu kultūras intereses. Programmas katrā no 10 apakšprogrammām (katrā kultūras nozarē) ir sadaļa „Sabiedrības integrācija”, kas paredz pasākumu kopumu Latvijā dzīvojošo tautību kultūras mantojuma popularizēšanai, tādējādi, veicinot savstarpējo izpratni un sabiedrības integrāciju kopumā.

593. Aktualizējot 1999.gadā apstiprināto Valsts ilgtermiņa mērķprogrammu *Lībieši Latvijā*, 2008.gadā MK apstiprināšanai iesniegta Valsts programma *Lībieši Latvijā 2008.-2012.gadam*, kur uzsvars tiek likts uz lībiešu kultūras tālāknodešanas, mūsdienīgas

praktizēšanas iespēju nodrošināšanu un paplašināšanu, īpaši akcentējot lībiešu kopienas dzīves stiprināšanu.

594. Valsts programmas *Sabiedrības integrācija Latvijā* (apstiprināta MK 2001.gada 6.februārī) kultūras sadaļas viens no mērķiem ir mazākumtautību kultūras tiesību aizsardzība. Programmā ir noteiktas Latvijā dzīvojošo mazākumtautību iespējas saglabāt un attīstīt šeit savu kultūru, kā arī paredzēts radīt labvēlīgu vidi nacionālo kultūru līdztiesības iedibināšanai Latvijas valsts kultūrpolitikā.

595. Sīkāku informāciju par valsts programmu, kas veltīta romu (čigānu) tautības pārstāvju atbalstam, skat. 41.-54.rindkopā.

Valsts administratīvie pasākumi mazākumtautību tiesību īstenošanai

Mazākumtautību NVO, biedrību un SO atbalsts

596. ĪUMSILS veic efektīvus pasākumus, kas sekmē savstarpēju cieņu, sapratni un sadarbību starp Latvijas mazākumtautībām un pamatnāciju.

597. Viena no ĪUMSILS aktivitātēm ir mazākumtautību NVO darbības un pasākumu atbalsts no valsts budžeta līdzekļiem. Latvijā ir reģistrētas 9 836 NVO, no kurām vairāk kā 250 ir mazākumtautību un citu etnisko grupu, tajā skaitā arī starpetniskās NVO. ĪUMSILS pilnveidoja mazākumtautību NVO darbības finansēšanas sistēmu, kas ļauj optimāli apzināt mazākumtautību attīstības vajadzības un regulāri strādāt pie valsts politikas mazākumtautību jomā aktualizēšanas. Dotācijas var saņemt NVO, kuru statūtos kā pamatmērķi minēti mazākumtautību tiesību aizsardzība, Latvijā dzīvojošo mazākumtautību etniskas identitātes un kultūras mantojuma saglabāšana un attīstīšana, kā arī starpetniskā dialoga veicināšana (papildus skat. 33.rindkopu).

598. Uz 2008.gada decembri ĪUMSILS bija vairāk kā 250 mazākumtautību un citu etnisko grupu, tajā skaitā arī starpetniskās biedrības un nodibinājumi, kā arī to reģionālās nodaļas, kas, salīdzinot ar 2002.gadu, kad ĪUMSILS reģistrēto mazākumtautību/starpetnisko biedrību skaits bija 160 biedrību, ir nozīmīgs palielinājums. Lielākās no biedrībām ir Jelgavas nacionālo kultūras biedrību asociācija, Mazākumtautību programma “ZELTA KAMOLINŠ”, Latvijas Krievu kultūras biedrība, Krievu kultūras centrs „Kalistratova nams”, Latvijas Ebreju draudžu un kopienu padome, Latvijas Romu apvienība „Nēvo Drom”, Latvijas Ukrainu biedrība, Latvijas Vācu savienība, Latvijas Baltkrievu savienība, Dienvidlatvijas vecticībnieku kultūrizglītības biedrība „Belovodije”, Rumāņu-moldāvu biedrība „DOINA”, Daugavpils Ukrainu kultūrizglītības biedrība „Mrija” u.c.

599. ĪUMSILS veido publikāciju, foto, afišu un citu uzskatāmo materiālu arhīvu un regulāri aktualizē statistiskas datus par mazākumtautībām Latvijā ĪUMSILS mazākumtautību organizāciju datu bāzē. ĪUMSILS apzina radošo kolektīvu un citu kultūras veidojumu sasniegumus. Saskaņā ar šo funkciju 2005.gadā uzsākti informācijas vākšanas pasākumi, kuru mērķis ir veicināt mazākumtautību kultūrmantojuma saglabāšanu Latvijā. Rezultātā ir izveidots plašs avīžu, grāmatu, bukletu, izrakstu un biedrību materiālu arhīvs, kas aptver visas Latvijā pārstāvētas tautību grupas. Papildus, ĪUMSILS 2006. un 2007.gadā veica mazākumtautību NVO anketēšanu ar mērķi apzināt mazākumtautību NVO resursus, kā arī radošo kolektīvu, muzeju, bibliotēku un arhīvu esamību. Rezultāti ir apkopoti iekšējai lietošanai, kā arī ir apkopota brošūra „Mazākumtautību radoši kolektīvi Latvijā”. Kopš

2004.gada tiek publicēta brošūra „Mazākumtautību nevalstiskās organizācijas Latvijā”, kas ik gadu tiek atjaunota.

600. 2007.gadā tika izveidota darba grupa valsts programmas *Valsts atbalsts mazākumtautībām Latvijā 2008.-2012.gadam* izstrādei un notika 4 darba grupas sēdes.

601. Valsts programmas *Pilsoniskās sabiedrības stiprināšana. 2005. – 2009.gads* un jaunās *Pilsoniskās sabiedrības stiprināšanas programmas 2008.-2012.gadam* ietvaros ĪUMSILS atbalsta interešu aizstāvības NVO un lauku NVO, kuras darbojas ārpus Rīgas. Lauku NVO ir pieejamas valsts budžeta dotācijas tādu projektu īstenošanai, kas veicina iedzīvotāju aktivitāti un savstarpējo sadarbību – nostiprina pilsonisko sabiedrību lauku apvidos.

602. ĪUMSILS regulāri organizē izglītojoši – informatīvus pasākumus (seminārus, meistarklases, tikšanās, diskusijas u.c.) mazākumtautību NVO līderiem un pārstāvjiem, mazākumtautību radošo kolektīvu vadītājiem, iesaistot šajos pasākumos jauniešus un mazākumtautību izglītības iestāžu pārstāvjus, ar mērķi paaugstināt mazākumtautību NVO kapacitāti, veicināt etnokultūras saglabāšanu un attīstību, mazināt etnisko plaisu starp latviešiem un mazākumtautību pārstāvjiem.

603. ĪUMSILS organizē arī kultūrizglītojošos pasākumus: dažādas izstādes, tikšanās ar sabiedrībā populāriem cilvēkiem, tautu tradīciju un valodu popularizējošie pasākumi (koncerti, dzeju vakari, folkloras priekšnesumi, utt.).

604. Ar mērķi sekmēt mazākumtautību NVO ilgtspējīgu attīstību un kapacitātēs paaugstināšanu tām tiek sniegta administratīvi-tehniskā palīdzība. Regulāri tiek sniegta infrastruktūralais atbalsts mazākumtautību NVO – piedāvātas iespējas izmantot biroja tehniku un telpas pasākumu organizēšanai. Rezultātā tiek sniegta palīdzība līdz 50 mazākumtautību NVO pārstāvjiem un līdz 10 radošiem kolektīviem mēnesī. Vidēji mēnesī tiek nodrošināti 38 pasākumi, cilvēku apgrozījums ir vidēji 900 – 1 000 mēnesī. 2007.gadā notika 412 mazākumtautību un citu NVO pasākumi, kuros piedalījās 9 746 cilvēki, bet 2008.gadā ĪUMSILS nodrošināja 213 mazākumtautību NVO un citu NVO pasākumu norisi, kuros piedalījās 4 167 cilvēki.

605. ĪUMSILS aktīvi atbalsta NVO iniciatīvu pētīt savu kultūru un vēsturi, kā arī vēsturiskās un mūsdienu starpkultūru saiknes. Pārskata periodā ir finansēta vairāku pētniecisku grāmatu izdošana, nozīmīgu konferenču un semināru organizēšana. Šiem mērķiem virzītā kopējā dotāciju summa pārsniedz 85 000 LVL. Kā nozīmīgākos piemērus var minēt dokumentālas filmas „Kristīgā Latvija” uzņemšanu, grāmatas „Krievu – latviešu sakari: folkloras, mitoloģija, valoda, literatūra” izdošanu, un Latvijas Romu kongresa organizēšanu. Laika posmā no 2003. līdz 2008.gadam ĪUMSILS atbalstīja 161 projektu, kuru mērķis bija savas kultūras pētīšana un starpkultūru sakaru stiprināšana. 2006. un 2007. gadā šiem mērķiem atvēlēja ĪUMSILS dotāciju summa pārsniedz 80 000 LVL.

606. 2008.gadā tika veiktas šādas aktivitātes mazākumtautību SO darbības apkopošanai: 1) tiek veikta piešķirto dotāciju rakstisko atskaišu analīze un apkopšana (saturiskā atskaite un finanšu izlietojuma atskaite); 2) ĪUMSILS iekšējai lietošanai pastāv elektroniskā mazākumtautību NVO datu bāze, kas tiks aktualizēta un izdota kā brošūra 2008. gadā un mazākumtautību NVO īstenoto projektu datu bāze; 3) regulāri tiek veikts klātienē aktivitāšu monitorings, apmeklējot mazākumtautību NVO aktivitātes; 4) tiek nodrošināts regulārais dialogs ar mazākumtautību NVO (izglītojoši-informatīvie semināri, konsultācijas); 5) mazākumtautību NVO gada plānu un gada pārskatu apkopšana; 6)

mazākumtautību kultūras un informācijas nodaļā 2008.gada maijā noslēdzas mazākumtautību NVO anketēšana par biedrību un kopienu radošiem kolektīviem, arhīviem un bibliotēkām un citiem kultūras resursiem.

607. No 1998.gada Latvijā darbojas Valsts Kultūrkapitāla fonds (turpmāk – VKKF), kas konkursa kārtībā sadala valsts budžeta līdzekļus kultūras projektu finansēšanai. Šādos konkursos var piedalīties jebkura persona vai institūcija, iesniedzot projekta pieteikumu. Daudzi no VKKF atbalstītajiem projektiem sekmē gan kultūras identitāti kā savstarpēju izpratni veicinošu faktoru, gan veicina etnisko grupu kultūras mantojuma apzināšanos un popularizēšanu. 2006.gada 23.marta grozījumi **Valsts Kultūrkapitāla fondu likumā** nosaka, ka valsts budžeta līdzekļu piešķirums VKKF kārtējam gadam ir lielāks nekā iepriekšējā budžeta gadā, tādejādi tiek nodrošināts pastāvīgs valsts atbalsta palielinājums indivīdu radošās darbības iespējām Latvijā (statistikas datus par VKKF finansiālo atbalstu mazākumtautību NVO skat. pielikumā Nr.17).

Mazākumtautību tiesības saglabāt savu valodu

608. Mazākumtautību valodas un kultūras saglabāšanu ar izglītības jomas līdzekļiem nodrošina 1998.gada **Izglītības likums**. Minētā likuma 38.pants nosaka, ka viens no izglītības programmu īpašajiem veidiem ir mazākumtautību izglītības programmas. Tās izstrādā izglītības iestādes un tajās papildus iekļauj attiecīgās etniskās kultūras apguvei nepieciešamo saturu. Lai arī likuma 9.pants par izglītības ieguves valodu valsts un pašvaldību izglītības iestādēs nosaka valsts valodu, citā valodā, t. sk. mazākumtautību valodā izglītību var iegūt valsts un pašvaldību iestādēs, kurās tiek īstenotas minētās mazākumtautību izglītības programmas, kā arī privātajās mācību iestādēs.

609. Daudzas Latvijas mazākumtautību izglītības iestādes sadarbojas ar savas etniskās dzimtenes valdību un izglītības iestādēm un saņem dažādu literatūru un mācību materiālus izglītības procesa uzlabošanai. Latvijas valsts finansē mazākumtautību izglītības programmu apgūšanu krievu, baltkrievu, ukraiņu, lietuviešu, romu, ebreju, igauņu un poļu valodā, paredzot mācību priekšmetu apguvi attiecīgās etniskās identitātes valodā, valsts pārbaudes darbu sagatavošanu un izglītības programmu paraugu apstiprināšanu mazākumtautību valodās. Piemēram, ļoti cieši ar Latviju sadarbojas un Latvijas poļu skolas atbalsta Polijas Republika. Polijas puse atbalsta poļu skolu skolotāju izglītības pilnveidošanu, nodrošina Latvijai skolotājus no Polijas, piedalās poļu skolu telpu renovācijā un nodrošināšanā ar mācību līdzekļiem.

610. Izglītība mazākumtautību valodās ir priekšnoteikums, lai Latvijā saglabātu mazākumtautību kultūras identitāti. Latvijas valdība nodrošina izglītību astoņās mazākumtautību valodās – krievu, poļu, ebreju, ukraiņu, igauņu, lietuviešu, čigānu un baltkrievu valodā. Valsts finansētās universitātēs nodarbības notiek latviski, bet dažās privātās mācību iestādēs tās notiek arī citās valodās (sīkākus statistikas datus skat. pielikumā Nr.16).

611. 2006.gadā Latvijā pastāvēja 14 svētdienu skolas. Savas svētdienas skolas ir azerbaidžāņiem, ebrejiem, ukraiņiem, līviem. Jaunās izveidoja čigāni, baltkrievi, vecticībnieki un krievi – pareizticīgie. Svētdienu skolās pasniedz nacionālu valodu, vēsturi, kultūru un ģeogrāfiju. Vairākās skolās apgūst arī reliģijas pamatus, notiek muzikālas audzināšanas nodarbības un nacionālo svētku svinības. ĪUMSILS ir atbalstījis atsevišķus dotāciju pieteikumus no mazākumtautību NVO tieši svētdienu skolu vajadzībām. Tā, regulāri tiek sniegts finansiālais atbalsts čigānu svētdienas skolas uzturēšanai, kuru

organizēja biedrība „Nēvo Drom”, rumāņu svētdienas skolai (Rumāņu – moldāvu biedrība “DOINA”), baltkrievu svētdienas skolai (Baltkrievu kultūrizglītības biedrība „Uzdim”) un Liepājas ukraiņu svētdienas skolai (biedrība „Rodīna”). 2005.gadā ĪUMSILS finansēja metodikas izstrādi Jelgavas ebreju biedrības svētdienu skolai. 2008.gadā mazākumtautību NVO nepieprasīja no ĪUMSILS līdzekļus svētdienu skolu atbalstam.

612. Bibliotēkas Latvijā tradicionāli ir centušās savos krājumos ietvert grāmatas un citus izdevumus dažādās valodās. Līdzās latviešu valodā izdotajai literatūrai un periodikai, dominējošais īpatsvars ir izdevumiem krievu valodā, kas veido 40-45% no kopējā bibliotēku krājumu apjoma. Grāmatas citās valodās (angļu, vācu, franču, zviedru, dāņu u.c.) bibliotēku krājumos sastāda apmēram 10% no kopējā apjoma. Pierobežas rajonu bibliotēkās plašāk ir pieejamas grāmatas robežas valsts valodā. Izdevumus dažādās valodās Rīgas iedzīvotājiem piedāvā specializēta publiskā bibliotēka – Svešvalodu literatūras bibliotēka (statistikas datus par grāmatu krājumu, datus par grāmatu krājumu Latvijas Nacionālajā bibliotēkā skat. pielikumā Nr.17).

613. Dažādas Latvijā dzīvojošas mazākumtautību kopienas izdod savas avīzes, biļetenus un žurnālus. Ukraiņu diaspora kopš 2004.gada izdod avīzi *Вісник* ukraiņu valodā (1 000 eksemplāru, 4-6 reizes gadā). Baltkrievu kopiena ar sponsoru palīdzību izdod avīzi „Прамень” (1 000 eksemplāru, 8-9 reizes gadā). Rīgā iznāk arī armēņu kopienas avīze „Апарам” (2 500 eksemplāri, 7-9 reizes gadā), ka arī vecticībnieku avīze „Меч духовный” un žurnāls „Поморский вестник” krievu valodā. Poļu kopiena Rīgā izdod laikrakstu „Polak na Łotwie” (650 eksemplāri, 6 reizes gadā) un Daugavpilī mēneša avīzi „*Slowo polskie*” (ap 1 000 eksemplāriem). 2005.gadā tiek izdota čigānu biedrības avīze „Nēvo Drom” (latviešu valodā) bija pirmais čigānu biedrības vienotais laikraksts Latvijā. 2006. un 2007.gadā ĪUMSILS ir sniedzis finansiālo atbalstu mazākumtautību periodiskiem izdevumiem 6 400 LVL apmērā. Daļa no mazākumtautību izdevumiem tiek atbalstīta no valsts budžeta līdzekļiem.

614. Latvijas iedzīvotājiem ir pieejams plašs periodisku izdevumu klāsts, kas formālā nozīmē nav uzskatāms par mazākumtautību kopienu izdevumiem. Tie ir Latvijā regulāri izdotie preses izdevumi svešvalodās (krievu, angļu). Tas ļauj daudzietniskai Latvijas auditorijai saņemt informāciju par valsts un vietējā reģiona aktuālākajiem notikumiem tajā valodā, kuru persona vairāk lieto ikdienā. Tāpat, Latvijā ir attīstīti vairāki interneta ziņu resursi, kas sniedz informāciju latviešu un krievu valodās (statistikas datus par periodisko izdevumu un grāmatu izdevumiem svešvalodās 2000.-2006.gadā skat. pielikumā Nr.17). Kā arī, Latvijas iedzīvotājiem ir pieejamas vairākas radio un televīzijas raidorganizāciju translējamās programmas svešvalodās (tajā skaitā krievu valodā) (sīkāk skat. 617.rindkopu). Kopumā vērtējot periodisku izdevumu, radio un televīzijas pārraižu apjomu, jāatzīmē, ka iedzīvotājiem pieejamais minēto pakalpojumu klāsts svešvalodās (tajā skaitā krievu valodā) pārsniedz latviešu valodā pieejamo.

615. Pastāvīgs valsts atbalsts tiek sniegts Rīgas Krievu drāmas teātrim, kā arī Daugavpils teātra un Valsts Leļļu teātra krievu trupas izrādēm. Šim mērķim ik gadus tiek izlietoti apmēram 25% no teātriem paredzētās kopējās valsts dotācijas no vispārējiem ieņēmumiem. Līdzās teātriem, kas saņem pastāvīgu valsts budžeta atbalstu, Latvijā darbojas arī neatkarīgi privātie teātri un teātru trupas, kas iestudē izrādes krievu valodā, piemēram, Krievu Jaunatnes teātris. Šādiem teātriem un trupām ir tiesības un iespējas saņemt finansējumus no valsts fondiem. Piemēram, mazākumtautību skolās darbojas dramatiskie kolektīvi, un katru gadu notiek skolu teātru festivāls „Krievu klasika”, ko finansiāli atbalsta VKKF (statistikas datus par valsts dotācijām teātriem 2004.-2007.gadā skat. pielikumā Nr.17).

616. **Radio un televīzijas likuma** 62.panta trešā daļa pieļauj sabiedriskajai televīzijas raidorganizācijai Latvijas Televīzija 20% gada raidlaika atvēlēt raidījumiem valsts mazākumtautību valodās, ieskaitot šajā raidlaikā arī valsts valodā subtitrētās kinofilmas un teātru izrādes.

617. Latvijā šobrīd darbojas 48 komerciālās radio raidorganizācijas, no kurām 6 raida 100% svešvalodās (5 krievu valodā, 1– angļu valodā), 27 komerciālās televīzijas raidorganizācijas, no kurām raidījumi ar mērķauditoriju nacionālajām minoritātēm tiek veidoti 3 TV raidorganizācijās: „TV 5”, „Pirmais Baltijas Kanāls” un „TV Miljons”. Papildus darbojas 40 kabeļtelevīzijas raidorganizācijas, kuru galvenās retranslējamās programmas ir programmas krievu valodā (statistikas datus par radio un televīzijas raidorganizāciju raidlaika sadalījumu pēc valodas, statistikas datus par kabeļtelevīzijas kanāliem svešvalodās skat. pielikumā Nr.17).

Iecietības veicināšana izglītības procesā un citi pasākumi

618. 2007.gadā ir izstrādāti jauni mācību līdzekļu izvērtēšanas kritēriji, kas paredz iekļaut sociokultūras kompetenci, daudz kultūru aspektu un cieņu pret citu tautu kultūru. Starpkultūru aspekts, demokrātijas un pilsoniskās izglītības jautājumi ir iekļauti sociālo zinību pedagogu tālākizglītības kursu saturā. Vispārējās izglītības standartā ir iekļauti jautājumi, kas attiecināmi uz daudz kultūru aspektu, iecietību un toleranci, cieņu pret atšķirīgo, pilsonisko izglītību un vērtīb izglītību.

619. Augstskolās iespējams programmas veidot tā, lai kādā no programmas moduļiem varētu sagatavot speciālistus arī mazākumtautību valodas apguvei. Pašlaik krievu valodu iespējams apgūt divās Latvijas augstskolās, poļu valodas speciālistus sagatavo viena augstskola. Tālākizglītības kursu programmās tiek ietvertas tēmas par iecietību un toleranci pret citādo/ atšķirīgo, tajā skaitā izpratni par mazākumtautību kultūru padziļinošas tēmas. Tēmas par daudzveidību ir arī iekļautas pedagogu profesionālās meistarības pilnveides kursu saturā.

620. LVAVA veicina jauniešu valodas klubu darbību, organizējot nometnes jauniešiem, nometnes 2 paauzēm – pēc latviešu diasporas tradicionālo 2x2 un 3x3 nometņu parauga, kur piedalās bērni ar vecākiem un kopā darbojas valsts valodas apgušanā. Ir sagatavoti speciāli izdevumi mazākumtautību skolēnu vecākiem, kas vērsti uz viņu uzticības veicināšanu skolas mācību metodēm, informē par skolas norišu daudzveidību.

621. ĪUMSILS ar valsts budžeta dotāciju palīdzību atbalsta informatīvos pasākumus par jautājumiem, kas ir saistīti ar ES. 2006.gadā ar ĪUMSILS atbalstu notika semināri par PHARE programmas 2005.gada projektu konkursiem etniskās integrācijas veicināšanai, par finansēšanas iespējām, ES fondiem, projektu sagatavošanu un administrēšanu; prezentētas un izplatītas faktu lapas un grāmatas – „NVO finanšu iespējas ES” un „ES un mazākumtautības”. 2007.gadā notika seminārs „Eiropas Sociāla fonda un citas grantu programmas”.

622. 2007.gadā ĪUMSILS sadarbībā ar Sociālo un politisko pētījumu institūtu organizēja semināru „Sabiedrības integrācija – ilgtspējīgas sabiedrības sastāvdaļa”. Semināra mērķis bija veicināt izpratni par sabiedrības integrācijas procesu- būtību, principiem, problēmām, mērķiem un vēlamajiem rezultātiem. Seminārā tika diskutēts par integrācijas izvērtēšanas indikatoriem un sabiedrības integrācijas lomu ilgtspējīgas sabiedrības kontekstā.

623. Valsts valodas aģentūra katru gadu septembra otrajā pusē rīko Eiropas valodu dienas, kas ir pasākums Latvijas valodu skolotājiem, studentiem, skolēniem un visiem interesentiem par Eiropas valodām un Eiropas tautu kultūrām, katru gadu izvirzot par galveno kādu valodas un izglītības jautājumu.

624. Kopš 2004.gada ĪUMSILS atzīmē Starptautisko dienu pret rasismu un Starptautisko iecietības dienu. 2007.gada Starptautiskās dienas pret rasismu ietvaros notika pasākums „Visi dažādi. Visi vienlīdzīgi”, kura laikā notika videoklipu demonstrēšana un jauniešu diskusija „Rasisma seja uz ekrāna”, kurā piedalījās jaunieši no vairākām Rīgas skolām, pārstāvji no Tiesībsarga biroja, NVO, u.c. 2008.gadā Starptautiskās dienas pret rasismu ietvaros ĪUMSILS īstenoja vairākas aktivitātes, piemēram, ar plašsaziņu līdzekļu starpniecību sabiedrība tika informēta par diskriminācijas jautājumu būtību, pasniedzējiem un studentiem tika sniegtas profesionālas zināšanas ar rasismu saistītajos jautājumos. 2008.gads ES valstīs tika pasludināts par Starpkultūru dialoga gadu, tāpēc ĪUMSILS mērķi šī gada ietvaros bija popularizēt kultūru dažādību izglītības iestādēs, iesaistīt plašsaziņas līdzekļus, pastiprināt kultūru dažādības izpausmes publiskās telpas sfērās, kā arī atbalstīt dažādu kultūru grupu pārstāvniecību darbību. Starpkultūru dialoga gada ietvaros ĪUMSILS organizēja četru semināru cikls „Kultūru dažādība Latvijā: nozīme un attīstība” Latvijas augstskolu darbiniekiem un topošajiem pedagogiem. Popularizējot kultūras dažādību izglītības iestādēs, ĪUMSILS rīkoja eseju konkursu skolēniem.

625. 2004.gadā viens no lielākajiem realizētiem projektiem „Starpkultūras sadarbība” bija festivāls „Vienoti dažādībā – 2004”, kura pasākumos piedalījās asociācijā sastāvošās un Latvijā dzīvojošās mazākumtautības – armēņi, krievi, azerbaidžāņi, vācieši, moldāvi, ukraiņi, ungāri, gruzīni, tatāri, baškīri, baltkrievi, poļi, libāņi, ebreji, uzbeki, lietuvieši. 2005.gadā ir notikuši vairākas izstādes un bērniem veltīti pasākumi, Latvijas armēņu biedrības rīkots pasākumu cikls, kā arī festivāls „Vienoti dažādībā -2005”, kura pasākumi ietvēra 5 koncertus, 2 izstādes, konferenci un literāru vakaru. 2006.gadā ir noticis Moldāvu kultūras festivāls, nacionālo minoritāšu bērnu sporta svētki izstādes un koncerti. 2008.gada martā ĪUMSILS ir atbalstījis rumāņu – moldāvu tradicionālus pavasara svētkus „Mercișor” dotācijas piešķiršanas kārtībā projekta „Latvijā dzīvojošo rumāņu un moldāvu tautu etniskās identitātes un kultūras savdabības saglabāšana globalizācijas procesa apstākļos” ietvaros. Katru gadu, laika posmā no 2005.gada līdz 2008.gadam, notika no 10 līdz 30 nozīmīgu starpetnisku festivālu un pasākumu Rīgā un Latvijas reģionos.

626. 2005.gadā notika divu metodisko videofilmu un brošūru „Krievu kāzas” un „Svjatki” prezentācija. Pasākuma piedalījās 42 mazākumtautību NVO pārstāvji un IZM darbinieki. Brošūras un kasetes tika izplatītas mazākumtautību skolās.

627. 2005.gadā Latvijas mazākumtautību folkloras Latvijā apzināšana un popularizēšana mazākumtautību etniskās identitātes un kultūras saglabāšanas nolūkos bija rīkota krievu folkloras īso formu (častušku) krājuma prezentācija sadarbībā ar Latvijas Krievu kultūras biedrību. Pasākumā piedalījās 108 mazākumtautību, skolu un ministriju pārstāvji. 2005.gadā nolasītas 2 lekcijas mazākumtautību skolu kolektīviem. Tika apzināta informācija par sadarbību ar pašvaldībām, tika aptaujātās mazākumtautību NVO un pašvaldības visos Latvijas reģionos ar mērķi apkopot informāciju par Latvijā notiekošiem tradicionāliem mazākumtautību festivāliem. No 2006. līdz 2008.gadam regulāri notika metodiski semināri mazākumtautību skolu pasniedzējiem, kuru mērķis bija piedāvāt skolotājiem jaunas metodikas slāvu folkloras pasniegšanā, kā arī paplašināt zināšanas attiecīgās jomās: 2007.gadā seminārā piedalījās 60 pedagogi, 2008.gadā – 38 pedagogi.

628. Katru otro gadu Latvijā tiek rīkots mazākumtautību kultūras festivāls „Latvijas vainags”, kurā piedalās aptuveni 600 ārvalstu un Latvijas dalībnieku – uzbeku, grieķu, moldāvu, krievu, ukraiņu, baškīru tautību kolektīvi, tai skaitā Latvijas nacionālo kultūras biedrību kolektīvi.

629. 2007.gadā pēc ĪUMSILS pasūtījuma Latvijas Universitātes Sociālo un politisko pētījumu institūts sagatavojis pētījumu „Nacionālo minoritāšu konvencija – diskriminācijas novēršana un identitātes saglabāšana Latvijā”. Pētījumu sagatavoja vairāki eksperti, kas analizēja normatīvo regulējumu, kas aizliedz diskrimināciju rases, etniskās piederības, valodas un reliģiskās pārliecības dēļ, kā arī, Padomes Direktīvas 2000/43/EK, ar ko ievieš vienādas attieksmes principu pret personām neatkarīgi no rasu vai etniskās piederības, un nodarbinātības normas nacionālajos normatīvajos aktos.

630. 2007.gadā pēc ĪUMSILS pasūtījuma un ar ĪUMSILS finansiālu atbalstu Latvijas Universitātes Filozofijas un socioloģijas institūts sagatavojis un izdevis pētījumus:

- o zinātniskais pētījums un grāmata „Mazākumtautības Latvijā. Vēsture un tagadne”, kas ir kā rokasgrāmata valsts un pašvaldību darbiniekiem, neformālo organizāciju aktīvistiem, nacionālo minoritāšu pārstāvjiem, pedagogiem un masu mediju žurnālistiem par Latvijas mazākumtautībām;
- o zinātniskais pētījums un grāmata „Pretestība sabiedrības integrācijai: cēloņi un sekas”. Šī pētījuma rezultāti liecina, ka etnicitātes atšķirības nerada nepārvaramus šķēršļus sabiedrības integrācijai.
- o pētījums „Latvijas krievu kolektīvās un individuālās identitātes mijiedarbības kā Latvijas pilsoniskās sabiedrības attīstības faktors”. Pētījumā secināts, ka krievu minoritātes kolektīvai lingvistiskai identitātei ir svarīga loma krievu iedzīvotāju vērtīborientāciju transformācijā no padomju (impēriskās) identitātes uz nacionālās minoritātes identitāti. Tādēļ lingvistiskā identitāte stabilizē krievu iedzīvotāju minoritāšu statusu un nodrošina šo cilvēku iekļaušanos sociālajos tīklos.

-Ziņojuma beigas-

III LIETOTO SAĪSINĀJUMU SARAKSTS

Administrācija – Juridiskās palīdzības administrācija
 ANO – Apvienoto Nāciju Organizācija
 AM – Aizsardzības ministrija
 ASV – Amerikas Savienotās Valstis
 ĀM – Ārlietu ministrija
 Birojs – Valsts policijas Iekšējās drošības birojs
 BM – Bērnu un ģimenes lietu ministrija
 Departaments – Bēgļu lietu departaments
 EDSO – Eiropas Drošības un sadarbības organizācija
 ECT – Eiropas Cilvēktiesību tiesa
 EK – Eiropas Komisija
 ES – Eiropas Savienība
 EP- Eiropas Padome
 IeM – Iekšlietu ministrija
 IeVP – Ieslodzījuma vietu pārvalde
 ISEC – Izglītības satura un eksaminācijas centrs
 IZM – Izglītības un zinātnes ministrija
 ĪUMSILS – Īpašu uzdevumu ministra sabiedrības integrācijas lietās sekretariāts
 KM – Kultūras ministrija
 Komiteja – Cilvēktiesību Komiteja
 LED I – Latvia – equal in diversity I
 LED II – Latvia – equal in diversity II
 LM – Labklājības ministrija
 LSIK – Latvijas Sodū izpildes kodekss
 LTMC – Latvijas Tiesnešu mācību centrs
 LVAVA – Latviešu valodas apguves valsts aģentūra
 MK- Ministru kabinets
 NP – Naturalizācijas pārvalde
 NPIV – Nacionālā programma iecietības veicināšanai
 NRTP – Nacionālā radio un televīzijas padome
 NVO – Nevalstiskās organizācijas
 NVA – Nodarbinātības valsts aģentūra
 Pakts – Starptautiskais pakts par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām
 PMLP – Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde

Programma - Valsts programma *Čigāni (romi) Latvijā 2007.–2009.gadam*

PSRS – Padomju Sociālistisko Republiku savienība

SO – sabiedriskās organizācijas

SIF – Sabiedrības integrācijas fonds

SRC – Sociālās rehabilitācijas centrs

Tiesībsargs – Tiesībsarga birojs

TM – Tieslietu ministrija

VBTAI – Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija

VCB – Valsts cilvēktiesību birojs

VKKF – Valsts Kultūrkapitāla fonds

VM – Veselības ministrija

VPD – Valsts probācijas dienests

VUGD – Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienests

Ziņojums - Latvijas Republikas kārtējais ziņojums par Apvienoto Nāciju Organizācijas 1966.gada Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām izpildi Latvijas Republikā no 2004.gada līdz 2008.gadam

IV PIELIKUMI

1.pielikums

**Statistikas dati par Latvijas iedzīvotāju skaitu un sadalījumu pēc valstiskās piederības
uz 2008.gada 1.janvāri**

Gads	Latvijas pilsoņi	Latvijas nepilsoņi	Latvijas bezvalstnieki	Ārvalstnieki	Kopā:
2004.	1 802 851	481 352	202	33 249	2 317 654
2005.	1 816 024	452 033	196	34 679	2 302 932
2006.	1 834 282	418 440	200	37 843	2 290 765
2007.	1 850 616	392 816	196	41 240	2 284 868
2008.	1 857 508	372 421	201	46 152	2 276 282

Avots: PMLP

**Statistikas dati par Latvijas iedzīvotāju īpatsvaru sadalījumā pēc valstiskās piederības
2004.-2008.gadā**

Gads	Pilsoņu skaits (%)	Nepilsoņu skaits (%)	Citi (%)
2004	77,8%	20,8%	1,4%
2005	78,9%	19,6%	1,5%
2006	80,0%	18,3%	1,7%
2007	81,0%	17,2%	1,8%
2008	81,6%	16,4%	2,0%

Avots: PMLP

Latvijas Republikas iedzīvotāju sadalījums pēc tautības un valstiskās piederības uz 2008.gada 1.janvāri

Tautība	Latvijas pilsoņi	Latvijas pilsoņu īpatsvars (%)	Latvijas nepilsoņi	Latvijas nepilsoņu īpatsvars (%)	Citi	Īpatsvars (%)	Kopā	Īpatsvars (%)	Tautības pārstāvju pilsoņu īpatsvars (%)
Latvietis	1 342 215	72,26%	1 724	0,46%	1 161	2,50%	13 45100	59,09%	99,8%
Krievs	36 7035	19,76%	245 665	65,96%	25 710	55,47%	638 410	28,05%	57,5%
Baltkrievs	31 196	1,68%	50 008	13,43%	2 595	5,60%	83 799	3,68%	37,2%
Ukrainis	17 442	0,94%	35 290	9,48%	4 549	9,81%	57 281	2,52%	30,4%
Polis	40 635	2,19%	12 693	3,41%	793	1,71%	54 121	2,38%	75,1%
Lietuvietis	18 385	0,99%	10 245	2,75%	2 150	4,64%	30 780	1,35%	59,7%
Ebrejs	6 507	0,35%	3 217	0,86%	444	0,96%	10 168	0,45%	64,0%
Čigāns/roms	8 000	0,43%	552	0,15%	41	0,09%	8 593	0,38%	93,1%
Vācietis	2 236	0,12%	1 376	0,37%	759	1,64%	4 371	0,19%	51,2%
Tatārs	809	0,04%	1 720	0,46%	334	0,72%	2 863	0,13%	28,3%
Igaunis	1 496	0,08%	573	0,15%	435	0,94%	2 504	0,11%	59,7%
Armēnis	1 058	0,06%	1 241	0,33%	460	0,99%	2 759	0,12%	38,3%
Moldāvs	605	0,03%	1 108	0,30%	501	1,08%	2 214	0,10%	27,3%
Azerbaidžānis	519	0,03%	1 032	0,28%	226	0,49%	1 777	0,08%	29,2%
Gruzīns	461	0,02%	492	0,13%	178	0,38%	1 131	0,05%	40,8%
Pārējie	18 909	1,02%	5 485	1,47%	6 017	12,98%	30 411	1,34%	62,2%
Kopā:	1 857 508	81,60%	372 421	16,36%	46 353	2,04%	2 276 282	-	81,6%

Avots: PMLP

Ārvalstniekiem izsniegto pastāvīgo uzturēšanās atļauju skaits 2004. – 2007.gadā

Gads	Pastāvīgo uzturēšanās atļauju skaits
2004.	7 648
2005.	9 126
2006.	10 627
2007.	8 092
Kopā:	35 493

Avots: PMLP

Statistikas dati par Latvijas pilsoņa statusa reģistrēšanu 2005.-2008.gadā (līdz 2008.gada 30.jūnijam)

Iesniegumi	2005.	2006.	2007.	2008.
Iesniegumu skaits	960	921	563	605
Pilsoņa statuss reģistrēts	948	952	578	601

Avots: NP

Statistikas dati par bērna atzīšanu par Latvijas pilsoni 2004.-2008.gadā (līdz 2008.gada 30.jūnijam)

Iesniegumi	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.
Iesniegumu skaits	2 073	1 381	1 574	818	570
Par Latvijas pilsoni atzīto bērnu skaits	1 795	1 510	1 573	918	625

Avots: NP

Naturalizācijas iesniegumu skaits 2002.-2008.gadā (līdz 2008.gada 30.jūnijam)

Gads	Naturalizācijas iesniegumu skaits
2002.	8 370
2003.	11 268
2004.	21 297
2005.	19 807
2006.	10 581
2007.	3 308
2008.	2 601
Kopā:	57 594

Avots: NP

Statistikas dati par atteikšanos no Latvijas pilsonības 2005.-2008.gadā (līdz 2008.gada 30.jūnijam)

Iesniegumi	2005.	2006.	2007.	2008.
Iesniegumu skaits	359	333	325	275
Latvijas pilsonību zaudējušo skaits	344	350	329	278

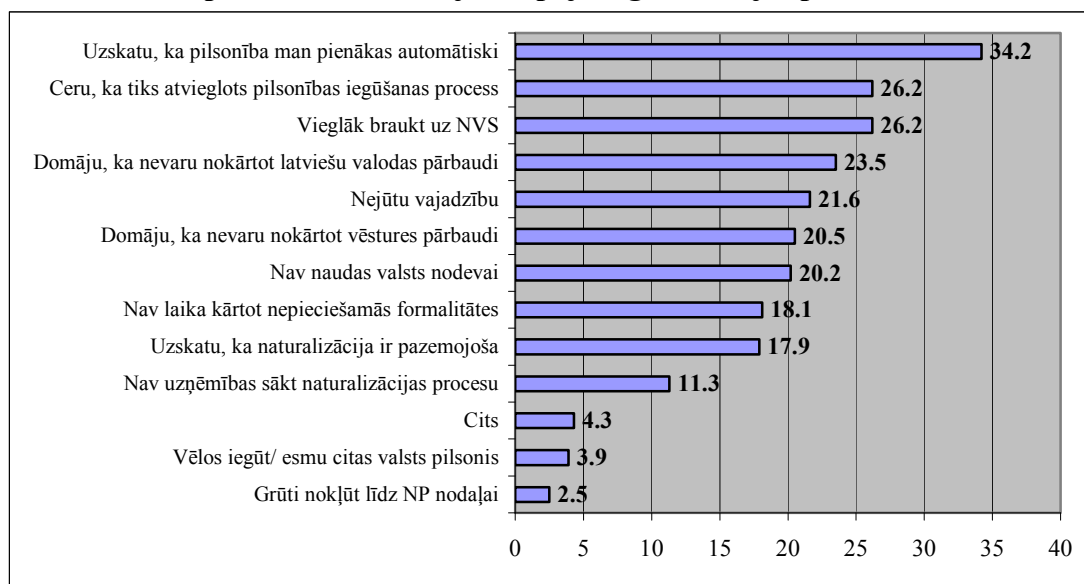
Avots: NP

**Statistikas dati par Latvijas pilsonības atņemšanu
2004.-2008.gadā (līdz 2008.gada 30.jūnijam)**

Iesniegumi	2005.	2006.	2007.	2008.
Iesniegumu skaits	153	141	212	212
Iesniegti prasības pieteikumi tiesā	87	136	106	154

Avots: NP

Kāpēc Jūs neizmantojat iespēju iegūt Latvijas pilsonību?

Avots: NP

Latviešu valodas apguve SIF atbalstīto projektu ietvaros 2004.-2007.* gadā

Gads	Projektu latviešu valodas apguvei skaits	Piešķirtais finansējums (LVL)	Apmācīto personu skaits
2004.	27	217 000	3 331
2005.	32	245 022	3 352
2006.	27	185 942	3 879
2007.	23	208 251	2 678
Kopā:	109	856 215	13 240

*No tiem 12 projekti tika realizēti 2008.gada pirmajā ceturksnī.

Avots: SIF

ĪUMSILS piešķirtās dotācijas mazākumtautību NVO projektu īstenošanai 2005.-2008.gadā

Gads	ĪUMSILS piešķirto dotāciju summa (LVL)
2005.	98 694,39
2006.	144 600
2007.	152 822
2008.	91 520
Kopā:	487 636,39

Avots: ĪUMSILS

ĪUMSILS piešķirtās dotācijas NVO latviešu valodas apguvei, naturalizācijas kursu organizēšanai

Gads	ĪUMSILS piešķirto dotāciju summa (LVL)
2006.	4 766
2007.	4 450
2008.	5 580
Kopā:	14 796

Avots: ĪUMSILS

Statistikas dati par latviešu valodas apmācībām bezdarbniekiem 2005.-2008.gadā (līdz 2008.gada 30.jūnijam)

Gads	Latviešu valodas apguve modulārajās apmācībās (personu skaits)	Latviešu valsts valodas profesionālās leksikas apguvē (personu skaits)
2005.	3 406	695
2006.	2 065	695
2007.	1 867	659
2008.	856	237
Kopā:	8 194	2 286

Avots: NVA

**Latviešu valodas prasmes pārbaudi kārtojošo pilsonības pretendentu skaits
2004.-2008.gadā (līdz 2008.gada 30.jūnijam)**

Gads	Kārtoja (personu skaits)	Nokārtoja (personu skaits) (%)
2004.	19 739	17 735 (90%)
2005.	20 490	17 198 (84%)
2006.	12 666	8 485 (67%)
2007.	3 759	2 508 (67%)
2008.	2 659	1 793 (67%)

Avots: NP

**No latviešu valodas pārbaudes atbrīvoto personu skaits
2004.-2008.gadā (līdz 2008.gada 30.jūnijam)**

Gads	Personu skaits
2004.	1 475
2005.	2 216
2006.	2 177
2007.	658
2008.	446
Kopā:	6 972

Avots: NP

Latvijas starptautiskās saistības

Pārskata periodā Latvijas Republika ir pievienojusies vairākiem starptautiskajiem instrumentiem, kas ir veltīti diskriminācijas novēršanas jautājumiem:

- o 2007. gada 13.decembrī tika parakstīts Lisabonas Līgums. Lisabonas līguma 6. pants nosaka, ka ES atzīst tiesības, brīvības un pamatprincipus, kas izklāstīti 2000.gada 7.decembra Pamattiesību hartā, kurai ir tāds pats juridiskais spēks kā Lisabonas līgumam, lai arī Pamattiesību hartas teksts netiks iekļauts Lisabonas līgumā. 2008.gada 29.maijā Latvijā stājās spēkā likums **Par Lisabonas līgumu, ar ko groza Līgumu par Eiropas Savienību un Eiropas Kopienas dibināšanas līgumu.**
- o 2007.gada 6.martā ar MK rīkojumu Nr.135 “*Par konvenciju par kultūras izpausmju daudzveidības aizsardzību un veicināšanu*” Latvijas Republikas valdība atbalstīja Latvijas pievienošanos Konvencijai par kultūras izpausmju daudzveidības aizsardzību un veicināšanu.
- o 2006.gada 2.martā tika ratificēta EP Vispārējā konvencija par kultūras mantojuma vērtību sabiedrībai.
- o 2005.gada 31.maijā tika ratificēta EP Vispārējā konvencija par nacionālo minoritāšu aizsardzību.

Avots : *AM*

Valsts programmas „Čigāni (romi) Latvijā” ietvaros NVO īstenoto projektu finansējums 2007.-2008.gadā (līdz 2008.gada 30.jūnijam)

Gads	NVO projektu skaits	Piešķirtais finansējums (LVL)
2007.	11	18 320, 67
2008.	14	20 000
Kopā:	25	38 320,67

Avots: *ĪUMSILS*

Valsts programmas „Čigānu (romu) bērns skolā” ietvaros 2008.gadā organizētās sabiedriskās diskusijas

Organizētās sabiedriskās diskusiju skaits	Organizētās sabiedriskās diskusiju nosaukums	Dalībnieku skaits
9	„Čigānu (romu) bērns skola - solis pretī nākotnei”	182
4	„Skolotāja darbs klase ar čigānu (romu) bērniem”	14 pirmsskolas izglītības iestāžu; 54 vispārējās izglītības iestāžu pārstāvji
1	„Čigānu (romu) bērns skolā”	30 vispārējās izglītības iestāžu pedagogi

Avots: *ĪUMSILS*

**Bezdarbnieku skaits čigānu (romu) tautības pārstāvju vidū
2004.-2008.gadā (līdz 2008.gada 30.jūnijam)**

Gads	Kopā	Sievietes	Vīrieši	Īpatsvars, (%) no kopēja skaita	
				sievietes	vīrieši
2004.	632	419	213	66,3%	33,7%
2005.	565	375	190	66,4%	33,6%
2006.	489	337	152	68,9%	31,1%
2007.	387	261	126	67,4%	32,6%
2008.	408	270	138	66,2%	33,8%

Avots: NVA

**Čigānu (romu) tautības pārstāvju skaits skolēnu vidū LR vispārizglītojošās dienas
skolās 2004.-2008.mācību gadā**

Mācību gads	Skolēnu skaits
2007./2008.	1 333
2006./2007.	1 318
2005./2006.	1 415
2004./2005.	1 464
2003./2004.	1 508

Avots: IZM

**ĪUMSILS īstenotajiem diskriminācijas mazināšanai un iecietības veicināšanai
paredzētajiem projektiem (LED I, LED II, LED III)
piešķirtais finansējums 2005., 2007.-2008.gadā**

Gads	Piešķirtais finansējums (EUR)
2005.	89 751
2007.	97 654, 27
2008.	168 043
Kopā:	355 448, 27

Avots: ĪUMSILS

**Statistikas dati par Tiesībsarga biroja
2004.-2007.gadā**

saņemtajām sūdzībām

Tēmas	2004. gads		2005. gads		2006. gads		2007.gads	
	Rakstiskas	Mutiskas	Rakstiskas	Mutiskas	Rakstiskas	Mutiskas	Rakstiskas	Mutiskas
Tiesiskais statuss	52	284	47	217	22	119	32	116
Bērna tiesības	21	171	22	132	23	129	32	148
Tiesības uz humānu apiešanos un cieņas respektēšanu	214	262	582	354	526	269	207	91
Diskriminācija	15	70	25	92	109	238	112	192
Tiesības uz drošību, brīvību un personas neaizskaramību	29	47	27	38	34	69	213	82
Tiesības uz taisnīgu, atklātu un savlaicīgu tiesu	195	195	231	212	261	235	357	219
Tiesības uz domu, apziņas un reliģijas brīvību	4	11	2	3	6	7	4	1
Tiesības uz labu administrāciju	52	86	64	91	104	115	279	162
Vārda un izteiksmes brīvība	17	22	8	24	10	17	14	9
Tiesības uz sociālo drošību	93	514	96	501	86	392	103	232
Tiesības uz darbu	53	165	62	307	61	376	50	193
Tiesības uz īpašumu	124	210	46	214	73	240	99	188
Tiesības uz mājokli	127	820	122	712	88	607	156	505
Tiesības uz veselībai drošu vidi	9	30	6	37	6	27	23	43
Tiesības uz privāto un ģimenes dzīvi	32	142	43	123	67	82	104	105
Tiesības brīvi pārvietoties	7	15	0	9	0	9	3	6
Personu ar invaliditāti tiesības	17	44	12	58	14	62	3	28
Tiesības uz medicīnisko aprūpi	64	129	92	122	90	82	72	45
Politiski represēto tiesības	4	14	0	25	1	13	0	0
Tiesības vēlē un tikt ievēlētam	3	12	3	6	4	3	2	0
Tiesības uz izglītību	11	20	2	27	2	26	14	28
Tiesības uz dzīvību	2	3	1	3	2	1	7	4
Iesniegumi ar lūgumu sniegt informāciju	144	248	237	178	181	192	194	211
Iesniegumi ar neskaidru saturu	22	51	9	53	16	61	32	22
Citi jautājumi	65	151	139	173	140	146	175	202
Kopā	1 376	3 716	1 878	3 711	1 926	3 517	2 289	2 833
	5 092		5 589		5 443		5 122	

Avots: Tiesībsarga birojs

**Statistikas dati par VCB (Tiesībsarga biroja) iesniegtajiem un izskatītajiem
pieteikumiem Satversmes tiesā 2004.-2006.gadā**

Gads	Iesniegto pieteikumu skaits	Lietu skaits, kurās izbeigta tiesvedība	Pieņemto spriedumu skaits	
			Apstrīdētās normas atzīšana par atbilstošu Satversmei	Apstrīdētās normas atzīšana par neatbilstošu Satversmei
2004.	2	-	-	2
2005.	3	1	1	1
2006.	4	1	2	1
Kopā:	9	2	3	4

Avots: Tiesībsarga birojs

ĪUMSILS darbības valsts finansējums 2005.-2008.gadā

Gads	ĪUMSILS darbībai piešķirtā valsts budžeta summa (LVL)	Valsts budžeta dotācijas valsts finansējuma piešķiršanai mazākumtautību, sabiedrības integrācijas, iecietības un ārvalstīs dzīvojošo tautiešu atbalsta programmu ietvaros (LVL)
2005.	929 157	413 959
2006.	1 431 968	660 559
2007.	2 410 946	574 859
2008.	1 795 046	303 059
Kopā:	6 567 117	1 952 436

Avots: ĪUMSILS

3.pielikums

Valsts kompensācijās vardarbīgos noziedzīgos nodarījumos cietušajiem izmaksātie līdzekļi 2006.-2008.gadā (līdz 2008.gada 30.jūnijam)

Gads	Cietušo skaits, kam ir izmaksāta kompensācija				Kompensācijas apmērs (LVL)
	Par smagiem miesas bojājumiem	Par vidējā smaguma miesas bojājumiem	Par dzimumnoziegumiem	Par personas nāvi	
2006.	12	-	7	30	19 035,00
2007.	46	8	45	92	94 743,60
2008.	56	47	33	61	99 889,20
Kopā:	114	55	85	183	213 667,80

Avots: Juridiskās palīdzības administrācija

**Valsts nodrošinātā juridiskā palīdzība
2006. – 2008.gadā (līdz 2008.gada 30.jūnijam)**

Gads	Kopējais fizisko personu pieteikumu skaits	No tiem apmierināto iesniegumu skaits	Atteikumu skaits	Juridiskai palīdzībai izmaksātie līdzekļi (LVL)
2006.	1 085	689	300	282 114,1
2007.	1 012	783	169	502 236,23
2008.	601	474	75	271 423,68
Kopā:	2 698	1 946	544	1 055 774,01

Avots: Juridiskās palīdzības administrācija

Ierosināto krimināllietu/uzsākto kriminālprocesu* skaits pēc Krimināllikuma, 154¹.panta (cilvēku tirdzniecība), 165.¹ panta (personas nosūtīšana seksuālai izmantošanai) 2005.-2008.gadā

Krimināllikuma pants	Kopumā ierosināto krimināllietu /uzsākto kriminālprocesu skaits			
154. ¹ p.	2005. 5 (ierosinātas krimināllietas)	2006. 8 (uzsākti kriminālprocesi)	2007. 9 (uzsākti kriminālprocesi)	2008. 1 (uzsākts kriminālprocess)
	3 (uzsākti kriminālprocesi)			
165 ¹ . p.	17 (ierosinātas krimināllietas)	22 (uzsākti kriminālprocesi)	12 (uzsākti kriminālprocesi)	10 (uzsākti kriminālprocesi)
Kopā:	25	30	21	11

* Lietoti termini apzīmē identisku kriminālprocesuālo darbību. „Uzsākti kriminālprocesi” jēdziens atbilst terminoloģijas izmaiņām, kas tika ieviestas līdz ar Kriminālprocesa likuma stāšanos spēkā 2005.gada 10.oktobrī.

Avots: Valsts policija

Notiesāto personu skaits pēc Krimināllikuma 154¹.panta (cilvēku tirdzniecība), 159.panta (izvarošana) un 165¹.panta (personas nosūtīšana seksuālai izmantošanai) 2005.gadā

Krimināllikuma panti	Kopējais skaits	Pamatsods - brīvības atņemšana						Cits pamatsods	Papildus sods		
		līdz 1 gadam	1-3 gadi (ieskaitot)	3-5 gadi (ieskaitot)	5-10 gadi (ieskaitot)	10-20 gadi (ieskaitot)	Nosacīti	Naudas sods	Mantas konfiskācija (Daļēja -D)	Izraidīšana no valsts	Policijas kontrolē
154 ¹ .p. 3.daļa	1	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-
159.p. 3.daļa	2	-	-	1	-	1		-	2	-	1
165 ¹ .p. 1.daļa	7	-	-	-	-	-	7	1	-	1	-
165 ¹ .p. 2.daļa	15	-	4	-	-	-	11	-	1	-	-
165 ¹ .p. 3.daļa	6	-	2	1	-	1	2	-	4/1D	-	-
Kopā:	31	-	6	2	-	2	21	1	7/1D	1	1

Avots: Tiesu administrācija

**Notiesāto personu skaits pēc Krimināllikuma 154¹.panta (cilvēku tirdzniecība), 164.panta (piespiešana nodarboties ar prostitūciju),
165.panta (sutenerisms), 165¹.panta (personas nosūtīšana seksuālai izmantošanai)
2006.gadā**

Krimināllikuma panti	Kopējais skaits	t.sk. sievietes	t.sk. ar iepriekšējo sodāmību	t.sk. izdarījušas noziedzīgu nodarījumu grupā	Vecums, gados					Pamatsods - brīvības atņemšana					Citi pamatsodi	
					14- 17	18- 24	25- 29	30- 49	50 un vairāk	līdz 1 gadam	1-3 gadi (ieskaitot)	3-5 gadi (ieskaitot)	5-10 gadi (ieskaitot)	Nosacīti	Naudas sods	Piespiedu darbs
154 ¹ .p.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
164.p.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
165.p.	4	3	-	4	-	-	1	1	2	-	-	-	-	4	-	-
165 ¹ .p.	36	10	3	29	1	7	8	18	2	-	4	3	3	22	4	-
Kopā:	40	13	3	31	1	7	9	19	4	-	4	3	3	26	4	-

Avots: Tiesu administrācija

**Notiesāto personu skaits pēc Krimināllikuma 154¹.panta (cilvēku tirdzniecība), 164.panta (piespiešana nodarboties ar prostitūciju),
165.panta (sutenerisms) un 165¹.panta (personas nosūtīšana seksuālai izmantošanai) 2007.gadā**

Krimināllikuma panti	Kopējais skaits	t.sk. sievietes	Pamatsods - brīvības atņemšana				
			līdz 1 gadam	1-3 gadi (ieskaitot)	3-5 gadi (ieskaitot)	5-10 gadi (ieskaitot)	Nosacīti
154 ¹ .p.	7	4	-	1	2	2	2
164.p.	-	-	-	-	-	-	-
165.p.	8	4	-	1	2	-	5
165 ¹ .p.	21	12	1	-	1	-	19
Kopā:	36	20	1	2	5	2	26

Avots: Tiesu administrācija

Cilvēku tirdzniecības upuru sociālā rehabilitācija 2006.-2007.gadā

Gads	Norīkojumu skaits (sievietēm)	Pakalpojumu saņēmušo sieviešu skaits	Pakalpojumu pabeigušo sieviešu skaits	Piešķirtais finansējums (LVL)	Izlietotais finansējums (LVL)	Upura statusa noteicējs (gadījumu sk.)	
						Policija	Tiesībaizsardzības institūcijas ārvalstīs
2006.	6	6	2	8 172	8 172	5	1
2007.	8	8	2	10 742	10 742	6	1
Kopā:	14	14	4	18 914	18 914	11	2

Avots: LM

Krimināllietu un apsūdzēto personu skaits pēc Krimināllikuma 174.panta (cietsirdība un vardarbība pret nepilngadīgo) 2004.-2008.gadā (līdz 2008.gada 30.jūnijam)

Gads	Tiesai nodoto lietu skaits	Apsūdzēto skaits
2004.	83	89
2005.	85	90
2006.	62	72
2007.	60	62
2008.	28	31
Kopā:	318	344

Avots: Tiesu administrācija

VBTAI izskatītie administratīvajiem pārkāpumi pēc Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 172.² panta (fiziska un emocionāla vardarbība pret bērnu) 2006.-2008.gadā (līdz 2008.gada 30.jūnijam)

Gads	Izskatītas administratīvo pārkāpumu lietas	Sodītas valsts vai pašvaldību institūciju amatpersonas
2006.	2	1
2007.	12	5
2008.	9	5
Kopā:	23	11

Avots: VBTAI

Statistikas dati par valsts kompensācijām, kas izmaksātas nepilngadīgo pārstāvjiem 2006.-2007.gadā (līdz 2007.gada 31.oktobrim)

Gads	Nepilngadīgo skaits	Noziedzīgais nodarījums	Valsts kompensācijās izmaksātā summa (LVL)
2006.	5	5 dzimumnoziedzumi	1 575,00
2007.	21	18 dzimumnoziedzumi 3 smagi miesas bojājumi	8 820,00
Kopā:	26	23 dzimumnoziedzumi 3 smagi miesas bojājumi	10 395,00

Avots: Juridiskās palīdzības administrācija

**Valsts programmas cilvēku tirdzniecības novēršanai 2004.-2008.gadam īstenošanai
piešķirtais finansējums**

Gads	Piešķirtais finansējums (LVL)
2006.	468 144
2007.	643 216
2008.	828 288
Kopā:	1 939 648

Avots: Valsts policija

**Valsts finansējums sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniegšanai no vardarbības
cietušajiem bērniem 2004.-2007.gadā**

Gads	Pakalpojumu saņēmēju skaits			Piešķirtais finansējums (LVL)	Izlietotais finansējums (LVL)
	Kopā	No tiem institūcijā	No tiem dzīvesvietā		
2004.	1 501	560	941	180 019	180 019
2005.	1 434	562	872	191 737	191 737
2006.	1 615	749	866	357 698	357 698
2007.	1 840	952	888	413 522	413 522
Kopā:	6 390	2 823	3 567	1 142 976	1 142 976

Avots: LM

**Statistikas dati par personu ar invaliditāti, politiski represēto personu, Černobiļas
atomelektrostācijas (ČAES) avārijas seku likvidēšanas dalībnieku un ČAES avārijas
rezultātā cietušo personu sociālo rehabilitāciju 2005.-2007.gadā**

Gads	Norīkojumu skaits	Pakalpojumu saņēmušo skaits	Piešķirtais finansējums (LVL)
2005.	1 419	1 200	791 862
2006.	2 307	1 992	899 065
2007.	3 423	2 511	1 112 435
Kopā:	7 149	5 703	2 803 362

Avots: LM

**Cilvēku tirdzniecības upuru sociālā rehabilitācija NVO resursu centrā sievietēm
„Marta” 2005.-2007.gadā**

Gads	Pakalpojumu saņēmušo sieviešu skaits
2005.	22
2006.	4
2007.	12
Kopā:	38

Avots: LM

Dati par VBTAI uzticības tālrunī saņemtajiem bērnu zvaniem par vardarbību 2006.-2008.gadā (līdz 2008.gada 30.jūnijam)

Gads	Fiziskā vardarbība	Emocionālā vardarbība	Seksuālā vardarbība	Sniegta informācija par vardarbību pret bērnu atbildīgajām institūcijām*
2006	2 013	2 496	425	77
2007	1 709	2 560	254	103
2008	827	1 335	94	59
Kopā:	4 549	6 391	773	239

*Ziņojumi par bērnu tiesību pārkāpumiem, kas saņemti uz uzticības tālruni, tālāk tiek nodoti gadījumos, ja bērns piekrīt sniegt ziņas par sevi un notikušā detaļām un sadarboties ar atbildīgajām institūcijām. Šāda pieeja veidota, ņemot vērā, ka uzticības tālruņa pamatuzdevums ir anonīmas psiholoģiskās palīdzības sniegšana krīzes situācijās.

Avots: BM

Uzticības tālruņa atbildētie zvani un to iedalījums 2006.-2008.gadā (līdz 2008.gada 30.jūnijam)

Gads	Sniegtās psiholoģiskās konsultācijas	Informatīvie zvani	Pārējie zvani	Kopā:
2006.	20 593	8 199	250 850	279 642
2007.	22 091	4 836	368 588	395 515
2008.	8 903	1 499	125 013	135 415
Kopā:	51 587	14 534	744 451	810 572

Avots: BM

VBTAI izskatīšanai nodoto lietu skaits pēc uzticības tālruņa atbildētajiem zvaniem 2006.-2007.gadā

Gads	Apstiprinātās zvanītāja sniegtās informācijas gadījumu skaits	Neapstiprinātās zvanītāja sniegtās informācijas gadījumu skaits	Kopumā VBTAI izskatīšanai nodoto lietu skaits
2006.	90	61	151
2007.	70	44	114
Kopā:	160	105	265

Avots: BM

Strādājošo mēneša vidējā bruto darba samaksa 2004.-2008.gadā*

Gads	1.ceturksnī**, (LVL)			Sieviešu darba samaksa pret vīriešu darba samaksu (%)
	Kopā	Sievietēm	Vīriešiem	
2004.	194,89	179,20	211,71	84,6%
2005.	225,64	204,06	249,13	81,9%
2006.	269,02	243,80	295,96	82,4%
2007.	353,83	323,48	385,41	83,9%
2008.	453,22	418,83	490,10	85,5%

*Komersantu un iestāžu apsekojums.

**Dati pārskata veidlapā ik gadu tiek prasīti tikai par 1.ceturksni.

Avots: Centrālais Statistikas birojs

**Nodarbinātie iedzīvotāji 15-74 gadu vecumā sadalījumā pēc profesijas un dzimuma
2004.-2007.gadā (tūkst. cilvēku).**

	2004.	2005.	2006.	2007.
Nodarbinātie*	1 017,7	1 035,9	1 087,6	1 119,0
No tiem:				
Likumdevēji, vadītāji un valsts vecākās amatpersonas	104,8	101,4	95,6	94,0
Vecākie speciālisti	119,4	120,5	140,5	151,7
Speciālisti	118,1	134,5	151,8	181,4
Kalpotāji	60,8	61,3	60,1	53,2
Pakalpojumu un tirdzniecības darbinieki	136,8	147,9	138,6	140,9
Kvalificēti lauksaimniecības un zivsaimniecības darbinieki	76,5	63,5	70,0	56,5
Kvalificēti strādnieki un amatnieki	158,6	166,2	185,8	189,9
Iekārtu un mašīnu operatori un izstrādājumu montieri	114,1	112,2	113,0	111,2
Vienkāršās profesijas	127,1	126,7	129,1	137,1
Vīrieši *	521,8	534,1	559,2	573,5
Likumdevēji, vadītāji un valsts vecākās amatpersonas	60,8	58,9	56,1	55,3
Vecākie speciālisti	43,0	40,3	44,3	50,8
Speciālisti	41,8	48,6	62,3	63,5
Kalpotāji	12,6	14,2	10,0	12,0
Pakalpojumu un tirdzniecības darbinieki	32,8	38,0	31,5	34,2
Kvalificēti lauksaimniecības un zivsaimniecības darbinieki	39,8	35,7	38,6	31,2
Kvalificēti strādnieki un amatnieki	129,0	138,2	150,2	156,3
Iekārtu un mašīnu operatori un izstrādājumu montieri	93,3	92,3	96,0	96,0
Vienkāršās profesijas	67,3	66,1	67,9	72,1
Sievietes *	495,9	501,8	528,5	545,5
Likumdevēji, vadītāji un valsts vecākās amatpersonas	44,1	42,5	39,5	38,8
Vecākie speciālisti	76,4	80,1	96,2	101,0
Speciālisti	76,3	85,9	89,5	117,8
Kalpotāji	48,2	47,1	50,2	41,2
Pakalpojumu un tirdzniecības darbinieki	104,0	110,0	107,1	106,7
Kvalificēti lauksaimniecības un zivsaimniecības darbinieki	36,7	27,8	31,4	25,3
Kvalificēti strādnieki un amatnieki	29,6	28,0	35,6	33,5
Iekārtu un mašīnu operatori un izstrādājumu montieri	20,8	19,9	17,1	15,2
Vienkāršās profesijas	59,8	60,5	61,3	64,9

**Kopējā skaitā iekļauti arī armijas profesijās nodarbinātie un tās personas, kuras nav norādījušas savu profesiju.*

Avots: LM

2006.gada 7.oktobrī 9.Saeimas vēlēšanu kandidātu un ievēlēto deputātu sadalījums pēc dzimuma

Dzimums	Kandidāti	Ievēlētie deputāti
Vīrieši	755	81
Sievietes	269	19
Kopā:	1 024	100

Avots: Centrālā vēlēšanu komisija

2005.gada 12.marta pašvaldību vēlēšanu deputātu kandidātu un ievēlēto deputātu sadalījums pēc dzimuma Latvijā un lielākajās Latvijas pilsētās

	Vīrieši	Sievietes
Kandidāti kopā	8 573	7 109
Ievēlētie deputāti kopā	2 143	1 766
Kandidāti Rīgas domē (843)	570	273
Ievēlētie deputāti Rīgas domē (60)	51	9
Kandidāti Daugavpils domē (214)	140	74
Ievēlētie deputāti Daugavpils domē (15)	10	5
Kandidāti Jelgavas domē (187)	124	63
Ievēlētie deputāti Jelgavas domē(15)	13	2
Kandidāti Jūrmalas domē(315)	195	120
Ievēlētie deputāti Jūrmalas domē (15)	13	2
Kandidāti Liepājas domē (206)	138	68
Ievēlētie deputāti Liepājas domē (15)	11	4
Kandidāti Rēzeknes domē (191)	136	55
Ievēlētie deputāti Rēzeknes domē (13)	10	3
Kandidāti Ventspils domē (76)	51	25
Ievēlētie deputāti Ventspils domē (13)	11	2

Avots: Centrālā vēlēšanu komisija

**Izglītojošie un informējošie pasākumi dzimumu līdztiesības veicināšanas jomā
2004.-2008.gadā (līdz 2008.gada 30.jūnijam)**

Uz izglītības sistēmu vērsto aktivitāšu ietvaros ir izstrādāti mācību un metodiskie materiāli visu vecumu skolēniem no sākumskolas līdz vidusskolai:

- 1) katrai vecuma grupai sagatavotas videofilmas, kurām pievienoti metodiskie ieteikumi pedagogiem;
- 2) jauniešiem izgatavota interaktīva spēle „Vīrieši un sievietes – kādi esam?”;
- 3) ir izstrādātas vadlīnijas mācību grāmatu veidotājiem „Dzimumu līdztiesības principu integrēšana mācību grāmatās” un vadlīnijas mācību grāmatu vērtēšanai no dzimumu līdztiesības perspektīvas;
- 4) ir izstrādāta arī tālākizglītības programma skolotājiem „Pieeja un darba paņēmieni vienādu iespēju nodrošināšanai zēniem un meitenēm” un tālākizglītības programmas dalībnieka darba burtnīca;
- 5) organizēti 34 semināri pedagogiem kvalifikācijas paaugstināšanai;
- 6) notikuši 10 kinoseansi vidusskolēniem visā Latvijā, kuros tika demonstrētas projekta ietvaros izstrādātās videofilmas „Ģimenes formula” un “Stipri savā izvēlē”. Filmu varoņi stāsta par pienākumu sadali ģimenē un to, vai dzimums ir noteicošais profesijas izvēlē;
- 7) demonstrēti sižeti par dzimumu līdztiesības jautājumiem nacionālās televīzijas raidījumos.

Sabiedrības izpratnes par dzimumu līdztiesību paaugstināšanai realizēta sociālās reklāmas kampaņa un citas sabiedrības informēšanas aktivitātes. Kampaņa vērsta uz

stereotipu par sabiedrībā populāriem priekšstatiem par sieviešu un vīriešu atbildības un pienākumu sadalījumu ikdienā kritisku izvērtēšanu:

- 1) reģionos notika 8 tikšanās ar sievietēm reģionos par dzimumu līdztiesības jautājumiem;
- 2) tika organizēta konference „Sabiedrības informēšanas kampaņu loma dzimumu nelīdztiesības mazināšanā”, uzņēmumiem - „Dzimumu līdztiesības indekss”. Tā mērķis bija popularizēt vienlīdzīgu iespēju politiku un darba un ģimenes dzīves saskaņošanas pasākumus privātajā sektorā;
- 3) publiskā akcijā „Mūsu rokas pret vardarbību” pazīstami sportisti un citi iedzīvotāji, atstājot savu plaukstu nospiedumus uz stenda, protestēja pret vardarbību pret sievieti. Pasākumā savus plaukstu nospiedumus atstāja 956 cilvēki;
- 4) 2006.gadā tika organizēta sieviešu tiesību aizstāvja Maikla Kaufmana publiska lekcija par vīriešu lomu vardarbības mazināšanā pret sievietēm. M.Kaufmans arī vadīja semināru par rīcības plāna izstrādāšanu zēnu un vīriešu iesaistīšanā vardarbības pret sievietēm mazināšanā;
- 5) sabiedrības informēšana notikusi arī televīzijas raidījumos par dzimumu līdztiesības jautājumiem. Sabiedrības informēšanas stratēģijas īstenošanai tika piešķirti līdzekļi 368 344,00 latu apmērā.

Avots:LM

**Nāves gadījumu skaits personai atrodoties tiesībsargājošā iestādē 2004.-2008.gadā
(līdz 2008.gada 30.jūnijam)**

Gads	Pašnāvības	Nāves slimības dēļ	Saindēšanās ar narkotiskām vielām	Slepkavība	Nelaimes gadījums
2004.	6	4	2	2	-
2005.	2	12	0	3	1
2006.	4	2	2	-	-
2007.	2	12	-	-	-
2008.	2	1	-	-	-
Kopā:	16	31	4	5	1

Avots: TM

**Krimināllietas par nāves gadījumiem personai atrodoties tiesībsargājošā iestādē
2004.-2008.gadā (līdz 2008.gada 30.jūnijam)**

Gads	Ierosinātās krimināllietas	Lēmumi par atteikumu ierosināt krimināllietu	Kriminālprocesa virzība		Krimināllietā spriedums stājies spēkā
			Uzsākti kriminālprocesi	Izbeigti kriminālprocesi	
2004.	4	10	-	-	1
2005.	7	11	3	4	3
2006.	11	-	3	8	3
2007.	14	-	-	14	-
2008.	4	-	-	3	-
Kopā:	40	21	6	29	7

Avots: TM

5.pielikums

**Statistikas dati par krimināllietām pirmās instances tiesās pēc Krimināllikuma 317.panta (dienesta pilnvaru pārsniegšana)
2004. - 2008.gadā (līdz 2008.gada 30.jūnijam)**

Gads	Pants	Neizskatīto lietu skaits pārskata perioda sākumā	Saņemto lietu skaits	Pabeigtās lietas						Kopā pabeigtās lietas	Izskatītas lietas ar vairākiem tiesājamiem	Piemēroti audzinoša rakstura piespiedu līdzekļi nepiln- gadīgajiem	Neizskati- to lietu skaits pārskata perioda beigās	Pieņemtie blakus lēmumi
				Ar spriedumu	Ar lēmumu									
					Lietas izbeigtas	Ar lēmumu piemēroti medicīniska rakstura piespiedu līdzekļi	Lēmums par lietas virzīšanu izmeklēšanas pabeigšanai vispārējā kārtībā	Nosūtītas pēc piekrišanas	Pievienotas citai lietai					
2004.	317.p.1.d.*	2	3	2	0	0	1	1	0	4	0	0	1	0
	317.p.2.d.**	15	12	10	0	0	3	2	0	15	5	0	12	0
	Kopā:	17	15	12	0	0	4	3	0	19	5	0	13	0
2005.	317.p.1.d.*	1	3	2	0	0	0	1	0	3	1	0	1	0
	317.p.2.d.**	12	4	8	0	0	0	0	0	8	4	0	8	0
	Kopā:	13	7	10	0	0	0	1	0	11	5	0	9	0
2006.	317.p. 1.d.*	1	2	1	0	0	0	0	0	1	1	0	2	0
	317.p.2.d.**	8	8	5	0	0	0	2	0	7	6	0	9	0
	Kopā:	9	10	6	0	0	0	2	0	8	7	0	11	0
2007.	317.p.1.d.*	2	4	2	0	0	0	1	0	3	1	0	3	1
	317.p.2.d.**	9	13	4	0	0	0	3	0	7	3	0	15	0
	Kopā:	11	17	6	0	0	0	4	0	10	4	0	18	1
2008.	317.p.1.d.*	3	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4	0
	317.p.2.d.**	15	4	4	0	0	0	0	0	4	1	0	15	0
	Kopā:	18	5	4	0	0	0	0	0	4	1	0	19	0

*- par valsts amatpersonas izdarītām tīšām darbībām, kas pārsniedz ar likumu vai uzdevumu piešķirto tiesību un pilnvaru robežas, ja šīs darbības radījušas būtisku kaitējumu valsts varai un pārvaldes kārtībai vai ar likumu aizsargātām personas tiesībām un interesēm;

** - par tādām pašām darbībām, ja tās izraisījušas smagas sekas vai ja tās saistītas ar vardarbību vai ar vardarbības piedraudējumu, vai ja tās izdarītas mantkārīgā nolūkā.

Avots: Tiesu administrācija

**Statistikas dati par spēkā stājušos nolēmumu izskatīšanas rezultātiem pēc
Krimināllikuma 317.panta (dienesta pilnvaru pārsniegšana)
2004. - 2008.gadā (līdz 2008.gada 30.jūnijam)**

Gads	Notiesāto personu skaits	Attaisnoto personu skaits	Personu skaits, kuru lietas izbeigtas	Personu skaits, kuru lietas nosūtītas procesuālo darbību veikšanai	Personu skaits, kuru lietas nosūtītas jaunai iztiesāšanai
2004.	5	4	-	-	-
2005.	10	2	2	-	-
2006.	6	2	-	-	1
2007.	9	7	-	-	-
2008.	-	-	-	-	-
Kopā:	30	15	2	-	1

Avots: Tiesu administrācija

**Valsts policijas disciplinārprakse sakarā ar sūdzībām par vardarbību pret personu no
Valsts policijas darbinieku puses 2004.-2008.gadā (līdz 2008.gada 30.jūnijam)**

Gads	Saņemto sūdzību skaits	Veikto dienesta pārbaūžu skaits	Konstatēto pārkāpumu skaits	Ierosināto disciplinārlietu skaits	Piemēroto disciplinārsodu skaits
2004.	*	193	12	**	13
2005.	*	187	3	**	4
2006.	134	102	2	**	6
2007.	364	***	11	11	9
2008.	248	***	2	2	2

*- Šajos gados netika veikta uzskaitē par kopējo saņemto sūdzību skaitu;

** - "Disciplinārlietas" tiek rosinātas no 2006.gada beigām, pēc „Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījumu vietas pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm disciplinārbildības likuma" spēkā stāšanās;

*** - arī dienesta pārbaudes veikšana tagad nav obligāta.

Avots: Valsts policija

**Statistikas dati par disciplinārsodiem par pieļautajiem pārkāpumiem par vardarbību
pret personu no Valsts policijas darbinieku puses 2006.-2008.gadā
(līdz 2008.gada 30.jūnijam)**

Disciplinārsods	Personu skaits		
	2006.	2007.	2008.
Brīdinājums par neatbilstību ieņemamajam amatam	2	1	1
Piezīmes	4	3	-
atvaļināšana no dienesta IeM iestādēs	-	2	-
Rājiens	-	3	1
Kopā:	6	9	2
<i>Avots: Valsts policija</i>			

Valsts policijas Iekšējās drošības biroja veiktās kriminālprocesuālās darbības sakarā ar sūdzībām par vardarbību pret personu no Valsts policijas darbinieku puses 2006.-2008.gadā (līdz 2008.gada 30.jūnijam)

Gads	Lēmumi par atteikšanos uzsākt kriminālprocesu (*)	Uzsākti kriminālprocesi	No citām iestādēm saņemti kriminālprocesi	Kriminālvajāšanai nosūtītie procesi	Izbeigto kriminālprocesu skaits	Pēc kādiem KL pantiem kriminālprocesi uzsākti (NN veids)
2006.	63	43	52	6	68	KL 13 nodaļa (**), 317.p.2.daļa (***)
2007.	89	27	35	1	15	
2008.	66	12	14	4	14	
Kopā:	218	82	101	11	97	

(*) Visi VP IDB atteikumi ierosināt krimināllietas tikuši izvērtēti arī Ģenerālprokuratūras Pirmstiesas izmeklēšanas uzraudzības nodaļā. Rezultātā atteikumi ir atzīti par likumīgiem un pamatotiem (informāciju sniegusi Ģenerālprokuratūra).

(**) KL 13.nodaļa - Noziedzīgi nodarījumi pret personas veselību

(***) KL 317.pants - Dienesta pilnvaru pārsniegšana, ja tā saistīta ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu

Avots: Valsts policija

Informācija par Valsts policijā saņemtajām sūdzībām, iesniegumiem un paziņojumiem par iespējamiem vardarbības gadījumiem no Valsts policijas darbinieku puses 2007.-2008.gadā

Gads	Saņemto materiālu sūdzību, iesniegumu kopskaits		Fiziskās vardarbības (t.sk.vardarbības piedraudējumu) gadījumu kopskaits	Psihiskās vardarbības (t.sk.vardarbības piedraudējumu) gadījumu kopskaits	Vardarbības gadījumu pret nepilngadīgām personām kopskaits	Vardarbības gadījumu pret aizdomās turētām, aizturētām personām kopskaits	Ziņas par saņemtā materiāla virzību un izskatīšanas rezultātiem			
	No fiziskām personām	No LR prokuratūras iestādēm					Gadījumu, kad vardarbība nav apstiprinājusies, kopskaits	Ierosināto disciplinārlietu kopskaits	Nosūtīto materiālu izskatīšanai KPL kārtībā kopskaits	Sodīto par pretlikumīgo rīcību (vardarbību) policijas darbinieku kopskaits
2007.	335	29	128	35	16	59	246	11	81	9
2008.	445	21	165	31	7	81	333	5	149	6
Kopā:	780	50	293	66	23	140	579	16	230	15

Lai nodrošinātu 1984.gada Konvencijas pret spīdzināšanu un citādu cietsirdīgu, necilvēcisku vai cilvēka cieņu pazemojošu apiešanos un sodīšanu izpildi Latvijas Republikā, un, ievērojot 2007.gada 08. un 09.novembrī Ženēvā Apvienoto Nāciju Organizācijas (ANO) Spīdzināšanas izskaušanas komitejas sesijā dotos norādījumus, Valsts policija (Iekšējās drošības birojs) sākot ar 2007.gadu apkopo ziņas par saņemtajām sūdzībām, iesniegumiem un paziņojumiem par iespējamiem vardarbības gadījumiem no policijas darbinieku puses.

Avots: Valsts policija

**Statistikas dati par Militārās policijas ierosinātajām krimināllietām pēc Krimināllikuma
338.panta (vardarbība pret padoto) un 340.panta (karavīra piekaušana)
2004.-2008.gadā (līdz 2008.gada 30.jūnijam)**

Gads	Kriminālprocesu skaits pēc Krimināllikuma 338.panta	Kriminālprocesu skaits pēc Krimināllikuma 340.panta
2004.-2008.	2	10

Avots: AM

**Statistikas dati par personu ar psihiskiem un uzvedības traucējumiem skaitu ieslodzījuma
vietās 2005.-2007.gadā**

Gads	Personu skaits
2005.	4 441
2006.	3 582
2007.	4 113
Kopā:	12 136

Avots: TM

**Statistikas dati par valsts nodrošinātas juridiskās palīdzības sniegšanu patvēruma
meklētājiem 2007.-2008.gadā (līdz 2008.gada 30.maijam)**

Gads	Izcelsmes valsts	Pieteikumu skaits	Personu skaits
2007.	Armēnija	2	2
	Gruzija	1	1
	Krievijas Federācija	1	1
	Bezvalstnieks	1	1
	Kopā:	5	5
2008.	Bangladešas Tautas Republika	8	8
	Gana	1	1
	Kenija	1	
	Sjerraleone	1	1
	Kopā:	11	11

Avots: Juridiskās palīdzības administrācija

**Statistikas dati par Departamentā saņemto iesniegumu izskatīšanu
2004.-2008.gadā (līdz 2008.gada 20.jūnijam)**

Periods	Iesniegumu izskatīšanas procedūru izmantošanas īpatsvars (%)			Iesniegumu atsaukumu īpatsvars (%)	Iesniegumu skaits ar pagarinātu izskatīšanas termiņu (līdz 12 mēnešiem)
2004.- 2008.	Parastā	Saīsinātā	Robežprocedūra		
	60%	20%	7,5%	12%	3

Avots: PMLP

**Statistikas dati par patvēruma meklētājiem
2004.-2008.gadā (līdz 2008.gada 20.jūnijam)**

Gads	Izcelsmes valsts	Pieteikumu skaits	Personas	
			Pieaugušie	Bērni
2004.	Azerbaidžāna	1	1	-
	Baltkrievija	1	1	-
	Ēģipte	3	3	-
	Gruzija	1	1	-
	Rumānija	1	1	-
Kopā:		7	7	-
2005.	Baltkrievija	2	2	-
	Irāka	2	2	4
	Japāna	1	1	-
	Krievijas Federācija	3	3	-
	Moldova	1	1	-
	Somālija	7	4	3
Kopā:		16	13	7
2006.	Afganistāna	1	1	-
	Baltkrievija	1	1	-
	Gruzija	1	1	-
	Krievijas Federācija	2	2	2
	Kirgīzija	1	1	-
Kopā:		6	6	2
2007.	Armēnija	4	4	-
	Azerbaidžāna	1	2	2
	Baltkrievija	1	1	-
	Bangladeša	6	6	-
	Gana	1	1	-
	Irāka	2	2	-
	Kazahstāna	1	1	-
	Kenija	1	1	1
	Krievijas Federācija	3	3	-
	Kuba	2	2	-
	Mongolija	2	2	-
	Nigērija	1	1	-
	Palestīna	1	1	-
	Sjerraleone	1	1	-
	Turcija	1	1	-
	Ukraina	1	1	-
	Uzbekistāna	1	1	-
Kopā:		30	31	3
2008.	Bangladeša	2	2	-
	Krievijas Federācija	1	1	-
	Kuba	2	2	-
	Nigērija	1	1	-
	Turcija	1	1	-
	Senegāla	1	1	-
Kopā:		8	8	-

Avots: PMLP

**Statistikas dati par 1951.gada Ženēvas konvencijas bēgļa statusa piešķiršanu
1998. – 2008.gadā (līdz 2008.gada 20.jūnijam)**

Gads	Valsts	Personas	
		Pieaugušie	Bērni
1998.	Ēģipte* (Palestīnietis)	1	-
	Sudāna	1	-
1999.	Irāka	1	-
	Pakistāna	1	2
2000.	Kongo	1	-
2001.	Afganistāna	1	-
2006.	Baltkrievija	1	-
	Krievijas Federācija	1	-
2007.	Azerbaidžāna	2	2
	Irāka	1	-
Kopā:		11	4
		15	

* 2004.gadā naturalizējies un kļuvis par Latvijas pilsoni

Avots: PMLP

**Statistikas dati par alternatīvā statusa piešķiršanu
2002. – 2008.gadā (līdz 2008.gada 20.jūnijam)**

Gads	Valsts	Personas	
		Pieaugušie	Bērni
2002.	Baltkrievija	2	1
2003.	Krievijas Federācija	3	3
2006.	Somālija	5	2
	Krievijas Federācija	1	-
2007.	Baltkrievija	1	-
	Kuba	2	-
2008.	Palestīna	1	-
Kopā:		15	6
		21	

Avots: PMLP

6.pielikums

**Statistikas dati par lēmumu par drošības līdzekļu (apcietinājums, mājas arests, ievietošana ārstniecības iestādē ekspertīzes izdarīšanai)
piemērošanu 2004.-2008.gadā**

Piemērotie drošības līdzekļi, periods	Negrozītu lēmumu skaits pirmstiesas procesā (absolūtos skaitļos)	Īpatsvars, (%) no kopīgā Latvijas tiesās saņemto sūdzību skaita	Negrozītu lēmumu skaits pirmstiesas procesā		Negrozītu lēmumu skaits apgabaltiesās (absolūtos skaitļos)	Īpatsvars, (%) no kopīgā Latvijas tiesās saņemto sūdzību skaita	Negrozītu lēmumu skaits apgabaltiesās	
			Īpatsvars, (%) no tiem pilngadīgajiem	Īpatsvars, (%) no tiem nepilngadīgajiem			Īpatsvars, (%) no tiem pilngadīgajiem	Īpatsvars, (%) no tiem nepilngadīgajiem
Apcietinājums								
01.01.2006.-30.06.2008.	2 203	87%	87%	77%	-	-	-	-
01.01.2004.-30.06.2008.	-	-	-	-	1 231	74%	88%	74%
Mājas arests								
01.01.2006.-30.06.2008.	2	50%	-	-	-	-	-	-
01.01.2004.-30.06.2008.	-	-	-	-	-	-	-	-
Ievietošana ārstniecības iestādē ekspertīzes izdarīšanai								
01.01.2006.-30.06.2008.	2	100%	-	-	-	-	--	-

Avots: TM

**Statistikas dati par citu drošības līdzekļu piemērošanu
2004.-2008.gadā (līdz 2008.gada 30.jūnijam)***

Piemērotie drošības līdzekļi, periods	Pārsūdzēto lēmumu skaits par piemērošanu pirmstiesas procesā	Pārsūdzēto lēmumu skaits par piemērošanu apgabaltiesā	Negrozītu lēmumu skaits	
			Absolūtos skaitļos	Īpatsvars (%), no pārsūdzēto lēmumu skaita
Sūtījumu saņemšanas adreses paziņošana (01.01.2006.-30.06.2008.)	-	11	9	82%
Aizliegums tuvojies noteiktai personai vai vietai (01.01.2006.-30.06.2008.)	12	-	11	92%
Noteiktās nodarbošanās aizliegums (01.01.2005.-30.06.2008.)	-	3	1	33%
Aizliegums izbraukt no valsts (01.01.2006.-30.06.2008.)	20	-	13	65%
Uzturēšanās noteiktā dzīvesvietā (01.01.2006.-30.06.2008.)	30	2	1	50%
Personiskais galvojums (01.01.2004.-30.06.2008.)	-	-	17	57%
Drošības nauda (01.01.2004.-30.06.2008.)	-	17	11	65%
Nodošana policijas uzraudzībā (01.01.2004.-30.06.2008.)	13	1	-	-
Nepilngadīgā nodošana vecāku vai aizbildņu pārraudzībā (01.01.2004.-30.06.2008.)	-	-	7	54%
Nepilngadīgā ievietošana sociālās korekcijas izglītības iestādē (01.01.2006.-30.06.2008.)	44	1	-	-
	7	-	22	50%
	3	7	3	43%
	9	-	-	-
	1	-	-	-

* Tā kā 2005.gada 1.oktobrī, stājoties spēkā Kriminālprocesa likumam, notika izmaiņas kriminālprocesuālajā regulējumā cita starpā arī attiecībā uz drošības līdzekļu veidiem, par atsevišķiem drošības līdzekļiem ir pieejami statistikas dati sākot ar 2006.gadu.

Avots: TM

**Statistikas dati par drošības līdzekļu piemērošanu pirmās instances tiesās
2004.- 2008.gadā (līdz 2008.gada 30.jūnijam)**

Gads	Ar tiesneša lēmuma pieņemto apcietinājumu skaits	Kopējais ar tiesneša lēmumu piemērotais drošības līdzekļu skaits	Tajā skaitā ar brīvības atņemšanu nesaistīto drošības līdzekļu skaits	Tajā skaitā ar brīvības atņemšanu saistīto drošības līdzekļu skaits
2004.**	3 518	4 563	932	3 631
2005.*	3 017	3 779	645	3 134
2006.	3 198	4 070	696	3 374
2007.	3 436	4 730	1069	3 661
2008.	2 057	2 852	637	2 215

** Latvijas Kriminālprocesa kodeksa redakcijā

* Latvijas Kriminālprocesa kodeksa redakcijā līdz 2005.gada 30.septembrim; Kriminālprocesa redakcijā no 2005.gada 1.oktobra (izmeklēšanas tiesneši uzsākuši darbu 2005.gada 1.oktobrī).

Avots: Tiesu administrācija

Statistikas dati par drošības līdzekļu piemērošanu prokuratūrā

2004.- 2008.gadā (līdz 2008.gada 30.jūnijam)

Gads	Ar tiesneša lēmuma pieņemto apcietinājumu skaits	Tajā skaitā pieņemto apcietinājumu skaits attiecībā uz nepilngadīgajiem
2004.	323	32
2005. (9 mēneši)	260	14
2006.	231	-
2007.	278	-
2008.	153	-

Avots: Ģenerālprokuratūra

**Statistikas dati par ar brīvības atņemšanu nesaistītu un saistību pamatsodu piemērošanas
gadījumu skaitu 2004.-2007.gada**

Gads	Ar brīvības atņemšanu nesaistīta pamatsoda piemērošanas gadījumu skaits	Īpatsvars (%), no visiem pamatsodiem	Ar brīvības atņemšanu saistīta pamatsoda piemērošanas gadījumu skaits	Īpatsvars (%), no visiem pamatsodiem
2004.-2007.	9 236	29%	23 002	71%

Avots: TM

Statistikas dati par personu, kuras sodītas ar naudas sodu, skaitu 2005.-2007.gadā

Gads	Sodīto personu skaits	Īpatsvars (%), no notiesāto personu skaita
2005.	730	5,7 %
2006.	728	6,2 %
2007.	775	7,7 %
2008.	615	5,8%

Avots: TM

Statistikas dati par personu, kuras sodītas ar piespiedu darbu, skaitu 2005.-2007.gadā

Gads	Sodīto personu skaits	Īpatsvars (%), no notiesāto personu skaita
2004	1 439	10,9
2005.	1 742	15,5
2006.	1 959	19,6
2007.	2 574	25,7

Avots: TM

**Statistikas dati par nepilngadīgajiem piemēroto audzinoša rakstura piespiedu līdzekli
2004.-2008.gadā (līdz 2008.gada 30.jūnijam)**

Gads	Ar nepilngadīgo iesaistīšanos izskatīto lietu skaits	Audzinoša rakstura piespiedu līdzekļa piemērošanas gadījumu skaits	Īpatsvars (%), no lietu skaita ar nepilngadīgo iesaistīšanos
2004.-2008.	5 109	468	9%

Avots: TM

**Statistikas dati par krimināllietu ar nepilngadīgu personu iesaistīšanos izskatīšanas ilgumu
2004.-2008.gadā (līdz 2008.gada 30.jūnijam)**

Gads	Izskatīto krimināllietu skaits 3 mēnešu laikā (%)	Izskatīto krimināllietu skaits 3 - 6 mēnešu laikā (%)
2004.	62,9%	21,3%
2005.	62,7%	20,9%
2006.	68,7%	15,9%
2007.	73,8%	16,2%
2008.	75,8%	14,3%

Avots: TM

Cietušo nepilngadīgo skaits 2004.-2008.gadā (līdz 2008.gada 30.jūnijam)

	Kvalifikācija pēc Krimināllikuma (KL) pantiem*															
Gads	117.p.	119.p.	123.p.	125.p.	126.p.	130.p.	141.p.2.d.	159.p.2.d.	159.p.3.d.	160.p.2.d.	160.p.3.d.	162.p.	170.p.	174.p.	176.p.	260.p.
2004.	12	-	4	9	30	70	5	37	226	19	88	145	10	213	430	216
2005.	6	1	4	9	33	68	2	28	126	11	110	174	2	205	418	255
2006.	2	-	3	16	28	322	2	25	16	60	22	46		191	449	306
2007.	2	2	-	7	33	247	4	23	13	18	125	228	8	140	329	309
2008.	1	-	-	4	8	111	1	10	17	2	56	58	3	112	182	145

Avots: Ģenerālprokuratūra

* **KL 117.p.** –Slepkavība pastiprinošos apstākļos

KL 119.p.- Jaundzimuša bērna slepkavība

KL 123.p.- Nonāvēšana aiz neuzmanības

KL 125.p. - Tīšs smags miesas bojājums

KL 126.p. - Tīšs vidēja smaguma miesas bojājums

KL 130.p. - Tīšs viegls miesas bojājums

KL 141.p.- Atstāšana bez palīdzības

KL 159.p.- Izvarošana

KL 160.p.- Vardarbīga dzimumtieksmes apmierināšana

KL 162.p.- Pavešana netiklībā

KL 170.p. - Izvairīšanās no uzturēšanas

KL 174.p.- Cietsirdība un vardarbība pret nepilngadīgo

KL 176.p.- Laupīšana

KL 260.p.- Ceļu satiksmes noteikumu un transportlīdzekļu ekspluatācijas noteikumu pārkāpšana

Statistikas dati par notiesāto nepilngadīgo skaitu 2004.-2008.gadā

Gads	Notiesātās personas		Vecums			Pamatsods- brīvības atņemšana					Citi pamatsodi			Atbrīvoti no soda	Audzinošā rakstura piespiedu līdzekļi	Medicīniskā rakstura piespiedu līdzekļi
	Kopējais skaits*	t.sk. jaunietes	14-15 gadi	16-17 gadi	Līdz 1 gadam	1-3 gadi	3-5 gadi	5-10 gadi	10 gadi un vairāk	Nosacīti	Naudas sods	Arests	Piespiedu darbs			
2004.	1786	125	528	1258	43	224	30	26	1	1125	15	-	31	180	127	3
2005.	1402	85	377	1025	57	135	32	29	5	889	10	1	185	80	46	-
2006.	1346	77	371	975	81	196	48	16	4	752	7	-	214	52	24	-
2007.	1205	95	356	849	61	119	26	26	6	721	11	-	226	17	8	-
2008.	1119	94	308	811	54	133	45	26	8	626	7	-	216	7	81	-

Avots: Tiesu Administrācija

*Kopējais notiesāto nepilngadīgo skaits pēc Latvijas Kriminālkodeksa un Krimināllikuma pantiem

IeVP piešķirto budžeta līdzekļu apjoms un līdzekļu apjoms ieslodzījuma vietu infrastruktūras uzturēšanai 2004.-2008.gadā

Gads	Piešķirto līdzekļu apjoms	Piešķirto līdzekļu apjoms ieslodzījuma vietu infrastruktūras uzturēšanai (LVL)
2004.	17 438 268	645 300
2005.	21 923 002	958 900
2006.	24 033 171	618 700
2007.	32 150 903	706 700
2008.	36 151 563	355 200
Kopā:	131 696 907	3 284 800

Avots: TM

Prokuratūrā izskatīto iesniegumu skaits* un izmaksātās kompensācijas summa saskaņā ar „Par izziņas iestādes, prokuratūras vai tiesas nelikumīgas vai nepamatotas rīcības rezultātā nodarīto zaudējumu atlīdzināšanu”

Gads	Saņemto iesniegumu skaits	No tiem apmierināto vai daļēji apmierināto iesniegumu skaits	Izmaksātā kompensācijas summa (LVL)
2004.	15	9	10 881,24
2005.	9	3	2 341,80
2006.	9	4	2 472,75
2007.	8	3	1 921,24
Kopā:	41	19	17 617,03

**Prokuratūra izskata personu iesniegumus, attiecībā uz kurām krimināllietas tikušas ierosinātas, bet vēlāk izbeigtas personu rehabilitējošu apstākļu dēļ*

Avots: Ģenerālprokuratūra

**Sieviešu un grūtniecības stāvoklī esošo sieviešu skaits ieslodzījumu vietās
2004.-2008.gadā (līdz 30.06.2008.)**

Gads	Grūtnieču skaits	Sieviešu skaits	
		Apcietināto skaits	Notiesāto skaits
2004.	17		
2005.	14	102	203
2006.	8	90	239
2007.	12	93	232
2008.	6	102	219
Kopā:	57	387	893

Avots: TM

Tiesībsarga biroja veiktās vizītes slēgtā tipa iestādēs 2005.-2008.gadā

Vizītes slēgtā tipa iestādēs	2005.	2006.	2007.	2008.
Vizīšu skaits cietumos	26	20	15	4
Vizīšu skaits īslaicīgas aizturēšanas iestādēs	3	5	8	4
Vizīšu skaits sociālās aprūpes iestādēs	18	22	-	-
Vizīšu skaits psihoneiroloģiskajās slimnīcās	2	3	-	-
Vizīšu skaits nelegālu imigrantu uzturēšanas centros (patvēruma meklētāju centrā)	2	2	-	-
Vizīšu skaits audzināšanas iestādēs	4	9	-	-
Kopā:	55	61	23	8

Avots: Tiesībsarga birojs

**Statistikas dati par IeVP saņemtajām sūdzībām par sliktu izturēšanos
2004.-2008.gadā (līdz 2008.gada 30.jūnijam)**

Gads	Saņemto iesniegumu skaits	Uzsākti kriminālprocesi	Izbeigti kriminālprocesi
2004.	-	4	4
2005.	-	-	-
2006.	2	2	2
2007.	1	1	1
2008.	1	-	-
Kopā:	4	7	7

Avots: TM

**Statistikas dati par Sociālo pakalpojumu pārvaldē saņemtajām sūdzībām
par sliktu izturēšanos 2004.-2007.gadā**

Gads	Saņemto sūdzību skaits	Pārsūtīto pēc piekritības skaits	Veikto pārbaūžu uz vietas skaits	Iesniegto dokumentu pārbaūžu skaits
2004.-2007.	109	6	63	40

Avots: LM

**Statistikas dati par saņemtajām sūdzībām par sliktu izturēšanos sociālās aprūpes centros
2004.-2007.gadā**

Gads	Saņemto sūdzību skaits	Sūdzību saturs	Pamatoto sūdzību skaits	Rezultāts
2004.	2	Par pazemojošu attieksmi no darbinieka puses.	Nav pamatota	Pārbaude.
		Par pazemojošu attieksmi no darbinieka puses un seksuālu vardarbību.	1	Pārbaude, uzsākts kriminālprocess
2005.	2	Par bērnu emociālu un fizisku aizskārumu.	1	Pārbaude, pārtraukta pakalpojuma sniegšana
		Par pazemojošu attieksmi no darbinieka puses	1	Pārbaude, uzsākts kriminālprocess
2006.	-	-	-	-
2007.	1	Par fizisku vardarbību	Nav pamatota	Pārbaude

Avots: LM

Ieslodzījuma vietas sadarbība ar izglītības iestādēm ieslodzīto vispārējai un profesionālajai apmācībai

Ieslodzījuma vietas	Izglītības iestāde
Brasas cietums	Rīgas 9. vakara (maiņu) vidusskola Rīgas 34. arodividusskola
Cēsu AIN	Cēsu 2. vakara (maiņu) vidusskola
Daugavpils cietums	Daugavpils 17. vidusskola Daugavpils 38. arodividusskola
Grīvas cietums	Daugavpils 38. arodividusskola
Ilģuciema cietums	Rīgas 1. vakara (maiņu) vidusskola Rīgas 34. arodividusskola
Jelgavas cietums	Jelgavas vakara (maiņu) vidusskola Jelgavas Amatniecības vidusskola
Jēkabpils cietums	Jēkabpils vakara (maiņu) vidusskola Viesītes arodividusskola
Matīsa cietums	Rīgas Lastādijas internātvīdusskola Rīgas 34. arodividusskola
Pārlielupes cietums	Jelgavas vakara (maiņu) vidusskola Jelgavas Amatniecības vidusskola
Šķirotavas cietums	Rīgas S.Žoltoka vidusskola
Valmieras cietums	Valmieras vakara (maiņu) vidusskola

Avots: TM

Statistikas dati par notiesāto atbrīvošanu no ieslodzījuma vietām 2005.-2007.gadā

Gads	Kopējais atbrīvoto personu skaits	Atbrīvoto personu skaits pēc pamatsoda izciešanas (%)	Nosacīti pirmstermiņa atbrīvoto personu skaits (%)
2005.	1 705	69%	31%
2006.	1 895	61%	39%
2007.	2 551	55%	45%
Kopā:	6 151		

Avots: TM

Postpenitenciārās palīdzības saņemšanai noslēgto līgumu skaits 2006.-2007.gadā

Gads	Noslēgto līgumu skaits
2006.	167
2005.	778
2006.	291
2007.	273
Kopā:	1 509

Avots: TM

**Statistikas dati par ieslodzīto izdarītajiem režīma pārkāpumiem piemērotajiem sodiem
2004.-2007.gadā**

Disciplinārsodi, īpatsvars (%)	2004.	2005.	2006.	2007.
Brīdinājums	9,5%	10%	11,3%	8,5%
Rājiens	31,5%	29%	31%	27,6%
Aizliegums uz laiku līdz 1 mēnesim pirkt cietuma veikalā pārtikas produktus	20,9%	24,2%	22,6%	23,4%
Kārtējās telefonsarunas aizliegums	-	4,2%	5,1%	5,4%
Kārtējās satikšanās ar radniekiem vai citām personām aizliegums	5,2%	8%	6,3%	8,8%
Ievietošana soda vai disciplinārajā izolatorā	26,8%	24,6%	23,7%	26,3%
Kārtējo pienesumu vai sūtījumu aizliegums	6,1%	—	-	—
<i>Režīma pārkāpumu skaits kopā:</i>	<i>14 902</i>	<i>19 239</i>	<i>13 874</i>	<i>15 576</i>

Avots: TM

Uz VPD finansētiem sociālās rehabilitācijas centriem nosūtīto personu skaits 2004.-2007.gadā

Gads	Personu skaits
2004.	83
2005.	178
2006.	178
2007.	359
<i>Kopā:</i>	<i>798</i>

Avots: TM

9.pielikums

**Lēmumu pieņemšana par personu labprātīgu izraidīšanu no Latvijas Republikas, kurām
atteikts piešķirt bēgļa vai alternatīvo statusu
2007.-2008.gadā (līdz 2008.gada 30.jūnjam)**

	Valsts	Personu skaits
2007.	Baltkrievija	1
	Gruzija	1
	Kirgizstāna	1
	Palestīna	1
	Kopā:	4 personas

	Valsts	Personu skaits
2008.	Armēnija	3
	Krievijas Federācija	1
	Nigērija	1
	Kopā:	5 personas

Avots: PMLP

**Lēmumu pieņemšana par personu piespiedu izraidīšanu no Latvijas Republikas, kurām
atteikts piešķirt bēgļa vai alternatīvo statusu
2007.-2008.gadā**

	Valsts	Personas
2007.	Gruzija	1
	Kazahstāna	1
	Mongolija	2
	Kopā:	4 personas

	Valsts	Personas
2008.	Bangladeša	1
	Gana	1
	Krievijas Federācija	1
	Kopā:	3 personas

Avots: PMLP

**Labprātīgo izbraukšanas rīkojumu un lēmumu par piespiedu izraidīšanu skaits
2004.-2007.gadā**

Gads	Labprātīgie izbraukšanas rīkojumi	Lēmumi par piespiedu izraidīšanu*
2004.	41	194
2005.	27	149
2006.	70	131
2007.	81	155
Kopā:	219	629

* Valsts robežsardzes un PMLP pieņemtie lēmumi par piespiedu izraidīšanu.

Avots: PMLP

**Statistikas dati par personu izdošanas Latvijai/no Latvijas gadījumu skaitu
2004.-2007.gadā**

Gads	Personu izdošana Latvijai	Personu izdošana no Latvijas
2004.	27	18
2005.	37	29
2006.	44	26
2007.	29	26
Kopā:	137	99

Avots: Ģenerālprokuratūra

Statistikas dati par ECT iesniegtajām sūdzībām par Konvencijas 6. panta 1.daļas pārkāpumu un ECT spriedumiem par konstatētajiem pārkāpumiem

Sūdzības	2000.	2001.	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.
Kopā sūdzības par 6.p.	7	3	13	6	9	10	22	31	7
No tām – par 6.p.1.d.	5	3	7	2	6	9	7	33	7
Tālākai izskatīšanai pēc būtības pieņemto sūdzību par 6.1 skaits	0	0	0	2	3	0	5	0	1
Noraidītās sūdzības par 6. p.1.d.	0	0	5	1	0	0	0	1	3
Noslēgto mierizlīgumu un lēmumu par vienpusējās deklarācijas apstiprināšanu skaits par 6.p.1.d.	0	1	0	0	0	0	2	4	9
Svītrotu lietu skaits par 6.p.1.d.	0	0	0	0	0	0	0	5	2
Pieņemto par 6.p.1.d. spriedumu skaits	0	0	1	0	0	0	3	4	2
Spriedumi, kuros atzīti 6.p.1.d. pārkāpumi	0	0	1	0	0	0	3	3	1

Avots: Ministru kabineta pārstāvja starptautiskajās cilvēktiesību institūcijās birojs

Statistika par tiesnešu kopējo skaitu un dzimumu 2005.-2007.gadā

Gads	Tiesnešu skaits		Tiesnešu dzimums	
	reālais	vakances	sievietes	vīrieši
2005.	439	37	328	111
2006.	465	28	354	111
2007.	479	34	374	105

Avots: TM

**Statistikas dati par pret tiesnešiem ierosināto disciplinārlietu skaitu un to virzību
2007.-2008.gadā (līdz 2008.gada 30.jūnijam)**

Gads	Ierosināto disciplinārlietu skaits	Uzlikto sodu skaits	Izbeigto disciplinārlietu skaits
2007.	17	8	1
2008.	3	1	1
Kopā:	20	9	2

Avots: TM

Statistikas dati par kopējo pieņemto* un izskatīto lietu skaitu tiesās 2004.-2008.gada (līdz 2008.gada 30.jūnijam)

Tiesas/rādītāji	2004.		2005.		2006.		2007.		2008.	
	Pieņemto lietu skaits	Izskatīto lietu skaits	Pieņemto lietu skaits	Izskatīto lietu skaits	Pieņemto lietu skaits	Izskatīto lietu skaits	Pieņemto lietu skaits	Izskatīto lietu skaits	Pieņemto lietu skaits	Izskatīto lietu skaits
<i>Rajonu/pilsētu tiesās</i>										
Civillietas	71 121	54 126	71 109	55 936	65 836	52 016	68 166	52 366	53 727	33 768
Krimināllietas	15 433	9 958	14 078	9 259	12 497	8 229	13 675	10 160	9 213	4 672
Kopā	86 554	64 084	85 187	65 195	78 333	60 245	81 841	62 526	62 940	38 440
<i>Apgabaltiesās</i>										
<i>Pirmajā instancē:</i>										
Civillietas	7 249	3 537	7 287	3 588	6 979	3 235	6 085	2 978	4 295	1 325
Krimināllietas	1 344	735	1 065	656	803	489	832	617	510	271
Kopā	8 593	4 272	8 352	4 244	7 782	3724	6 917	3 595	4 805	1 596
<i>Apelācijas instancē**:</i>										
Civillietas	6 885	4 497	5 924	3 716	5 700	3 749	5 823	3 569	4 335	2 026
Krimināllietas	2 960	2 303	2 752	2 233	2 138	1 832	1 994	1 687	1 171	869
Kopā	9 845	6 800	8 676	5 949	7 838	5 581	7 817	5 256	5 506	2 895
Abās instancēs kopā:	18 438	11 072	17 028	10 193	15 620	9 305	14 734	8 851	10 311	4 491
<i>Administratīvajā rajona tiesā</i>	2 658	1 030	4 910	2 096	5 918	2 040	6 878	2 521	6 086	1 408
<i>Administratīvajā apgabaltiesā:</i>	1 112	406	1 933	818	2 398	1 158	2 634	1 197	2 222	803

*- kopā ar neizskatīto lietu atlikumu atskaites perioda sākumā

**- izņemot Augstāko tiesu

Avots: Tiesu administrācija

Statistikas dati par tiesnešu vakanču aizpildījumu uz 2008.gada 17.jūliju

Tiesas	Apstiprinātais tiesnešu skaits	Reālais tiesnešu skaits	Stažieru skaits	Vakanču skaits
Rajona (pilsētu) tiesas	264	252	6	6
Apgabaltiesas	114	107	1	6
Zemesgrāmatu nodaļas	86	82	2	2
Kopā:	464	441	9	14

Avots: TM

**Statistikas dati par lietu izskatīšanas vidējo svērto ilgumu tiesās
2005.-2008. gadā (līdz 2008.gada 30.jūnijam) (mēnešos)**

Tiesu instances	Civillietu izskatīšanas ilgums	Administratīvo lietu izskatīšanas ilgums	Krimināllietu izskatīšanas ilgums
2005.			
Pirmajā instancē	no 0,9 līdz 7	8,2 (Administratīvā rajona tiesa)	no 1 līdz 8
Apelācijas instancē	no 1,7 līdz 5,9	7,2 (Administratīvā apgabaltiesa)	1,2 līdz 5,3
Kasācijas instancē	1,9	3	0,4
2006.			
Pirmajā instancē	no 0,9 līdz 9,2	12,2 (Administratīvā rajona tiesa)	no 0,7 līdz 5
Apelācijas instancē	no 1,8 līdz 3,2	3,3 (Administratīvā apgabaltiesa)	no 0,9 līdz 7,7
Kasācijas instancē	1,9	0,5	2,1
2007.			
Pirmajā instancē	no 1 līdz 12,5	17,7 (Administratīvā rajona tiesa)	0,9 līdz 3
Apelācijas instancē	no 1,6 līdz 2,6	5,4 (Administratīvā apgabaltiesa)	no 0,9 līdz 6,9
Kasācijas instancē	2,1	2,1	0,6
2008.			
Pirmajā instancē	no 0,9 līdz 13,6	18,6 (Administratīvā rajona tiesa)	0,6 līdz 3,1
Apelācijas instancē	no 1,9 līdz 3,5	10 (Administratīvā apgabaltiesa)	no 0,9 līdz 5,6
Kasācijas instancē	3,5	2,6	0,6

Avots: TM

11.pielikums

**Statistikas dati par krimināllietām pirmās instances tiesās pēc Krimināllikuma 156.panta (goda aizskaršana),
157.panta (neslavas celšana), 158.panta (goda aizskaršana un neslavas celšana masu saziņas līdzeklī)
2004.-2008.gadā (līdz 2008.gada 30.jūnijam)**

Gads	Krimināllikuma pants	Neizskatīto lietu skaits pārskata perioda sākumā	Saņemto lietu skaits	Pabeigtās lietas						Kopā pabeigtās lietas	Izskatītas lietas ar vairākiem tiesajamiem	Piemēroti audzinoša rakstura piespiedu līdzekļi nepilngadīgajiem	Neizskatīto lietu skaits pārskata perioda beigās
				Ar spriedumu	Ar lēmumu								
					Lietas izbeigtas	Ar lēmumu piemēroti medicīniska rakstura piespiedu līdzekļi	Lēmums par lietas virzīšanu izmeklēšanas pabeigšanai vispārējā kārtībā	Nosūtītas pēc piekritības	Pievienotas citai lietai				
2004.	156.p.	7	10	5	3	0	1	1	0	10	2	0	7
	157.p.	8	8	5	3	0	0	0	1	9	1	0	7
	158.p.	5	12	1	2	0	4	0	0	7	3	0	10
	Kopā:	20	30	11	8	0	5	1	1	26	6	0	24
2005.	156.p.	7	23	10	4	0	1	1	0	16	1	0	14
	157.p.	7	6	5	0	0	0	0	1	7	0	0	6
	158.p.	10	17	6	1	0	3	1	0	12	1	0	15
	Kopā:	24	46	21	5	0	4	2	1	35	2	0	35
2006.	156.p.	14	22	10	11	0	0	1	1	23	2	0	13
	157.p.	6	14	4	3	1	0	0	2	10	3	0	10
	158.p.	15	28	7	7	0	0	2	2	18	5	0	25
	Kopā:	35	64	21	21	1	0	3	5	51	10	0	48
2007.	156.p.	13	21	6	11	0	0	0	1	18	0	0	16
	157.p.	10	24	9	10	0	0	0	1	20	4	0	14
	158.p.	25	25	11	18	0	0	0	2	31	12	0	19
	Kopā:	48	70	26	39	0	0	0	4	69	16	0	49
2008.	156.p.	16	12	6	4	0	0	0	2	12	3	0	16
	157.p.	14	10	5	1	0	0	1	0	7	0	0	17
	158.p.	19	7	3	5	0	0	1	0	9	5	0	17
	Kopā:	49	29	14	10	0	0	2	2	28	8	0	50

Avots: Tiesu administrācija

**Statistikas dati par spēkā stājušos nolēmumu izskatīšanas rezultātiem pēc Krimināllikuma
156.panta (goda aizskaršana), 157.panta (neslavas celšana),
158.panta (goda aizskaršana un neslavas celšana masu saziņas līdzeklī)
2004. - 2008.gadā (līdz 2008.gada 30.jūnijam)**

Gads	Krimināllikuma pants	Notiesāto personu skaits	Attaisnoto personu skaits	Personu skaits, kuru lietas izbeigtas
2004.	156.p.	0	6	3
	157.p.	2	1	1
	158.p.	0	1	1
	Kopā:	2	8	5
2005.	156.p.	3	8	14
	157.p.	0	4	6
	158.p.	0	1	5
	Kopā:	3	13	25
2006.	156.p.	5	9	27
	157.p.	0	7	9
	158.p.	1	8	9
	Kopā:	6	24	45
2007.	156.p.	3	11	27
	157.p.	0	8	20
	158.p.	1	7	33
	Kopā:	4	26	80
2008.	156.p.	0	3	10
	157.p.	0	6	4
	158.p.	0	5	16
	Kopā:	0	14	30

Avots: Tiesu administrācija

Statistikas dati par Datu valsts inspekcijā iesniegto sūdzību/prasību skaitu par nelikumīgu un patvarīgu iejaukšanos tiesībās uz privātumu 2004.-2008.gadā (līdz 2008.gada 30.jūnijam)

Gads	Sūdzības par iespējamiem privātuma aizskārumiem	Izskatītās lietas	Rezultāti
2004.	130	136	18 gadījumos piemēroti administratīvie sodi (kopumā 1 610 LVL apmērā)
2005.	164	168	-
2006.	90	95	11 gadījumos piemēroti administratīvie sodi (kopumā 3 125 LVL apmērā)
2007.	125	193	21 gadījumos piemēroti administratīvie sodi (kopumā 5 920 LVL apmērā)
2008.	117	90	16 gadījumos piemēroti administratīvie sodi (kopumā 3 000 LVL apmērā)

Avots: TM

**Statistikas dati par reliģisko organizāciju reģistrāciju
2004.-2008.gadā (līdz 2008.gada 30.jūnijam)**

Gads	Reģistrētas reliģiskās organizācijas	Reģistrācija ir atteikta	Reliģiskās organizācijas ir reģistrētas pēc atkārtotas dokumentu iesniegšanas	Tiesā izskatāmas lietas (vēl nav izspriestas)
2004.	22	5	5	0
2005.	7	2	0	0
2006.	9	7	4	0
2007.	8	18	5	10
2008.	13	12	5	0
Kopā:	59	44	19	10

Avots: TM

Statistikas dati par reliģisko organizāciju (draudžu) skaitu 2004.-2007.gadā

Nr. p. k.	Konfesija	Draudžu skaits			
		2004.	2005.	2006.	2007.
1.	Romas katoļi	224	110	250	250
2.	Luterāņi	304	301	304	301
3.	Augsburgas ticības apliecības luterāņi	10	10	10	10
4.	Vācu luterāņi	10	10	10	10
5.	Pareizticīgie	118	119	119	119
6.	Vecticībnieki	67	66	68	69
7.	Baptisti	93	93	93	93
8.	Septītās dienas adventisti	50	51	51	51
9.	Metodisti	12	13	13	13
10.	Mozus ticīgie (jūdaisti)	13	14	14	13
11.	Musulmaņi	13	14	15	16
12.	Vaišnavi (krišnaīti)	11	11	11	11
13.	Jaunapustuļi	11	11	11	11
14.	Vasarsvētki (pentakosti)	48	49	48	49
15.	Evaņģēliskās ticības kristieši	34	33	33	35
16.	Evaņģēliskie Mesijas sekotāji	2	2	2	2
17.	Jaunā Paaudze	17	15	15	15
18.	Budisti	4	4	4	4
19.	Dievturi	12	12	12	11
20.	Jehovas liecinieki	13	13	14	14
21.	Pēdējo dienu svētie (mormoņi)	4	4	4	4
22.	Senastrumu apustuļi	1	1	1	1
23.	Reformāti	4	3	3	3
24.	Bahaieši	1	1	1	1
25.	Presbiterāņi	1	1	1	1
26.	Visarionieši	1	1	1	1
27.	Pestīšanas armija	1	1	1	1
28.	Evaņģēliskie kristieši	4	5	8	9
29.	Anglikāņi	2	2	2	2
30.	Apustuļi	2	2	2	2
31.	Branhamisti	1	1	1	1
32.	Sūkjo Mahikari	1	1	1	1
33.	Citas **	6	6	6	6
Kopā: 1 131					

Avots: TM

**Pēc KL 78.panta (nacionālā, etniskā un rasu naida izraisīšana) ierosināto krimināllietu izskatīšana
2004.-2008.gadā (līdz 2008.gada 30.jūnijam)**

Gads	Ierosinātas krimināllietas/ Uzsākti kriminālprocesi*	Nosūtītas kriminālvajāšanai	Izbeigtas krimināllietas
2004.	1	-	-
2005.	11	3	1
2006.	12	4	-
2007.	11	8	-
2008.	2	1	-

**Lietoti termini apzīmē identisku kriminālprocesuālo darbību. „Uzsākti kriminālprocesi” jēdziens atbilst terminoloģijas izmaiņām, kas tika ieviestas līdz ar Kriminālprocesa likuma stāšanos spēkā 2005.gada 10.oktobrī.*

Avots: IeM

**Pēc KL 78.panta (nacionālā, etniskā un rasu naida izraisīšana) par rasu naida izraisīšanu personām piemērotie prokurora priekšraksti
par sodu 2006.-2007.gadā**

Gads	Personu skaits/ piemērotais naudas sods
2006.	1
2007.	5

Avots: IeM

Pēc KL 78.panta (nacionālā, etniskā un rasu naida izraisīšana) ierosināto krimināllietu sadalījums pēc nodarījuma izdarīšanas veida un vietas 2005.-2008.gadā (līdz 2008.gada 30.jūnijam)

Gads	Ieraksti interneta vidē	Uzraksti uz sienām, objektiem
2005.	2	-
2006.	3	1
2007.	6	-
2008.	1	-

Avots: IeM

**Pēc KL 78.panta(nacionālā, etniskā un rasu naida izraisīšana) ierosināto krimināllietu sadalījums pēc motīva un pie
kriminālatbildības saukto personu etniskās piederības
2005.-2008.gadā (līdz 2008.gada 30.jūnijam)**

Gads	Ierosinātas krimināllietas/ Uzsākti kriminālprocesi*	Motīvs: nacionālais naidis	Motīvs: rasu naidis	Cits motīvs
2005.	11	5	1	5
2006.	12	3	5	4
2007.	11	6	3	2
2008.	2	1	-	1

Avots: IeM

**Statistikas dati par krimināllietām pirmajā instancē pēc Krimināllikuma 78.panta (nacionālā, etniskā un rasu naida izraisīšana)
2004.- 2008.gadā (līdz 2008.gada 30.jūnijam)**

Gads	Neizskatīto lietu skaits pārskata perioda sākumā	Saņemto lietu skaits	Pabeigtās lietas			Kopā pabeigtās lietas	Izskatītas lietas ar vairākiem apsūdzētajiem	Neizskatīto lietu skaits pārskata perioda beigās
			Ar spriedumu	Ar lēmumu				
				Lietas izbeigtas	Pievienotas citai lietai			
2004.	0	1	0	0	0	0	0	1
2005.	1	3	3	0	0	3	1	1
2006.	1	5	3	0	1	4	2	2
2007.	2	2	2	0	0	2	2	2
2008.	2	0	2	0	0	2	0	0

Avots: Tiesu administrācija

**Statistikas pārskats par notiesāto personu skaitu pēc Krimināllikuma 78.panta (nacionālā, etniskā un rasu naida izraisīšana)
2004.-2008.gadā (līdz 2008.gada 30.jūnijam)**

Gads	Kopējais skaits	t.sk. sievietes	t.sk. ar iepriekšējo sodāmību	t.sk. izdarījušas noziedzīgu nodarījumu grupā	Vecums, gados					Pamatsods - brīvības atņemšana			Citi pamatsodi		Personas atbrīvotas no soda
					14-17	18-24	25-29	30-49	50 un vairāk	līdz 1 gadam	1-3 gadi (ieskaitot)	Nosacīti	Naudas sods	Piespiedu darbs	
2004.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2005.	7	0	0	5	4	3	0	0	0	0	0	7	0	0	0
2006.	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0
2007.	6	1	1	5	1	4	1	0	0	2	0	4	0	0	0
2008.	1	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0

Avots: Tiesu administrācija

**Statistikas dati par krimināllietām pirmās instances tiesās pēc Krimināllikuma 150.panta (religiskā naida celšana),
228.panta (kapa un līķa apgānīšana) 2004. - 2008.gadā (līdz 2008.gada 30.jūnijam)**

Gads	Krimināllikuma pants	Neizskatīto lietu skaits pārskata perioda sākumā	Saņemto lietu skaits	Pabeigtās lietas						Kopā pabeigtās lietas	Izskatītas lietas ar vairākiem tiesājamiem	Piemēroti audzinoša rakstura piespiedu līdzekļi nepilngadīgajiem	Neizskatīto lietu skaits pārskata perioda beigās	Pieņemtie blakus lēmumi
				Ar spriedumu	Ar lēmumu									
					Lietas izbeigtas	Ar lēmumu piemēroti medicīniska rakstura piespiedu līdzekļi	Lēmums par lietas virzīšanu izmeklēšanas pabeigšanai vispārējā kārtībā	Nosūtītas pēc piekrišanas	Pievienotas citai lietai					
2004.	150.p.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	228.p.	11	15	19	0	1	0	0	1	21	7	2	5	0
2005.	150.p.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	228.p.	5	12	8	1	0	0	0	0	9	2	2	8	0
2006.	150.p.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	228.p.	8	11	16	0	0	0	0	0	16	8	2	3	0
2007.	150.p.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	228.p.	3	4	4	0	2	0	0	1	7	2	0	0	0
2008.	150.p.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	228.p.	0	3	2	0	0	0	0	0	2	0	0	1	0

Avots: TM

**Statistikas dati par spēkā stājušos nolēmumu izskatīšanas rezultātiem pēc Krimināllikuma
150.panta (religiskā naida celšana) un 228.panta (kapa un līķa apgānīšana)
2004. - 2008.gadā (līdz 2008.gada 30.jūnijam)**

Gads	Krimināllikuma pants	Notiesāto personu skaits	Attaisnoto personu skaits	Personu skaits, kuru lietas izbeigtas
2004.	150.p.	0	0	0
	228.p.	30	0	1
2005.	150.p.	0	0	0
	228.p.	10	0	2
2006.	150.p.	0	0	0
	228.p.	23	0	0
2007.	150.p.	0	0	0
	228.p.	7	0	0
2008.	150.p.	0	0	0
	228.p.	4	0	0

Avots: TM

13.pielikums

Statistikas dati par krimināllietu izskatīšanu pēc Krimināllikuma 166.panta (pornogrāfiska rakstura materiālu ieviešanas, izgatavošanas un izplatīšanas noteikumu pārkāpšana) pirmās instances tiesās 2004.-2008.gadā (līdz 2008.gada 30.jūnijam)

Gads	Neizskatīto lietu skaits pārskata perioda sākumā	Saņemto lietu skaits	Izskatīto lietu skaits	Tajā skaitā izskatītas ar spriedumu	Izskatītas lietas ar vairākiem tiesājamajiem	Neizskatīto lietu skaits pārskata perioda sākumā
2004.	1	1	1	1	0	1
2005.	1	1	2	2	0	0
2006.	0	1	0	0	0	1
2007.	1	1	2	2	1	0
2008.	0	1	1	1	0	0
Kopā:	3	5	6	6	1	2

Avots: TM

Statistikas dati par Augstākās tiesas Senātā pārsūdzētajām lietām par Latvijas Administratīvā pārkāpuma kodeksa 174.³ panta (sapulču, gājienu un piketu, kā arī publisko izklaides un svētku pasākumu organizēšanas un norises kārtības pārkāpšana) pārkāpumiem 2005.-2007.gadā

Gads	Personu skaits	Negrozītu spriedumu skaits	Atceltu spriedumu skaits	Administratīvais sods (naudas sods (LVL))
2005.	1	1	-	50
	1	1	-	100
	1	1	-	40
	1	1	-	50
Kopā:	4	4	-	-
2006.	1	1	-	15
	1	-	1	-
	1	-	1	-
	1	-	1	-
	1	1	-	100
Kopā:	5	2	3	-
2007.	3	1	-	-
organizācijas				
Kopā:	3	1	5	-

Avots: Augstākā Tiesa

14.pielikums

**Uzturlīdzekļu saņēmušo bērnu skaits un izmaksāto uzturlīdzekļu apjoms
2004.-2008.gadā (līdz 2008.gada 30.jūnijam)**

Gads	Bērnu skaits, kas ir saņēmuši uzturlīdzekļus	Izmaksāto uzturlīdzekļu summa (LVL)
2004. (no 01.08.2004.)	5 626	349 392
2005.	14 270	2 634 388
2006.	16 774	4 083 956
2007.	17 920	5 624 758
2008.	16 843	3 779 480
Kopā:	71 433	16 471 974

Avots: BM

**Statistikas dati par krimināllietām pirmās instances tiesās par izvairīšanos no uzturēšanas
pēc Krimināllikuma 170.panta (izvairīšanās no uzturēšanas) un
Latvijas Kriminālkodeksa 118.panta (izvairīšanās no bērnu uzturēšanas)*
2004. - 2008.gadā (līdz 2008.gada 30.jūnijam)**

Gads	Krimināllikuma pants (KL) Kriminālkodeksa pants (LKK)	Neizskatīto lietu skaits pārskata perioda sākumā	Saņemto lietu skaits	Pabeigtās lietas						Kopā pabeigtās lietas	Izskatītas lietas ar vairākiem tiesājamiem	Piemēroti audzinoša rakstura piespiedu līdzekļi nepilngadīgajiem	Neizskatīto lietu skaits pārskata perioda beigās
				Ar spriedumu	Ar lēmumu								
					Lietas izbeigtas	Ar lēmumu piemēroti medicīniska rakstura piespiedu līdzekļi	Lēmums par lietas virzīšanu izmeklēšanas pabeigšanai vispārējā kārtībā	Nosūtītas pēc piekrišanas	Pievienotas citai lietai				
2004.	KL 170.p.	36	113	105	4	0	2	1	0	112	0	0	37
	LKK 118.p.	8	0	1	0	0	0	0	0	1	0	0	7
	Kopā:	44	113	106	4	0	2	1	0	113	0	0	44
2005.	KL 170.p.	37	57	63	2	0	2	1	0	68	0	0	26
	LKK 118.p.	7	0	2	0	0	0	0	0	2	0	0	5
	Kopā:	44	57	65	2	0	2	1	0	70	0	0	31
2006.	KL 170.p.	26	100	78	8	0	0	0	1	87	0	0	39
	LKK 118.p.	5	0	0	1	0	0	0	0	1	0	0	4
	Kopā:	31	100	78	9	0	0	0	1	88	0	0	43
2007.	KL 170.p.	39	125	110	11	0	0	1	0	122	0	0	42
	LKK 118.p.	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4
	Kopā:	43	125	110	11	0	0	1	0	122	0	0	46
2008.	KL 170.p.	42	90	70	7	0	0	2	1	80	0	0	52
	LKK 118.p.	4	0	1	0	0	0	0	0	1	0	0	3
	Kopā:	46	90	71	7	0	0	2	1	81	0	0	55

* Latvijas Krimināllikums stājis spēkā 1999.gada 1.aprīlī

Avots: Tiesu administrācija

**Statistikas dati par spēkā stājušos nolēmumu izskatīšanas rezultātiem pēc Krimināllikuma
170.panta (izvairīšanās no uzturēšanas) un
Latvijas Kriminālkodeksa 118.panta (izvairīšanās no bērnu uzturēšanas)*
2004. - 2008.gadā (līdz 2008.gada 30.jūnijam)**

Gads	Krimināllikuma (KL) pants Kriminālkodeksa (LKK) pants	Notiesāto personu skaits	Attaisnoto personu skaits	Personu skaits, kuru lietas izbeigtas	Personu skaits, kuru lietas nosūtītas procesuālo darbību veikšanai
2004.	KL 170.p.	95	2	0	1
	LKK 118.p.	1	0	0	0
	Kopā:	96	2	0	1
2005.	KL 170.p.	63	2	3	2
	LKK 118.p.	1	0	0	0
	Kopā:	64	2	3	2
2006.	KL 170.p.	69	1	9	2
	LKK 118.p.	0	1	2	0
	Kopā:	69	2	11	2
2007.	KL 170.p.	103	1	5	0
	LKK 118.p.	0	0	0	0
	Kopā:	103	1	5	0
2008.	KL 170.p.	71	0	1	0
	LKK 118.p.	0	0	1	0
	Kopā:	71	0	2	0

* Latvijas Krimināllikums stājis spēkā 1999.gada 1.aprīlī

Avots: Tiesu administrācija

**Statistikas dati par civillietu prasībām par līdzekļu piedziņu bērnu uzturēšanai pirmās instances tiesās
2004. - 2008.gadā (līdz 2008.gada 30.jūnijam)**

Gads	Neizskatīto lietu skaits pārskata perioda sākumā	Saņemto lietu skaits	Pabeigto lietu skaits	Lieta izskatīta ar spriedumu/ lēmumu	Tai skaitā prasība apmierināta	Lieta				Neizskatīto lietu skaits pārskata perioda beigās
						Izbeigta	Atstāta bez izskatīšanas	Nosūtīta pēc piekritības	Apvienotas lietas	
2004.	1 223	8 340	6 821	5 785	4 563	878	87	14	57	2 742
2005.	2 742	6 031	7 461	6 292	4 954	979	100	23	67	1 312
2006.	1 312	4 624	4 905	3 996	3 090	771	70	11	57	1 031
2007.	1 031	4 832	4 773	4 012	3 131	666	48	15	32	1 090
2008.	1 090	2 957	2 699	2 246	1 752	408	21	4	20	1 348

Avots: Tiesu administrācija

15.pielikums

Pēc 1991.gada 21.augusta dzimušo nepilsoņu bērnu skaitu, kam ir tiesības iegūt Latvijas pilsonību 2004.-2008.gadā (līdz 2008.gada 30.jūnijam)

Gads	Nepilsoņu bērnu skaits
2004.	17 000
2005.	16 000
2006.	15 300
2007.	14 300
2008.	13 100

Avots: TM

Statistikas dati par pilsoņu un nepilsoņu bērnu skaitu, kas dzimuši 1991.-2008.gadā

Dzimšanas gads	Pilsoņu skaits (absolūtos ciparos)	Pilsoņu skaits (%)	Nepilsoņu skaits (absolūtos skaitļos)	Nepilsoņu skaits (%)
1991	29 219	91,8%	2 315	7,27%
1992	28 345	94,1%	1 538	5,11%
1993	24 008	94,5%	1 121	4,41%
1994	21 553	94,0%	1 124	4,90%
1995	19 604	93,8%	1 053	5,04%
1996	17 968	93,7%	978	5,10%
1997	17 233	93,9%	863	4,70%
1998	16 891	94,0%	848	4,72%
1999	17 930	94,2%	873	4,59%
2000	18 811	94,3%	941	4,72%
2001	18 371	94,7%	823	4,24%
2002	18 946	95,2%	774	3,89%
2003.	19 962	95,4%	779	3,72%
2004.	19 492	95,20%	752	3,67%
2005.	20 907	95,70%	734	3,36%
2006.	21 852	95,80%	786	3,45%
2007.	22 978	96,50%	727	3,05%
2008.	22 675	96,70%	688	2,93%

Avots: PMLP

Nepilsoņu bērnu skaits, kam ir piešķirta Latvijas pilsonība 2004.-2008.gadā (līdz 2008.gada 30.jūnijam)

Gads	Bērnu skaits vecumā līdz 15 gadiem			Bērnu skaits vecumā no 15 līdz 18 gadiem	
	Atzīti par Latvijas pilsoņiem	Pilsonība iegūta naturalizējoties kādam no vecākiem	Pilsonība iegūta, reģistrējot Latvijas pilsoņa statusu kādam no vecākiem	Pilsonība iegūta naturalizācijas kārtībā	Pilsonība iegūta reģistrācijas kārtībā
2004.	1 795				
2005.	1 510				
2006.	1 573	4 581	187	5 239	1 003
2007.	918				
2008.	625				
<i>Pilsonību ieguvušo bērnu kopskaits vecumā līdz 15 gadiem:</i>		<i>11 189</i>			
<i>Pilsonību ieguvušo bērnu kopskaits vecumā līdz 18 gadiem:</i>			<i>17 431</i>		

Avots: TM

**VBTAI pamatdarbības nodrošināšanai piešķirtie valsts budžeta līdzekļi
2006.-2008.gadā**

Gads	Dotācija no vispārējiem ieņēmumiem (LVL)
2006.	632 562
2007.	764 303
2008.	744 303
Kopā:	2 141 168

Avots: BM

**Statistikas dati par VBTAI veikto bērnu tiesību ievērošanas pārbažu skaitu
2006.-2008.gadā (līdz 2008.gada 30.jūnijam)**

Veikto bērnu tiesību ievērošanas pārbažu skaits

	2006.	2007.	2008.
Ārpusģimenes aprūpes iestādes	130	154	61
Internātskolas	86	113	58
Skolas	164	192	107
Pirmsskolas izglītības iestādes	31	57	32
Ārstniecības iestādes	0	10	7
Ieslodzījuma vietas	5	6	5
Sociālās korekcijas izglītības iestādes	8	10	2
Bērnu vasaras atpūtas un sporta nometnes	29	76	17
Citas (modeļu aģentūras, krīžu centri, rotaļlaukumi utt.)	0	27	7
Kopā:	453	645	296

Avots: BM

**Statistikas dati par VBTAI veikto bērnu personas lietu pārbažu skaitu
2006.-2008.gadā (līdz 2008.gada 30.jūnijam)**

Veikto bērnu personas lietu pārbažu skaits	2006.	2007.	2008.
Ārpusģimenes aprūpes iestādes	95	96	51
Internātskolas	49	93	42
Kopā:	144	189	93

Avots: BM

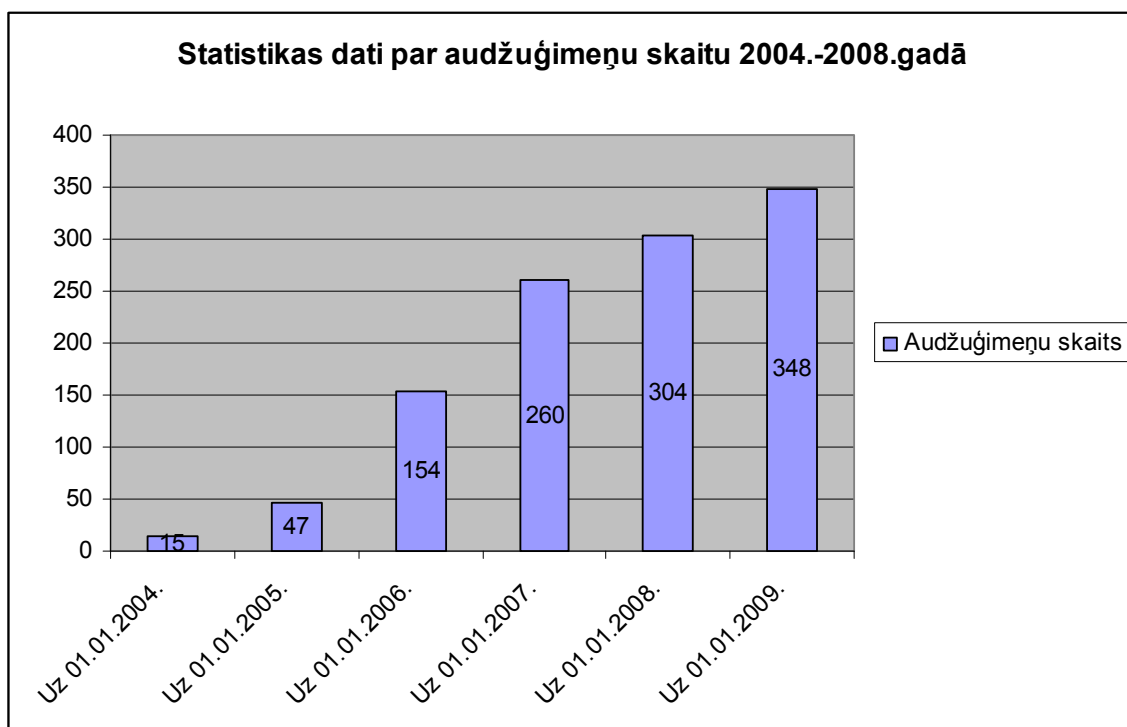
Statistikas dati par bāriņtiesas* lēmumiem par atņemtajām un atjaunotajām aprūpes un aizgādības tiesībām 2004.-2007.gadā

Gads	Aprūpes tiesības		Aizgādības tiesības	
	Atņemtas	Atjaunotas	Atņemtas	atjaunotas
2004.	1 672	643	676	15
2005.	1 598	687	1119	13
2006.	1 563	791	1265	4
2007.	1 372	506	910	14
Kopā:	6 205	2 627	3 970	46

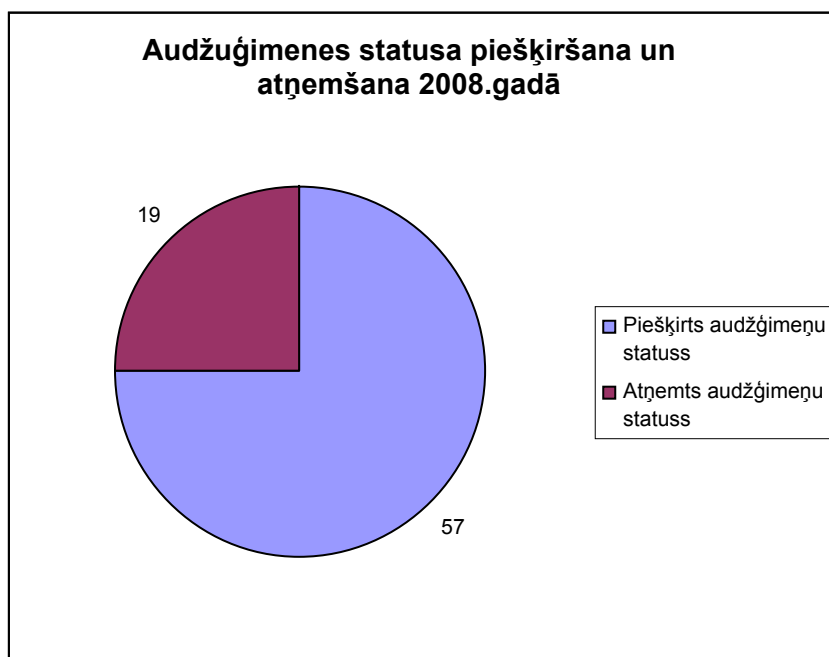
* Latvijas tiesās pirmajā instancē 2004.-2008.gadāim apmierināti 4699 prasības pieteikumi par vecāku aizgādības izbeigšanu un aprobežošanu

Avots: BM

Avots: BM

Avots: BM

Avots: BM

Statistikas dati par internātskolām piešķirto finansējumu 2004.-2008.gadā

Gads	Piešķirtais finansējums (LVL)
2004.	26 509 908
2005.	30 251 596
2006.	38 430 208
2007.	47 127 798
2008.	59 040 638
Kopā:	201 360 148

Avots: IZM

Statistikas dati par bērnu dzimstību 2004. – 2007.gadā

Gads	Dzīvi dzimuši	
	Kopā (absolūtos skaitļos)	Uz 1 000 iedz.
2004.	20 334	8,8
2005.	21 497	9,3
2006.	22 264	9,7
2007.	23 273	10,2

Avots: Centrālā statistikas pārvalde

Statistikas dati par bērnu mirstību (1-17 gadu vecumā) 2004.-2007.gadā

Vecuma grupa	2004.		2005.		2006.		2007.	
	Gadījumu skaits	Uz 100 000 iedzīv.	Gadījumu skaits	Uz 100 000 iedzīv.	Gadījumu skaits	Uz 100 000 iedzīv.	Gadījumu skaits	Uz 100 000 iedzīv.
1-4 gadi	39	49,1	35	43,5	35	42,8	33	39,1
5-9 gadi	40	40,9	31	32,5	31	32,7	26	27,2
10-14 gadi	33	21,8	47	34	26	20,8	37	32,9
15-17 gadi	57	51,2	53	49,1	52	50,2	59	59,9

Avots: Veselības statistikas un medicīnas tehnoloģiju valsts aģentūra

Zīdaiņu mirstības galvenie cēloņi 2005.-2007.gadā

	Gadījumu skaits (absolūtos skaitļos)			no 10 000 dzīvi dzim.			Īpatsvars (%)		
	2005.	2006.	2007.	2005.	2006.	2007.	2005.	2006.	2007.
Noteikti perinatālā perioda stāvokļi	78	81	95	36,3	36,4	40,8	46,4	47,6	46,7
Iedzimtas anomālijas	41	43	57	19,1	19,3	24,5	24,4	25,3	28,1
Citur klasificēti simptomi, pazīmes un anomāla klīniska un laboratorijas atrade	17	19	27	7,9	8,5	11,6	10,1	11,2	13,3
Ārējās iedarbes sekas	15	7	5	7	3,1	2,1	8,9	4,1	2,5
Infekcijas slimības	5	4	3	2,3	1,8	1,3	3,0	2,4	1,5
Elpošanas sistēmas slimības	7	5	6	3,3	2,2	2,6	4,2	2,9	3
Pārējās slimības	5	11	10	2,3	5,1	4,3	3,0	6,5	4,9

Avots: Latvijas veselības aprūpes statistikas gadagrāmata 2007

Statistikas dati par valsts īstenojamās aktīvās nodarbinātības programmas “Nodarbinātības pasākums vasaras brīvlaikā” rezultatīvie rādītāji 2004.-2008.gadā

Gads	Skolēnu skaits kopā	T.sk. skolēni vecumā no 15 gadiem	T.sk. 13 un 14 gadīgie skolēni	Skolēni ar speciālām vajadzībām	Skolēnu skaits, kas strādāja vairāk kā 1 mēnesi	Darba devēju skaits	Darba vietu skaits	Finanšu izlietojums (LVL)
2004.	3 225	3 225	-	-	-	440	3 225	149 999
2005.	9 418	9 418	-	-	220	690	9 418	439 136
2006.	11 043	11 043	-	291	1 419	1 165	13 043	695 682
2007.	7 781	6 119	1 662	133	1 662	984	8 488	581 910
2008.	11 222	7 543	3 679	173	1 014	1 042	12 240	1 140 942

Avots: LM

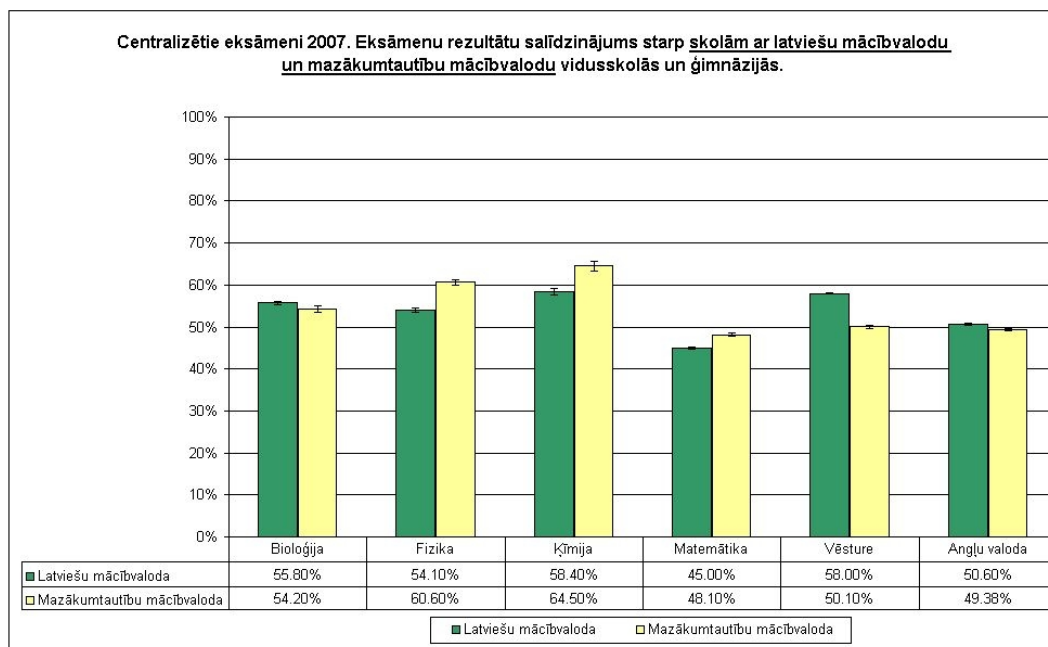
**Statistikas dati par valsts īstenojamā aktīvās nodarbinātības programmā “Nodarbinātības pasākums vasaras brīvlaikā” iesaistīto skolēnu un darba vietu sadalījums pa nozarēm
2004.-2008.gadā**

	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.		
Iestādes	Skolēnu skaits	Darba vietu skaits	Skolēnu skaits	Skolēnu skaits	Skolēnu skaits	Skolēnu skaits	Darba vietu skaits
Valsts institūcijas (pašvaldības institūcijas, pašvaldību uzņēmumi)	358	61	1 911	259	2 185	5 434	5 919
Tirdzniecība	1 106	89	3 502	4 092	2 361	2 207	2 307
Lauksaimniecība	279	77	943	1 431	820	806	878
Apstrādes rūpniecība	408	60	1 131	1 681	738	735	780
Pakalpojumu sfēra	524	32	421	980	258	526	554
Viesnīca un restorāns	73	25	331	875	422	482	518
Būvniecība	86	16	184	425	-	-	-
Citas nozares	57	16	624	938	575	385	469
Tūrisms	47	9	-	-	-	-	-
Transports, glābšana, sakari	76	13	-	-	-	-	-
Izglītība	47	17	150	-	189	289	366
Veselība un sociālā aprūpe	102	15	224	362	233	291	363
Kultūra un sports	62	10	-	-	-	67	86
Kopā:	3 225	440	9 418	11 043	7 781	11 222	12 240

Avots: LM

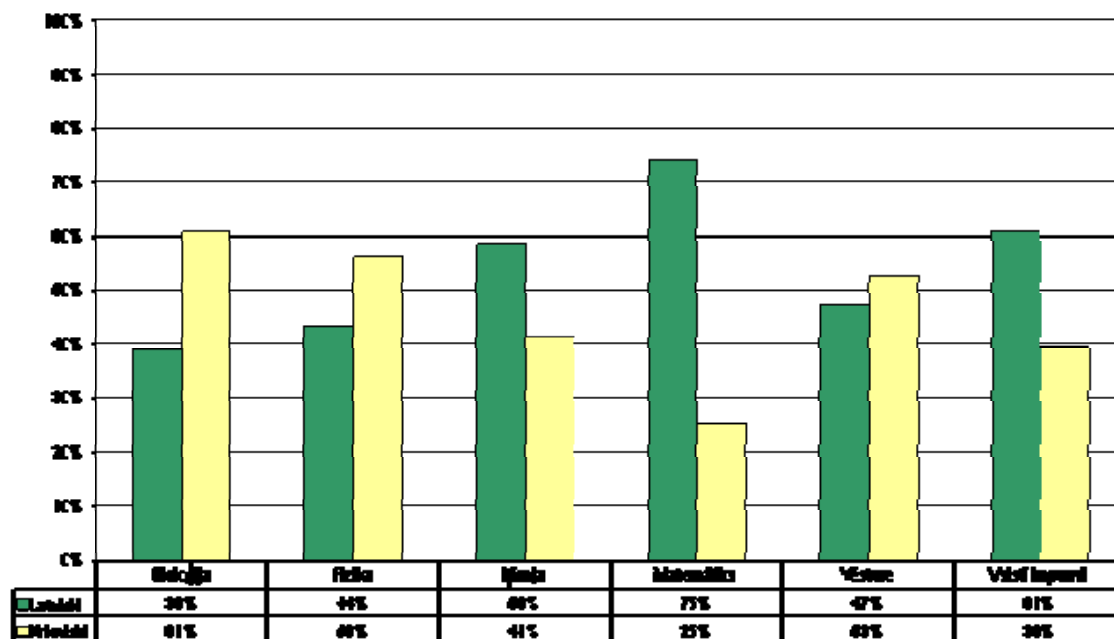
16.pielikums

Centralizētie eksāmeni 2007. gadā. Eksāmenu rezultātu salīdzinājums starp skolām ar latviešu mācībvalodu un mazākumtautību mācībvalodu vidusskolās un ģimnāzijās

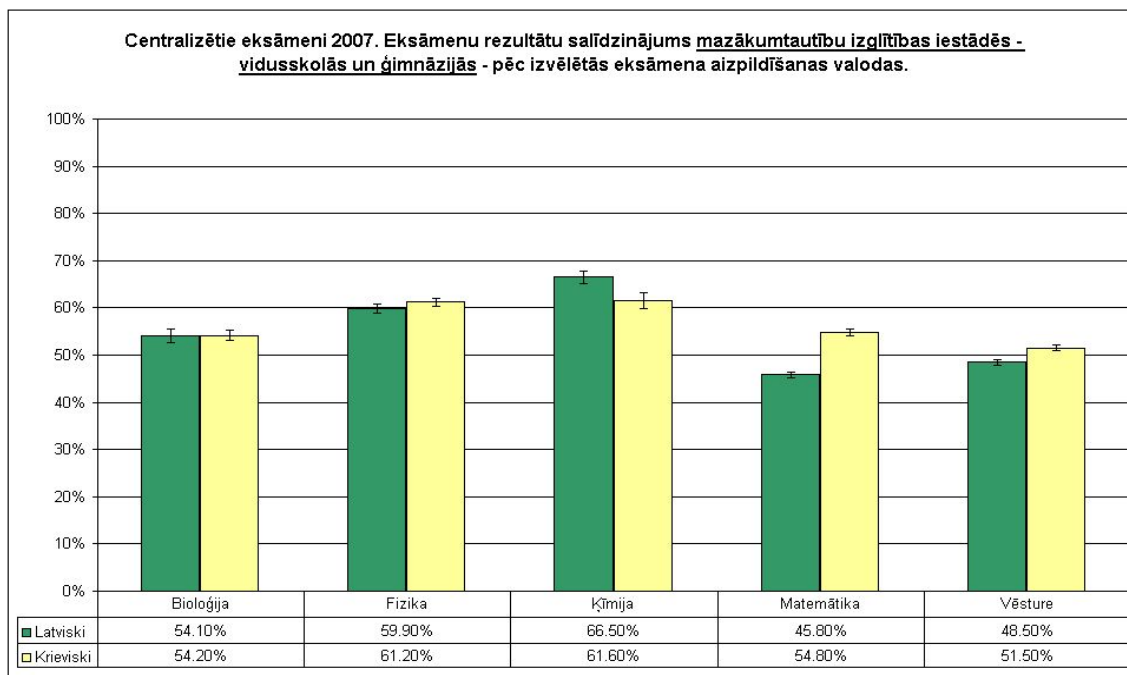
Avots: ISEC

Centralizētie eksāmeni 2007.gadā. Eksāmena aizpildīšanas valoda mazākumtautību izglītības iestādēs (% no visiem)

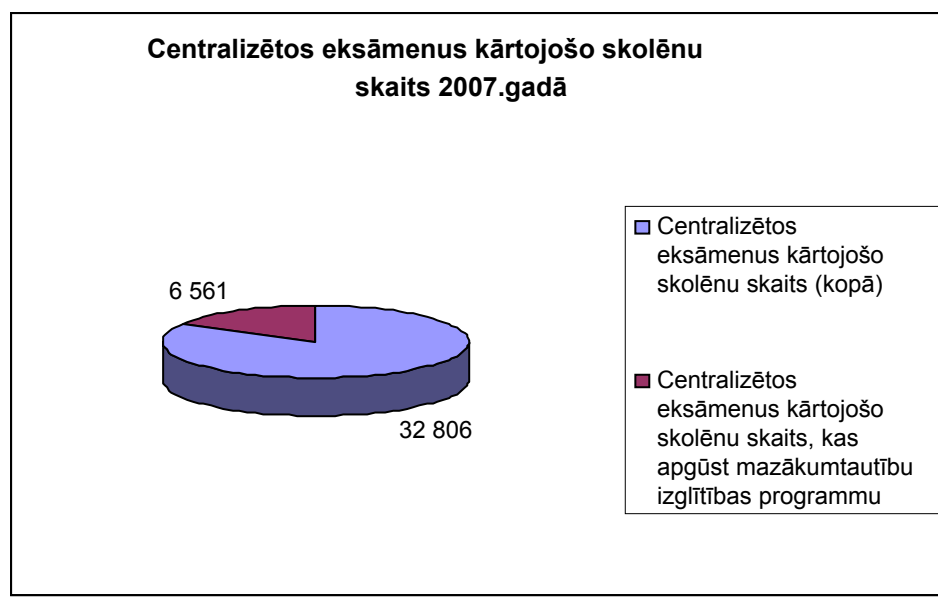

Avots: ISEC

Centralizētie eksāmeni 2007.gadā. Eksāmenu rezultātu salīdzinājums mazākumtautību izglītības iestādēs – vidusskolās – pēc izvēlētās eksāmena aizpildīšanas valodas

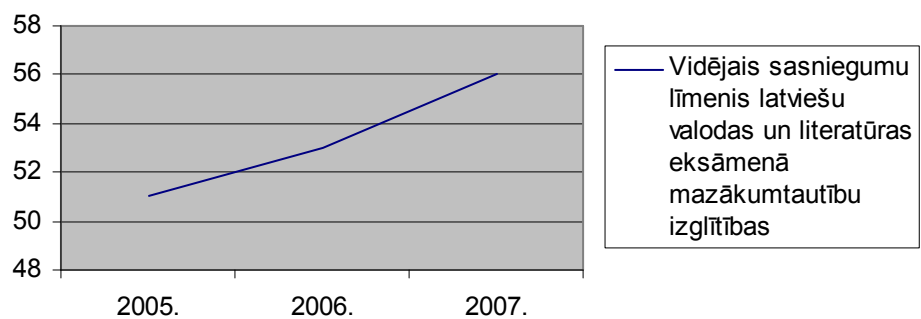

Avots: ISEC

Avots: ISEC

Vidējais sasniegumu līmenis latviešu valodas un literatūras eksāmenā mazākumtautību izglītības programmās (%) 2005.-2007.gadā

Avots: ISEC

**Mazākumtautību skolēnu skaits vispārizglītojošās mācību iestādēs
2002.-2007.mācību gadā**

Mācību gads	Krievi	Baltkrievi	Poļi	Ukraiņi	Lietuvieši	Čigāni (romi)	Ebreji	Igauņi	Kopā	Skolēnu skaits valstī kopā
2002./2003.	78 345	6 844	5 546	4 326	2 512	1 591	723	178	100 065	325 503
2003./2004.	75 144	5 494	5 314	4 184	2 455	1 508	676	162	94 937	312 489
2004./2005.	68 415	4 775	4 114	3 490	1 930	1 464	651	139	84 978	300 667
2005./2006.	62 931	4 147	3 982	3 134	1 871	1 415	590	133	78 203	283 947
2006./2007.	56 154	3 611	3 638	2 673	1 802	1 318	556	98	69 850	266 111

Avots: IZM

Mazākumtautību skolu (privātās un valsts) skaits 2008.-2009. mācību gadā

Mācību valoda	Skolu skaits
latviešu	724
krievu	135
latviešu un krievu	81
poļu	5
ukraiņu	1
baltkrievu	1
angļu	1
Kopā:	948

Avots: IZM

Finansējums 2005.-2007.mācību gadā vispārizglītojošajās privātskolās

2005./2006.mācību gads				
Skolas mācību valoda	Skolu skaits	Skolēnu skaits 2005./2006.m.g.	Finansējums no valsts budžeta (LVL)	Finansējums no pašvaldību budžeta (LVL)
Latviešu	17	1 612	50 5996, 00	98 679, 00
Krievu	14	981	23 541, 80	11 791, 00
Latviešu / krievu	3	282	32 261, 00	15 088, 00
2006./2007.mācību gads				
Latviešu	15	1 557	591 882, 00	180 595, 04
Krievu	13	994	216 833, 86	108 365, 96
Latviešu / krievu	3	285	111 988, 00	49 016, 84

Avots: IZM

Privātskolu un skolēnu skaits 2005./2006.mācību gadā

Mācību gads	Krievu mācībvalodas privātskolu skaits	Latviešu un krievu mācībvalodas (divplūsmu) privātskolu skaits	Ebreju vidusskola	Kopējais skolēnu skaits
2005./2006.	13	3	1	1 279

Avots: IZM

VKKF atbalsts mazākumtautību NVO projektiem 2004.-2007.gadā

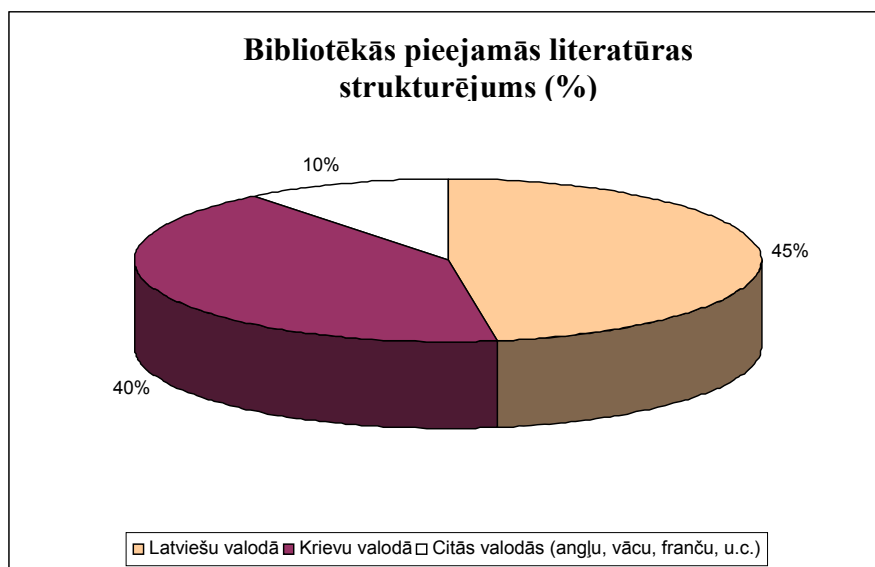
Gads	VKKF finansējums NVO projektiem (LVL)	Finansējums mazākumtautību NVO projektiem	
		Apjoms (LVL)	Projektu skaits
2004	999 743, 21	23 484	20
2005	1 165 718, 21	15 830	22
2006	1 449 730, 25	30 390	25
2007	1 700 446, 52	74 325	27
Kopā:	5 315 638,19	144 029	94

Avots: KM

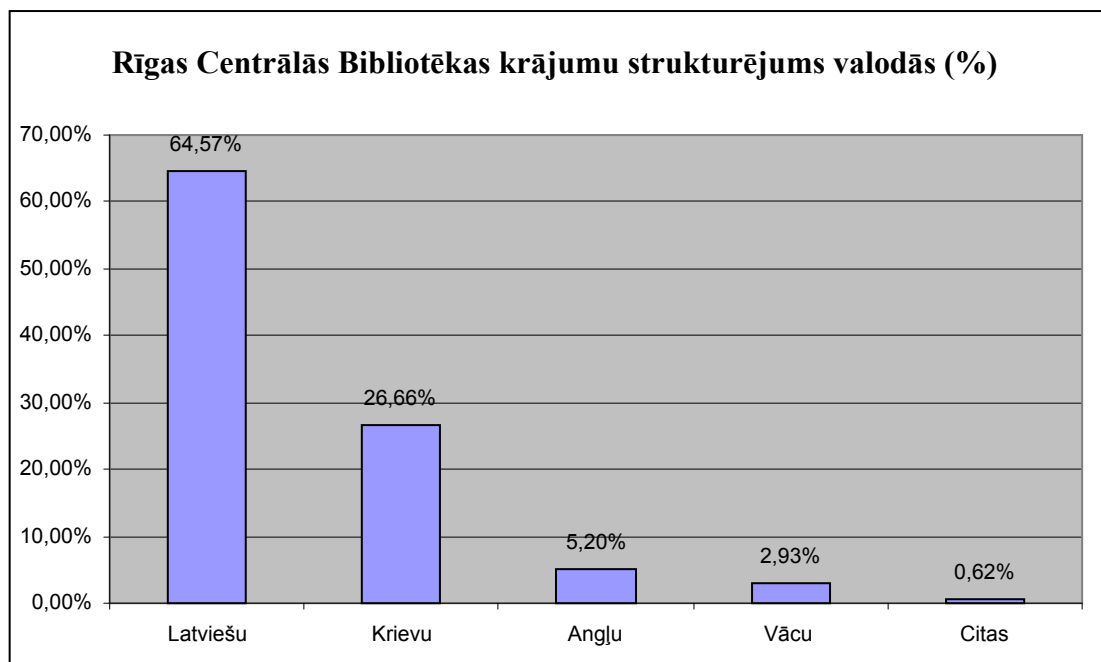
Valsts budžeta pamatdotācijas teātriem 2004.-2007.gadā (tūkst. LVL)

Gads	M.Čehova Rīgas Krievu teātris	Daugavpils teātris	Valsts leļļu teātris
2004	180,4	159,1	116,7
2005	194,6	148,6	127,1
2006	292,1	237,0	201,5
2007	617,7	430,7	378,2
Kopā:	1 284,8	975,4	823,5

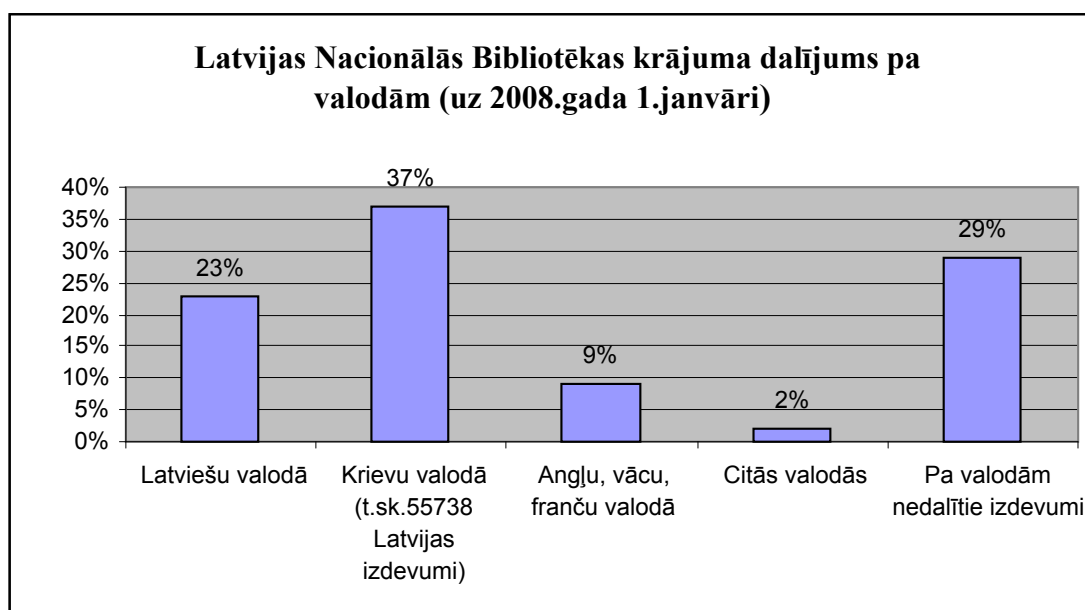
Avots: KM

Avots: KM

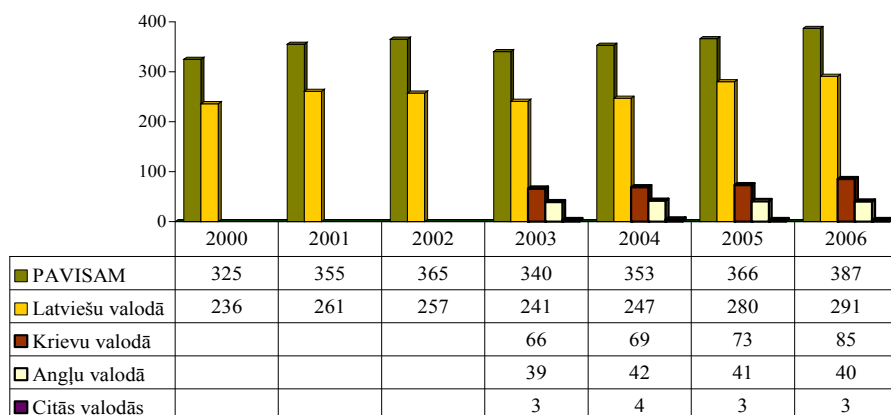

Avots: KM

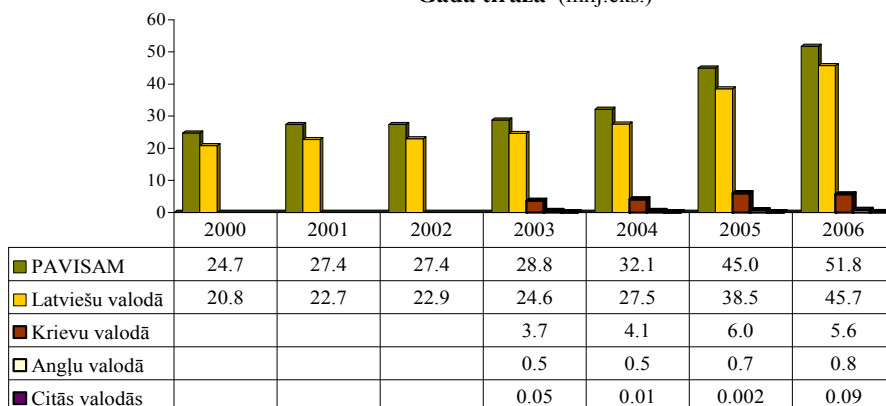

Avots: KM

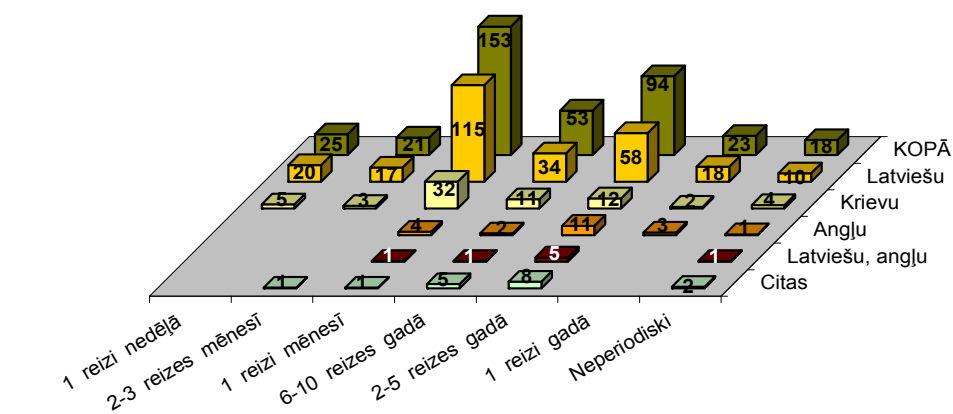
Žurnālu un citu periodisko izdevumu izdošana 2000.-2006.gadā
(ieskaitot periodiski izdotos rakstu krājumus un biļetenus)

Gada tirāža (milj.eks.)

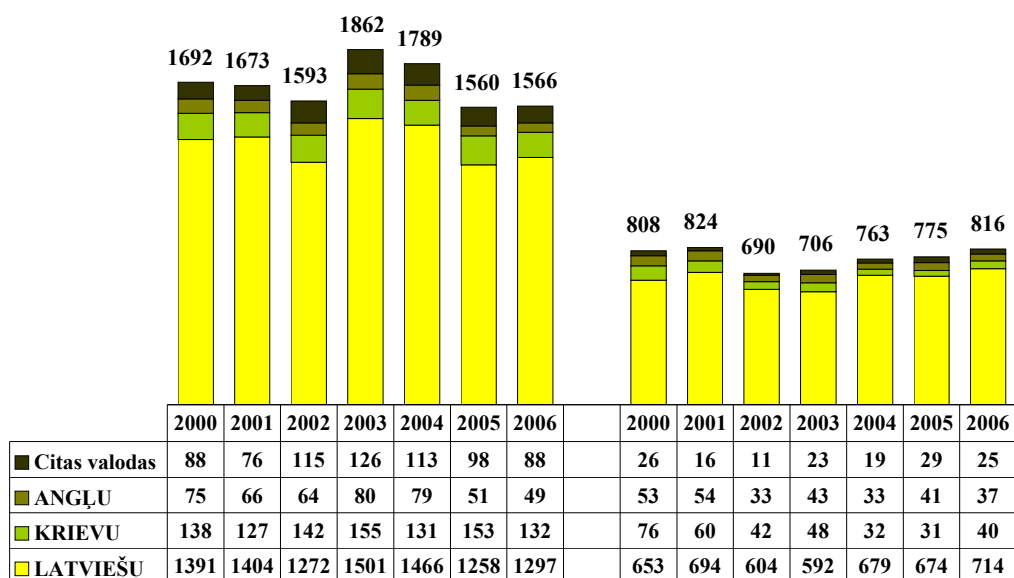
Periodiskums 2006.gadā (izdevumu skaits)

Avots: KM

Izdoto grāmatu un brošūru sadalījums pēc valodām 2000.-2006.gadā

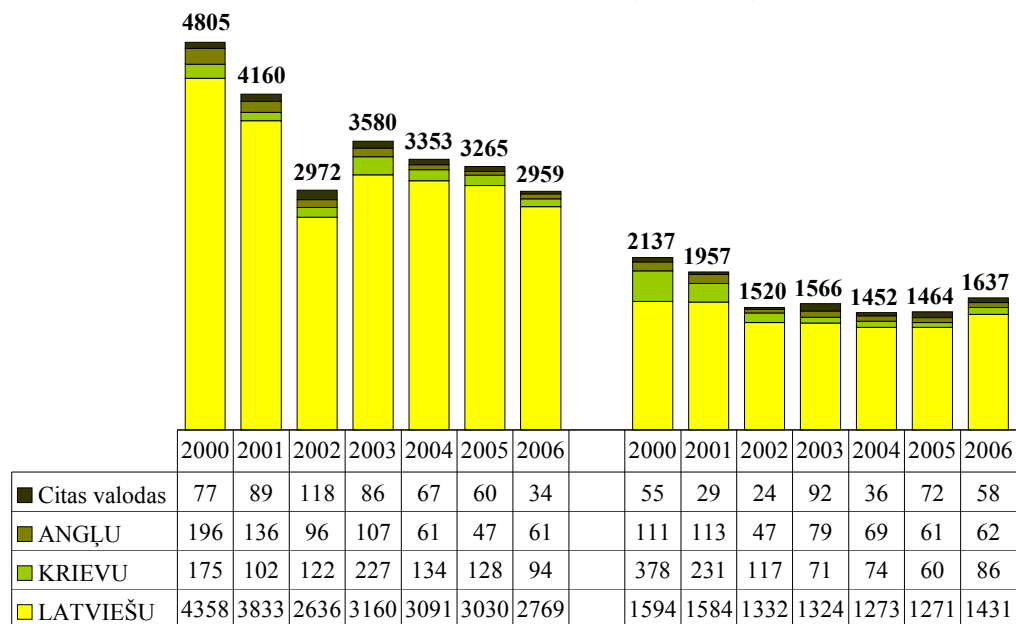
Izdevumu skaits

ORIĢINĀLIZDEVUMI

TULKOJUMI

Metiens (tūkst. eks.)

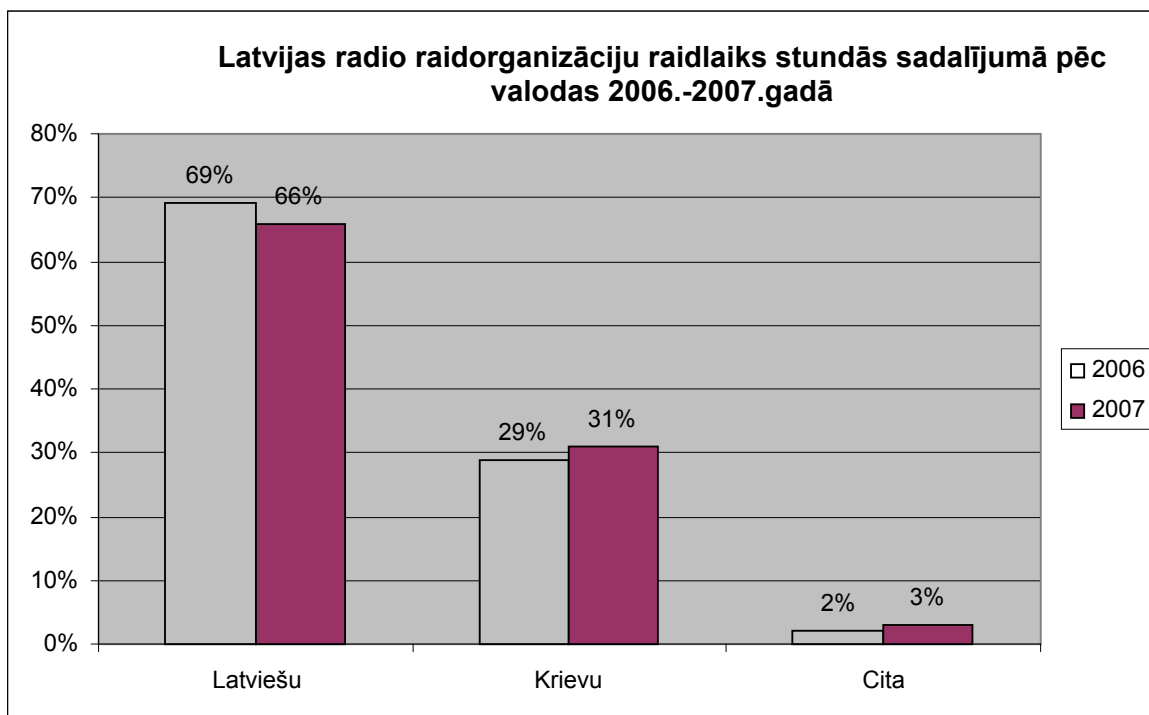

ORIĢINĀLIZDEVUMI

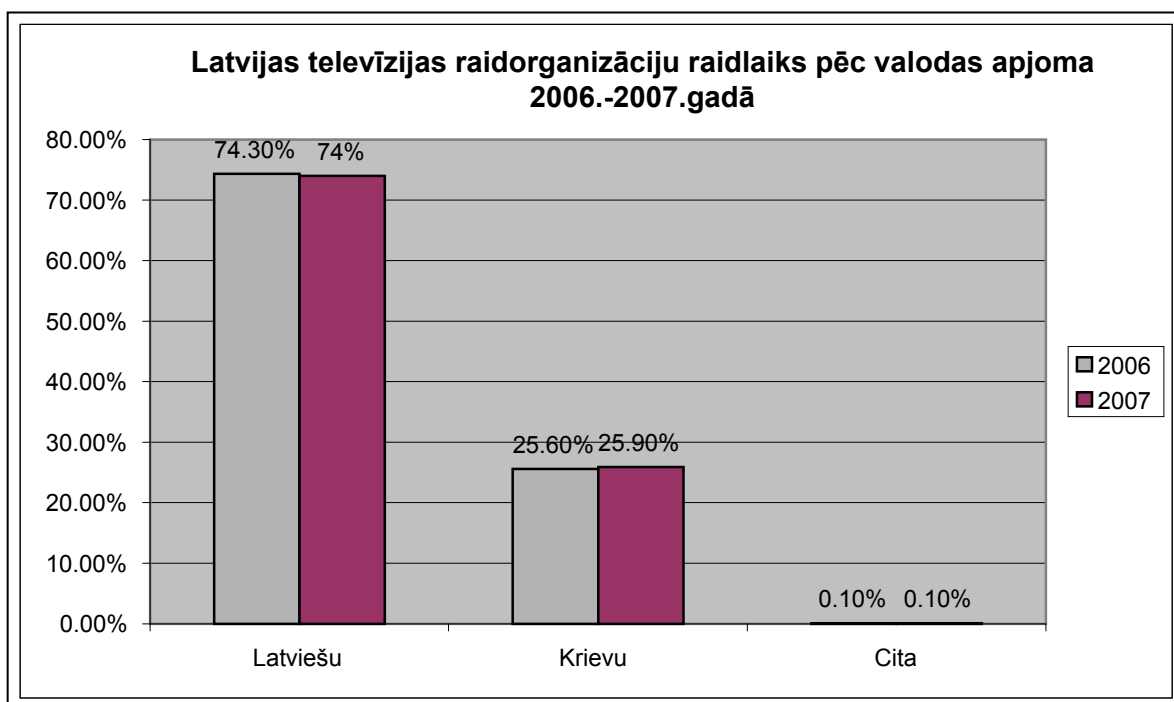
TULKOJUMI

Dati: Latvijas Statistikas Gadagrāmata, Latvijas Bibliogrāfijas institūts

Avots: KM

Avots: Nacionālā Radio un Televīzijas padome

Avots: Nacionālā Radio un Televīzijas padome

Kabeļtelevīziju piedāvātie kanāli svešvalodās 2004.-2008.gadā

Kabeļtelevīzija	latviešu valodā	krievu valodā	ukraiņu valodā	poļu valodā	baltkrievu valodā
Dautkom TV (Daugavpils)	6	35	1	1	2
Baltcom	9	40	2		
Izzi	11	42	1	1	1
Ostkom (Liepāja)	9	31	1		2

Avots: Nacionālā Radio un Televīzijas padome